

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา
Temple Museums and Communities Management for Electronic
Communities System in Lanna Communities

โดย

นางสาวณฤณีย์ ศรีสุข

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765036

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา
Temple Museums and Communities Management for Electronic
Communities System in Lanna Communities

โดย

นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765036

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

Temple Museums and Communities Management for Electronic
Communities System in Lanna Communities

BY

Miss. Narunee Srisuk

Phrakrusirithammabandit, Asst.Prof.Dr.

Asst.Prof.Dr. Busakorn Watthanabut

Asst.Prof. Burin Rujjanapan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Lampang Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765036

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

- ชื่อรายงานวิจัย** : การจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชน
ในลำนานา
- ผู้วิจัย** : นางสาวณณณีย์ ศรีสุข , พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร. ,
ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร , ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธ์
- ส่วนงาน** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ปีงบประมาณ** : ๒๕๖๕
- ทุนอุดหนุนการวิจัย** : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนานา ๒) พัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา ๓) สร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากร คือ วัดและชุมชนในลำนานา กลุ่มตัวอย่าง คือ พิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนานาจำนวน ๓ แห่ง ผลการวิจัยทำให้ ๑) ได้องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑของวัดและชุมชนที่เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายต้นแบบจำนวน ๓ แห่ง ๒) ผลที่เกิดจากการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการยกระดับโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑทั้งหมด ๔๐ รายการให้เป็นที่รู้จักทั้งในวัดและชุมชนผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ ๓) ได้ต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนจำนวน ๓ แห่งในลำนานา คือ พิพิธภัณฑวัดน้ำจ้ำ พิพิธภัณฑวัดบ้านต๋อม และพิพิธภัณฑวัดบ้านก้อง

คำสำคัญ: การจัดการ; พิพิธภัณฑ; วัดและชุมชน; ระบบอิเล็กทรอนิกส์; ลำนานา

Research report title : The Study in Body of Knowledge and Product Development Process at Lampang Community museum network

Researcher : Miss. Narunee Srisuk ,
Phrakusirithammabandit.Asst.Prof.Dr. ,
Asst.Prof.Dr. Busakorn Watthanabut
Asst.Prof. Burin Rujjanapan

The division of : Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Nakhon Lampang Sangha College.

Year : 2022

Research funding : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The three main goals of this research are to: 1) examine the existing body of knowledge and the method for developing a temple, community museum, and community management in Lanna; 2) create the temple, community museum, and community electronic system in Lanna; and 3) construct a prototype of the temple, community museum, and community electronic system in Lanna. In this study, participatory action research was mixed with documentary research and action research. The sample group consists of three Lanna temples and community museums, with the population being Lanna's temples and communities. As a consequence of the research, 1) we have learned how to operate museums in temples and communities that have joined the three model networks, 2) As a result of the growth of the community museum and temple, the involvement in modernizing all 90 artifacts housed there so that they are known to both the community and the temple via electronic systems, and 3) there are three modeled temples and community museums located in Lanna which are Wat Nam Cham Museum, Wat Ban Tom Museum, and Wat Ban Kong Museum.

Keywords: Management; Museum; Temples and Communities; Electronic System; Lanna

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัย เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา สำเร็จได้ด้วยอาศัยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากคณะผู้ช่วยนักวิจัย ซึ่งเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการร่วมเก็บข้อมูลภาคสนามและการลงพื้นที่วิจัยให้คำแนะนำชี้แนะจนทำให้งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ และพระมหาชุตีภัก อภินันโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัย พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาและติดตามงานวิจัยด้วยดีตลอดมา

งานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์แบบด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ได้ให้โอกาสแก่คณะผู้วิจัยในการดำเนินการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ และคณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ที่ได้ให้กำลังใจและคอยสอบถามความก้าวหน้าด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ คณะผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในจังหวัดลำปาง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ต่อไป

นางสาวณฤณีย์ ศรีสุข และคณะ

๑๐ กันยายน ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญภาพประกอบ	ฌ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙
๒.๑ แนวคิดการจัดการความรู้.....	๙
๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กร.....	๔๘
๒.๓ แนวคิดทฤษฎีการจัดการพิพิธภัณฑ์	๕๓
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม	๕๕
๒.๕ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา.....	๕๗
๒.๕.๑ ความหมายของการพัฒนา.....	๕๘
๒.๕.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา	๖๓
๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม	๖๖
๒.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๖๖
๒.๖.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม.....	๗๐
๒.๗ แนวคิดทฤษฎีการจัดการด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์	๗๗
๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเครือข่าย	๘๖

๒.๙ บริบทพื้นที่พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่ทำการศึกษา	๘๘
๒.๙.๑ วัดปงสนุกเหนือ	๘๘
๒.๙.๒ วัดบ้านหลุก	๙๐
๒.๙.๓ วัดไหล่หินหลวง	๙๑
๒.๑๐ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๐๐
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๐๐
๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๐๒
๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย	๑๐๒
๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๑๐๓
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๐๓
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๕
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๖
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย	๑๐๘
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๑๐
๔.๑ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชนในล้านนา ...	๑๑๐
๔.๒ การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา .	๑๑๖
๔.๓ ต้นแบบพิพิธภัณฑสถานวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา	๑๑๙
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๒๒
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๒๖
บรรณานุกรม	๑๒๘
ภาคผนวก ก	๑๓๓
ภาคผนวก ข	๑๔๓
ภาคผนวก ค	๑๔๗
ภาคผนวก ง	๑๕๐
ภาคผนวก จ	๑๕๔
ประวัติผู้วิจัย	๑๖๔

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบที่

หน้า

๒.๑	พีรามิดแสดงลำดับขั้นของความรู้.....	๑๑
๒.๒	วัฏจักรความรู้.....	๑๕
๒.๓	ลำดับขั้นของความรู้จากมุมมอง Dave Snowden.....	๑๖
๒.๔	ภูเขาน้ำแข็งแสดงการเปรียบเทียบความรู้.....	๑๘
๒.๕	การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer).....	๓๐
๒.๖	การอธิบายถึงการทำงานของการสร้างความรู้.....	๔๑
๒.๗	แผนภาพโมเดลปลา.....	๔๖
๒.๘	ตัวแบบแสดงความสัมพันธ์ของการสร้างองค์ความรู้.....	๔๘
๒.๙	แสดงวงจรการมีส่วนร่วม.....	๘๒
๒.๑๐	แสดงขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม.....	๘๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเข้าสู่ศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งเป็นยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงทั้งยังมีความซับซ้อนสูง บทบาทของพิพิธภัณฑ์ที่มีใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งพิพิธภัณฑ์ยุคใหม่ควรมีการออกแบบพิพิธภัณฑ์ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการเรียนรู้ให้ตอบโจทย์ต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะจังหวัดลำปางเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและศูนย์กลางของศิลปะทางพระพุทธศาสนาของภาคเหนือ ซึ่งมีพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นมากถึง ๒๙ แห่ง แนวคิด E-Museum เข้ามาผนึกกำลังส่งเสริมคุณค่าและสร้างสรรค์ธุรกิจชุมชนด้วยพิพิธภัณฑ์ดิจิทัลศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ หรือ เนคเทค สวทช. ร่วมกับ สวทช. เครือข่ายภาคเหนือ, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จับมือร่วมกันดำเนินโครงการ “พัฒนาระบบพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Museum) และระบบนำชมพิพิธภัณฑ์ (Museum Pool) เพื่อเป็นต้นแบบสนับสนุนการท่องเที่ยวในชุมชน”

มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาต้นแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการสร้างพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Museum) และระบบนำชมพิพิธภัณฑ์ (Museum Pool) ให้กับชุมชนโดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงผลงานวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว และเป็นการสร้างต้นแบบ

ระบบพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นการประยุกต์เทคโนโลยีในการจัดเก็บ บริหารจัดการ และแลกเปลี่ยนเผยแพร่ข้อมูล รวมทั้งองค์ความรู้ของพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบดิจิทัล เป็นการอนุรักษ์ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ให้อยู่ในรูปแบบของดิจิทัล ก่อให้เกิดสังคมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างพิพิธภัณฑ์และผู้สนใจข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ ซึ่งการสร้างพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ สามารถสร้างได้ทั้งแบบมีสถานที่จริงและไม่มีสถานที่จริงสามารถจัดทำได้ ขึ้นอยู่กับข้อมูล รูปแบบที่ต้องการนำเสนอและเอกลักษณ์เฉพาะของพิพิธภัณฑ์นั้น ๆ ทั้งนี้มีการจัดอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้ในการจัดเก็บข้อมูลศิลปวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่สู่การท่องเที่ยวด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้กับนักศึกษาหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีเอกลักษณ์และจุดเด่นของแต่ละแห่งเป็นของตนเอง จัดระบบข้อมูลและเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์และวัตถุจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ไปปรากฏในรูปของ

เว็บไซต์และแอปพลิเคชันซึ่งจังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศ เป็นแหล่งศูนย์รวมวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก หากได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ก็จะเป็นการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ปัจจุบันพบว่าความเป็นมาของชุมชนถูกบันทึกไว้น้อยมากส่วนใหญ่นักวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือได้ข้อมูลจากโรงเรียนประถมศึกษาและวัดในหมู่บ้านซึ่งก็เพียงส่วนน้อยเท่านั้น เนื่องด้วยสังคมชนบทปัจจุบันระบบบ้าน วัด โรงเรียน ไม่ได้เชื่อมประสานกันเหมือนในอดีต บางโรงเรียนก็มีข้อมูลให้เฉพาะประวัติศาสตร์ชาติ การจะสอนเด็กให้สำนึกรักบ้านเกิดให้รู้จักบรรพบุรุษชาติพันธุ์ของตนเองจึงพบเป็นส่วนน้อย หรือบทบาทของวัดภายในชุมชนในอดีตถือว่าวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ งานผ้าป่า งานกฐิน งานบุญต่าง ๆ คนไปรวมกันทำบุญที่วัด การเทศนาสั่งสอนจึงทำได้ง่าย ปัจจุบันเฉพาะวัดดัง ๆ หรือวัดที่มีพระที่มีชื่อเสียง คนจึงจะเข้าวัดมากขึ้น วัดในชุมชนบางแห่งจึงถูกทิ้งร้างไม่ได้รับความสนใจ พระในวัดก็ไม่ได้ร่วมกิจกรรมกับชุมชนถ้าไม่ได้รับกนิมนต์ โรงเรียนไม่ได้นิมนต์พระมาสอนคุณธรรมจริยธรรมให้เด็ก เนื่องจากมีครูจริยธรรมคอยสอน การบ่มเพาะเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนจึงสูญหายไป คนที่เก็บของเก่าของโบราณไว้ ถ้าไม่นำไปจำหน่ายเสียก่อนก็เก็บไว้ในห้องเก็บของภาษาท้องถิ่นที่จารึกบนใบลานถูกยกเป็นของสูงแต่ไม่มีใครในชุมชนอ่านออก โบราณวัตถุเหล่านั้นไม่มีโอกาสได้ออกมาเล่าเรื่องให้คนอื่นได้รับรู้ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในชุมชนแต่คนในชุมชนไม่มีความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานเหล่านั้น ไม่มีส่วนในการบอกเล่า ดูแลรักษา คนตัวเล็กในชุมชนในครอบครัวชนบทจึงเหมือนไม่เคยดำรงอยู่ ตกรุ่นหลานรุ่นเหลนก็ไม่มีใครจำชื่อใครได้ แต่ตอบได้เพียงว่าเคยมีอยู่ เพราะหากไม่มีบรรพบุรุษลมหายใจของชุมชนในปัจจุบันก็คงจางหายไปที่สุดในที่สุด

การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนที่ยั่งยืน คนในชุมชนจะต้องออกมาเล่าเรื่องของตนเอง เล่าเรื่องพ่อแม่ ลุงป้า น้าอา ปู่ย่าตายาย บรรพบุรุษ เล่าประวัติความเป็นมา เล่าเรื่องสิ่งใกล้ตัว เล่าว่าเป็นอยู่อย่างไร ทำมาหากินอย่างไร ดำรงชีวิตมาถึงปัจจุบันได้อย่างไร ความเชื่อเรื่องศาสนา เรื่องผี ประเพณี วัฒนธรรม การสร้างบ้านแปงเมือง ผู้นำในอดีตเป็นใคร คนในชุมชนจะต้องบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยภาษาและท่วงทำนองของตนเอง เพราะคนในชุมชนเป็นเจ้าของข้อมูลเป็นคนในเรื่องพิพิธภัณฑ์นี้ โดยพัฒนาร่วมกับนักวิชาการที่สามารถเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ชาติมาเป็นหลักในการตรวจสอบข้อมูล ในการนำเสนอข้อมูลของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน มีการออกแบบจัดแสดงอาจเล่าเรื่องด้วยแผนที่ชุมชน สิ่งของเครื่องใช้ ภาพถ่าย เช่น ขอความร่วมมือชาวบ้านที่มีภาพเก่านำมาให้นักวิจัยสแกนไฟล์เก็บภาพไว้ จากนั้นจึงคืนภาพต้นฉบับให้กับเจ้าของโดยขอข้อมูลภาพจากเจ้าของให้ระบุปี พ.ศ. และบุคคลสถานที่ที่อยู่ในภาพ เป็นต้น

กรณีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนที่จัดตั้งแล้วล้มเหลวส่วนหนึ่งเป็นเพราะการบริหารจัดการที่ไม่ดี ขาดการวางแผนที่บูรณาการ ขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

การดำเนินงานที่ต่อเนื่องหรืออยู่ในกรอบของหลักการทางวิชาการมากเกินไป การกำหนดคนดูแลพิพิธภัณฑวัดและชุมชนที่ตั้งอยู่ในวัด คนดูแลอาจเป็นพระหรือฆราวาส และควรเป็นคนในชุมชนที่มีจิตอาสา เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน การบริหารจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนให้มีความต่อเนื่อง อาจใช้วิธีการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนเป็นระยะ อาจกำหนดเป็นช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมแสดงผลงาน หรือจัดประชุมกลุ่มเล็ก จากทั้งภายนอกและภายในที่มีความน่าสนใจ โดยสิ่งที่จัดแสดงไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑวัดและชุมชนแต่เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน เช่น นิทรรศการภาพถ่าย นิทรรศการผ้าทอพื้นเมือง การเสวนาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมชุมชนต่าง ๆ สำหรับพิพิธภัณฑวัดและชุมชนบางแห่งที่มีการจัดตั้งแล้วแต่เปลี่ยนสภาพเป็นโกดังเก็บของเพราะไม่มีนักท่องเที่ยวหรือคนในชุมชนเข้าชม สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการบูรณาการการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวิถีการทำมาหากินของคนในชุมชน เนื่องจากปัจจุบันคนในชุมชนต้องเผชิญกับสถานการณ์เปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เวลาจึงเป็นต้นทุนในการทำการประกอบอาชีพ

การพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่มีพื้นฐานมาจากการเก็บรักษาดูแลสมบัติขึ้นสำคัญของแต่ละชุมชนในอดีต ได้มีการทำบัญชีรายชื่อวัตถุและใส่รหัสบันทึกภาพเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานป้องกันการสูญหายในปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรวมถึงจัดการกระบวนการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดความสะดวกและความปลอดภัยจัดการทำทะเบียนโบราณวัตถุหรือการแสดงผลงานศิลปะในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ จะนำมาซึ่งกระบวนการที่สามารถพัฒนาให้พิพิธภัณฑในชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการและต่อยอดให้เกิดการขับเคลื่อนในรูปแบบของการสร้างคุณภาพให้กับพิพิธภัณฑของตนเอง และยังสามารถเชื่อมโยงกับภาครัฐและภาคเอกชนสามารถนำข้อมูลไปใช้ได้งาน และมีการป้องกันข้อมูลที่สำคัญการจัดการข้อมูลพิพิธภัณฑแบบอิเล็กทรอนิกส์เป็นแนวทางการอนุรักษ์ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมให้เกิดคุณค่าทางวิชาการและแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ของประวัติศาสตร์ชาติอีกครั้ง ทั้งยังสามารถนำมาช่วยแก้ไขปัญหาทางด้านการสูญหายของโบราณวัตถุได้เป็นอย่างดี

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแอปพลิเคชันพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา แล้วนำเสนอต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ต่อชุมชนอื่นๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตลอดชีวิตของชุมชน และเป็นองค์กรทางสังคมที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่ทรงประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดี นำไปสู่การสร้างเครือข่าย การส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ พัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความร่วมมือ เป็นองค์กรที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกัน เพื่อให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสเรียนรู้และมีส่วนร่วมผ่านพิพิธภัณฑ

ท้องถิ่น เพื่อสร้างให้คนในชุมชนได้รู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้าของตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักสังคม อันจะก่อให้เกิดจิตสำนึกในชุมชนที่บ่งบอกถึงความเป็นเจ้าของ และนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่นของตนให้เข้มแข็ง เพราะเมื่อคนในชุมชนมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสิ่งใด ๆ ก็ตาม ย่อมนำมาซึ่งความหวงแหน รักษา พัฒนา จนนำไปสู่การมีจิตวิญญาณชุมชน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์ภายในชุมชนที่เข้มแข็ง มีการจัดการชุมชนที่ดีมีเครือข่ายชุมชน มีภาวะผู้นำชุมชนเกิดขึ้น เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชนสุขสงบ และเป็นการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนใน
ลำนานา

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา

๑.๒.๓ เพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน
ลำนานา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในลำนานา
เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนาพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา
เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ต้นแบบพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา
เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน
ลำนานา” ได้มีการกำหนดขอบเขตไว้ ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัตถุ
และชุมชนในลำนานา การพัฒนาพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา
เพื่อให้ได้รับองค์ความรู้และกระบวนการการสร้างพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชน มาพัฒนาพิพิธภัณฑวัตถุและ
ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ จากนั้นก็สร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์

ของชุมชนให้อยู่ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ และได้นำต้นแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่สร้างขึ้นทำการเชื่อมโยงต่อหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยนำเสนอเกี่ยวกับทฤษฎีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้ การบริหารจัดการองค์กร การจัดการพิพิธภัณฑ์ การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม การพัฒนา การมีส่วนร่วม การจัดการแบบมีส่วนร่วม การจัดการแบบมีส่วนร่วมด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เครือข่าย และนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบริบทเชิงพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษา

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาและบูรณาการความรู้ ความชำนาญ การผสมผสานกับโบราณวัตถุในล้านนาที่มีการนำศิลปะที่แฝงด้วยหลักการ จิตนาการ และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมล้านนา จากพิพิธภัณฑ์ชุมชนล้านนา จำนวน ๓ แห่ง ในเขตพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนได้แก่

๑. วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๒. วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
๓. วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

๑.๔.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้จัดการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานที่โดยศึกษาจากองค์การศึกษาที่มีการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ต่อการศึกษาร่องความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น ๔ กลุ่มโดยการจำแนกออก ดังนี้

๑) พระสงฆ์	จำนวน	๕	รูป/คน
๒) หน่วยงานรัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	จำนวน	๕	รูป/คน
๓) ประชาชนชาวบ้านและชาวบ้าน	จำนวน	๕	รูป/คน
๔) ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์	จำนวน	๕	รูป/คน
รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น		จำนวน	๒๐ รูป/คน

โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ๑) เป็นผู้ที่มีส่วนในการดูแลพิพิธภัณฑ ๒) เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ๓) เป็นบุคคลที่มีส่วนในการบริหารจัดการภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๔ ถึงวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๕ รวมเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑชุมชน ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง” ผู้วิจัยกำหนดความหมายต่าง ๆ ของการใช้คำในวิจัยดังนี้

การจัดการพิพิธภัณฑชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การประยุกต์เทคโนโลยีในการจัดเก็บ บริหารจัดการและแลกเปลี่ยนเผยแพร่ข้อมูลและองค์ความรู้ของพิพิธภัณฑในรูปแบบดิจิทัล เป็นการอนุรักษ์ข้อมูลพิพิธภัณฑให้อยู่ในรูปแบบของดิจิทัลและก่อให้เกิดสังคมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างพิพิธภัณฑ และผู้ที่สนใจข้อมูลเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ ซึ่งการสร้างพิพิธภัณฑอิเล็กทรอนิกส์ สามารถสร้างได้ทั้งแบบมีสถานที่จริงและไม่มีสถานที่จริง สามารถจัดทำขึ้นอยู่กับข้อมูลรูปแบบที่ต้องการนำเสนอและเอกลักษณ์เฉพาะของพิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑวัดและชุมชน หมายถึง พิพิธภัณฑที่ตั้งอยู่ภายในวัดและชุมชนทั้ง ๓ แห่งจาก ๓ จังหวัดในภาคเหนือ ได้แก่ (๑) วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (๒) วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ (๓) วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ระบบอิเล็กทรอนิกส์ หมายถึง การรับส่งข้อมูลข่าวสารหรือหนังสือผ่านระบบสื่อสารด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ผ่านระบบเว็บไซต์ ผ่านระบบ QR code ผ่านระบบแอปพลิเคชัน

ต้นแบบ หมายถึง การกำหนดการหาความต้องการพื้นฐานของผู้ใช้บริการด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่นักออกแบบระบบโดยการศึกษาหาความต้องการด้านสารสนเทศพื้นฐานของผู้ใช้ รวมถึงการพัฒนาระบบสามารถใช้เครื่องมือในการพัฒนาด้านแบบออกแบบระบบ เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว โดยนำต้นแบบไปใช้ ผู้ใช้จะนำต้นแบบไปทดลองใช้ว่าสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้เพียงใด โดยผู้ใช้สามารถให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อแนะนำในการปรับปรุงต้นแบบได้ เป็นการนำความเห็นของผู้ใช้มาปรับปรุงต้นแบบให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นซ้ำไปซ้ำมาจนกระทั่งผู้ใช้เกิดความพอใจ แล้วจึงจะสามารถนำต้นแบบไปใช้งานได้ (Operational Prototype)

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

ชุดโครงการวิจัย เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการส่งเสริมความร่วมมือในการจัดการและพัฒนาพิพิธภัณฑวัตถุและชุมชนล้านนาเข้าสู่ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ และสร้างเครือข่ายของหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน แบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กรอบแนวคิดของแผนงานชุดโครงการวิจัย

ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัยย่อย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ได้รับองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนใน
ล้านนา

๑.๗.๒ ทำให้ได้พัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน
ล้านนา

๑.๗.๓ ทำให้ได้ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน
ล้านนา

๑.๗.๔ ทำให้วัดและชุมชนเกิดการเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและ
ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์

๑.๗.๕ สามารถนำผลการวิจัยใช้ประโยชน์ในกลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน กลุ่มภาค
กลุ่มชุมชนที่มีสถานที่รวมกลุ่ม และกลุ่มชุมชนสมัยใหม่ หรือชุมชนเสมือนจริง (Virtual Community)
อื่น ๆ ชุมชน ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีการจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างสังคมแห่งปัญญา

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” ผู้วิจัยจะนำเสนอการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาประกอบการทำวิจัยเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นเที่ยงตรงตามหลักระเบียบวิธีวิจัย ดังมีประเด็นที่ศึกษาประกอบไปด้วย

- ๒.๑ แนวคิดการจัดการความรู้
- ๒.๒ ทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กร
- ๒.๓ แนวคิดการจัดการพิพิธภัณฑ์
- ๒.๔ แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม
- ๒.๕ แนวคิดการพัฒนา
- ๒.๖ แนวคิดการมีส่วนร่วม
- ๒.๗ แนวคิดการจัดการแบบมีส่วนร่วมด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ๒.๘ แนวคิดเครือข่าย
- ๒.๙ บริบทพื้นที่พิพิธภัณฑ์ที่ทำการศึกษา
- ๒.๑๐ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดการจัดการความรู้

ในสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Society) ซึ่งเป็นสังคมโลกปัจจุบัน “ความรู้” ถือว่าเป็นทรัพยากรหลักที่มีค่ายิ่ง ซึ่งแตกต่างจากปัจจัยการผลิตอื่นๆ เนื่องจากความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและสร้างขึ้นใหม่ได้ตลอดเวลาและได้กลายเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญคนที่มีความรู้ (Knowledge Workers) จะกลายเป็นคนกลุ่มใหม่ที่ทรงพลังในองค์กรและตลาดแรงงานมีค่านิยมและวัฒนธรรมการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม มองคุณค่าของการทำงานอยู่ที่การได้ทำงานที่มีอิสระและสร้างสรรค์ พร้อมทั้งจะโยกย้ายจากองค์กรได้หากได้ไม่ได้รับงานที่ทำหยาบและไม่มีโอกาสได้เรียนรู้และ

พัฒนาอย่างต่อเนื่อง^๑และในสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์การจะประสบความสำเร็จได้ต้องสามารถสร้างสรรค์และเห็นคุณค่าของความรู้ ความรู้จึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ปีเตอร์เอฟดรักเกอร์ปรมาจารย์ด้านการจัดการสมัยใหม่ มักกล่าวเสมอว่า ความรู้เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลสำคัญอย่างมาก และเป็นปัจจัยชี้ขาดของความได้เปรียบในการแข่งขัน ทั้งนี้ถือเป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรุนแรงมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา เพราะสังคมเปลี่ยนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเกิดกลุ่มผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้(Knowledge Worker) ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศที่พัฒนาแล้วทุกประเทศ

ความรู้ที่ดรักเกอร์ กล่าวถึงต่างจากความรู้ที่เคยเข้าใจในสมัยก่อนโดยหมายถึงความรู้ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน (Knowledge in Application) ซึ่งเขาให้ความหมายของสังคมแห่งความรู้ว่าเป็นสังคมที่ประกอบด้วยองค์การ ซึ่งมีแก่นสาระสำคัญอยู่ที่การจัดการองค์การแห่งความรู้(Knowledge Organization) จึงเป็นองค์การในสังคมแห่งความรู้ที่มีการกำหนดกลยุทธ์ในการนำองค์การไปสู่เป้าหมาย โดยผู้บริหารต้องมีการจัดการความรู้ในองค์การและมีความเข้าใจองค์การ เกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย ค่านิยม สิ่งแวดล้อม ตลาดและสมรรถนะหลักขององค์การด้วย และการจัดการถือเป็นหน้าที่ทางสังคม (Social Function) เพื่อมุ่งทำให้ความรู้บังเกิดผลขึ้นมา^๒

โดยทั่วไปความหมายของความรู้ในประเด็นทั่วไปจะมีความหมายดังนี้ คือคำว่า “ความรู้” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “knowledge” เป็นคำที่ความหมายกว้างและเป็นนามธรรม^๓ ราชบัณฑิตยสถานอธิบายความรู้ว่า เป็นสิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ องค์กรวิชาในแต่ละสาขา”^๔ หากมุ่งเน้นในมุมมองของปรัชญาแล้ว ความรู้จะหมายถึง “องค์ประกอบ ๑ ใน ๓ ส่วนของกระบวนการรับรู้ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้”^๕ความหมายของคำว่า “ความรู้” นั้นเป็นคำที่มีความหมายกว้าง

^๑ พรธิดา วิเชียรปัญญา, การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้ (Knowledge Management), (กรุงเทพมหานคร: ธรรมกถการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕.

^๒ Peter F. Drucker, “ The Age of Social Transformation” , The Atlantic Monthly (November ๑๙๙๔), pp.๑-๒๐, อ้างใน ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ, องค์การแห่งการเรียนรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์รัตนไตร, ๒๕๔๙), หน้า ๒-๓.

^๓ อิกุจิโร โนนากะ,โนโบรุ คอนโนะ, และแพทริก โรนโมลเลอร์, วิธีการสร้างความรู้ (Methodology of Knowledge Creation), แปล โดย ทวี นาคบุตร, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๑๕๕๐), หน้า ๓.

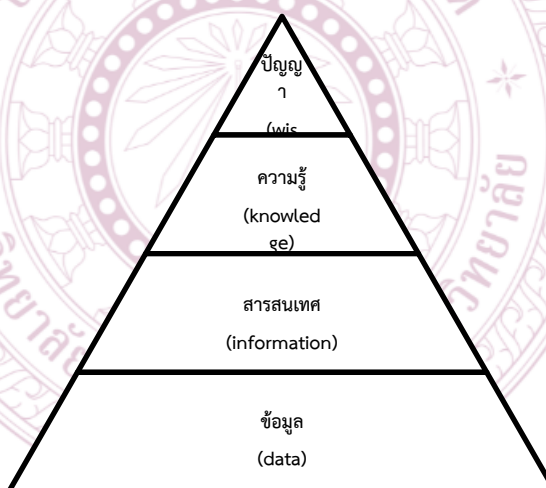
^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓๒.

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๘, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๘), หน้า ๕๔.

ดังนั้นในการจะทำความเข้าใจในความหมายของความรู้ จึงต้องพิจารณาความหมายของข้อมูล และสารสนเทศ ซึ่งเชื่อว่ามีความสัมพันธ์กันก่อน ทั้งนี้เมื่อศึกษาพบว่าผู้ให้ความหมายของข้อมูลสารสนเทศ และความรู้ไว้ต่าง ๆ ดังนี้

ดาเวนพอร์ท และพรูแซค ให้ความหมายของข้อมูลว่า ข้อมูล คือกลุ่มของข้อเท็จจริงที่มีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือเมื่อพิจารณาในแง่ของธุรกิจ ข้อมูล คือ บันทึกธุรกรรมที่เกิดขึ้นอย่างมีระบบ ข้อมูลให้ความหมายในตัวของมันเองเป็นเพียงการบอกกล่าวถึงข้อเท็จจริงบางส่วนของสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่มีการตีความ การออกความคิดเห็นหรือการพิจารณาตัดสินใจ แม้กระนั้นข้อมูลยังเป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับธุรกิจในการก่อให้เกิดสารสนเทศ ในขณะที่สารสนเทศ คือข่าวสาร (Message) ในรูปของเอกสาร เสียงหรือภาพ ที่มีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนมุมมองของผู้รับสารต่อบางสิ่ง และมีผลกระทบต่อการพิจารณาตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้รับสารชาว^๖

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ได้กล่าวถึงคำจำกัดความของคำว่า ข้อมูล สารสนเทศและความรู้ ของ ฮิเดโอะ ยามาซากิ ซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้ในรูปของปิรามิด ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๑^๗

ภาพประกอบที่ ๒.๑ : ปิรามิดแสดงลำดับขั้นของความรู้

โดยให้ความหมายของ “ข้อมูล (Data)” ว่าเป็นข้อเท็จจริง ข้อมูลดิบ หรือตัวเลขต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้ผ่านการแปลความ ส่วน “สารสนเทศ (Information)” เป็นข้อมูลที่ผ่านกระบวนการสังเคราะห์ วิเคราะห์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการและตัดสินใจ มีบริบทซึ่งเกิดจากความ

^๖ Thomas H. Davenport and Laurene Prusak, *Working Knowledge: How Organization Manage What They Know*, ๒nd ed, (Massachusetts: Harvard Business School Press, ๒๐๐๐), p. ๒.

^๗ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, *การจัดการความรู้....จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จีรวัฒน์เอ็กเพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

เชื่อสามัญสำนึก หรือประสบการณ์ของผู้ใช้สารสนเทศนั้น ๆ โดยมักจะอยู่ในรูปของข้อมูลที่วัดได้หรือจัดต้องได้ อย่างไรก็ตาม สารสนเทศอาจมีข้อจำกัดในเรื่องช่วงเวลาที่ใช้และขอบข่ายของงานที่จะนำมาใช้ในขณะที่ “ความรู้ (Knowledge)” คือ สารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับความรู้อื่นจนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้โดยไม่จำกัดช่วงเวลา หรือกล่าวได้ว่าเป็นสารสนเทศที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับเราในการนำไปใช้งาน และ “ปัญญา (Wisdom) คือ ความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปใช้”

ส่วนความหมายของความรู้เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ได้มีผู้รู้และนักวิชาการให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

Senge ให้ความหมายของความรู้ คือ ความสามารถที่นำไปสู่การกระทำที่มีประสิทธิภาพ^๙ โนนาเก กล่าวไว้ว่า ความรู้ คือ ความเชื่อถือส่วนบุคคลซึ่งมีเหตุผลที่จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๐} และได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความรู้ว่า ความรู้ที่สร้างขึ้นใหม่จะเริ่มจากบุคคลที่มีความสามารถและมีการเรียนรู้อยู่เสมอ ดังนั้น หากทำให้ความรู้เฉพาะบุคคลส่งต่อไปยังบุคคลอื่น และสามารถแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ ก็จะทำให้เกิดคุณค่าสำหรับองค์กร องค์กรจึงต้องสร้างสรรค์ กิจกรรมการจัดการความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอในทุกระดับขององค์กร ซึ่งบางครั้งอาจเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจหรือไม่ได้คาดการณ์มาก่อนก็ได้^{๑๑} นอกจากนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียนการค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติทักษะหรือหมายถึงความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติองค์วิชาในแต่ละสาขา ส่วนน้ำทิพย์ วิภาวิน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความรู้ (Knowledge) เป็นผลที่ได้จากการเรียนรู้เกิดจากความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ เป็นความสามารถในการระลึกรู้ในสิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างลึกซึ้งมาแล้ว ความรู้ที่แต่ละสาขาวิชาชีพความรู้ที่องค์การสร้างขึ้นหรือต้องการใช้ในการพัฒนาองค์การให้ดียิ่งขึ้นคือ ความรู้ใหม่ ซึ่งจำเป็นต้องมีวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของคนให้เพิ่มพูนอยู่เสมอ

^๘ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จีวีเอ็มเอ็กซ์เพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๓-๑๔.

^๙ P.M.Senge, The fifth discipline: the art and practice of the learning organization, (New York: Doubleday, ๑๙๙๐), p. ๑๒.

^{๑๐} Ikujiro Nonaka, A Dynamic Theory of Organization Knowledge Creation, Organization Science, ๑, ๑๙๙๔, pp. ๑๔-๓๗.

^{๑๑} Ikujiro Nonaka, Te Knowledge-Creating Company, (USA: Harvard Business School Press, ๑๙๙๘), p. ๓๑๕.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาความรู้โดยการอ่านและการคิด^{๑๒} ส่วนพรธิดา วิเชียรปัญญา กล่าวว่า (Knowledge) เป็นกระบวนการของการขัดเกลาเลือกใช้ และบูรณาการ การใช้สารสนเทศ เหล่านั้น จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ (New Knowledge) ความรู้ใหม่จึงเกิดขึ้นจากการผสมผสานความรู้ และประสบการณ์เดิมผนวกกับความรู้ที่ได้รับ ความรู้ดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่ภายในบุคคลเป็นความรู้ที่ได้ ปรากฏชัดแจ้ง (tacit Knowledge) หากเมื่อความรู้เหล่านั้นได้ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปของการเขียน เป็นลายลักษณ์อักษร ความรู้นั้นก็จะกลายเป็นความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง (explicit Knowledge) ความรู้ ดังกล่าวจะมีคุณค่าปรากฏเมื่อนำมาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ (decision making)^{๑๓} และประเวศ วะสี ให้ความหมายของความรู้ว่า เป็นเรื่องของความจริงซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ เช่น ความรู้เฉพาะเรื่อง การเห็นการเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ทำให้เกิดปัญญา (Wisdom) ปัญญา นำไปสู่การเปลี่ยนจิตสำนึก การเรียนแต่เนื้อหาโดยไม่สามารถนำไปปฏิบัติหรือพัฒนาได้ ไม่ถือว่าเป็นความรู้อย่างแท้จริง วิธีการ ได้มาซึ่งความรู้ต้องสอนวิธีคิด วิธีตรวจสอบความรู้ ซึ่งก็คือวิธีวิจัย ดังนั้น สิ่งที่เป็นคือ การคิดเป็น และวิธีสร้างความรู้^{๑๔} ส่วนทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ ให้นิยามว่า ความรู้ คือ สารสนเทศที่มีคุณค่า ซึ่ง มีการนำประสบการณ์ วิจารณ์ญาณ ความคิด ค่านิยม และปัญญาของมนุษย์มาวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ ในการสนับสนุนการทำงานหรือใช้ในการแก้ปัญหา^{๑๕}และโทมัส ได้นิยามความหมายของความรู้ไว้ ๖ ประการดังนี้คือ

๑. ประสบการณ์ (Experience) หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นหรือได้ทำลงไปในอดีตกลายมาเป็น ความรู้ที่พัฒนามากขึ้นตามกาลเวลาโดยผ่านประสบการณ์ที่ได้จากการอ่านหนังสือจากการรับรู้ผ่าน การอบรมและจากการเล่าเรียนอย่างไม่เป็นทางการซึ่งประโยชน์ที่สำคัญของประสบการณ์คือการให้ มุมมองประวัติศาสตร์เพื่อนำมาใช้เป็นฐานในการมองและเข้าใจประสบการณ์และเหตุการณ์ใหม่ ๆ ให้ มีความเข้าใจมากขึ้น ดังนั้นความรู้ที่มีฐานมาจากความเข้าใจในเรื่องประสบการณ์จึงเป็นสิ่งที่มีความค่า ยิ่ง

๒. ข้อเท็จจริงพื้นฐาน (Ground truth) หมายถึงการรู้ว่าอะไรที่นำมาใช้งานได้หรืออะไรที่ นำมาใช้ไม่ได้ซึ่งสิ่งที่สำคัญของประสบการณ์และความจริงพื้นฐานนี้อยู่ภายใต้คำที่เป็นกฎเกณฑ์สำคัญคือ การประเมินผลหลังการกระทำที่เรียกว่า เอเออาร์ (AAR : After Action Review) เพราะ การประเมินผลนี้จะนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดการความรู้ที่สมบูรณ์และอธิบายได้

^{๑๒} น้ำทิพย์ วิชาวิน, “การจัดการความรู้”, วารสารศรีปทุมปริทัศน์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๔๖), หน้า ๘๕-๙๒.

^{๑๓} พรธิดา วิเชียรปัญญา, การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์, (Knowledge Management), (กรุงเทพมหานคร: อรรถกมลการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๑๔} อรศรี งามวิทยาพงศ์, คู่กันเรื่องความคิดกับศาสตราจารย์ นพ.ประเวศ วะสี, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกลด์ คิมทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๓๙-๔๐.

^{๑๕} ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, องค์การแห่งการเรียนรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: รัตนไตร, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑-๒๒.

๓. ความซับซ้อน (Complexity) หมายถึงความสำคัญของประสบการณ์และข้อเท็จจริงในความรู้คือสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าความสามารถของความรู้นั้นสามารถจะตอบสนองต่อความยุ่งยากที่ซับซ้อนต่างๆได้ความรู้ไม่ใช่โครงสร้างตายตัวที่คงที่ จนไม่ยอมรับสิ่งใดเข้าไปอีกแต่เป็นสิ่งที่สามารถจัดการกับความซับซ้อนได้ด้วยวิธีการที่ซับซ้อนอันเป็นเหตุผลที่สำคัญว่าความรู้เป็นสิ่งที่มีความ

๔. การตัดสินใจ (Judgment) คือความรู้ที่ไม่เหมือนข้อมูลและสารสนเทศตรงที่มีการตัดสินใจอยู่ด้วยความรู้ไม่เพียงตัดสินใจสารสนเทศและสถานการณ์ใหม่ ๆ เท่านั้น แต่ยังสามารถปรับปรุงและกลั่นกรองตนเองให้เหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์และสารสนเทศใหม่ในเรื่องระบบการดำเนินชีวิตการเปลี่ยนแปลงที่มีปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อม

๕. การเรียนรู้ผิดถูกด้วยตนเอง (Rules of thumb and intuition) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจาก (การเรียนรู้) การได้รับการเรียนรู้จากการกระทำที่พัฒนามาจากการพยายามลองผิดลองถูกที่เกิดจากความผิดพลาดประสบการณ์และการสังเกตมาเป็นเวลายาวนานซึ่งความรู้จัดเป็นแนวทางลัดในการแก้ไขปัญหาในทางปฏิบัติที่ยืดหยุ่นโดยผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์

๖. ค่านิยมกับความเชื่อ (Values and beliefs) ความจริงที่เกิดขึ้นในส่วนนี้คือค่านิยมและความเชื่อของบุคคลมีอิทธิพลต่อความรู้ในองค์กรเพราะการคิดและการแสดงออกของคนในองค์กรเกิดจากการคำพูดและการกระทำ ซึ่งประวัติเหล่านี้จะแสดงออกถึงค่านิยมและความเชื่อขององค์กรเช่นนั้นค่านิยมและความเชื่อจึงนำมาซึ่งความรู้ที่สมบูรณ์ในการกำหนดว่าเขาเห็นอะไร ชิมชิมอะไรและได้อะไรจากสิ่งที่เห็นซึ่งแต่ละคนรับรู้และมองสิ่งเหล่านั้นในมุมมองที่แตกต่างกันทำให้นำมาจัดระเบียบความรู้ตามค่านิยมและความเชื่อของตนมี^{๑๖}

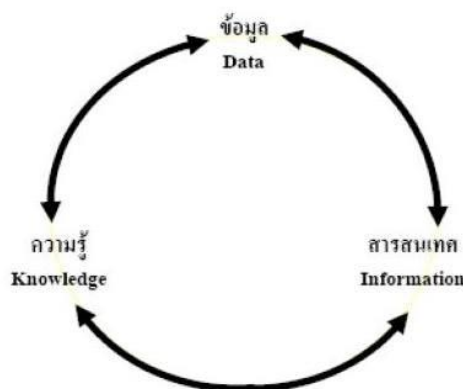
ดังนั้น ความหมายของความรู้ที่เป็นพื้นฐานต่อการจัดการความรู้ คือ การผสมผสานขององค์ประกอบของความรู้ได้แก่ ประสบการณ์ ข้อเท็จจริงพื้นฐาน ความซับซ้อน การตัดสินใจการเรียนรู้ ความผิดถูกด้วยตนเอง ค่านิยมและความเชื่อ รวมทั้งคุณค่า ความรอบรู้ในเนื้อหาสาระสารสนเทศ และความเชี่ยวชาญที่ทำให้รอบการทำงานมีการประเมินและเกิดการรวมเข้ากับประสบการณ์และสารสนเทศใหม่เพื่อนำไปสนับสนุนทำให้ศักยภาพความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น อาจสรุปได้ว่า ความรู้หมายถึง สิ่งที่ทำให้เราเข้าใจในสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้อันอาจเกิดจากประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ กระบวนการ ข้อมูล หรือสารสนเทศ จนทำให้เกิดคุณค่าและปัญญาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้

^{๑๖} Thomas H. Davenport, and Laurence Prusak, **Working Knowledge: How Organization Manage What They Know**, ๒nd edition, (Boston, Massachusetts: Harvard Business School Press, ๒๐๐๐), pp. ๑๑-๑๔.

๑) ความสัมพันธ์และความแตกต่างของข้อมูลสารสนเทศและความรู้

จากการศึกษาความหมายข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ ว่ามีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ซึ่ง สจิวต์ (Stewart) กล่าวว่า ข้อมูล สารสนเทศ และความรู้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็น วัฏจักรแบบเวียนบังเกิด วงจรอาจจะเริ่มต้นที่จุดใดจุดหนึ่งก็ย่อมได้ เช่น อาจจะเริ่มต้นที่ข้อมูล เริ่มต้นที่สารสนเทศหรือเริ่มต้นที่ความรู้ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๒

ภาพประกอบที่ ๒.๒ : วัฏจักรความรู้

ที่มา : Thomas A. Stewart, Intellectual capital, (New York : Doubleday, 1997), p.11.

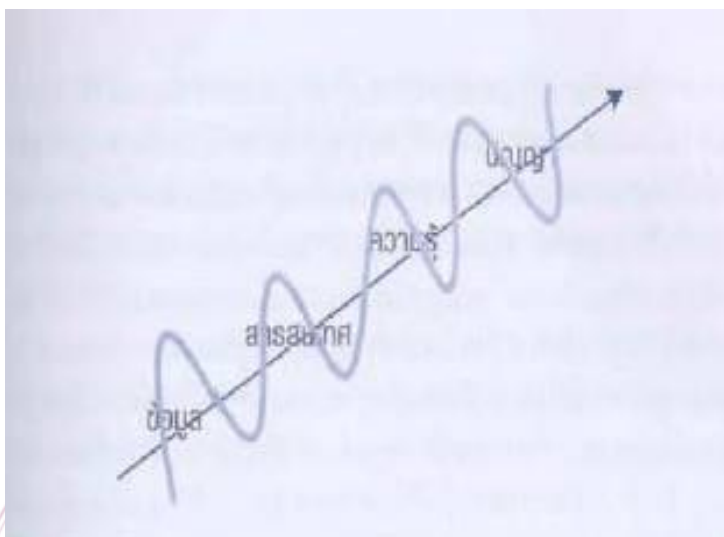
จากภาพ เส้นทางของข้อมูลสารสนเทศ และความรู้จำแนกได้ ๓ สารสนเทศ เส้นทาง คือ เส้นทางที่ ๑ ข้อมูล → สารสนเทศ → ความรู้ → ข้อมูล คือ วัฏจักรเริ่มต้นที่ข้อมูลเมื่อข้อมูล ผวนกด้วยบริบทจะกลายเป็นสารสนเทศ เมื่อสารสนเทศผวนกด้วยความเข้าใจจะกลายเป็นความรู้ และเป็นข้อมูลเริ่มในสถานการณ์ใหม่สำหรับพัฒนาเป็นความรู้ใหม่

เส้นทางที่ ๒ สารสนเทศ → ความรู้ → ข้อมูล → สารสนเทศ คือวัฏจักรเริ่มต้นที่สารสนเทศ เมื่อสารสนเทศผวนกกับความเข้าใจ จะกลายเป็นสารสนเทศใหม่ต่อไป

เส้นทางที่ ๓ ความรู้ → ข้อมูล → สารสนเทศ → ความรู้ คือ วัฏจักรเริ่มต้นที่ความรู้ในฐานะที่เป็นข้อมูลเริ่มต้น เมื่อข้อมูลนั้นได้ผวนกด้วยบริบท จะเปลี่ยนสภาพเป็นสารสนเทศ และเมื่อนำสารสนเทศมาผวนกกับความเข้าใจ ข้อมูลสนเทศจะถูกพัฒนาเป็นความรู้ใหม่ต่อไป^{๑๗} สำหรับ สโนว์เดน ผู้เชี่ยวชาญการจัดการความรู้และเป็นผู้อำนวยการของ IBM' Cynefin สหราชอาณาจักร มีมุมมองที่ต่างออกไปว่า ความรู้เป็นสิ่งที่ซับซ้อนไม่สามารถจัดระบบที่แน่นอนได้ หรือไม่สามารถกล่าวได้ว่าพัฒนาการของข้อมูลจะนำไปสู่การเป็นสารสนเทศ ความรู้ และปัญหาตามลำดับเสมอไป โดยให้เหตุผลว่าสารสนเทศที่แม้จะผ่านกระบวนการวิเคราะห์ มีบริบท รายละเอียด

^{๑๗} Thomas A, Stewart, Intellectual capital, (New York: Doubleday, ๑๙๙๗), pp. ๑๑-๑๒.

ที่ครบถ้วน แต่หากไม่ใช่สารสนเทศในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่เรา หรือเราไม่สามารถนำไปใช้ได้ ก็ไม่เรียกว่าเป็นความรู้สำหรับเรา^{๑๘}

ภาพประกอบที่ ๒.๓ : ลำดับขั้นของความรู้จากมุมมอง Dave Snowden

ที่มา: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จีรวัดน์เอ็กซ์เพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของข้อมูล สารสนเทศ และความรู้ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น อาจสรุปได้ว่า ความรู้ หมายถึง ผลที่ได้จากการเรียนรู้และความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ ค่านิยม ความเชื่อ กระบวนการหรือข้อมูล สารสนเทศ จนทำให้เกิดคุณค่า และปัญญา และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ให้แก่ตนเองและองค์กรได้

คุณลักษณะของความรู้

โนนากะ (Nonaka) ได้อธิบายคุณลักษณะของความรู้ ไว้ดังนี้

๑. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้นั้นให้ผลตอบแทนมากขึ้น (Increasing return) ซึ่งหมายความว่าเรายิ่งใช้ความรู้มากก็ยิ่งได้รับผลตอบแทนมากขึ้น
๒. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ใช้ไม่หมด (Unlimited Usage) ซึ่งหมายความว่าเราสามารถใช้เวลาความรู้ในการดำเนินงาน ได้ตลอดเวลา ไม่มีวันจบสิ้น

^{๑๘} สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ,การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จีรวัดน์เอ็กซ์เพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘-๑๙.

๓. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ในภาคการผลิตและผู้บริโภคมีความเกี่ยวพันกันอย่างมาก (Production and Consumption Unseparated) ซึ่งในยุคอุตสาหกรรมนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภคมีน้อยมาก แต่ในปัจจุบันนั้นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประชาชน(Citizen) มีคุณค่าอย่างมากในการบริหารงานในภาครัฐ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน(Collaboration) ระหว่างภาครัฐและประชาชน ซึ่งศาสตราจารย์โนนากะ มีความเห็นว่าการวางนโยบายสาธารณะ(Public Policy) ก็คือการสร้างสรรค์ความรู้ (Knowledge Creation) อย่างหนึ่ง

๔. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ที่ขายยากที่จะซื้อขาย(Difficulties Market Transaction) โดยเฉพาะในส่วนของการรู้ภายในตัวบุคคล(tacit Knowledge)

๕. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ที่ สามารถสร้างคุณค่าใหม่ ๆ (New value) หรือแนวคิดใหม่ๆ (new concept) ไปได้เรื่อยๆ จากการปรับเปลี่ยนมุมมองและวิธีการประยุกต์ใช้ความรู้เดิม

๖. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ที่ล้าสมัยอย่างรวดเร็ว (Quickly Outdated)

๗. ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ที่ถูกรื้อสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์เท่านั้น ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญมาก เพราะถึงแม้ว่ามนุษย์จะพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ(information technology: IT) แต่เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเพียงเครื่องมือเท่านั้นไม่สามารถสร้างความรู้ได้^{๑๙}

ประเภทของความรู้

การแบ่งประเภทของความรู้ มองได้หลายมิติ แต่มิติที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ มองในด้าน “รูปแบบที่มองเห็น” ทาคูชิ และโนนากะ ได้แบ่งความรู้ออกเป็น ๒ ประเภท คือ ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และความรู้แบบอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Know Knowledge) ความรู้แบบชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) นั้น เป็นความรู้ที่จับต้องได้ (Objective) และมีเหตุผล (rational) สามารถแสดงออกได้ผ่านทางคำพูดและตัวเลขทั้งยังแบ่งปันกันได้ในรูปแบบของข้อมูล สูตรทางวิทยาศาสตร์ทฤษฎีการแก้ปัญหา คือ ฐานข้อมูลและอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศได้

ความรู้แบบอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Know Knowledge) นั้นเป็นความรู้เฉพาะตัว (Subjective) และความรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential) ยากที่จะถ่ายทอดหรือแบ่งปันให้ผู้อื่นได้ โดยง่ายตัวอย่างของความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ได้แก่ ความรู้ความชำนาญ ความเชื่อ อุดมคติ คุณค่า และรูปแบบความคิดที่ยังรากลึกอยู่ในตัวเรา

^{๑๙} IKujiro Nonaka and Hirotaka Takeuchi, *The Knowledge- Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, (USA: Oxford University Press, ๑๙๙๕), pp.๑๒-๑๔.

จะเห็นได้ว่าธรรมชาติของความรู้ประเภทต่างๆ จะแตกต่างกันตรงข้ามกัน อาทิ ความรู้แบบชัด(Explicit Knowledge) กับความรู้แบบอยู่ภายในตัวบุคคล (Tacit Know Knowledge) จับต้องได้ (Objective knowledge) กับความรู้เฉพาะตัวยากที่ถ่ายทอด (Subjective Knowledge) ความรู้ส่วนตัว (Personal Knowledge) กับความรู้ของกลุ่ม (Collective knowledge) ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์กัน (Dynamic Interaction) ระหว่างความรู้ประเภทต่าง ๆ ที่ตรงข้ามกันจะนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์ความรู้ เมื่อพิจารณาสัดส่วนความรู้ทั้ง ๒ประเภท จะพบว่าความรู้ในองค์กรส่วนใหญ่เป็นความรู้ประเภท tacit มากกว่าความรู้ประเภท explicit หลายเท่า โดยอาจเปรียบเทียบเป็นอัตราส่วนระหว่างความรู้ประเภท tacit : explicit เป็น 80:20 หรือเช่นเดียวกับที่ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านกล่าวไว้ว่า ถ้าจะเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ภูเขาน้ำแข็งเราสามารถเปรียบเทียบได้ว่า explicit เปรียบเสมือนส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่โผล่พ้นน้ำขึ้นมา ซึ่งสัดส่วนน้อย (ประมาณ ๒๐% ของทั้งหมด) เมื่อเทียบกับส่วนของภูเขาที่อยู่ใต้น้ำ ซึ่งมากถึง ๘๐% (เป็นส่วนของ tacit)^{๒๐} ดังแสดงในแผนภูมิที่ ๔

ภาพประกอบที่ ๒.๔ : ภูเขาน้ำแข็งแสดงการเปรียบเทียบความรู้

ส่วน Amrit Tiwana ได้จำแนกประเภทของความรู้เป็น ๓ ประเภทภายใต้การปฏิสัมพันธ์ของความรู้ฝังลึกในตัวคนและความรู้ชัดแจ้งไว้ดังนี้คือ

๑. ความรู้ภายในสู่ภายนอก (Externalized knowledge) หมายถึง ความรู้ที่มีความซับซ้อนมาจากความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนซึ่งจะถูกนำออกมาสู่ภายนอกและประกอบเข้าไปในผลิตภัณฑ์และกระบวนการของบริษัทตัวอย่างหนึ่งของความรู้ฝังลึกคือองค์ประกอบทางจิตเป็นความรู้ที่ยากจะอธิบายออกมาให้เข้าใจได้ง่ายเพราะมันประกอบไปด้วยความเชื่ออุดมคติคุณค่าแบบแผนความคิดและ

^{๒๐} สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, การจัดการความรู้.....จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท จีรวัฒน์เอ็กซ์เพรส จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖.

แบบจำลองทางความคิดซึ่งหยั่งอยู่ในจิตใจของคนจึงถือว่าความรู้ฝังลึกนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดธรรมชาติรู้ของคนเป็นองค์ประกอบทางจิตที่ควรจะถูกกลั่นกรองออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งโดยคงบริบทและความสมบูรณ์ไว้

๒. ความรู้หลายถิ่น (Multilocal knowledge) หมายถึงความรู้ที่อาจจะอยู่ทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กรก็ได้การจัดการความรู้นี้จะใช้กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการบูรณาการความรู้จากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันและอยู่ในรูปแบบที่ต่างกันสร้างคุณค่าเพิ่มด้วยการเชื่อมความรู้ความชำนาญประสบการณ์และการตัดสินใจจากภายในและภายนอกองค์กรดั่งนั้นหัวใจสำคัญของการสร้างความรู้จึงเป็นการเคลื่อนย้ายและแปลงความรู้จากความรู้ฝังลึกไปเป็นความรู้ชัดแจ้ง

๓. ความรู้ถ่ายทอด (Migratory knowledge) หมายถึงความรู้ที่เป็นอิสระจากเจ้าของหรือผู้คิดค้น (Creator) ในขณะที่ความรู้ถูกประมวลอย่างกว้างขวางความสามารถในการถ่ายทอดเพิ่มขึ้นตัวอย่างการประมวลเช่นการถ่ายทอดลงในเอกสารฐานข้อมูลรูปภาพภาพบรรยายกระดานทำการอีเมลวีดิทัศน์หรือเว็บเพจบนเครือข่ายของบริษัท เป็นต้น^{๒๑} ส่วน Clyde ได้จำแนกความรู้ไว้ ๒ ระดับคือระดับปฐมนูมิและระดับทุติยภูมิโดยแบ่งในชั้นปฐมนูมิเป็น ๓ ประเภทคือ (๑) ความรู้เชิงพรรณนา (Descriptive knowledge) (๒) ความรู้เชิงกระบวนการ (Procedural knowledge) (๓) ความรู้เชิงตรรกะหรือเหตุผล (Reasoning knowledge) ส่วนในระดับทุติยภูมิแบ่งเป็น ๓ ประเภทเช่นกันคือ

๑. ความรู้ทางภาษา (linguistic knowledge)

๒. ความรู้ในทางซึมซับ (assimilative knowledge)

๓. ความรู้เชิงการนำเสนอ (presentation knowledge) โดยอธิบายความหมายของความรู้ในชั้นปฐมนูมิว่ามีรายละเอียดดังนี้คือ

๓.๑ ความรู้เชิงพรรณนา (descriptive knowledge) หมายถึง การอธิบายสภาวะของโลกไม่ว่าจะเป็นโลกจริงเสมือนจริงหรือโลกการคาดคะเนและรวมความถึงการอธิบายลักษณะของแนวคิดอดีตปัจจุบันและอนาคตหรือสถานการณ์สมมติข้อมูลสารสนเทศที่มีลักษณะของการอธิบายอยู่แล้วแต่การใช้งานของความรู้เชิงพรรณนามีลักษณะการใช้งานที่จำกัดเพราะมีที่มาจากด้านเดียวแต่ข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาเป็นฐานหรือตีความเพิ่มเติมที่ทำให้เกิดความรู้เชิงพรรณนาอื่น ๆ ได้เช่นการพยากรณ์การคาดคะเนปัญหาทางแก้ปัญหาเป็นต้นนอกจากนั้นแล้วความรู้เชิงพรรณนาก็

^{๒๑} AmritTiwana, The Knowledge Management Toolkit: Practical Techniques for Building a Knowledge Management System, (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall PTR, ๒๐๐๐, p.๖๗.

สามารถเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความรู้รรณายาบายได้ (declarative knowledge) เนื่องจากมีลักษณะการอธิบายและพรรณนาที่ใกล้เคียงกัน^{๒๒}

๓.๒ ความรู้เชิงกระบวนการ (procedural knowledge) หมายถึงเป็นความรู้ในการดำเนินการทำสิ่งต่าง ๆ หรือความเข้าใจในกระบวนการของสิ่งต่างๆด้วยกระบวนการที่เป็นขั้นตอนสำหรับดำเนินการกิจต่าง ๆ หรืออธิบายกลไกของสิ่งที่เกิดขึ้นตัวอย่างเช่นขั้นตอนการแก้ปัญหายุทธศาสตร์แผนการปฏิบัติการโปรแกรมและวิธีการเป็นต้น

๓.๓ ความรู้เชิงตรรกะหรือเหตุผล (reasoning knowledge) หมายถึงความรู้ที่สามารถเป็นได้ทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้ซึ่งสามารถรับจากภายนอกหรือสร้างจากภายในนำจากภายนอกสู่ภายในและจากภายในสู่ภายนอกได้เช่นการบ่งชี้ความจริงเท็จของข้อสรุปหนึ่ง ๆ หรือการบ่งชี้สิ่งที่สามารถกระทำได้ในสถานการณ์หนึ่งๆซึ่งความเชื่อมโยงระหว่างสถานการณ์และการกระทำหรือข้อสรุปนี้อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานทางตรรกศาสตร์

Ikujiro Nonaka, and Hirataka Takeuchi^{๒๓} และนักวิชาการหลายท่านที่มักกล่าวอ้างถึงการแบ่งประเภทความรู้ของไมเคิลโปลานยี^{๒๔} ที่ได้แบ่งความรู้เป็นประเภทใหญ่ด้วยกัน ๒ ประเภท คือความรู้ฝังลึกในตัวคน (Tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit knowledge) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

๑. ความรู้ฝังลึกในตัวคน (Tacit knowledge)

ความรู้ฝังลึกในตัวคน หมายถึง สิ่งที่เห็นได้ชัดเป็นความรู้ที่มากจากการปฏิบัติเป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในการกระทำกระบวนการและกิจวัตรประจำต่าง ๆ ความรับผิดชอบอุดมคติคุณค่าและอารมณ์หลากหลาย ซึ่งยากที่จะอธิบายโดยใช้คำพูดมีรากฐานมาจากการกระทำและประสบการณ์เป็นความเชื่อทักษะและมีลักษณะเป็นอัตวิสัย (subjective) เป็นเรื่องส่วนบุคคลมีบริบทเฉพาะ (context-specific) ต้องการการฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญทำให้เป็นทางการและสื่อสารได้ยากนอกจากนั้นยังเป็นความรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากประสบการณ์การศึกษาการสนทนาการฝึกอบรมความเชื่อเจตคติของแต่ละบุคคลเป็นความรู้บวกกับสติปัญญาและประสบการณ์อีกทั้งยังเป็นการเรียนรู้หรือพรสวรรค์ต่างๆซึ่งสื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปของตัวเลขสูตรหรือลายลักษณ์อักษรได้ยากได้แก่

^{๒๒} Clyde W. Holsapple, *Handbook on Knowledge Management ๑ Knowledge Matters*, (Berlin: Springer-Verlag Berlin, ๒๐๐๓), pp. ๑๗๙-๑๘๑.

^{๒๓} Ikujiro Nonaka, and Hirataka Takeuchi, *The Knowledge Creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, (New York, [u. a]: Oxford University Press, ๑๙๙๕), pp. ๕๙-๖๑.

^{๒๔} Tacit knowledge และ explicit knowledge ตรงกับคำที่ใช้ในหนังสือของไมเคิลโปลานยีว่า personal และ objective ตามลำดับ- Michael Polanyi, *Personal Knowledge : Towards a Post-Critical Philosophy*, (London : Routledge & Kegan Paul ,๑๙๖๒), p.๓๗๓.

วิจารณ์ญาณความลับทางการค้าวัฒนธรรมองค์กรทักษะความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆเคล็ดวิชาเป็นภูมิปัญญาปฏิภาณไหวพริบเป็นต้น

ความรู้ประเภทนี้ถือว่าเป็นความรู้ที่ไม่เป็นทางการจัดระบบหรือจัดหมวดหมู่ไม่ได้แต่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการนำมาเล่าสู่กันฟังและถ่ายทอดแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกันได้ อีกทั้งยังสามารถสังเกตและเลียนแบบกันได้และยังสามารถพัฒนาเป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันซึ่งความรู้ประเภทนี้ใช้เวลาและมีต้นทุนสูงในการถ่ายโอนความรู้ ตัวอย่างเช่นความสามารถในการชิมรสไวน์ทักษะในการสังเกตเปลวควันจากปล่องโรงงานว่ามีปัญหาในกระบวนการผลิตหรือไม่หรือทักษะในการทำกับข้าวเป็นต้น

๒. ความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge)

ความรู้ชัดแจ้งเป็นความรู้ที่เห็นได้ชัดเจนเป็นรูปธรรมเป็นความรู้ที่อยู่ในตำราเป็นความรู้ที่รวบรวมได้ง่ายจัดระบบและโอน โดยใช้วิธีการดิจิทัลมีลักษณะวัตถุวิสัย (Objective) สามารถแปลงเป็นรหัสในการถ่ายทอด โดยวิธีการที่เป็นทางการไม่จำเป็นต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเพื่อถ่ายทอดความรู้และสามารถแสดงออกในภาษาที่เป็นระบบและเป็นทางการและถูกแบ่งปันในรูปแบบของข้อมูลสูตรทางวิทยาศาสตร์ข้อกำหนดต่าง ๆ (Specifications) คู่มือต่าง ๆ หรือสิ่งของที่คล้าย ๆ กันมันสามารถอยู่ในแนวทางปฏิบัติถูกส่งผ่านและถูกเก็บไว้อย่างสัมพันธ์กันอย่างง่ายดาย เช่นนโยบายขององค์กรกระบวนการทำงานซอฟต์แวร์เป็นต้นและยังมีความหมายที่เป็นความรู้ที่ได้การถ่ายทอดจากบุคคลออกมาในรูปของการบันทึกในรูปแบบต่างๆซึ่งก็คือสารสนเทศนั่นเอง เช่นหนังสือบทความเอกสารมาตรฐานลิขสิทธิ์สิทธิบัตรเครื่องหมายการค้ารายงานประจำปีสื่อโสตทัศน (VDO CD) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (โปรเซสยออิเล็กทรอนิกส์อินเทอร์เน็ตเว็บไซต์ E-books) เป็นต้น ความรู้ประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นการใช้สัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นภาษาเขียนภาษาพูด เพื่อการบันทึกความรู้นั้น ๆ จะทำให้คนเข้าใจได้กว้างขวางและสะดวกยิ่งขึ้น เมื่อความรู้นั้นมีการสะสมกันมานานจึงเป็นความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบและ ชู (Choo) ได้แบ่งความรู้ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ความรู้อย่างไม่เป็นทางการ (Tacit Knowledge) เป็นทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อ หรือ ความคิดสร้างสรรค์ ในการปฏิบัติงาน เช่น การถ่ายทอดความรู้ ความคิด ผ่านการสังเกต การสนทนา การฝึกอบรม ความรู้ประเภทนี้เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ ตัวอย่างของความรู้ชนิดนี้ เช่น เมื่อช่างเครื่องยนต์ฟังเสียงเครื่องยนต์ก็สามารถรู้อาการของเครื่องยนต์ได้ เนื่องจากความรู้ประเภทนี้เกิดจากประสบการณ์และนำมาเล่าสู่กันฟัง จึงไม่สามารถเขียนเป็นกฎเกณฑ์หรือตำราได้ แต่สามารถถ่ายทอดและแบ่งปันความรู้อย่างได้โดยการสังเกตและเลียนแบบ

๒. ความรู้อย่างเป็นทางการ(explicit knowledge) เป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และใช้ร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ธุรกิจ เอกสารขององค์การธุรกิจประโยชน์อิเล็กทรอนิกส์ เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต ความรู้ประเภทนี้เป็นความรู้ที่แสดงออกมาโดยใช้ระบบสัญลักษณ์ จึงสามารถสื่อสารและเผยแพร่ได้อย่างสะดวกสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ แบบ คือ

๒.๑ Object-based เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์สูตรวิทยาศาสตร์ ข้อกำหนด คู่มือ สิทธิบัตร โปรแกรมสำเร็จรูป ฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ แบบวาดทางเทคนิค เครื่องมือต้นแบบรูปภาพ การบันทึกเสียง และฟิล์ม เป็นต้น

๒.๒ Rule-based เป็นความรู้ที่ถูกนำมาประมวลเป็นกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ หรืองานประจำ

๓. ความรู้ที่เกิดจากวัฒนธรรม (Cultural knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากศรัทธา หรือความเชื่อที่ทำให้กลายเป็นความจริง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การเฝ้าสังเกต และการสะท้อนผลกลับของตัวความรู้ และของสภาพแวดล้อม องค์การที่พัฒนามาเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องกันอย่างยาวนาน จะพัฒนาความเชื่อร่วมกันในเรื่องที่เกี่ยวกับธรรมชาติของธุรกิจหลักขององค์การ ความสามารถหลักขององค์การ การตลาด และคู่แข่ง^{๒๕} นอกจากนี้ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติได้กล่าวถึงการแบ่งประเภทของความรู้จากผู้เชี่ยวชาญท่านอื่นๆ ได้แก่ เอ็ดวินสัน ที่แบ่งความรู้ออกเป็น ๓ ประเภท คือความรู้เพราะบุคคล ความรู้ขององค์กร และความรู้ที่เป็นระบบ ดังนี้

๑. ความรู้เพราะบุคคล (Individual Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวพนักงานแต่ละคน หรือเป็นความรู้ที่อยู่ในหัวของพนักงาน

๒. ความรู้ขององค์กร(Organizational knowledge) เป็นความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพนักงานที่อยู่ในกลุ่มที่อยู่ในกลุ่มหรือฝ่ายงานต่าง ๆ ในองค์กรทำให้เกิดเป็นความรู้โดยรวมขององค์กร สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำงานขององค์กรโดยรวมได้มากขึ้น

๓. ความรู้ที่เป็นระบบ (Structural knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างหรือต่อยอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการ คู่มือ และจรรยาบรรณต่าง ๆ ในองค์กร

ทั้งความรู้ทั้ง ๓ ประเภทข้างต้น สามารถเป็นได้ทั้งในรูปของ tacit knowledge และ Explicit knowledge และการแบ่งประเภทความรู้ของ สโนว์เดน ที่ให้แนวคิดที่ว่า ความรู้มีตั้งแต่ที่เป็นนามธรรมยากต่อการบริหารจัดการ จนกระทั่งถึงที่เป็นรูปธรรม หรือเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนสามารถจัดการงานได้

จากประเภทของความรู้ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ว่า ความรู้แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกในคน เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน แต่ยังไม่ได้นำเสนอสู่ภายนอก เช่น

^{๒๕} Chum Wei Choo, "Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know", Congress of Southeast Asian Librarians, ๗-๙, ๓๕, (April ๒๐๐๐), pp. ๒๖-๒๘.

ทักษะหรือความรู้เฉพาะตัวของแต่ละบุคคลที่มาจากประสบการณ์ ความเชื่อค่านิยม หรือความคิดสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงาน และความรู้เปิดเผย ซึ่งเป็นความรู้ที่มีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และใช้ร่วมกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เอกสารทางราชการ การบันทึก การรายงาน จดหมาย ข่าวประกาศ วิทยทัศน์ สิ่งตีพิมพ์ หนังสือ ตำรา เป็นต้น

ระดับความรู้

ในยุคแรก ๆ แม้ความรู้ของมนุษย์จะมีอยู่อย่างจำกัด แต่การรู้ของมนุษย์ก็มักจะเชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิต และทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นและเกิดประโยชน์นำไปปฏิบัติใช้ทั้งนี้ เพราะไม่ใช่เป็นการรู้แบบการรู้จำ แต่เป็นการรู้แบบการเข้าใจ ดังนั้น การเข้าใจในเรื่องระดับของความรู้จะช่วยให้รู้ว่า ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะใช้ประโยชน์ในระดับต่าง ๆ ของความรู้ได้อย่างไร เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามารถของบุคคลในการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งชัยอนันต์ สมุทวณิช อธิบายถึงการรู้ของบุคคลแบ่งออกได้เป็น ๔ ระดับ คือ

๑. การไม่รู้ว่ามีรู้ เป็นสภาวะสุดโต่งที่ไม่ก่อให้เกิดการเข้าถึงตัวความรู้ได้
๒. การไม่รู้ว่ามีรู้ เป็นสภาวะของบุคคลที่เคยรู้แต่ระลึกไม่ได้ เป็นเรื่องของจิตใต้สำนึก
๓. การรู้ว่ามีรู้เป็น สภาวะที่อาจก่อให้เกิดการรู้หรือไม่รู้ได้ ขึ้นอยู่กับบุคคลมีความอยากที่ขจัด
๔. การรู้ว่ามีรู้ เป็นสภาวะอุดมคติ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการเรียนรู้นั้นคือ การรู้จักตนเอง^{๒๖}

มนุษย์มีวิธีการหาความรู้หลายวิธี ตั้งแต่สมัยโบราณ จากการรวบรวมของผู้ที่ศึกษาไว้ สรุปได้ว่ามนุษย์มีวิธีการหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า ๙ วิธี ได้แก่ วิธีหาความรู้จากประสบการณ์ การถามผู้รู้ ธรรมเนียมประเพณี การหยั่งรู้ การอนุมาน การอุปมาน วิทยาศาสตร์ และการวิจัย ซึ่งในแต่ละวิธีมีรายละเอียดดังนี้

๑. การหาความรู้ด้วยประสบการณ์ (Experience) เป็นการหาความรู้ที่คุ้นเคยกันมากที่สุด อาจเรียกว่าเป็นการหาความรู้ตามโอกาสหรือความบังเอิญ หรือลองผิดลองถูก โดยการทดลองหลายๆ วิธีเพื่อแก้ปัญหาหรือได้มาซึ่งความรู้

๒. การถามผู้รู้ (Authority) เป็นการถามความรู้จากผู้รู้ในเรื่องนั้น ๆ โดยอาจเป็นนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้เฉพาะสาขา ซึ่งในสมัยก่อนมักจะเป็นผู้มีอำนาจหรือได้รับการยอมรับ เช่น กษัตริย์ นักปราชญ์ และผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่ได้จะถูกต้องหรือไม่ก็ไม่มีใครกล้าคัดค้านหรือพิสูจน์

๓. การหาความรู้ด้วยธรรมเนียมประเพณี (Tradition) นั้นคล้ายกับการถามผู้รู้ เพียงแต่การถามผู้รู้ เป็นการถามโดยวิธีนี้ได้จากแนวปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยไม่มีการเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลง

^{๒๖} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *เพลันเพื่อรู้*, (กรุงเทพมหานคร: พี.เพรส., ๒๕๔๓), หน้า ๓๘.

น้อยมาก เพราะไม่มีใครกล้าพิสูจน์ว่าสิ่งที่ปฏิบัติกันมาถูกต้องหรือไม่เพียงไร เช่น การแต่งกายหรือการปฏิบัติตัวในพิธีการต่าง ๆ เป็นต้น

๔. การหาความรู้ด้วยวิธีการหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการได้รับความรู้โดยไม่มีเหตุผล หรือกระบวนการใด ๆ เหมือนกับเป็นเรื่องอัศจรรย์ ซึ่งการหาความรู้วิธีนี้คนไทยคุ้นเคยดีก็คือ การได้รับความรู้ด้วยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๕. การอนุมาน (Deduction) การหาความรู้แบบนี้ถือว่าเป็นวิธีที่เป็นระบบ ซึ่งนักปราชญ์ชาวกรีกคิดค้นขึ้นโดยใช้หลักตรรกวิทยา หรือเชิงเหตุผล เริ่มจากข้อเท็จจริงใหญ่ไปสู่ข้อเท็จจริงย่อย และข้อสรุป เช่น ข้อเท็จจริงใหญ่มิว่านักศึกษาปริญญาโททุกคนต้องทำวิทยานิพนธ์ ข้อเท็จจริงย่อยมิว่าสาธน์เป็นนักศึกษาปริญญาโท ข้อสรุปจะได้ว่าสาธน์ต้องทำวิทยานิพนธ์ข้อสรุปจะเป็นจริงเสมอถ้าข้อเท็จจริงย่อยเป็นความจริง อย่างไรก็ตาม การหาความรู้ด้วยวิธีนี้จะไม่ได้ความรู้ใหม่ และมีโอกาสผิดพลาดได้ในบางสถานการณ์ ที่พบเห็นกันทั่วไป เช่นกรณีการแข่งขันกีฬาฟุตบอล โดยทีมแรกชนะทีมที่สอง ทีมที่สองชนะทีมที่สาม สรุปว่าทีมแรกต้องชนะทีมที่สาม ซึ่งไม่เป็นจริงเสมอไป ทีมแรกอาจจะแพ้ก็ได้ ดังที่ปรากฏอยู่เสมอ ๆ เป็นต้น

๖. การหาความรู้ด้วยการอุปมาน (induction) เป็นการนำการรวบรวมข้อเท็จจริงย่อยมาจัดเป็นหมวดหมู่ แล้วจึงรวมเป็นข้อสรุป เช่น ในสำนักวิจัยแห่งหนึ่งข้อเท็จจริงย่อยหลายข้อ พบว่านายสมโชติ นายสมชัย นางสาวสมหญิง นางสาวสมศรี จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาแห่งเดียวกัน ทุกคนมีความสามารถในการทำวิจัย จึงสรุปว่า ผู้ที่จบจากสถาบันการศึกษานั้นเป็นผู้มีความสามารถในการทำวิจัย เป็นต้น การหาความรู้ด้วยวิธีนี้มีข้อดี คือ จะได้ความรู้ใหม่ แต่มีข้อผิดพลาดได้ง่ายถ้าข้อเท็จจริงย่อยไม่เป็นความจริง หรือข้อสรุปย่อยมีไม่เพียงพอ หรือเกิดจากความบังเอิญ จะทำให้สรุปผิดพลาดได้ เช่น จากกรณีตัวอย่างถ้าผู้จบการศึกษาทั้ง ๔ คนมีความสนิทสนมกัน บุคลิกลักษณะนิสัย คล้ายคลึงคลึงกัน ปรัชญาหรือ และร่วมกันทำวิทยานิพนธ์ก็จะทำให้สรุปผิดได้ หรืออาจพูดง่าย ๆ ว่าไม่ได้เป็นตัวแทนของนักศึกษาทั้งหมดนั่นเอง การค้นหาความรู้ด้วยวิธีนี้ประกอบด้วยวิธีย่อย ๓ วิธีคือ

๖.๑ การอุปมานสมบูรณ์ (perfect induction) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากหน่วยของประชากร แล้วทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลย่อย เช่น ต้องการทราบว่าผู้ปกครองของนักศึกษามีอาชีพอะไร ก็ศึกษาจากผู้ปกครองทุกคนแล้วนำมาวิเคราะห์สรุป ก็จะได้ผลที่เชื่อถือได้ แต่มีความยุ่งยากและสิ้นเปลืองทรัพยากรมาก มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติน้อย

๖.๒ การอุปมานไม่สมบูรณ์ (imperfect induction) คล้ายวิธี ๖.๑ แต่เก็บข้อมูลบางส่วนหรือใช้กลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้จะมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นตัวแทนของ ตัวอย่างที่นำมาศึกษาว่าเป็นตัวแทนของประชากรหรือไม่ดังกล่าวแล้ว แต่มีข้อดีคือ สะดวกและประหยัด มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมาก

๖.๓ การอุปมานแบบเบโคเนียน และมิลล์ (baconianinductionmill) เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเชิงเหตุผลจากข้อมูล ซึ่งมีวิธีที่คล้ายกัน โดยสรุปยึดตามแนวของมิลล์ ๕ วิธี คือ ส่วนที่เหมือนกัน ต่างกัน ร่วมกันของความเหมือนกับความต่าง ส่วนที่เหลือและความผันแปร

๖.๓.๑.การอนุมาน – อุปมาน(deduction-induction) การหาความรู้ด้วยวิธีนี้ โดยนำเอาวิธีที่ ๕ และ ๖ มารวมกัน เนื่องจากมีผู้เห็นว่าจะใช้วิธีหนึ่งวิธีใดเพียงวิธีเดียวไม่เพียงพอต้องใช้ทั้ง ๒ วิธี ซึ่งเรียกรวมกันว่า การคิดแบบครอบคลุม (reflective thinking) โดยมีขั้นตอน ๕ ขั้นตอน คือ ขั้นเกิดปัญหา กำหนดนิยามปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ตรวจสอบความถูกต้องของสมมุติฐาน และทดสอบสมมุติฐาน ซึ่งเป็นที่มาของวิธีวิทยาศาสตร์

๖.๓.๒.การหาความรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific) ถือว่าเป็นระบบและมีแบบแผนสมบูรณ์ที่สุด และความรู้ความจริงที่ได้น่าเชื่อถือมากที่สุดเช่นกัน โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ๕ ขั้นตอน คือ

๖.๓.๒.๑ ขั้นปัญหา (problem) เป็นขั้นตอนแรกที่ต้องแสวงหาความรู้วิเคราะห์ว่าอยากรู้หรือมีปัญหาอะไรบ้างที่ต้องการคำตอบ

๖.๓.๒.๒ ขั้นกำหนดสมมุติฐาน (hypothesis) เป็นการวางแนวทางอย่างมีเหตุผลเพื่อหาคำตอบ

๖.๓.๒.๓ ขั้นการรวบรวมข้อมูล (collection of data) เป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ สังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ ทดสอบ และทดลอง

๖.๓.๒.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (analysis of data) ขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบว่าตรงกับสมมุติฐานที่กำหนดไว้หรือไม่

๖.๓.๒.๕ ขั้นการสรุปผล (conclusion) เป็นการนำผลการวิเคราะห์มาสรุปตามความอยากรู้หรือปัญหาที่กำหนดไว้

การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์หาความรู้ นั้น มีข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบของธรรมชาติ มีหลักว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติทุกชนิดต้องมีสาเหตุอย่างคงเส้นคงวา ไม่ใช่ความบังเอิญ หรือผลย่อมเกิดจากเหตุ ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการทางจิตวิทยา มีหลักว่าบุคคลได้รับความรู้ต่าง ๆ โดยอาศัยการรับรู้ การจำ และการใช้เหตุผล ได้โดยหาข้อเท็จจริง สังเกตหรือทดลองด้วยตนเองอย่างมีความเชื่อมั่น ไม่ใช่การฟังจากผู้อื่นการวิจัย(Research) เป็นวิธีการหาความรู้โดยใช้หลักการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นระบบและมีแบบแผนสมบูรณ์ ทำให้ความรู้ที่ได้มีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับและกันมากที่สุดในปัจจุบัน^{๒๗}

^{๒๗} พิสนุ ฟองศรี, วิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรอพเพอร์ตี้พรีนซ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๕.

ความหมายการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

เมื่อโลกเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ ความรู้จึงเป็นอำนาจ (knowledge isPower) เนื่องจากเป็นความรู้ที่ผูกพันอยู่กับงานหรือกิจกรรมของบุคคลและองค์การ เป็นความรู้ที่ใช้ในงานและสร้างขึ้นโดยผู้ปฏิบัติงาน หรือกลุ่มผู้ปฏิบัติงานเอง โดยอาจสร้างขึ้นจากการเลือกเอาความรู้เชิงทฤษฎีหรือความรู้จากภายนอกมาปรับแต่ง เพื่อการใช้งานหรือสร้างขึ้นโดยตรงจากประสบการณ์ในการทำงาน ความรู้เหล่านี้มีลักษณะบูรณาการและมีความจำเพาะต่อบริบทของงาน ต่อกลุ่มผู้ปฏิบัติงานต่อหน่วยงานและต่อองค์กรนั้น^{๒๘} ความรู้ที่จะนำมาใช้เพื่อให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายนั้น จำเป็นจะต้องมีกระบวนการหรือขั้นตอนในการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยนับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นต้นมา การจัดการความรู้ไม่ใช่ศาสตร์ของการพัฒนาองค์กรที่มุ่งเฉพาะการใช้เทคโนโลยี และเครือข่ายแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นศาสตร์ใหม่ที่องค์การชั้นนำทั่วโลก ไม่เว้นแม้แต่ในการจัดการศึกษาที่ได้นำการจัดการความรู้ไปใช้เพื่อการพัฒนาเพิ่มพูนศักยภาพผู้ปฏิบัติงานเพิ่มผลิตและบริการขององค์กรมากขึ้นเรื่อย ๆ^{๒๙} เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการความรู้ ผู้วิจัยได้ศึกษา หลักการแนวคิดทฤษฎี ซึ่งมีผู้รู้ นักวิชาการต่าง ๆ ได้กล่าวไว้ ด้วยมีสาระดังนี้

Nonaka and Takeuchi ให้ความหมาย การจัดการความรู้ว่า คือกระบวนการในการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ความรู้ทั่วทั้งองค์กร และนำไปเป็นส่วนประกอบสำคัญของผลิตภัณฑ์บริหารเทคโนโลยีและระบบใหม่ ๆ^{๓๐} ส่วนเดเวลพอร์ทอธิบายเกี่ยวกับองค์ประกอบการจัดการความรู้ว่าความสำเร็จของการจัดการความรู้เกิดขึ้นจากการผสมผสานการปฏิบัติงานของคน กระบวนการทางธุรกิจ และเทคโนโลยีสารสนเทศเรียกว่าองค์ประกอบการจัดการความรู้ (Components of Knowledge Management) ดังนี้

๑. คน (Man) กลยุทธ์หลักที่องค์การใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในทศวรรษนี้มุ่งที่ความสามารถของคนในองค์กร คนจึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรกการจัดการความรู้เป็นกลยุทธ์กระบวนการและเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์กรเพื่อแสวงหา สร้างจัดการแลกเปลี่ยนและทำให้การใช้ความรู้จากหลายศาสตร์ เช่นการบริหารจัดการ(Management Science) การค้นคว้าสารสนเทศ (Information Retrieval) สิ่งประดิษฐ์ทางปัญญา(Artificial Intelligence) และพฤติกรรมองค์กร (Organization Behavior) ซึ่งในทฤษฎีของ เดเวนพอร์ท (Davenport and Prusak) ได้อธิบายการ

^{๒๘} Gardon Petrash, “Strategy: CompellingWord, complexConcept”, inKnowledge Management: Classic and Contemporary Works, MoreyDaryletal, (London: The MIT Press, ๒๐๐๑), pp. ๑๓-๑๘.

^{๒๙} Paul Quintas, Managing Knowledge in a New Century, Managing Knowledge (Londen Sage Publication, ๒๐๐๒), pp ๑-๑๔.

^{๓๐} I, Nonaka and H. Takeuchi, The Knowledge-creating company: hoe Japanese companies create the dynamics of innovation, (New York : Oxford University Press, ๑๙๙๕), p. ๓๐.

จัดการความรู้ไว้ว่าเป็นการพัฒนาคนในองค์กรโดยร้อยละ ๘๐ เป็นการใช่มองของมนุษย์และ ร้อยละ ๒๐ เป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพราะหัวใจของการจัดการความรู้ คือ การรวบรวมความรู้ (Gathering Information) การวิเคราะห์ (Analysis) และการสังเคราะห์(Synthesizing) ตลอดจนการนำความรู้ไปใช้ซึ่งตัวแบบ(Model) ของการจัดการความรู้คือการสร้าง(Creating) การจัดการ (Organizing) และการนำความรู้ไปใช้ (Applying Knowledge)

๒. กระบวนการ (Process) กระบวนการของการจัดการความรู้ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอก เป็นการแยกความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์กรแล้วนำความรู้นั้นมากำหนดโครงสร้าง รูปแบบ และตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่ โดยการบริหารกระบวนการนั้นจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์กรว่าด้วยการบรรลุเป้าหมายอะไร

๓. เทคโนโลยีสารสนเทศ(Information Technology) การจัดการความรู้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการ เรียกว่า “ระบบบริหารความรู้” ซึ่งองค์ประกอบของระบบบริหารความรู้ได้แก่ เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บเอกสารสารสนเทศ (Repositories) แพลตฟอร์มที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน(Collaborative Platforms) การมีระบบและฐานข้อมูลที่ใช้ร่วมกันได้^{๓๑} ขณะเดียวกันกับ Odell and Grayson การได้มาซึ่งความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อบุคคลที่เหมาะสม ณ เวลาที่ต้องการ และช่วยให้บุคคลได้แลกเปลี่ยนและใช้ข้อมูลสารสนเทศร่วมกันในการปฏิบัติงานโดยมุ่งมั่นที่ปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร^{๓๒} Sallis and Jones ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการของการใช้ความรู้ที่เหมาะสมและเป็นระบบซึ่งประกอบด้วย การแสวงหาความรู้การเก็บรวบรวมความรู้ การสร้างความรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างครูกับนักเรียนระหว่างทีมงาน และการนำความรู้ไปใช้เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งทางวิชาการฐานะผู้นำความรู้ในสังคม ภายใต้การสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา และปัจจัยสนับสนุนอื่นที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา^{๓๓} ขณะที่ Becerra,Fernandez and Irma กล่าวว่า การจัดการความรู้อาจจำกัดความอย่างง่าย ๆ ว่าหมายถึงการทำอะไรก็ได้ที่จำเป็นต่อการดึงเอาทรัพยากรความรู้ออกมาให้มากที่สุด^{๓๔}การจัดการความรู้ยัง

^{๓๑} Davenport. And prusak.Working, **Knowledge: New Organization Management What They Know**, (Boston: Harvard Business School, ๒๐๐๒).

^{๓๒} C.O’ dell and C.J.Grayson, **If only Knew what we know: The transfer of internsl Knowledge and best practice**, (New Uork: The Free press.OECD, ๑๙๙๘), p. ๒๙.

^{๓๓} Edward Salkis and Gary Jones, **Knowledge Management in Education**, (London : Kogan page, ๒๐๐๒), pp. ๒๒-๒๙.

^{๓๔} Irma Becerra – Fernandez,and Rajiv Sabherwal,**Knowledge Management Challesges, ans Technologies**, (New Jersey : Pearson Education Inc,Upper Saddle River, ๒๐๐๔), p. ๒.

หมายถึง เครื่องมือบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย ๔ ประการไปพร้อม ๆ กันได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน บรรลุเป้าหมายการพัฒนองค์กรไปเป็นองค์การเรียนรู้ และบรรลุความเป็นชุมชนเป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน^{๓๕}

ส่วน พรธิดา วิเชียรปัญญา กล่าวว่า การจัดการความรู้ หมายถึงกระบวนการอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการประมวลข้อมูลสารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างเป็นความรู้ หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้ โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์การจัดเตรียมไว้เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ และในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายและไหลเวียนทั่วทั้งองค์การอย่างสมดุล เป็นไปเพื่อเพิ่มความสามารถในการพัฒนาผลผลิตและองค์การ^{๓๖} ซึ่งบุญดี บุญญากิจ และคณะให้ความหมายของการจัดการความรู้ว่าเป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่หรือเรียนรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การสร้างรวบรวมและแลกเปลี่ยนและใช้ความรู้เป็นต้น^{๓๗}

สำหรับประเวศ วะสี กล่าวว่า คำว่า “การจัดการ” อาจทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ค่อยดีนักในสังคมไทย เพราะเหมือนจะไปใช้อำนาจจัดการอะไร แต่คำว่า “จัดการความรู้ (Knowledge management)” มีความหมายจำเพาะว่า หมายถึงการจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน หาทางนำออกมาแลกเปลี่ยนเรียนเรียนรู้ ตกแต่งให้ง่ายต่อการใช้อย่างต่อเนื่องและมีประโยชน์เพิ่มขึ้น มีการต่อยอดให้คงามและใช้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและกาลเทศะยิ่งขึ้น มีความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการเอาความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน ข้อสำคัญก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งหมดที่ร่วมในกระบวนการ ก่อให้เกิดปัญญาร่วม (Collective Wisdom) ทำให้แก้ปัญหาหรือพัฒนาในเรื่องยาก ๆ ได้สำเร็จ^{๓๘}

ส่วน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ ก.พ.ร และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ กล่าวว่า การจัดการความรู้ในองค์กร หมายถึง การรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึง

^{๓๕} วิจารณ์ พานิช, การจัดการความรู้ ฉบับนักปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: ตลาดา พับลิเคชั่น, ๒๕๕๕), หน้า ๗๕.

^{๓๖} พรธิดา วิเชียรปัญญา, การจัดการความรู้:พื้นฐานและการประยุกต์ใช้, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๕๗), หน้า ๓๒-๓๓

^{๓๗} บุญดี บุญญากิจ และคณะ, การจัดการความรู้...จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: บริษัทจิรวัดน์เอ็กซ์เพรส จำกัด, สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑.

^{๓๘} ประเวศ วะสี, การจัดการความรู้:กระบวนการปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กรีน-ปัญญาญาณ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๗-๔๘.

ความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้องค์กรมีความสามารถในแข่งขันสูงสุด^{๓๙}

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้คือ กระบวนการให้คุณค่าแก่ทรัพยากรความรู้และนำทรัพยากรความรู้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาบุคคลหรือองค์การผ่านการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการกำหนดความรู้ การแสวงหาความรู้ การคัดเลือกและสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ การจัดเก็บความรู้ การเข้าถึงความรู้การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้การติดตามและตรวจประเมินความรู้ เพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อใช้ความรู้ร่วมกันในการพัฒนาหรือแก้ปัญหา รวมไปถึงมีการจัดการเกี่ยวกับฐานความรู้ของทรัพยากรบุคคลในองค์การ ยกย่องความรู้โดยที่ความรู้นั้นจะต้องถูกต้องและสอดคล้องกับบุคคลและเวลา

องค์ประกอบของการจัดการความรู้

องค์ประกอบของการจัดการความรู้เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการความรู้ของหน่วยงานต่างๆ เนื่องจากองค์ประกอบของการจัดการความรู้เป็นส่วนสำคัญสำหรับผู้บริหาร นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล และนักพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถดำเนินการจัดการความรู้ให้กับหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดสำหรับองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้

นที จิตสว่าง ได้กล่าวว่า การทำให้เกิดความยั่งยืนในการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม กรมราชทัณฑ์ จึงมุ่งสร้างองค์ประกอบทั้งภายในและภายนอก ๖ องค์ประกอบ คือ (๑) มีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่องค์กรนวัตกรรม

๑. แนวคิดด้านองค์ประกอบของการจัดการความรู้

๒. สร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนนวัตกรรมในองค์กร

๓. มีกระบวนการ และการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างนวัตกรรม

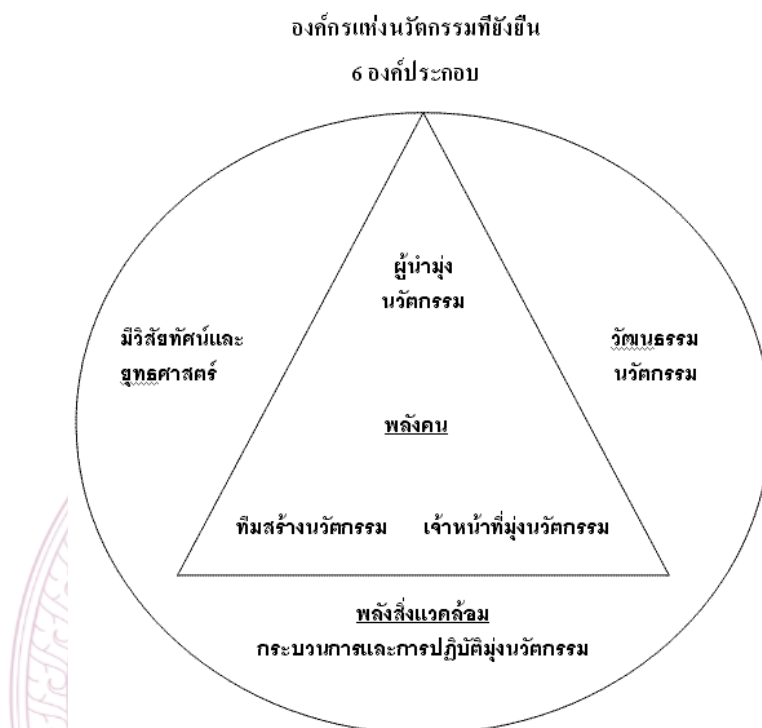
๔. มีทีมผู้นำที่มุ่งมั่นไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม

๕. มีทีมงานในการสร้างนวัตกรรมส่งเสริมข้าราชการในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม

โดยสรุปการสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรมของกรมราชทัณฑ์ จะมุ่งสร้างทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องพลังของบุคคล และพลังของสิ่งแวดล้อม โดยมีทีมผู้นำขององค์กรเป็นหลักในการขับเคลื่อน มีทีมงานของข้าราชการในระดับรองลงมาสนับสนุน มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีการสร้างนวัตกรรมของ

^{๓๙} สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้: จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๔.

องค์กรที่เน้นนวัตกรรม และมีกระบวนการและการปฏิบัติที่เน้นนวัตกรรมเป็นสิ่งสนับสนุนแนวทางดังกล่าว ดังแสดงในรูปภาพด้านล่างนี้^{๔๐}

ภาพประกอบที่ ๒.๕ : แสดงการถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer)

ที่มา: นที จิตสว่าง, ๒๕๕๙,

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลัก ๆ ๖ องค์ประกอบ ดังนี้

๑. การจัดการการเปลี่ยนแปลงและพฤติกรรม (Transition and Behavior Management) การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพเริ่มต้นจากการที่คนในองค์กรมีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ความเชื่อและพฤติกรรมที่องค์กรต้องการให้เกิดขึ้นสามารถซึมลึกเข้าไปในบรรทัดฐานและค่านิยมของคนในองค์กรจนกลายเป็นวัฒนธรรม องค์กรควรทำการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยเน้นในเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์กรให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้โดยการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์กรควรเริ่มต้นจากผู้บริหารแล้วจึงขยายผลไปสู่บุคลากรทุกระดับ องค์กรควรพิจารณา ดังนี้

^{๔๐} นที จิตสว่าง, Knowledge Management สู้องค์กรนวัตกรรม, (ออนไลน์) แหล่งที่มา: http://www.stou.ac.th/Thai/Schools/Shs/booklet/๓_๒๕๕๘/public.htm, ๒ มีนาคม ๒๕๕๙.

๑.๑ ผู้บริหารระดับสูงจะต้องให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่รวมถึงมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๑.๒ ผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการแลกเปลี่ยนและจัดการความรู้

๑.๓ จัดตั้งทีมงานเพื่อทำหน้าที่วางแผนและจัดกิจกรรมต่าง ๆ

๑.๔ กำหนดว่าอะไรคือปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ และต้องมั่นใจว่าปัจจัยเหล่านี้มีอยู่ หรือสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้

๒. การสื่อสาร (Communication) องค์กรจะต้องสื่อสารให้ทุกคนในองค์กรเข้าใจว่าองค์กรกำลังจะทำอะไร เพื่ออะไร จะทำเมื่อไหร่ และอย่างไร ถ้าองค์กรสามารถสื่อสารให้บุคลากรทุกคนรับทราบได้อย่างชัดเจน ก็จะเป็นก้าวแรกที่ทำให้บุคลากรสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงเริ่มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน ต้องมีการวางแผนการสื่อสารที่เป็นระบบ และทำการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงปัจจัยหลัก ๓ ประการ คือ เนื้อหาของเรื่องที่ต้องการจะสื่อสาร กลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสาร และช่องทางการสื่อสารซึ่งต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์กร และความสามารถในการรับรู้ของคนในองค์กร สิ่งสำคัญคือต้องมีการวัดประสิทธิผลของการสื่อสารว่ากลุ่มเป้าหมายได้รับและเข้าใจเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารได้ถูกต้องหรือไม่

๓. กระบวนการและเครื่องมือ (Process and Tools) กระบวนการและเครื่องมือถือเป็นแกนหลักของการจัดการความรู้ที่จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กรวงจรการจัดการความรู้ของบริษัท Xerox Corporation เป้าหมาย การสื่อสาร การจัดการการเปลี่ยนแปลง และพฤติกรรมกระบวนการ และเครื่องมือ การเรียนรู้ การวัดผลการยกย่องชมเชยและให้รางวัล World Class KM Environment

การเลือกใช้เครื่องมือและกระบวนการจะต้องให้ความสำคัญกับความรู้ทั้งประเภท Tacit และ Explicit ซึ่งมีทั้งที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ กระบวนการและเครื่องมือที่ไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญมากสำหรับความรู้ประเภท Tacit เนื่องจากเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคนซึ่งสื่อสารแลกเปลี่ยนได้ดีที่สุด โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ความรู้และผู้รับความรู้ ตัวอย่างของเครื่องมือเหล่านี้ เช่น ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) การยืมตัวบุคลากรมาช่วยงาน และเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum) เป็นต้น ส่วนกระบวนการและเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ จะเข้ามามีส่วนสำคัญในขั้นตอนการค้นหา รวบรวม จัดเก็บ และเข้าถึงความรู้ช่วยให้การแลกเปลี่ยนความรู้ประเภท Explicit มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตัวอย่างเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้เพื่อการจัดการความรู้ เช่น ระบบอินเทอร์เน็ตและอินทราเน็ต ในองค์กร การจัดทำ Knowledge Portal ขององค์กร การจะเลือกใช้กระบวนการหรือเครื่องมือใดนั้น

ควรพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ เช่น ประเภทของความรู้ภายในองค์กร พฤติกรรมลักษณะการทำงานของคนในองค์กร รวมถึงวัฒนธรรมองค์กร

๔. การฝึกอบรมและการเรียนรู้ (Training and Learning) เป็นการเตรียมความพร้อมของบุคลากรทุกระดับสำหรับการจัดการความรู้ องค์กรจะต้องจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวทางและหลักการของการจัดการความรู้แก่บุคลากรเพื่อสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการและการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กรให้มีความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการจัดการความรู้ ซึ่งจะช่วยให้บุคลากรมองเห็นสิ่งที่พวกเขาจะได้รับจากการจัดการและแลกเปลี่ยนความรู้ชัดเจนยิ่งขึ้น และในองค์กรที่มีการนำระบบหรือเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้เพื่อช่วยในการจัดการความรู้ก็อาจจะต้องจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้ระบบและเทคโนโลยีเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในการจัดการฝึกอบรมควรพิจารณาให้มีหลายรูปแบบเพื่อเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์กรสามารถเข้ารับการฝึกอบรมได้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในการทำงานของบุคลากร

๕. การวัดผล (Measurement) ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยบอกถึงสถานะของกระบวนการ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในองค์กร ผลจากการวัดจะสะท้อนถึงประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้องค์กรสามารถทบทวนแก้ไขข้อบกพร่อง และปรับปรุงกระบวนการต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จมากขึ้น การวัดผลจึงไม่ใช่เป็นการควบคุมแต่เป็นการบริหารจัดการและการเรียนรู้พัฒนาการวัดผลยังเป็นสิ่งที่ช่วยให้องค์กรทราบถึงสถานะในขณะนั้นว่าได้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่การวัดผลลัพธ์ของการจัดการความรู้เป็นเรื่องใหม่และยังไม่ค่อยชัดเจนนัก Department of the Navy ของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ค้นคว้าวิจัยวิธีการที่จะวัดผลการจัดการความรู้โดยแบ่งการวัดผลจากการจัดการความรู้เป็น ๓ ส่วน คือ ๑) การวัดระบบหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในการจัดการความรู้ (System Measures) ๒) การวัดปัจจัยส่งออก (Output Measures) และ ๓) การวัดผลลัพธ์ (Outcome Measures) โดยการวัดผลควรปรับเปลี่ยนไปตามพัฒนาการของการจัดการความรู้ขององค์กร องค์กรที่เพิ่งเริ่มดำเนินการควรวัดระบบหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำส่วนองค์กรที่มีการดำเนินการมาไ้ระยะหนึ่งแล้วควรวัดจากปัจจัยส่งออก ส่วนการวัดผลลัพธ์นั้นเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก แต่เป็นสิ่งที่ผู้บริหารต้องการเห็นมากที่สุด

๖. การยกย่องชมเชยและการให้รางวัล (Recognition and Rewards) การนำการจัดการความรู้มาใช้ในองค์กรอาจใช้การยกย่องชมเชยและให้รางวัลเป็นแรงจูงใจในช่วงเริ่มต้น เพื่อเป็นสิ่งที่ช่วย โน้มน้าวให้บุคลากรปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการแลกเปลี่ยนความรู้และเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ แต่ในระยะยาวสิ่งที่สามารถโน้มน้าวให้บุคลากรในองค์กรสนใจแลกเปลี่ยนความรู้ได้ดีที่สุดคือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง เช่นการที่เขาสามารถปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น องค์กรควรมีการปรับแผนการยกย่องชมเชยและให้รางวัลให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ทำอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อจูงใจให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการความรู้ นอกจากนี้ควรมีการบูรณาการแผนการ

ยกย่องชมเชยและให้รางวัลเข้ากับระบบการประเมินผลงานและการให้ค่าตอบแทนแก่บุคลากร องค์กรจะต้องค้นหาว่าอะไรเป็นแรงจูงใจสำคัญสำหรับบุคลากรในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการความรู้^{๔๑} และ Nonaka & Takeuchi อ้างถึงในวิจารณ์ พานิช กล่าวแนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมสำคัญสำหรับการดำเนินการจัดการความรู้ในองค์กรของ มีรายละเอียดดังนี้

๖.๑ การสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้

ผู้บริหารระดับสูงมีหน้าที่สร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ที่เป็น "ความรู้แห่งชีวิต" หรือความรู้หลักขององค์กร สำหรับใช้เป็นเข็มทิศในการจัดการความรู้ขององค์กร การจัดการวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ ต้องไม่ใช่เพียงแค่สร้าง แต่จะต้องเรียงถ้อยร้อยคำให้กินใจและเข้าใจได้ง่าย แล้วสื่อสารให้เป็นที่รับรู้และซาบซึ้ง จนเกิดเป็นความเชื่อและค่านิยมร่วมกันทั่วทั้งองค์กร วิสัยทัศน์ดังกล่าวต้องมีความชัดเจนในระดับที่เหมาะสม คือ ชัดเจนในระดับที่มองเห็นทิศทางและขอบเขตร่วมกันได้อย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ชัดเจนหรือมีรายละเอียดมากเกินไป จนทำให้ปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์ของพนักงาน วิสัยทัศน์ดังกล่าวจะต้องเปิดโอกาสให้พนักงานในแต่ละ หน่วยย่อยร่วมกันตีความ นำไปสู่วิสัยทัศน์และพันธกิจของหน่วยย่อยภายใต้ร่มของวิสัยทัศน์ภาพรวม ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมกันที่ทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุวิสัยทัศน์นั้น

๖.๒ สร้างทีมจัดการความรู้ขององค์กร

การจัดการความรู้เริ่มที่ตัวบุคคลเป็นคนๆ แต่ในที่สุดแล้วต้องดำเนินการเป็นทีม และเป็นระบบทั่วทั้งองค์กร จึงจะเกิดพลังของการจัดการความรู้อย่างเต็มที่ และสมาชิกขององค์กรจะต้องเข้าใจบทบาทของตนเองในด้านการจัดการความรู้ โดยทีมจัดการความรู้ขององค์กร ประกอบด้วย ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปฏิบัติจัดการความรู้ ได้แก่ พนักงานระดับปฏิบัติการ กลุ่มวิศวกรความรู้ ได้แก่ พนักงานที่เป็นผู้บริหารระดับกลาง และ กลุ่มผู้บริหารความรู้ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงสุด

๑. ผู้ปฏิบัติจัดการความรู้ (Knowledge Practitioner) คือ ผู้จัดการความรู้ตัวจริง ทำหน้าที่หลักเกี่ยวกับความรู้ ๔ ประการคือ การเสาะหา (Acquire) สร้าง (Create), สังสม (Accumulate) และใช้ (Exploit) ความรู้ ผู้ปฏิบัติจัดการความรู้ประกอบด้วยคน ๒ กลุ่ม คือ ผู้ปฏิบัติ (Knowledge Operator) กับ ผู้เชี่ยวชาญความรู้ (Knowledge Specialist) ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ทำงานหลักขององค์กร และสังสมประสบการณ์จากการปฏิบัติงานนั้น ความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวพนักงานเหล่านี้อยู่ในรูปของทักษะ บทบาทหลักของการจัดการความรู้ในองค์กรของคนเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ของตนเอง และขององค์กรเป็นส่วนใหญ่ การจัดการความรู้ของผู้ปฏิบัติเน้นที่ขั้นตอนการเอาความรู้ที่เปิดเผยชัดแจ้งมาปฏิบัติ (Internalization) และนำเอาความรู้ฝังลึกของตนเองมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Socialization) และผู้เชี่ยวชาญความรู้ ทำหน้าที่เกี่ยวกับความรู้ที่

^{๔๑} บุญดี บุญญากิจ และคณะ, การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : จีวันน์ เอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๗), หน้า ๔๖-๕๓.

เปิดเผยชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) และสามารถนำไปเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์ให้ค้นหา จัดหมวดหมู่ และจัดส่งให้แก่ผู้ปฏิบัติได้ง่าย เนื่องจากการวิจัยและพัฒนาเป็นการสร้างความรู้ที่เปิดเผยชัดแจ้ง บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาทั้งหมดจึงถืออยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญความรู้ด้วย ผู้เชี่ยวชาญความรู้ทำหน้าที่สร้างความรู้ที่ชัดแจ้งจากความรู้ฝังลึก (Externalization) และนำความรู้ที่ชัดแจ้งมาสังเคราะห์จัดหมวดหมู่หรือสร้างเป็นความรู้ที่ยกระดับขึ้น หรือเรียกได้คือ Combination

๒. วิศวกรความรู้ (Knowledge Engineer) เป็นภารกิจของผู้บริหารระดับกลางหน้าที่หลักคือการตีความและแปลงความรู้ฝังลึกให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย จับต้องได้ และนำไปปฏิบัติได้ง่าย วิศวกรความรู้ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับพนักงานระดับปฏิบัติ โดยตีความวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ขององค์กรที่ผู้บริหารระดับสูง "ยกร่าง" ขึ้น และอยู่ในสภาพที่เป็นความรู้ฝังลึก ไม่ชัดแจ้ง ให้เป็นความรู้ที่เปิดเผยชัดแจ้ง สอดคล้องกับงานของพนักงานระดับปฏิบัติ เอามาพูดคุยทำความเข้าใจกับพนักงานระดับปฏิบัติ เพื่อให้พนักงานระดับปฏิบัติเกิดวิสัยทัศน์ความรู้ของตนในระดับบุคคล และในระดับทีมงานหรือหน่วยงานย่อย วิศวกรความรู้จึงแสดงบทบาทหลักในการ Externalize ความรู้ฝังลึกออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้ง นอกจากนั้น วิศวกรความรู้ยังมีหน้าที่หลักอีก ๓ ประการ โดยที่ทั้ง ๓ หน้าที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการหมุนวงจรระดับความรู้ในลักษณะของ "เกลียวความรู้" (Knowledge Spiral) เกลียวความรู้แรกคือเกลียวของวงจร SECI (Socialization, Externalization, Combination และ Externalization) เกลียวที่ ๒ คือ เกลียวความรู้ข้ามระดับชั้นภายในองค์กร คือเชื่อมระหว่างระดับล่าง ระดับกลาง และระดับบน ขององค์กร เกลียวที่ ๓ เป็นเกลียวความรู้ข้ามหน่วยงาน ข้ามภารกิจภายในองค์กร ส่วนเซงเก้ (Senge) เสนอทัศนะว่าการจัดการความรู้ที่มีผลมากที่สุด ก็คือ การมีผู้นำองค์กรที่ส่งเสริมสนับสนุน ให้เกิดการจัดการความรู้ในองค์กร โดยการร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์องค์กรเพื่อมิให้เกิดความตึงเครียดเมื่อมีการนำการจัดการความรู้มาใช้ และกล่าวโดยสรุปต้องให้ความสำคัญกับนวัตกรรมในการจัดการความรู้ คือ ๑) การเรียนรู้ ๒) การสร้างนวัตกรรม ๓) การเผยแพร่ขีดความสามารถ ๔) การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ๕) ชุมชนปฏิบัติ^{๔๒}

ส่วนโนนากะ (Nonaka) ได้นำเสนอวงจร “SECT” ซึ่งได้รับการยอมรับจากองค์กรต่าง ๆ และผู้เชี่ยวชาญจำนวนมาก วงจร“SECT”กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงความรู้ (Knowledgeconversion) ระหว่าง tacit knowledge และ explicit knowledge ทำให้เกิดความรู้ใหม่ขึ้น ซึ่งจะหมุนเป็นไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีสิ้นสุด เพราะการเรียนรู้เกิดตลอดเวลา การสร้างความรู้เกิดขึ้นใน ๔ ลักษณะ คือ

๑. Socialization: การแบ่งปันและสร้าง Tacit knowledge จาก tacit knowledge ของผู้ที่สื่อสารระหว่างกัน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง

^{๔๒} Peter M, Senge, The Fifth Discipline: The Art and Practice of Learning Organization, (New York : Doubleday Currency, ๑๙๙๐), pp. ๕๖-๖๑.

๒. Externalization การสร้างและแบ่งปันความรู้จากสิ่งที่มีและเผยแพร่ ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นการแปลงจากTacit knowledge เป็น Explicit knowledge

๓. Combination เป็นการแปลง Explicit knowledge จาก Explicit Knowledge โดยรวบรวมความรู้ประเภท explicit ที่เรียนรู้ มาสร้างเป็นความรู้ประเภท Explicit ใหม่ ๆ

๔. Internalization เป็นการแปลง Explicit knowledge มาเป็น Tacit Knowledge มักจะเกิดจากการนำความรู้ที่เรียนรู้มาไปปฏิบัติจนทำให้เกิดทักษะและความชำนาญของตนเองในที่สุด^{๔๓} ส่วนทฤษฎีของ เดเวนพอร์ท (Davenport and Prusak) ได้อธิบายการจัดการความรู้ ดังนี้

(๑) พัฒนาค้นในองค์กรโดยร้อยละ ๘๐ เป็นการใช้องค์ความรู้ของมนุษย์และ ร้อยละ๒๐ เป็นการใช้องค์ความรู้สารสนเทศ เพราะหัวใจของการจัดการความรู้ คือ การรวบรวมความรู้ (Gathering Information) การวิเคราะห์ (Analysis) และการสังเคราะห์ (Synthesizing) ตลอดจนการนำความรู้ นั้นไปใช้ซึ่งตัวแบบ (Model) ของการจัดการความรู้คือการสร้าง (Creating) การจัดการ (Organizing) และการนำความรู้ไปใช้ (Applying Knowledge)

(๒) กระบวนการ (Process) กระบวนการของการจัดการความรู้ประกอบด้วยแนวทางและ ขั้นตอนของการจัดการความรู้โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูล ภายในและภายนอก เป็นการแยกแยะความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์กรแล้วนำความรู้ นั้นมา กำหนดโครงสร้าง รูปแบบ และตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่ โดยการ บริหารกระบวนการนั้นจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนขององค์กรว่าด้วยการบรรลุเป้าหมายอะไร

(๓) เทคโนโลยีสารสนเทศ(Information Technology) การจัดการความรู้มีการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กรให้เป็นความรู้ที่ เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นเวลาและรูปแบบที่บุคคลนั้นต้องการ เรียกว่า “ระบบบริหารความรู้” ซึ่งองค์ประกอบของระบบบริหารความรู้ได้แก่ เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดเก็บเอกสารสารสนเทศ (Repositories) แพลตฟอร์มที่ทำให้เกิดการทำงานร่วมกัน(Collaborative Platforms) การมีระบบ และฐานข้อมูลที่ใช้ร่วมกันได้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Process)

เมื่อการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ดำเนินการร่วมกันโดยมีผู้ส่วนเกี่ยวข้องภายใน องค์กรเป็นผู้ให้ความรู้ในการดำเนินงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สรุปกระบวนการ จัดการความรู้ดังนี้ สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนหลักใหญ่ ๔ ขั้นตอนด้วยกันได้แก่

๑. การสร้างความรู้ (knowledge creation)

๒. การประมวลความรู้ (knowledge codification)

^{๔๓} Ikujiro Nonaka, The Knowledge Creating Company, Harvard Business Review (๙๑๖๐๘, November, ๑๙๙๑), pp. ๗๐-๗๓.

๓. การเผยแพร่ความรู้ (knowledge distribution)

๔. การประยุกต์ใช้ความรู้ (knowledge utilization) เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การสร้างความรู้ (knowledge creation) เป็นวิธีการที่นักวิชาการทั้งตะวันตกและตะวันออกให้ความสนใจอย่างมากแต่มีวิธีการในการดำเนินการแตกต่างกันไปเป็นกระบวนการสร้างนวัตกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร โดยมุ่งเน้นพัฒนาความรู้ฝังลึกที่ไม่ได้แสดงออกในรูปเอกสาร ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาซึ่งกันและกันเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ

๒. การประมวลความรู้ (knowledge Codification) เป็นการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงและนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยง่ายและสะดวกซึ่งการรวบรวมความรู้จะสำเร็จได้มีหลักในการประมวลความรู้ที่สำคัญ ๔ ประการคือ

๒.๑ ตัดสินใจว่าจะประมวลความรู้เพื่อเป้าหมายอะไรเช่นประมวลความรู้เพื่อหากลยุทธ์เข้าถึงลูกค้า (กลยุทธ์ที่มุ่งมั่น)

๒.๒ การแยกแยะความรู้ต่างๆที่มีอยู่และระบุความรู้ที่จำเป็นที่จะทำให้บรรลุกลยุทธ์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้

๒.๓ การประเมินค่าของความรู้ที่มีอยู่ในด้านของประโยชน์และความเหมาะสมที่สามารถจะประมวลได้

๒.๔ การค้นหาสื่อกลางที่เหมาะสมเพื่อการประมวลและการกระจายความรู้ อย่างไรก็ตามความรู้ฝังลึกมักจะได้รับการประมวลในลักษณะที่เก็บไว้ในความจำของบุคคล แต่ส่วนความรู้ชัดแจ้งจะได้รับการประมวลในลักษณะที่เก็บไว้ในเอกสารหรือแฟ้มต่างๆซึ่งการจัดการความรู้ทางตะวันตกนิยมเน้นประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการรวบรวมเก็บและดึงความรู้ชัดแจ้งขององค์กรแต่ทางตะวันออกเน้นใช้ดึงความรู้ฝังลึกที่เก็บและรวบรวมไว้ในตัวบุคคลออกมาแล้วจึงนำไปเก็บเป็นความรู้ชัดแจ้งเพื่อหมุนไปเป็นความรู้ฝังลึกอีกในที่สุด^{๔๔}

๓. การเผยแพร่ความรู้ (knowledge Distribution) เป็นกระบวนการนำเอาความรู้ที่สร้างหรือบันทึกไว้ออกมาเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้และแพร่หลายไปสู่บุคคลที่เป็นเป้าหมายในองค์กรซึ่งจะมีเป้าหมายแตกต่างกันไป ๒ ลักษณะคือเน้นประสิทธิภาพหมายถึงถ่ายทอดได้รวดเร็วและต้นทุนต่ำและเน้นประสิทธิผลหมายถึงการแพร่กระจายความรู้ให้ทั่วถึงและครบถ้วน^{๔๕}

^{๔๔} Thomas H. Davenport, and Laurence Prusak, **Working Knowledge: How Organization Manage What They Know**, p. ๖๙.

^{๔๕} ชัชฎา แก้วเปี้ย, **ทัศนะของบุคลากรสำนักงานประกันสังคมที่ได้รับทุนศึกษาเพิ่มเติมต่อการนำความรู้มาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน**, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์สุขภาพบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๑.

นอกจากนั้นแล้วองค์กรยังทำหน้าที่ในการประสานให้มีการเผยแพร่หรือแบ่งปันความรู้ทั้งภายในและภายนอกโดยมีหน้าที่ดังนี้คือ

- ๑) จัดการและประสานงานระหว่างผู้ปฏิบัติงานในเรื่องการจัดการความรู้
- ๒) เชื่อมโยงงานในทุกระดับทุกหน้าที่ภายในองค์กรให้สอดคล้องกับผู้ปฏิบัติงานด้านความรู้
- ๓) เชื่อมโยงให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทั้งในองค์กรและนอกองค์กรระหว่างลูกค้าซัพพลายเออร์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งวิธีการถ่ายทอดนั้น ควรให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมขององค์กร เพื่อเพิ่มความเข้าใจและไว้วางใจกัน

๔. การใช้ความรู้ (knowledge Utilization)

จากการที่องค์กรได้สร้างความรู้ประมวลความรู้และพร้อมที่จะนำความรู้ไปเผยแพร่แล้วสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการนำความรู้ที่สร้างขึ้นมานั้น ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เพราะคุณค่าของความรู้อยู่ที่การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลสัมฤทธิ์โดยองค์กรควรจะสนับสนุนการใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับบริบทขององค์กรตนเอง ได้แก่การสื่อสารด้วยการเขียนของแต่ละบุคคลการประชุมภายในองค์กรการไปดูงานการใช้ระบบพี่เลี้ยงการเล่าเรื่อง เป็นต้น

ส่วน Marquardt ^{๔๖}อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการของการจัดการความรู้ ประกอบด้วยแนวทางและขั้นตอนของการจัดการความรู้ โดยต้องระบุประเภทของสารสนเทศที่ต้องการ ทั้งจากแหล่งข้อมูลภายในและภายนอก เพื่อเป็นการจำแนกว่า ความรู้ชนิดใดที่ควรนำมาใช้ในองค์กรแล้วนำความรู้นั้นมากำหนดขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้แต่ก่อนที่จะนำมาผลิตและเผยแพร่โดยการบริหารกระบวนการนั้นผู้บริหารจะต้องเข้าใจวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนว่า องค์กรต้องการบรรลุเป้าหมายอะไรซึ่ง Marquardtได้นำเสนอกระบวนการของการจัดการความรู้ไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) องค์กรควรแสวงหาความรู้ที่ประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

๒. การสร้างความรู้ (knowledge Creation) เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ (Generative) ซึ่งเกี่ยวข้องกับแรงผลักดัน การหยั่งรู้ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคล ควรอยู่ภายใต้หน่วยงานหรือบุคลากรในองค์กรซึ่งหมายความว่า ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างความรู้ได้ โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ในการสร้างความรู้ดังนั้น การที่บุคคลให้ความรู้ที่ตนมีอยู่กับผู้อื่นการนำความรู้ที่องค์กรมีอยู่ผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลการเรียนรู้โดยการปฏิบัติการทดลอง และการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

๓. การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) ในการจัดการความรู้้องค์การต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะเก็บไว้เป็นองค์ความรู้และต้องพิจารณาถึงวิธีการการ

^{๔๖} M.Marquardt, **Building the Learning Organization**, (New York : MxFeW-Hill, ๑๙๙๖),

เก็บรักษา และการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการขององค์กรต้องเก็บรักษาส่งที่องค์กร เรียกว่า ความรู้ไว้ให้ดีที่สุด ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลสารสนเทศสะท้อนกลับการวิจัยและการทดลอง การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล (Data Base) หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน เป็นต้น ตลอดจนกระบวนการทางมนุษย์ เช่น การสร้างและการจดจำของปัจเจกบุคคล เป็นต้น

๔. การกระจายความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) มีความจำเป็นสำหรับองค์กรเนื่องจากองค์กรจะเรียนรู้ได้ดีขึ้น เมื่อความรู้มีการกระจายและถ่ายทอดไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร การเผยแพร่และการใช้ประโยชน์จากความรู้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลไกด้านอิเล็กทรอนิกส์ และเป็นเรื่องของการเคลื่อนที่ของสารสนเทศและความรู้ระหว่างบุคคลหนึ่ง นั้นเป็นไปโดยความตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ

ส่วนกระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของ Sarvary ^{๔๗} กล่าวว่าการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับบุคลากรในองค์กรเป็นหลักโดยมองว่า องค์กรเป็นระบบซึ่งมีความสลับซับซ้อนที่มีการพัฒนาตามบริบทและสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละองค์กร การจัดการความรู้จึงเป็นเสมือนกรอบหรือระเบียบวิธีปฏิบัติที่เอื้อให้บุคลากรในองค์กร มีกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและใช้ความรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของงานและผลลัพธ์ให้ดียิ่งขึ้น สำหรับกระบวนการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการใช้ข้อมูลร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องคำนึงถึงส่วนประกอบ ๓ ส่วนดังนี้

๑. การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) บุคลากรถือเป็นทรัพยากรขององค์กรที่สำคัญที่สุด เพราะบุคลากรเป็นผู้จัดการความรู้และเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดการองค์กร ดังนั้นการจัดการความรู้จึงต้องยึดหลักการในการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยการดึงบุคลากรจากหลายระดับมาระดมความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อให้เป็นองค์กรที่มีนโยบายและแนวปฏิบัติที่ดี และสามารถจัดการให้บุคลากรใช้ความรู้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการรวมกลุ่มกันขึ้นจะช่วยทำให้งานของแต่ละบุคคลมีความน่าสนใจและมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น เนื่องจากบุคลากรเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการเรียนรู้ในอนาคตของสมาชิกทุกคน เพราะฉะนั้นการรวมตัวควรเป็นไปตามธรรมชาติ คือ เป็นไปด้วยความจริงใจ

๒. กระบวนการ (Process) ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เช่นกระบวนการพัฒนาสินทรัพย์และการจัดเก็บความรู้ของแต่ละฝ่ายตลอดจนระบบแรงจูงใจและค่าตอบแทนล้วนมีอิทธิพลต่อการไหลเวียนของสารสนเทศภายในองค์กร ดังนั้นการจัดการความรู้จึงเป็นการส่งเสริมกระบวนการทำงานขององค์กร เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่มีข้อมูลสนับสนุนเพียงพอ

^{๔๗} M. Sarvary, Knowledge Management and Competition in consulting Industry California Management, ๒๐๐๔, pp.๙๕ – ๑๐๖.

๓. การจัดการระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology Management) ถึงแม้ว่าเทคโนโลยีจะมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แต่จะต้องพิจารณาจัดทำให้เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีจำกัด เทคโนโลยีมีประโยชน์ของการขับเคลื่อนการจัดการความรู้แต่เทคโนโลยีมีส่วนช่วยในการสนับสนุนการทำงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นการใช้เทคโนโลยีให้เกิดผลจะต้องทำให้กลุ่มเป้าหมายหลักภายในองค์กรเข้าถึงข้อมูลและต้องเปิดช่องทางให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างฝ่ายต่าง ๆ และ Nonaka and Takechi ได้เสนอกระบวนการจัดการความรู้ที่ผู้บริหารของแต่ละองค์กร ควรที่จะนำมาใช้ในการดำเนินการจัดการความรู้ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๓.๑ การสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวข้องกับความรู้ ผู้บริหารระดับสูงมีหน้าที่สร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ ที่เป็นความรู้แห่งชีวิตหรือความรู้หลักขององค์กร สำหรับใช้เป็นเข็มทิศในการจัดการความรู้ขององค์กร ซึ่งการจัดการวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ต้องไม่ใช่เพียงสร้างด้วยการเรียงถ้อยคำให้กินใจ และซาบซึ้งแต่วิสัยทัศน์ต้องสามารถสร้างความเข้าใจได้ง่าย และยังสามารถที่จะสื่อสารให้เป็นที่ยึดและเข้าใจในทิศทางเดียวกันได้ จนเกิดเป็นความเชื่อและค่านิยมร่วมกันทั่วทั้งองค์กร

๓.๒ สร้างทีมจัดการความรู้ขององค์กร การจัดการความรู้เริ่มต้นที่ตัวบุคคล แต่ที่สุดต้องดำเนินการเป็นทีม และเป็นระบบทั่วทั้งองค์กรจึงจะเกิดพลังของการจัดการความรู้อย่างเต็มที่ และสมาชิกขององค์กรจะต้องเข้าใจบทบาทของตนเองในด้านการจัดการความรู้ ซึ่งทีมจัดการความรู้ขององค์กรจะประกอบด้วย ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑) ผู้ปฏิบัติการในการจัดการความรู้ (Knowledge Practitioner) คือผู้จัดการความรู้ทำหน้าที่เกี่ยวกับความรู้ ๔ ประการ คือ การแสวงหา(Acquire) การสร้าง(Create) การสั่งสม(Accumulate) และการใช้ความรู้ (Exploit)

๒) วิศวกรความรู้ (Knowledge Engineer) เป็นภารกิจของผู้บริหารระดับกลาง หน้าที่หลัก คือการตีความและแปลงความรู้ฝังลึกให้เป็นความรู้เปิดเผยจัดตั้งได้และนำไปปฏิบัติได้ง่าย วิศวกรความรู้ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างผู้บริหารระดับสูงกับบุคลากรระดับปฏิบัติ โดยตีความตามวิสัยทัศน์เกี่ยวกับความรู้ขององค์กรที่ผู้บริหารระดับสูงยกร่างขึ้นและอยู่ในสภาพของความรู้ฝังลึก/ไม่ชัดแจ้ง ให้เป็นความรู้เปิดเผยชัดแจ้งและสอดคล้องกับงานของบุคลากรระดับปฏิบัติ โดยสามารถนำมาพูดคุยกัน เพื่อทำความเข้าใจกับบุคลากรระดับปฏิบัติการ

๓) ผู้บริหารความรู้(Knowledge Manager) ส่วนใหญ่ ผู้บริหารความรู้ คือผู้บริหารระดับสูง ซึ่งผู้บริหารระดับสูงของเทศบาล คือนายกเทศมนตรี ได้แก่ผู้ที่มีตำแหน่งตั้งแต่ผู้อำนวยการสำนักขึ้นไป ผู้บริหารของแต่ละองค์กรควรที่จะต้องทำหน้าที่ในการจัดการความรู้

กล่าวโดยสรุปการจัดการความรู้โดยทั่วไปจะมีขั้นตอนในการจัดการความรู้ที่สำคัญดังกล่าวแล้วข้างต้นคือ

(๑) การสร้างความรู้

(๒) การประมวลความรู้

(๓) การเผยแพร่ความรู้

(๔) การใช้ความรู้

อนึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยนำเสนอรูปแบบแนวคิดกระบวนการจัดการความรู้ของโนนาเกะเป็นหลักในการจัดการความรู้ ด้วยเหตุผลที่ว่า การจัดการความรู้มีวิวัฒนาการของการจัดการความรู้ที่จะจัดการความรู้ให้เหมาะกับยุคของสังคมนั้น ซึ่งในปัจจุบันนี้ การจัดการความรู้เป็นยุคของชุมชนแนวปฏิบัติ (COP) ที่มุ่งเน้นปฏิสัมพันธ์ของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเกื้อกูลในการทำงานมากกว่าการสร้างฐานความรู้ขององค์กร^{๔๘} ซึ่งกระบวนการการสร้างความรู้ (The knowledge-creating process) นี้ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. SECI Model คือกระบวนการสร้างความรู้ผ่านการเปลี่ยนแปลงระหว่างความรู้ฝังลึกกับความรู้ชัดแจ้ง

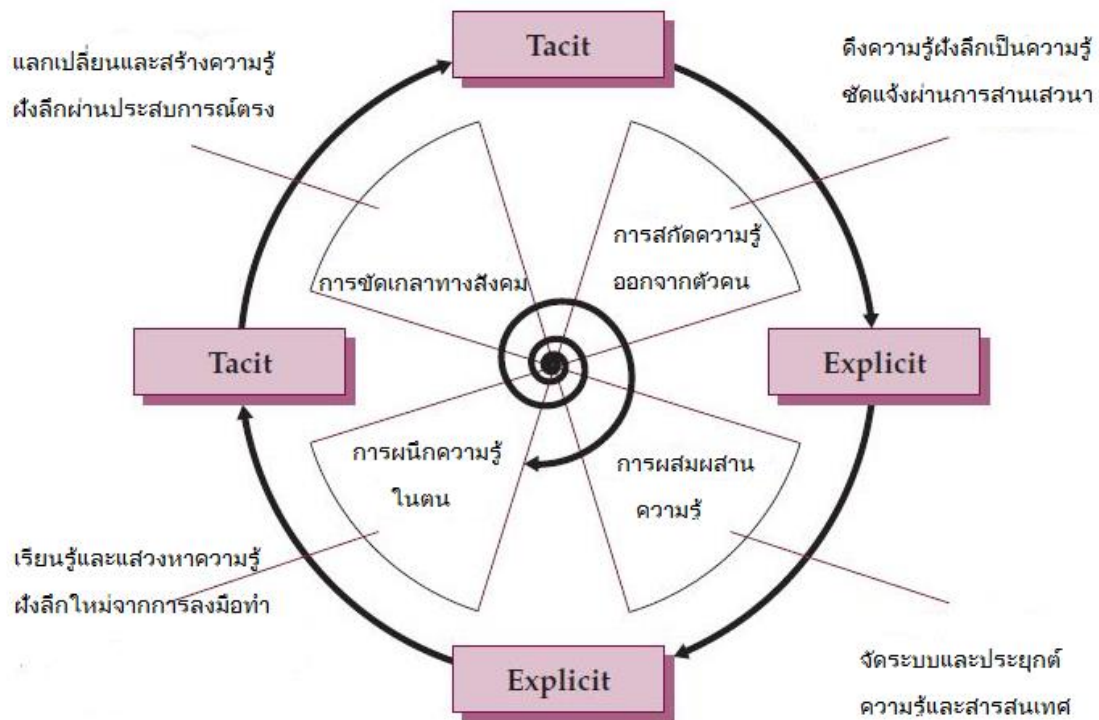
๒. บา (ba) คือพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้ (ba, the shared context for knowledge creation)

๓. คลังความรู้ คือ การนำเข้า (inputs) นำออก (outputs) ผู้จัดสรรกระบวนการสร้างความรู้ (knowledge assets – the inputs, outputs, and moderator of the knowledge-creating process)^{๔๙} ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ ๑ SECI Model

^{๔๘} บุรชัย ศิริมหาสาร, จัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ, หน้า ๑๑๖.

^{๔๙} Nonaka, R. Toyama and N. Konno, SECI, Ba and Leadership : a Unified Model of

ภาพประกอบที่ ๒.๖ การอธิบายถึงการทำงานของการทำงานของการสร้างความรู้ทั้ง ๒ ประเภท คือ
๑. ความรู้ฝังลึก (tacit) ๒. ความรู้ชัดแจ้ง (explicit)

ด้วยวิธีการ ๔^{๕๐} วิธีซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่จะสังเกตว่าการเคลื่อนไหวผ่าน ๔ วิธีการในกระบวนการสร้างความรู้นี้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงความรู้แบบเกลียวหมุนที่ไม่เคยสิ้นสุด (never-ending process) อย่างวงกลม และในการสร้างเกลียวหมุนแห่งความรู้ นี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ฝังลึก และความรู้ชัดแจ้งจะถูกขยายผ่าน ๔ วิธีการของการเปลี่ยนแปลงความรู้ เกลียวหมุนจะกลายเป็นตราขั้วที่ใหญ่ขึ้น เมื่อมันเคลื่อนผ่านระดับของการมีอยู่ (ontology: ภาววิทยา) ความรู้ที่ถูกสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการเชิงนี้ สามารถกระตุ้นการสร้างเกลียวแห่งความรู้ใหม่ ขยายทั้งในแนวนอนและแนวตั้งในองค์กร มันเป็นกระบวนการพลวัตอันเริ่มต้นที่ระดับปัจเจกบุคคลและแผ่ขยายขณะที่มันเคลื่อนผ่านชุมชนต่าง ๆ ของปฏิสัมพันธ์ซึ่งอยู่เหนือขอบเขต หน่วยแผนก ส่วนที่แบ่งแยก และแม้แต่ที่เกี่ยวกับองค์กร การสร้างความรู้องค์กรเป็นกระบวนการเกลียวแห่งปฏิสัมพันธ์นี้ เกิดขึ้นทั้งในองค์กรและระหว่างองค์กร (intra- and inter- organization) ความรู้ถูกส่งผ่านขอบเขตหรือเขตแดนขององค์กรที่อยู่ไกลออกไป และความรู้จากต่างองค์กรปฏิสัมพันธ์กันเพื่อสร้างความรู้ใหม่ ความรู้ที่สร้างสรรค์โดย

^{๕๐} Dynamic Knowledge Creation, in *Managing Knowledge An Essential Reader*, edited by Stephen Little, Paul Quintas and Tim Ray, (London : SAGE Publications Ltd., ๒๐๐๒), p.๔๔.

องค์กรสามารถกระตุ้นการเคลื่อนที่ของความรู้ที่ถูกควบคุมโดยองค์ประกอบภายนอก เช่น ลูกค้า บริษัทในเครือ มหาวิทยาลัย หรือผู้แทนจำหน่ายตัวอย่างเช่น กระบวนการผลิตแห่งนวัตกรรมหนึ่งอาจนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตของผู้จัดหาสินค้า ซึ่งเป็นการกระตุ้นวัฏจักรใหม่ของสินค้าและกระบวนการนวัตกรรมขององค์กรตัวอย่างเช่น กระบวนการผลิตแห่งนวัตกรรมหนึ่งอาจนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตของผู้จัดหาสินค้า ซึ่งเป็นการกระตุ้นวัฏจักรใหม่ของสินค้าและกระบวนการนวัตกรรมขององค์กร^{๕๑} กระบวนการของการสร้างความรู้ ๔ วิธีการดังกล่าวข้างต้น มีดังต่อไปนี้

๑. การขัดเกลาทางสังคม: ความรู้ฝังลึกสู่ความรู้ฝังลึก (socialization: tacit totacit)

เป็นกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงความรู้ฝังลึกใหม่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ถูกแบ่งปัน ความรู้ฝังลึกยากที่จะถูกทำให้เป็นทางการและระบุเวลารวมทั้งสถานที่ได้บ่อย ๆ แต่สามารถจะได้มาผ่านประสบการณ์ที่แบ่งปันเท่านั้น เช่น การใช้เวลาด้วยกันหรือการอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมเหมือน ๆ กัน ซึ่งการขัดเกลาทางสังคมนี้ปรากฏเป็นแบบฉบับในประเพณีการฝึกงาน โดยผู้ฝึกงานเรียนรู้ความรู้ฝังลึกที่ต้องการในงานการทำงานศิลปะด้วยมือ (craft) ของเขาผ่านการส่งผ่านประสบการณ์มากกว่าที่จะเรียนรู้จากคู่มือหรือตำราต่าง ๆ ที่มีการเขียนขึ้น การขัดเกลาทางสังคมอาจเกิดขึ้นจากการพบปะทางสังคมแบบไม่เป็นทางการนอกสถานที่ทำงานที่ซึ่งความรู้ฝังลึก เช่น โลภทัศน์ รูปแบบทางจิตใจและความเชื่อใจในกันและกัน (mutual trust) สามารถถูกสร้างและแบ่งปัน การขัดเกลาทางสังคมนี้ยังปรากฏไกลออกไปจากขอบเขตต่าง ๆ ขององค์กร บ่อยครั้งที่บริษัทต่าง ๆ รู้จักสร้างข้อได้เปรียบในเรื่องความรู้ฝังลึกที่ฝังอยู่ในลูกค้า (customers) หรือผู้จัดหาสินค้า (suppliers) โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับพวกเขา ซึ่งการปฏิสัมพันธ์ เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ความเชื่อ วิธีการ ความคุ้นเคย ความผูกพัน ฯลฯ โดยถ่ายทอดความรู้แบบฝังลึก (tacit) ให้เป็นความรู้ฝังลึก (tacit) โดยพูดคุย โดยมีคุณแจสำคัญในส่วนนี้ คือ ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น (empathizing) เช่น การพูดคุย ใช้เวลาอยู่ด้วยกัน การสอนงาน ฝึกงานเป็นต้นตัวอย่างเช่น การแสดงถึงความรู้ฝังลึกที่เป็นทักษะความชำนาญทางเทคนิคที่ถูกขัดเกลาทางสังคม มาจากบริษัทอุตสาหกรรมไฟฟ้า มาซุชิตะ (Matsushita Electric Industrial Company) ปัญหาหลักของบริษัทที่มีฐานอยู่ที่โอซาก้าในการพัฒนาเครื่องทำขนมปังอัตโนมัติในช่วงปลาย^{๕๒}

๒. การสกัดความรู้ออกจากตัวคน : ความรู้ฝังลึกสู่ความรู้ชัดแจ้ง (externalization : Tacit to explicit) เป็นการถ่ายทอดความรู้โดยการอธิบายหรือแสดงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมา

^{๕๑} Nonaka, R. Toyama and N. Konno, “SECI, Ba and Leadership : a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation”, in *Managing Knowledge An Essential Reader*, p. ๔๗.

^{๕๒} ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ <<http://th.wikipedia.org/index.php?q=socialization>> , (๐๗. เม.ย. ๕๕).

ให้เป็นที่ประจักษ์ เพื่อให้ผู้อื่นได้รับการแบ่งปัน โดยการแปลงความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลออกมาเป็นแนวคิด ภาษาลักษณ์ ลายลักษณ์อักษร หมายถึงวิธีการที่หนุนให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ที่ฝังลึกในตัวคนไปเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเข้าถึงได้ ด้วยการสนทนาเป็นกลุ่มด้วยการใช้อุปมาอุปมัย การเปรียบเทียบ หรือใช้ตัวแบบ หรือจับกลุ่มคุยเพื่อหาความคิดใหม่ ๆ เป็นการแลกเปลี่ยนเป็นกลุ่ม หรือ คือการแปลงความรู้ฝังลึกในหัวให้ออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้ง โดยคุณูแจสำคัญในส่วนนี้คือความสามารถในการใช้ความคิด ความรู้สีกง่าย ๆ และแจ่มชัด (articulating) เช่น คู่มือ ตำรา ภาพการบันทึกเสียง

๓. การผสมผสานความรู้ : ความรู้ชัดแจ้งสู่ความรู้ชัดแจ้ง (combination : explicit to explicit) เป็นการผสมผสาน โดยนำความรู้ที่ชัดแจ้งมาสร้างสรรค์ หรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งในเรื่องใหม่ ๆ มีความซับซ้อนมากขึ้น หรือเป็นขั้นเป็นตอนมากขึ้น เพื่อให้สามารถนำความรู้นั้นไปใช้ในทางปฏิบัติได้ง่ายขึ้น หมายถึง การนำความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่มากมายมารวบรวมบันทึกจัดกลุ่ม สังเคราะห์ แบ่งหมวดหมู่ได้เป็นความรู้ชัดแจ้งที่ยกระดับเพิ่มมากขึ้น ซึ่งความรู้ในขั้นนี้จะอยู่ในรูปแบบที่เผยแพร่ได้กว้างขวาง (networking) ในด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ การบริการ และการจัดการอย่างเป็นระบบ หรือหมายถึง การนำเอาความรู้ชัดแจ้ง (explicit) มาผสมกันเป็นความรู้ชัดแจ้งแบบใหม่โดยมีคุณูแจสำคัญในส่วนนี้คือ ที่เชื่อมต่อกัน (connecting)^{๕๓}

๔. การผนึกความรู้ในตน : ความรู้ชัดแจ้งสู่ความรู้ฝังลึก (internalization : explicit to tacit) เป็นการนำความรู้ที่ได้มาใหม่ไปใช้ปฏิบัติหรือลงมือทำจริง ๆ จนกลายเป็นความรู้ของตนเอง ซึ่งจะเป็นการเปลี่ยนความรู้ที่ชัดแจ้งให้กลายเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล คือการเรียนรู้ด้วยการลงมือทำ (learning by doing) หมายถึง การนำความรู้ที่ได้อ่านหรือความรู้ที่มีคนสอนไปลองปฏิบัติให้เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญขึ้น เรียกว่า “รู้จริง” ประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ หรือหมายถึงการแปลงความรู้ชัดแจ้ง (explicit) กลับไปเป็นฝังลึกความรู้ฝังลึก (tacit) โดยมีคุณูแจสำคัญ คือการรวบรวมข้อมูลเข้าด้วยกัน (embodying) และมีการหมุนเวียนกระบวนการ SECI ไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีวันยุติ นำไปสู่การปรับปรุงตนเองของบุคลากรและองค์กรอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

กล่าวโดยสรุป Socialization เป็นพื้นที่ที่สร้างความรู้ฝังลึกจากบุคคลสู่บุคคล (tacit totacit) เช่น พนักงานซึมซับความรู้จากหัวหน้างาน ซึ่งการสร้างความรู้ในลักษณะนี้มีข้อจำกัดในลักษณะที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรน้อยเพราะยังไม่มี การสร้างความรู้ชัดแจ้งเกิดขึ้น Externalization เป็นการสร้างความรู้จากการที่บุคคลนำความรู้ฝังลึกในตนมาแปลงให้เป็นความรู้ชัดแจ้งที่สามารถนำไปแบ่งปันทั่วทั้งองค์กร Combination เป็นการสร้างความรู้จากการรวบรวมและสังเคราะห์ความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่ ซึ่งอาจมีข้อจำกัด เพราะเป็นการทำสารสนเทศที่เป็นความรู้ที่องค์กรมี

^{๕๓} Ikujiro Nonaka, and Hirataka Takeuchi, *The Knowledge Creating Company : How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*, pp. ๖๓-๖๔.

อยู่แล้ว และ Internalization เป็นการสร้างความรู้จากการที่พนักงานนำความรู้ที่จัดแจงไปปฏิบัติแล้ว เกิดความรู้ฝังลึกในตนขึ้นใหม่ ซึ่งการสร้างความรู้ทั้ง ๔ วิธีการมีความเป็นพลวัต โดยการมีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) ที่ทำให้เกิดความรู้เพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดยั้งและไม่รู้จบ

ส่วนที่ ๒ บา (Ba)

นอกจากองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว กลไกสำคัญในการสนับสนุนการสร้างความรู้คือ “Ba” ซึ่ง เป็นบริบทหรือพื้นที่ที่ใช้ในการสร้างความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่บริบทหรือพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่รวมไปถึงบริบทอื่น ๆ เช่น เวลา สภาวะ ความสัมพันธ์ความคิด ฯลฯ ด้วย พื้นที่ “Ba” แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ

๑. **พื้นที่เริ่มแรก (originating ba)** เป็นพื้นที่ส่วนบุคคลที่มีการปฏิสัมพันธ์กันอย่างเผชิญหน้า (face to face) เป็นพื้นที่ที่ใช้ประสบการณ์ (experiences) ความรู้สึก (feelings) อารมณ์ (emotions) และ ภาพจำลองความคิด (mental models) พื้นที่ส่วนนี้จะแสดงออกมาในลักษณะที่เป็นความหวังใจ ความรัก ความไว้วางใจ และคำมั่นสัญญา เช่น ให้พนักงานในร้าน เรียนรู้พฤติกรรมลูกค้าจากการสังเกตลูกค้าในร้าน พูดคุยกับลูกค้า เพื่อให้พนักงานมีความรู้แบบ tacit ของลูกค้าในท้องถิ่นนั้นๆ

๒. **พื้นที่การสนทนา (dialoguing ba)** เป็นพื้นที่ที่มีการเผชิญหน้าปฏิสัมพันธ์สื่อสารเป็นกลุ่ม มีหลายระดับ เช่น มีนโยบายให้พนักงานหลายๆ คนเป็นคนสั่งออเดอร์สินค้า แทนที่จะเป็นหน้าที่ของผู้จัดการ เพื่อส่งเสริมให้พนักงานได้คุย (มี dialogue) แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ส่วนในระดับสูงขึ้นมาหน่อยก็มีตัวแทน ๗-๑๑ คนสายตรวจงาน ให้คำแนะนำแก่สาขาต่าง ๆ ทั่วประเทศ และสุดท้ายสูงสุดคือผู้จัดการภาค จะต้องเข้าโตเกียวมาประชุม ๗-๑๑ พบหน้ากันทุกสัปดาห์ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน (ถึงแม้ค่าเดินทางสำหรับทุกคนทุกอาทิตย์จะแพง แต่ มองว่าคุ้ม)

๓. **พื้นที่ที่เป็นระบบ (systemizing ba)** เป็นพื้นที่ที่ร่วมมือกันทำโดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศผ่านเครือข่ายออนไลน์ ข้อมูลของธนาคาร เอกสารต่างๆ

๔. **พื้นที่ฝึกปฏิบัติ (exercising ba)** เป็นพื้นที่ที่แต่ละบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างแท้จริง เช่น มีคู่มือในการปฏิบัติ (written manuals) หรือโปรแกรมในการลอกเลียนแบบ (simulation program)^{๕๔}

^{๕๔} Nonaka, R. Toyama and N. Konno, “SECI, Ba and Leadership : a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation” in *Managing Knowledge An Essential Reader*, edited by Stephen Little, Paul Quintas and Tim Ray, pp. ๕๑-๕๒.

ส่วนที่ ๓ คลังความรู้ (knowledge assets)

ส่วนองค์ประกอบสุดท้ายของกระบวนการสร้างความรู้ คือ คลังความรู้(knowledge assets) นำเสนอองค์ประกอบ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ประสบการณ์ (Experience) คือ ความรู้แบบ tacit ที่เกิดจากประสบการณ์ในการทำงาน และสายสัมพันธ์ระหว่างพนักงาน ลูกค้า คู่ค้า ฯลฯ ได้แก่ ทักษะในการทำงานของแต่ละคน ความรักในการทำงาน ซึ่งหลักทรัพย์ความรู้ี้ รวมทั้ง ความรู้ทางอารมณ์ เช่น การดูแล (care) ความรัก (love) และความไว้วางใจ (trust) ความรู้ทางกายภาพ เช่น การใช้หน้า และท่าทาง

๒. กรอบความคิด (Concept) คือ ความรู้แบบ explicit ที่แสดงออกผ่านภาพลักษณ์ สัญลักษณ์ และภาษา โดยมีพื้นฐานแนวคิดจากลูกค้า สมาชิกขององค์กร ได้แก่ คอนเซ็ปต์ผลิตภัณฑ์ ดีไซน์ แปรนด์ เป็นต้น

๓. ระบบ (System) คือ ความรู้ explicit ที่จัดทำเป็นแพคเกจ เช่น เอกสาร คู่มือสเปก database สิทธิบัตร ส่วนประกอบสารสนเทศเกี่ยวกับลูกค้าและตัวแทนจำหน่าย

๔. ประจํา (Routine) คือ ความรู้แบบ tacit ที่วน ๆ เป็นประจําอยู่ในองค์กร เช่น ทักษะในการทำงานของทีม วิธีหรือขั้นตอนการทำงานในองค์กร วัฒนธรรมองค์กร

กล่าวโดยสรุป กระบวนการสร้างความรู้ SECI นี้เป็นกระบวนการที่มีวิธีการสร้างอยู่วิธีการ โดยลักษณะการสร้างความรู้จะเริ่มต้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กัน จากนั้นก่อให้เกิดพื้นที่ในการสานเสวนา ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่หรือแนวคิดใหม่จะเกิดขึ้น นำความรู้ใหม่นั้นมารวบรวมให้เชื่อมโยงกัน จากนั้นนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นความรู้ฝังลึกของตนเองในลักษณะที่เป็นเกลียวหมุนที่ไม่รู้จบ โดยมีแรงผลักดันให้เกิดพื้นที่ที่เรียกว่า บา โดยอาศัยความรู้จากคลังความรู้ทั้งความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึกเป็น ผลผลิตในการนำเข้าและส่งออกด้วยผู้จัดสรรที่เป็นผู้ควบคุมให้เกลียวหมุนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

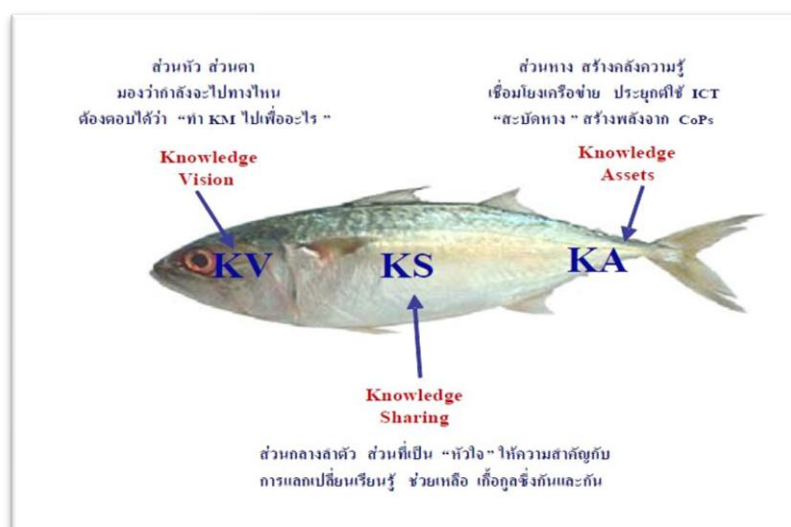
แนวทางการจัดการความรู้

จากการศึกษาในเรื่องของความรู้ตามแนวคิดและทฤษฎีแล้วทำให้ผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นที่น่าสนใจและน่าศึกษาเป็นอย่างมากได้แก่การจัดการความรู้มีความหมายและความสำคัญอย่างไร มีแนวทางการจัดการความรู้เป็นอย่างไร เป้าหมายของการจัดการความรู้คืออะไร ผลของการจัดการความรู้เป็นเช่นไรดังนั้น การศึกษาตัวแบบ (model) การจัดการความรู้ของหน่วยงานต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำความรู้และประสบการณ์ไปเป็นตัวอย่างของการสร้างตัวแบบ การจัดการความรู้สำหรับการบริหารท้องถิ่น ดังนี้

๑. ตัวแบบ(Model) การจัดการความรู้

การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือเพื่อสะท้อนวิธีการบรรลุเป้าหมาย ๓ อย่าง คือ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาคน และการบรรลุเป้าหมายขององค์กร เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้(Learning Organization)

ตัวแบบที่ ๑ (Model) “ปลา” ของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม พ.ศ. ๒๕๔๗ เป็นตัวแบบที่เปรียบเทียบการจัดการความรู้หนึ่งตัวที่มี ๓ ส่วน ได้แก่

ภาพประกอบที่ ๒.๗ : แผนภาพโมเดลปลา

ที่มา: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (๒๕๔๗)

๑. ส่วน “หัวปลา” (Knowledge Vision -KV) หมายถึง ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางของการจัดการความรู้ โดยก่อนที่จะทำการจัดการความรู้ ต้องตอบให้ได้ว่า “เราจะทำ KM ไปเพื่ออะไร?” โดย “หัวปลา” นี้จะต้องเป็นของ “คุณกิจ” หรือผู้ดำเนินกิจกรรม KM ทั้งหมดโดยมี “คุณเอื้อ” และ “คุณอำนวย” คอยช่วยเหลือ

๒. ส่วน “ตัวปลา” (Knowledge Sharing-KS) เป็นส่วนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญ ซึ่ง “คุณอำนวย” จะมีบทบาทมากในการช่วยกระตุ้นให้ “คุณกิจ” มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ โดยเฉพาะความรู้ซ่อนเร้นที่มีอยู่ในตัว “คุณกิจ” พร้อมอำนวยให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้แบบเป็นทีมให้เกิดการหมุนเวียนความรู้ระดับความรู้และเกิดนวัตกรรม

๓. ส่วน “หางปลา” (Knowledge Assets-KA) เป็นส่วนของ “คลังความรู้” หรือชุดความรู้ ที่ได้จากการเก็บสะสม “เกร็ดความรู้” ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ “ตัวปลา” ซึ่งเราอาจเก็บส่วนของปลา “หางปลา” นี้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ICT ซึ่งเป็นการสกัดความรู้ที่ซ่อนเร้นให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด นำไปเผยแพร่และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้ พร้อมยกระดับต่อไป

กรอบแนวคิดการจัดการความรู้มีหลากหลายแนวคิด ซึ่งแนวคิดแต่ละแนวคิดมีข้อดีแตกต่างกันไป สิ่งสำคัญที่สุดคือ องค์กรจะเลือกใช้แนวคิดหรือกรอบความคิดแบบใดจึงจะสามารถ

ตอบสนองต่อความต้องการขององค์กรได้ การนำแนวคิดที่กล่าวมาไปประยุกต์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการเชื่อมโยงองค์ความรู้ระหว่างการวัดผลประเมินผลไปสู่การจัดการความรู้ได้เป็นอย่างดี ย่อมจะนำไปสู่การพัฒนาในทางที่ดีขององค์กรต่อไป

ตัวแบบที่ ๒ การนำการเรียนรู้บูรณาการแบบองค์รวมพัฒนาการจัดการศึกษา

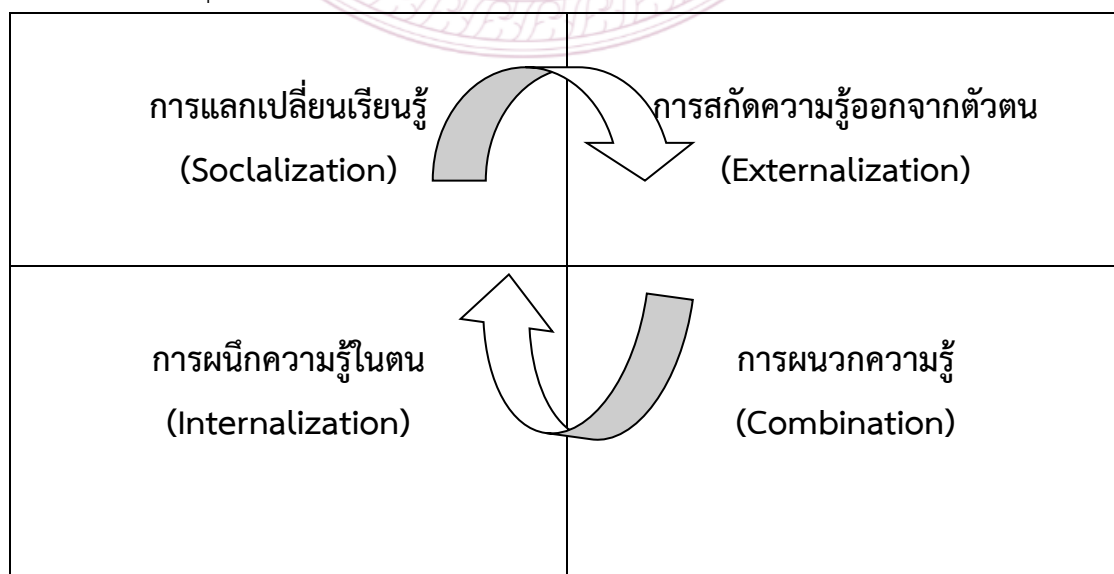
การสร้างความรู้ (Ikujieo NanaKa) อ้างในปิยนถ ประยูร ศาสตรัยจากมหาวิทยาลัยอิโตสุบาชิ ชาวญี่ปุ่น ผู้มีบทบาทสำคัญต่อแนวคิดการสร้างความรู้ ได้อธิบายถึงหลักสำคัญของการสร้างความรู้ในหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ว่าการสังเคราะห์หรือหลอมรวมความรู้ขัดแย้งกับความรู้สัณผัส ยกระดับขึ้นไปเป็นความรู้ที่สูงขึ้น โดยผ่านกระบวนการ ๔ ส่วนที่เรียกว่า SECI ซึ่งได้แก่

๑. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Socialization) ระหว่างกัน คือ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น ความเชื่อ วิธีการ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลสัณผัสในตัวบุคคลระหว่างบุคคลผู้สนใจแบบตัวต่อตัว

๒. การสกัดความรู้ออกจากตัวตน (Externalization) คือ การแลกเปลี่ยนความรู้ที่สัณผัสในตัวบุคคลไปเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเข้าถึงได้โดยการทำโดยการสนทนาจับกลุ่มเพื่อหาความคิด ใหม่ ๆ เป็นการแลกเปลี่ยนเป็นกลุ่ม

๓. การผนวกความรู้ (Combination) คือการนำความรู้ที่ขัดแย้งอันมากมายหลากหลาย มารวบรวมบันทึก จัดกลุ่ม แล่งหมวดหมู่ได้เป็นความรู้ที่ขัดแย้งที่ยกระดับเพิ่มมากขึ้น ความรู้ในขั้นนี้จะอยู่ในรูปแบบที่เผยแพร่ได้กว้างขวาง

๔. การผนึกความรู้ในตน (Internalization) คือ การนำความรู้ที่ได้อ่านหรือความรู้ที่มีคนสอนไปลองปฏิบัติให้เกิดความเชี่ยวชาญเป็น “รู้จริง” ประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์กระบวนการวิธีการใหม่ หรือการปรับปรุงของเก่าให้เกิดคุณค่า และในกระบวนการนั้นเองก็เกิดการเรียนรู้เป็นความรู้สัณผัสที่ยกระดับไปในตัวบุคคล

ภาพประกอบที่ ๒.๘ : ตัวแบบแสดงความสัมพันธ์ของการสร้างองค์ความรู้

ที่มา: (Ikujieo NanaKa) อ้างในปิยนารถ ประยูร (๒๕๔๘, หน้า ๗)

ทั้งนี้วงจร “SECI” ข้างต้น Nonaka อธิบายถึง “พื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้” ที่เรียกว่า “BA” หรือ ชุมชนนักปฏิบัติ ว่าจะต้องมีผู้เล่นหรือตัวละคร อย่างน้อย ๓ แบบ คอยทำหน้าที่กระตุ้นส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จึงจะทำให้พื้นที่แลกเปลี่ยนนั้นมีกิจกรรมที่สนุกสนาน มีชีวิตชีวา และก่อผลของการสร้างความรู้ที่มีประสิทธิผล คือก่อเกิดจากการหมุนวงจร “SECI” ได้ผลดีต่อ ผลงานได้อย่างมีพลังโดยตัวละคร ๓ แบบนี้ได้แก่ นักนวัตกรรมหรือนักฝัน แบบที่สองคือ พี่เลี้ยงหรือ โค้ชและนักกิจกรรม ความรู้ นักนวัตกรรมหรือนักฝัน คือผู้ทำหน้าที่สร้างความคิดใหม่ ๆ ส่วนพี่เลี้ยง หรือโค้ช คือ ผู้ที่เข้ามาร่วมกับนักฝันช่วยทำให้ความคิดมีความชัดเจนขึ้นด้วยวิธีการช่วยชี้แนะ ช่วยพัฒนาทักษะ และทำให้ความรู้ที่เป็นสาขาวิชาแต่ละสาขารวมกันเข้าเป็นสาขาเดียวกัน พี่เลี้ยงต้อง ช่วยแปลงความรู้ส่วนบุคคลให้กลายเป็นความรู้หรือทักษะของหน่วยงานหรือองค์กร โดยมีนัก กิจกรรมความรู้ซึ่งเป็นผู้ที่มีความคล่องตัวที่จะเชื่อมโยงระหว่างผู้คนหลากหลายระดับได้มีหน่วยงาน หรือองค์กรเข้ามาสังเคราะห์ความคิดของนักฝันกับโค้ชเชื่อมโยงกับผู้ปฏิบัติงาน หลอมรวมความรู้ชัดแจ้งกับความรู้ที่ฝังลึกเข้าด้วยกันจนกลายเป็นหลักการที่ยอมรับกันทั่วหน่วยงานหรือองค์กรในที่สุด

ความเข้าใจเรื่องวงจรสร้างหรือสังเคราะห์ความรู้ ตลอดจนการนำผู้เล่นหรือตัวละครทั้ง ๓ แบบ ดังกล่าวคอยทำหน้าที่กระตุ้นและส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หากสามารถนำมาประยุกต์ใช้ ปฏิบัติในกิจกรรมการทำงานต่าง ๆ ก็จะช่วยให้เกิดการสร้าง ใช้ และแลกเปลี่ยน ความรู้ที่พัฒนาขึ้น เรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีการบริหารจัดการองค์กร

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ฯลฯ ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับภายในประเทศ บนพื้นฐานของเศรษฐกิจยุคดิจิทัล (Digital Economy) อันมีความเร็ว (Speed) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งนั้น องค์กรไม่ว่าจะเป็นในระดับมหภาค เช่น ประเทศหรือองค์กรในระดับจุลภาค อันได้แก่ หน่วยงานรัฐ และธุรกิจภาคเอกชน จำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อรองรับกับการแข่งขันในระดับโลก (Global Competition) ที่ทวีความ เข้มข้นขึ้นตลอดเวลา โลกในยุคสังคมนวัตกรรมนั้น องค์กรต่าง ๆ จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงใน ด้านความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) อันเป็นผลจากการเปิดเสรีในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) การขยายตัวของประเทศเกิดใหม่ (Emerging Economies) และการรวมกลุ่มใน ภูมิภาคต่าง ๆ (Regionalism) องค์กรประกอบหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันก็คือ แนวทางการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Strategic Management)

แนวทางดังกล่าวนี้ นับวันจะมีความสำคัญเพิ่มขึ้นต่อการบริการขององค์กรและต่อธุรกิจของไทย ซึ่งยังอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง วิฤตเศรษฐกิจไทยที่เกิดขึ้นเป็นเพียงภาพฉายของปรากฏการณ์ของช่องว่างที่เรียกว่า “ช่องว่างเชิงกลยุทธ์” (Strategic Gap) ระหว่างการบริหารของธุรกิจไทยกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และนับวันช่องว่างเชิงกลยุทธ์ดังกล่าวนี้จะขยายห่างกันขึ้นทุกที องค์กรภาครัฐและธุรกิจของไทยจึงมีความจำเป็นในการปรับโครงสร้างการบริหารขนานใหญ่ (Major Restructuring) ในอนาคตเพื่อลดช่องว่างดังกล่าว และขยายขีดความสามารถเพื่อเผชิญกับการแข่งขันในระดับโลก (Global Competition) ในบริบทนี้ การบริหารเชิงกลยุทธ์จะกลายเป็นเครื่องมือในการบริหารการจัดการขององค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนไทยไม่ว่าจะมีขนาดใหญ่ กลาง และขนาดเล็กก็ตาม

องค์ประกอบของการบริหารองค์กรทั้งภาครัฐและธุรกิจส่วนหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับระบบการจัดการ อีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนสำคัญมาก ขึ้นอยู่กับทัศนคติหรือวัฒนธรรมในการบริหาร องค์กรหรือธุรกิจที่ประสบความสำเร็จนั้น ปัจจัยสำคัญก็คือ คุณภาพทรัพยากรมนุษย์ (คุณภาพของคน) หัวใจของการบริหารเชิงกลยุทธ์จึงมีใจอยู่ที่การสร้างแผนกลยุทธ์ที่ดี หรือสร้างระบบการบริหารที่ดี แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการสร้างบุคลากรให้มีวัฒนธรรมในการคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinking) จึงถือเป็นองค์ประกอบของการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน เพราะเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับคุณภาพของบุคลากรอันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารการจัดการ

ประเทศหรือองค์กรใดที่ประกอบด้วยบุคลากรที่เป็นนักคิดเชิงกลยุทธ์ (Strategic Thinker) เป็นจำนวนมาก ย่อมมีความได้เปรียบองค์กรอื่น ๆ ที่ขาดแคลนบุคลากรประเภทนี้ การสร้างทัศนคติของคนไทยในองค์กรให้เกิดวิธีการคิดในเชิงกลยุทธ์ที่เรียกว่า “จิตวิญญาณนักกลยุทธ์” (Mind of Strategic) จนกลายเป็นวัฒนธรรมองค์กร จะถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารเชิงกลยุทธ์ และจะเป็นกุญแจแห่งความสำเร็จ (Key Success Factor) ของการพัฒนาองค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในอนาคต สังคมไทยกำลังเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) ที่เกิดจากการแข่งขันที่ไร้พรมแดน (Borderless World) ด้วยระบบความเร็ว (Speed) แห่งการเปลี่ยนแปลง (Change) การบริหารเพื่อความอยู่รอดขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนก็คือ การสร้างศักยภาพขององค์กรที่เป็นมาตรฐานโลก (World Class)

จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ ผู้ศึกษาวิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กร เป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินกิจกรรมของหน่วยงานทุกระดับ โดยการบริหาร (Administration) นิยมใช้ในภาครัฐหรืองานที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และการจัดการ (Management) นิยมใช้ในภาคธุรกิจเอกชนซึ่ง The Encyclopedia Americana ได้ขยายความว่า การบริหารและการจัดการใช้ทดแทนกันได้ คำว่า “การบริหาร” เป็นการจัดการงานบริหารระดับสูง

ส่วน “การจัดการ” เป็นศิลปะของการประสานองค์ประกอบหรือปัจจัยการผลิตเพื่อมุ่งความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กรเป็นความสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยอาศัยแรงงาน วัสดุ และเครื่องจักร การบริหารครอบคลุมภาพรวมขององค์กรในขณะที่การจัดการมุ่งไปที่การจัดการกับทรัพยากรเพื่อให้บรรลุจุดหมาย และคำว่า “การบริหาร” ในที่นี้จะใช้ในความหมายว่า เป็นความพยายามใช้ศาสตร์และศิลป์จูงใจผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกองค์กรให้ร่วมมือร่วมใจดำเนินกิจกรรม เพื่อให้องค์กร ประสบความสำเร็จทั้งในเชิงประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้จะใช้ทั้งสองคำในลักษณะที่แทนกันได้เพื่อความเหมาะสม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารจัดการไว้มากมาย เช่น Peter F. Drucker^{๕๕} ปรมาจารย์ด้านการจัดการได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “การบริหาร คือ การทำงานต่าง ๆ ขององค์กรสำเร็จได้ โดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ” ซึ่งการจัดการเป็นกระบวนการที่ทำให้เป้าหมายขององค์กรประสบความสำเร็จโดยผ่านหน้าที่หลัก ๔ ประการคือ การวางแผน การจัดองค์กร การใช้ภาวะผู้นำและการควบคุม การบริหารเป็นศิลปะหรือการนำนโยบายของรัฐบาล ธุรกิจ หรืองานราชการของรัฐไปปฏิบัติ กระบวนการที่องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายโดยประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการวางแผน การจัดองค์กร ภาวะผู้นำและการควบคุมองค์กรในด้านบุคลากร กายภาพ งบประมาณและแหล่งข้อมูล การกระทำการต่าง ๆ โดยผ่านการกระทำของบุคลากร ดังนั้นการบริหารจัดการ (Management) จึงหมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ (A Set of Functions) ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า (Cost-effective) การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Effective) นั้นหมายถึง เป็นการตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง (Right Decision) และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้นผลสำเร็จของการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กัน หรืออีกแนวหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งไปสู่เป้าหมายขององค์กรจากการทำงานร่วมกัน โดยใช้บุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ นอกจากนี้การบริหารงานให้มีประสิทธิภาพว่าการคิดเชิงระบบ (Systematic Thinking) จะนำไปสู่การจัดการอย่างเป็นระบบ (Systematic Management) ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากระบบเป็นรากฐานของประสิทธิภาพที่จะช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้แก่องค์กร เป็นศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์กรและนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

^{๕๕} Peter F. Drucker. **The Practice of Management**. (New York : Harper&Row, ๑๙๙๔), p.

จากแนวคิดเกี่ยวกับความหมายของการบริหารจัดการที่นักวิชาการให้ไว้ดังกล่าวผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การดำเนินงานขององค์กรที่ต้องมีคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยนำปัจจัยทางการบริหารจัดการ ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ มาใช้อย่างเป็นกระบวนการโดยผ่านหน้าที่หลัก คือ การวางแผน การจัดองค์กร การเป็นผู้นำและการควบคุมให้การทำงานบรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารจัดการทุกประเภทจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ได้แก่ บุคลากร(Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า 4M's ถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการบริหาร เพราะการบริหารจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพมีปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเพียงพอ ต้องมีวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของแผนงานและโครงการและต้องมีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพเพื่อให้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด^{๕๖} เป็นปัจจัยในการจัดการที่เป็นมูลเหตุที่สำคัญและผู้บริหารทุกคนต้องสนใจในงานด้านการบริหารจัดการ^{๕๗} คือ ๑) คน (Man) ทรัพยากรบุคคลที่ถือได้ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับกิจการได้อย่างมาก ทั้งนี้ในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ๒) เครื่องจักร (Machine) คือ เครื่องจักร อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้อมาอย่างพิถีพิถัน เพื่อใช้ปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า ๓) เงินทุน (Money) นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อหล่อเลี้ยงและเอื้ออำนวยให้กิจกรรมขององค์กรดำเนินไปโดยไม่ติดขัด และ ๔) วัสดุสิ่งของ (Material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ต่างไปจากปัจจัยตัวอื่น ๆ เนื่องจากวัตถุดิบและสิ่งของเหล่านี้จะต้องมีการจัดหาใช้ดำเนินการผลิต^{๕๘} และการจัดการกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่กลุ่มบุคคลร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคล และอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ การจัดการที่เหมาะสมและคำนึงถึงบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์จะทำให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการเทคโนโลยีและการสื่อสารตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการบริหารการศึกษาจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ต้องอาศัย

^{๕๖} ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, องค์การและการจัดการ (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

^{๕๗} ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๓), หน้า ๗-๘.

^{๕๘} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์, ๒๕๔๕), หน้า ๖๑-๖๒.

บุคลากรที่มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ ต้องได้รับงบประมาณสนับสนุนดำเนินงานมากพอ ต้องมีวัสดุสิ่งของตามความต้องการของโครงการและแผนงานและจะต้องมีระบบบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

กระบวนการบริหารจัดการอาจจำแนกในรูปแบบที่แตกต่างจากกัน กระบวนการบริหารจัดการแบ่งเป็น ๗ หน้าที่^{๕๙} ประกอบด้วยขั้นตอนที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า POSDCORB คือ

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือวางโครงการอย่างกว้างๆ ว่ามีงานอะไรบ้างที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับ พร้อมด้วยวางแผนวิธีปฏิบัติ ระบุวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้น ๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์กร (Organizing) หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือของตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจน พร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อประสานสัมพันธ์กันตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นกันไป

๓) การจัดบุคลากร (Staffing) หมายถึง การบริหารงานบุคคลของหน่วยงาน ตั้งแต่การแสวงหา การบรรจุ แต่งตั้ง การฝึกอบรมและพัฒนา การบำรุงขวัญ การเลื่อนขั้น ลดชั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากตำแหน่งงานรวมทั้งการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดีให้มียุ่ตลอดไป

๔) การสั่งการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการหลังจากที่ได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบแล้วรวมทั้งการติดตามและให้มีการปฏิบัติงานตามคำสั่งนั้น ๆ ในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน

๕) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานหรือสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ภายในองค์กรให้เข้ากันได้ เพื่อให้งานเดินและเกิดประสิทธิภาพ ไม่มีการทำงานซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกัน ทำให้ทุกหน่วยงานประสานกลมกลืนกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักขององค์กรร่วมกัน

๖) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การเสนอรายงานให้ผู้บริหารที่รับผิดชอบต่าง ๆ ทราบความเคลื่อนไหว ความเป็นไปเป็นระยะ ๆ ทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทราบความก้าวหน้าของงานของตนอยู่เสมอ การเสนอรายงานจำเป็นจะต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานมีการวิจัย การประเมินผล และมีการตรวจสอบเป็นระยะ ๆ เพื่อการปรับปรุงได้ทันทีหรือการปรับปรุงในอนาคต

๗) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำประมาณการเงิน การวางแผนหรือโครงการใช้จ่ายเงิน การทำบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

^{๕๙} Gulick, Luther, and L. Urwick, *Papers on the Science of Administration*, (New York: Harper & Row, ๑๙๓๙), p ๑๓.

โดยจะมีรูปแบบการบริหารงาน คือ ๑) การวางแผน (Planning) เป็นความพยายามที่จะให้การปฏิบัติงานตรงกับเป้าหมายที่ต้องการ จึงได้กำหนดงานที่จะต้องทำวิธีที่จะทำและจุดมุ่งหมายของการทำงานแต่ละอย่างไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร ๒) การแบ่งสรร (Allocation) มีการจัดแบ่งทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรที่มีใช่มนุษย์ให้เป็นสัดส่วนพอที่จะดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ ๓) การเร้าใจ (Stimulation) เป็นการกระตุ้น เร้าใจและส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานให้ได้ผลดีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ๔) การประสานงาน (Coordinating) เป็นการจัดให้มีการประสานงานระหว่างหัวหน้างานของหน่วยย่อยให้เกิดความเข้าใจกัน ประสานงานกันและขัดข้อขัดแย้งให้ลดลงหรือหมดไป และ ๕) การประเมินผลงาน (Evaluation) เป็นการตรวจสอบการปฏิบัติงาน ตลอดจนการดำเนินการเพื่อการแก้ไขปัญหา และการวางแผนในช่วงระยะเวลาข้างหน้า โดยมุ่งประเมินสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้ง โดยกระบวนการจัดการ (The Management in 3 - D) เป็นลักษณะ ๓ มิติ กล่าวคือ ในองค์กรหนึ่ง ๆ จะเริ่มต้นด้วยองค์ประกอบพื้นฐานสามประการ คือ ๑) ความคิด (Ideas) ๒) สิ่งของ (Things) และ ๓) คน (People) ดังนั้นการจัดการองค์ประกอบพื้นฐานเหล่านี้ โดยประการแรกผู้บริหารต้องมีโน้ตทัศน์ (Concept) หรือวิสัยทัศน์คือ การวางแผนองค์กรให้เจริญก้าวหน้า ประการที่ ๒ ผู้บริหารจะต้องบริหาร (Administration) งานที่เป็นสิ่งของ (Things) วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่องค์กร และประการสุดท้าย ผู้บริหารต้องใช้ภาวะผู้นำ (Leadership) สร้างแรงจูงใจให้คน (People) ในองค์กรร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการเป็น การดำเนินงาน การปฏิบัติงาน แนวทาง (guideline) วิธีการ (method) หรือมรรควิธี (means) ไต ๆ ที่หน่วยงานนำมาใช้ในการบริหารปฏิบัติงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทาง หรือการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางเบื้องต้น ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารราชการ หรือช่วยเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติราชการให้เป็นไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม หรือมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางสูงสุดในการพัฒนาประเทศที่ประเทศชาติและประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน ในลักษณะที่เป็นกระบวนการที่มีระบบและมีหลายขั้นตอนในการดำเนินงาน

๒.๓ แนวคิดทฤษฎีการจัดการพิพิธภัณฑ

ความหมายทั่วไปของคำว่า พิพิธภัณฑ และพิพิธภัณฑสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รวมเข้าเป็นความหมายเดียวกัน หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งต่างๆที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง (๒๕๕๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ โดยอาจเป็นการจัดตั้งและบริหารจัดการ โดยองค์กรของรัฐในท้องถิ่น หรือชุมชน หรือเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรรัฐกับชุมชน หรือโดยบุคคล เช่นเจ้าอาวาส นักสะสมในท้องถิ่น

ลักษณะงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็เป็นเช่นเดียวกันพิพิธภัณฑ์ทั่วไป คือ

๑. เก็บรักษาวัตถุทางวัฒนธรรม หรือตัวอย่างธรรมชาติ
๒. บันทึกหลักฐานวัตถุต่าง ๆ ที่เก็บรักษาไว้
๓. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวัตถุในพิพิธภัณฑ์
๔. จัดแสดงวัตถุ และนิทรรศการเพื่อถ่ายทอดความรู้
๕. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ

โดยทั่วไปพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีบทบาทเก็บรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมที่ผลิตในท้องถิ่นในช่วงเวลาต่าง ๆ ที่กำลังจะสูญหายไปและจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วยประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองของท้องถิ่น เรื่องราวของบุคคลที่สำคัญในท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่น จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน หรือกิจกรรมสาธิตการใช้งานเครื่องมือเครื่องใช้ที่ปัจจุบันเลิกใช้ การสาธิตงานหัตถกรรม การจำลองงานประเพณี

ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๔๐) ให้ความหมายของคำว่า พิพิธภัณฑ์ คือสถานที่เก็บรวบรวมและสงวนรักษาสีของเพื่อการศึกษาและให้ความเพลิดเพลิน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความแตกต่างจากพิพิธภัณฑ์สถานทั่วไป ดังนี้

๑. ท้องถิ่นเป็นผู้เริ่ม จัดทำและดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความต้องการหรือเกิดจากความศรัทธาเริ่มของชาวบ้าน บางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมช่วยเหลือบ้างแต่ชาวบ้านจะเป็นคนจัดการ ดูแลรักษาและดำเนินการเอง

๒. เนื้อหาที่น่าสนใจ เป็นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนา และความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนและอาจมีการกล่าวถึงสังคมอื่นก็เฉพาะในส่วนที่ท้องถิ่นมีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมือง

๓. มีความหลากหลายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละที่จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยลดทอนความหลงตัวเองและการดูถูกเหยียดหยาม อันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันในชุมชน

๔. เน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อชุมชน สิ่งของที่จัดแสดงในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บไว้ หรือศิลปหัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑ์โดยจากการพิจารณารากศัพท์ของคำว่าพิพิธภัณฑ์เดิมมีรากศัพท์มาจากคำว่า “พิพิธ” แปลว่าต่าง ๆ กันรวมกับคำว่า “ภัณฑ์” แปลว่าสิ่งของเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันจึงได้ความหมายว่าสิ่งของต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแต่หากเดิมคำว่า “สถาน” รวมลงไปเป็นคำว่าพิพิธภัณฑ์สถานมีความหมายว่าสถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์

โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเล่าเรียนและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจโดยคำนี้ มีความหมายตรงกับคำว่า Museum ของภาษาอังกฤษ

พิพิธภัณฑสถานในความหมายโดยทั่วไปของพิพิธภัณฑสถาน หมายถึง สถาบันหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ตามศาสตร์สาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะศาสตร์นั้น ๆ ในมุมมองของสังคมชาวต่างชาติหรือประเทศที่เจริญแล้วมองว่าพิพิธภัณฑสถานเป็นพื้นที่เปิดกว้างให้สำหรับผู้คนทุกชนชั้นเพื่อประโยชน์ในการได้เข้าไปศึกษาหาความรู้และพักผ่อนในเวลาว่าง สามารถเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทำให้กิจการการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานในประเทศนั้นมีอย่างแพร่หลาย

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ความสำคัญในลักษณะของการศึกษาเรื่องราวของท้องถิ่นเป็นสำคัญ การทราบถึง ความหมายหรือวิธีคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นถือได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานที่ดีและสำคัญให้กับ ความเข้าใจและรู้จักบริบทของชุมชนได้เป็นอย่างดี

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local history) ซึ่งเป็นกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ได้รับการ ยอมรับจากวงวิชาการและการได้รับการกล่าวถึงมากในช่วงทศวรรษที่ ๒๕๑๖ เป็นต้นมานั้น มี นักวิชาการหลายๆท่านได้นิยามความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ไว้หลากหลายแง่มุม/ ความหมาย ดังนี้

ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๓๓) กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นการศึกษาเรื่องราวของ ท้องถิ่นอันเป็นบริเวณที่มีชุมชนอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์กันทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อ พิธีกรรมและการเมือง การปกครอง จนกล่าวได้ว่าทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ มีอะไรหลายๆ อย่าง ร่วมกันและคล้ายคลึงกันจนมีจิตสำนึกว่าเป็นคนถิ่นเดียวกัน การศึกษาเช่นนี้เน้นอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นในท้องถิ่นหนึ่งๆ ได้อย่างไร เช่น ท้องถิ่น นั้นมีสภาพแวดล้อมอย่างไร ตั้งอยู่ตำแหน่งไหนภายในเขตอำเภอ จังหวัดไหน และภูมิภาคใด มี หลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ที่แสดงความเป็นมาทางวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง บรรดา กลุ่มชนที่อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนที่สืบมาจนปัจจุบันเป็นพวกไหน อยู่ในท้องถิ่นมาตั้งแต่เดิมหรือ เคลื่อนย้ายมาจากที่อื่นเมื่อเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นเดียวกันแล้ว มีความขัดแย้งหรือมีเหตุการณ์ทาง ประวัติศาสตร์อย่างใดเกิดขึ้น

ยงยุทธ ชูแว่น (๒๕๕๑, หน้า ๒๖๑) ได้เสนอไว้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นควรมี ลักษณะดังต่อไปนี้

๑. กำหนดขอบเขตการศึกษาออกเป็น “หน่วย” เฉพาะที่เหมาะสม ซึ่งขึ้นอยู่กับ จุดมุ่งหมายของผู้ศึกษาว่าต้องการศึกษาในระดับใด เช่นเมือง หมู่บ้านหรือชุมชนระดับต่าง ๆ เป็นต้น “หน่วย” ทางกายภาพที่จะใช้ศึกษานับเป็นลักษณะที่สำคัญยิ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๒. ศึกษาประสบการณ์หรือกิจกรรมทุกด้านใน “ท้องถิ่น” ที่เป็นหน่วยการศึกษาไม่ว่าจะเป็น การเมือง เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ความคิดความรู้สึกต่าง ๆ หรือเลือก ศึกษาเรื่องใดในหน่วยดังกล่าวแต่ควรโยนให้เห็นว่าประสบการณ์หรือกิจกรรมที่ตนศึกษา นั้นมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวโยงกับบริบทอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง

๓. ศึกษาถึงความเป็นตัวของตัวเองที่แสดงผ่านมิติต่างๆ ดังกล่าวเพื่อให้เห็นพื้นที่ ของการ เคลื่อนไหว ของประชาชนในแต่ละ “ท้องถิ่น” อันหลากหลายโดยเป็นกิจกรรมที่พวกเรา ร่วมกัน กำหนดขึ้นมาเองเป็นสำคัญ

ดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงสามารถศึกษาได้ ๒ แนวทาง แนวทางที่หนึ่งคือ การประวัติศาสตร์หมู่บ้าน ซึ่งเป็นการศึกษาที่เน้นความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ แนวที่สองคือ การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนคือเน้นการศึกษาความเป็นมาของชุมชนมาตั้งแต่อดีตจากหลักฐาน ทาง โบราณคดีและประวัติศาสตร์เป็นหลัก

แนวคิดทฤษฎีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

ความหมายทั่วไปของคำว่า พิพิธภัณฑ์ และพิพิธภัณฑ์สถาน พจนานุกรมฉบับ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้รวมเข้าเป็นความหมายเดียวกัน หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมและ แสดงสิ่งต่างๆที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็น ประโยชน์ต่อการศึกษา และก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจ

ประภัสสร โพธิ์ศรีทอง (๒๕๕๖) ได้ให้ความหมายของคำว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ โดยอาจเป็นการจัดตั้งและบริหารจัดการ โดยองค์กรของรัฐใน ท้องถิ่น หรือชุมชน หรือเป็นองค์กรความร่วมมือระหว่างองค์กรรัฐกับชุมชน หรือโดยบุคคล เช่นเจ้า อาวาส นักสะสมในท้องถิ่น

ลักษณะงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็เป็นเช่นเดียวกันพิพิธภัณฑ์ทั่วไป คือ

๖. เก็บรักษาวัตถุทางวัฒนธรรม หรือตัวอย่างธรรมชาติ
๗. บันทึกหลักฐานวัตถุต่าง ๆ ที่เก็บรักษาไว้
๘. ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวัตถุในพิพิธภัณฑ์
๙. จัดแสดงวัตถุ และนิทรรศการเพื่อถ่ายทอดความรู้
๑๐. จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ

โดยทั่วไปพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น มีบทบาทเก็บรวบรวมวัตถุทางวัฒนธรรมที่ผลิตในท้องถิ่นใน ช่วงเวลาต่าง ๆ ที่กำลังจะสูญหายไปและจัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น พัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ช่วยประวัติศาสตร์ที่รุ่งเรืองของท้องถิ่น เรื่องราวของ บุคคลที่สำคัญในท้องถิ่น ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมท้องถิ่น จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ ในชีวิตประจำวัน หรือกิจกรรมสาธิตการใช้งานเครื่องมือเครื่องใช้ที่ปัจจุบันเลิกใช้ การสาธิตงาน หัตถกรรม การจำลองงานประเพณี

ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๔๐) ให้ความหมายของคำว่า พิพิธภัณฑ์ คือสถานที่เก็บรวบรวม และสงวนรักษาสสิ่งของเพื่อการศึกษาและให้ความเพลิดเพลิน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความแตกต่างจาก พิพิธภัณฑ์สถานทั่วไป ดังนี้

๑. ท้องถิ่นเป็นผู้เริ่ม จัดทำและดำเนินการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แท้จริงจะต้องเกิดจากความ ต้องการหรือเกิดจากความศรัทธาเริ่มของชาวบ้าน บางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมช่วยเหลือ บ้างแต่ชาวบ้านจะเป็นคนจัดการ ดูแลรักษาและดำเนินการเอง

๒. เนื้อหาที่น่าสนใจ เป็นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน การทำมาหากิน ศาสนา และความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนและอาจมีการกล่าวถึงสังคมอื่นก็เฉพาะในส่วนที่ท้องถิ่นมีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมือง

๓. มีความหลากหลายพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแต่ละที่จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยลดทอนความหลงตัวเองและการดูถูกเหยียดหยาม อันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันในชุมชน

๔. เน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อชุมชน สิ่งของที่จัดแสดงในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บไว้ หรือศิลปหัตถกรรมประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของพิพิธภัณฑสถานโดยจากการพิจารณารากศัพท์ของคำว่าพิพิธภัณฑสถานเดิมมีรากศัพท์มาจากคำว่า “พิพิธ” แปลว่าต่าง ๆ กันรวมกับคำว่า “ภัณฑ” แปลว่าสิ่งของเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันจึงได้ความหมายว่าสิ่งของต่าง ๆ ที่รวบรวมไว้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแต่หากเดิมคำว่า “สถาน” ร่วมลงไปเป็นคำว่าพิพิธภัณฑสถานมีความหมายว่าสถาบันถาวรที่เก็บรวบรวมและแสดงสิ่งของต่าง ๆ ที่มีความสำคัญด้านวัฒนธรรมหรือด้านวิทยาศาสตร์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาล่าเรียนและก่อให้เกิดความเพลิดเพลินใจโดยคำนี้ มีความหมายตรงกับคำว่า Museum ของภาษาอังกฤษ

พิพิธภัณฑสถานในความหมายโดยทั่วไปของพิพิธภัณฑสถาน หมายถึง สถาบันหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้าไปศึกษาหาความรู้ตามศาสตร์สาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะศาสตร์นั้น ๆ ในมุมมองของสังคมชาวต่างชาติหรือประเทศที่เจริญแล้วมองว่าพิพิธภัณฑสถานเป็นพื้นที่เปิดกว้างให้สำหรับผู้คนทุกชนชั้นเพื่อประโยชน์ในการได้เข้าไปศึกษาหาความรู้และพักผ่อนในเวลาว่าง สามารถเข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทำให้งานกิจการก่อตั้งพิพิธภัณฑสถานในต่างประเทศนั้นมีอย่างแพร่หลาย

๒.๕ แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางสังคม ภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดจากการลอกเลียนแบบของประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับประเทศต้นแบบ ผลที่เกิดขึ้นคือเกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาอีกมากมาย ทั้งในแง่การสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ การถูกรบงำทางความคิด ความล้มเหลวในการจัดการศึกษา ตลอดจนปัญหาสังคม และได้รับการวิพากษ์จากนักวิชาการหลายสำนักกว่าก่อให้เกิด “วิกฤตการณ์การพัฒนา” (Development Crisis) เพราะผลจากการพัฒนานั้นไม่สามารถลดทอนความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนยุคเดียวกัน (Intra-generation) และยังทำให้ “ความแตกต่างและความไม่เท่าเทียมกันระหว่างคนยุคเดียวกันเพิ่มมากขึ้นด้วย”^{๖๐} ผลกระทบที่ตามมา คือการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไทยจากแนวความคิดการพัฒนาของชาวตะวันตก

^{๖๐} ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, ดร., **วาทกรรมการพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘๑.

อันก่อให้เกิดความทุกข์แก่ประชาชนในชุมชนของประเทศไทยหลายประการ การพัฒนาในลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมในชุมชนไทยขึ้นอย่างมากมาย และสามารถทำลายล้างระบบค่านิยมวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยได้ภายในเวลาไม่นานนัก

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยหมายถึง หลักการหรือวิธีการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น การพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเจริญขึ้น เป็นต้น โดยอาศัยแนวทางทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) คือ ทฤษฎีที่ได้จากการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม เป็นทฤษฎีที่มีคุณลักษณะเฉพาะที่ถูกสร้างขึ้นมาจากข้อมูลที่เป็นไปตามปรากฏการณ์จริงมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลายท่านประกอบด้วยแนวคิดการพัฒนาโดยทั่วไป และแนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดแนวทางความหมายและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสำหรับการวิจัยนี้เป็นลำดับไป

๒.๕.๑ ความหมายของการพัฒนา

มนุษย์ในสังคมทุกสังคมย่อมต้องการความเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้ดำเนินไปในทางที่ดีขึ้น เจริญก้าวหน้าขึ้นที่เรียกว่า “การพัฒนา” (Development) อาจให้คำจำกัดความของการพัฒนาได้ว่าเป็นกระบวนการเพิ่มศักยภาพของบุคคลเพื่อให้ได้สิ่งที่ต้องการ คือคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในสังคม จากคำจำกัดความดังกล่าว การพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลที่จะดำเนินการในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา สำหรับความหมายของคำว่า “พัฒนา” ในภาษาไทยมาจากคำว่า “วฑฺฒน” ในภาษาบาลีและ “วฺรณ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า ทำให้เจริญ^{๖๑} หรือการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น^{๖๒} เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดี ก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกัน การพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายรวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย^{๖๓} เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน เป็นการรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการไปในแนวทางที่บุคคลต้องการ โดยอาศัยความร่วมมือกำลังของประชาชนในชุมชนนั้นในการช่วยเหลือตนเองและร่วมมือกันดำเนินงาน อย่างไรก็ตามมักจะได้รับความ

^{๖๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๘๒๗.

^{๖๒} T. R. Batten, *Community and Their Development*, (London: Oxford University Press, ๑๙๕๙), p. ๒.

^{๖๓} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, *การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟอร์เพช, ๒๕๔๙), หน้า ๘.

ช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่นๆ^{๖๔} ในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และ โครงการต่างๆ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนา^{๖๕} ตามหลักการบริหารจัดการ จัดเป็นกระบวนการปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม เปลี่ยนแปลงความสามารถ และทักษะของผู้นำกลุ่มจัดการทรัพยากรบุคคลและวัตถุ สามารถประสานทำงานร่วมกันให้ดีขึ้นเจริญขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนเอง และองค์การ^{๖๖} กล่าวได้ว่า คือ กระบวนการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า

การพัฒนามาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่าภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ^{๖๗} เป็นต้น การพัฒนา เป็นความเจริญเติบโตหรือก้าวหน้า^{๖๘} ที่ทำให้ดีขึ้นคือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่ง ไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๖๙} เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ^{๗๐} การพัฒนา เป็นการที่คนในชุมชนและสังคม โดยส่วนรวม ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง ได้ร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตน ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น^{๗๑} เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

^{๖๔} Arthur Dunham, "The Outlook for Community Development", *The Social Welfare Forum*, (Proceedings of The National Conference on Social Welfare, ๑๙๘๕), p. ๓.

^{๖๕} George F. Gant, *Development Administration: Concepts, Goals, Methods*, (Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, ๑๙๗๙), p. ๒๐.

^{๖๖} กันตยา เพิ่มผล, *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*, (กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๖๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๖๘} ราชบัณฑิตยสถาน, *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๕.

^{๖๙} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๘), หน้า ๒.

^{๗๐} จิตยา สุวรรณชญ, *สังคมวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕๔.

^{๗๑} สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, *สังคมไทย : แนวทางวิจัยและการพัฒนา*, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๙.

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัต คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมาก หรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใครงด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไหร่ ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมืองการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^{๗๒}

ถ้าหากตีความหมายการพัฒนาจะสามารถตีความหมายได้ ๒ นัย คือ

๑. การพัฒนาในความเข้าใจแบบสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

^{๗๒} สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๒. การพัฒนาในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดีซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียน ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์หรือเป้าหมายของการพัฒนาที่ได้กำหนดคุณค่าไว้และได้สรุปความหมาย คำว่า การพัฒนาตามทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ไว้ดังนี้

๑. การพัฒนา คือ สภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศหนึ่ง ๆ สามารถทำให้ผลผลิตมวลรวม ประชาชาติสูงถึงร้อยละ ๕ – ๗ ต่อปีและสามารถรักษาระดับนี้ไว้ได้เป็นสภาวะที่ประชาชนมีความอยู่ดี กินดี

๒. การพัฒนา คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการเร่งรัดให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศสูงขึ้นและประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓. การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการว่าจ้างงานที่ได้วางแผนไว้ แล้วเพื่อลดสัดส่วนของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เพิ่มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ

๔. การพัฒนา คือ การสร้างสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันและการว่างงานในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเจริญเติบโต

๕. การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติซึ่งประกอบด้วยการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติการเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียม และขจัดความยากจน นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบ และมุ่งสู่การสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมภายในทั้งระบบ เป็นก้าวออกจากสภาพชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกนึกคิด

๖. การพัฒนา คือ การสร้างความทันสมัย กล่าวคือ การที่คนในสังคมมีเหตุมีผล มีทัศนคติและความคิดที่ไม่งมงาย มีวินัยทางสังคม มีการคิดและวางแผนการพัฒนา มีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การเพิ่มมาตรฐานการดำรงชีวิต การปรับปรุงสถาบันทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ประเทศชาติมีความเป็นปึกแผ่น มีเอกราชและมีประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน^{๗๓} การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติหากเป็นความพยายามของมนุษย์พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร

^{๗๓} เกื้อ วงศ์บุญสิน, ประชากรกับการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

พัฒนาอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่ “คน” คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและรับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาจึงรวมถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจการเมือง และสังคมวัฒนธรรม เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคนหรือสังคม คือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดีซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย^{๗๔}

การพัฒนา เป็นความก้าวหน้า ซึ่งถ้าเป็นเรื่องเศรษฐกิจก็เรียกว่า ความเจริญทางเศรษฐกิจ ถ้าเป็นด้านสังคมก็เป็นเรื่องของความมีเหตุผล ตลอดจนระบบและกลไกซึ่งเอื้ออำนวยให้สามารถใช้เหตุผลเป็นหลักในการตัดสินใจ และลดความขัดแย้งโดยสันติวิธี เรื่องความก้าวหน้านี้ได้กลายเป็นเรื่อง ที่ได้รับความเอาใจใส่กันมาก และมีคนส่วนหนึ่งเห็นว่า การพัฒนานั้น หมายถึง เรื่องของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ซึ่งตามทัศนะของการพัฒนาโดยทั่วไปนั้น ควรหมายถึง เรื่องความก้าวหน้าทางสังคมด้วย ไม่เฉพาะแต่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น ถ้าในทางเศรษฐกิจเราต้องการให้ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่มั่นคงมีเสถียรภาพ ไม่มีปัญหาเงินเฟ้อ เงินฝืด ในทางสังคมก็เช่นกันเราต้องการเห็นความมั่นคงทางสังคม เป็นสังคมที่สงบสุข สังคมที่สามารถปรับตัวเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้โดยปราศจากความรุนแรง ความมั่นคงจึงเป็นเรื่องใหญ่ และในการพัฒนายังต้องคิดถึงเรื่องนี้ด้วย การพัฒนา รวมไปถึงความเป็นธรรม อีกด้วย โดยเฉพาะความเป็นธรรมในลักษณะที่ว่าประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของสังคมได้เข้ามีส่วนร่วม และได้รับผลตอบแทนจากการที่มีส่วนในการพัฒนาตามควร ดังนั้น การพัฒนาที่เราต้องการจึงควรเป็นการพัฒนาในรูปแบบที่ช่วยสร้างความเป็นธรรมด้วย^{๗๕}

สำหรับแนวคิดความหมายของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาสามารถสรุปความได้ว่า การพัฒนามี ๒ ความหมาย^{๗๖} คือ การพัฒนามนุษย์ (Human Development) และการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Sciences and Technology) ซึ่งเปลี่ยนแนวทางมาเป็นค้นหาความรู้ เพื่อให้มนุษย์ได้ความรู้ที่จะมาจัดความสัมพันธ์ให้มนุษย์อยู่กับธรรมชาติได้อย่างดี โดยเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และเทคโนโลยีก็ผลิตและให้พื้นฐานความคิดใหม่นั้นด้วยแรงจูงใจใหม่ ที่ต่างไปอีกแบบหนึ่งเราก็มีวิทยาศาสตร์ได้ มีเทคโนโลยีได้ แต่มีด้วยฐานความคิดที่ต่างออกไป

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม ควรได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้งทางด้านกาย ทางด้านศีล ทางด้านจิตใจ และทางด้านปัญญา เมื่อบุคคล

^{๗๔} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗.

^{๗๕} โฉมิต ปันเปี่ยมรัชฎ์, **การพัฒนาประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๗๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๖-๗.

มีการพัฒนาแล้วจึงจะส่งผลต่อไปยังการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

๒.๕.๒ แนวคิดการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์แต่ละคนเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริงเป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากความมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนาทำให้เจริญทำให้เป็นให้ดีขึ้น มี ๔ ประการ คือ

๑. กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง ๔ ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ ไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

๒. สีลภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน

๓. จิตตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญ งอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔. ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงรู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้ บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา^{๗๗}

การพัฒนาทางพระพุทธศาสนานั้นต้องเริ่มที่ตัวบุคคล หมายความว่า บุคคลที่อยู่ในชุมชนหรือสังคม ควรที่จะได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ทั้ง ๔ ด้าน คือ ทางด้านกาย ทางด้านหลักธรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาทางสังคม คือ อปทานิยธรรม หรือวัชชูปทานิยธรรม ได้แก่ ธรรมไม่ทำให้เสื่อมเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว มี ๗ ประการ คือ

๑. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

๒. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

^{๗๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๘๑-๘๒.

๓. ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ ถือปฏิบัติมันตามวัชชีกรรมตามที่วางไว้เดิม

๔. ท่านเหล่าใดเป็นผู้ใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันควรรับฟัง

๕. บรรดาภิกษุสงฆ์ภิกษุมาริทั้งหลาย ให้อยู่ดีโดยไม่ถูกข่มเหงหรืออุครร่าขึ้นใจ

๖. เคารพสักการบูชาเจดีย์ของวัชชีทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้ธรรมิกที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป

๗. จัดให้ความอารักขา ค้ำครองป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลายตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้นที่มาแล้วพึงอยู่ในแคว้นแคว้นผาสุก

อปปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายผู้ปกครองรัฐโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่าเมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะการใช้การเกลี้ยกล่อมหรือทำให้เกิดความแตกสามัคคีกันภายในกลุ่มของวัชชีจึงจะมีสิทธิชนะจะเห็นได้ว่าอปปริหานิยธรรม ๗ ประการนี้มีสามัคคีธรรมเป็นคุณธรรมที่คอยเกื้อหนุนให้การปฏิบัติตามนั้นเกิดเป็นผลจริง ฉะนั้น หลักสามัคคีธรรมก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาสังคมเป็นไปตามแนวทางที่ชุมชนหรือสังคมตั้งเป้าหมายเอาไว้ ได้แก่ ความมีคุณภาพชีวิตที่ดี^{๗๘} ส่วนสาระสำคัญของความคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น เนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ ปราบณาชีทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ พุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะพระสงฆ์ มีหน้าที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ ให้พ้นจากความทุกข์ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้น การช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้พ้นจากสภาพความด้อยพัฒนาด้วยการศึกษาความสำคัญของการพัฒนาโดยการช่วยเหลือกันทั้งการอบรมในศาสนธรรมและประสบการณ์มีอิทธิพลสำคัญต่อการก่อรูปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของพระสงฆ์^{๗๙} ในขณะเดียวกันได้มีแนวคิดบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไว้ว่า ถ้าปราศจากศีลธรรมเสียแล้ว การพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปทำนองใด ย่อมจะบกพร่องและไม่ สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิตผลสุดท้ายอาจจะพัฒนาไปทำนองที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ๆ คือ ความเจริญในทางปัญญาและในทางศีลธรรมการขาดจากศีลธรรมนั้นจะทำให้โลกเสื่อมโทรมพระพุทธศาสนาจะช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดั่งนั้นย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบทอดพระศาสนาและการที่พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้ดีจริง ๆ ก็คืออาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้

^{๗๘} งาม.สตตก. (ไทย) ๒๓/๒๐/๑๘.

^{๗๙} สมบูรณ์ สุขสาราน, การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๓.

๑. ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโชคลางทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "คนโง่นั้นมัวแต่พิเคราะห์ดวงดาว" ฉะนั้น ในการที่จะทำให้มนุษย์โลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญา ก็ควรที่จะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิดความบริสุทธิ์

๒. ความเชื่อในพุทธศาสนาเป็นความเชื่อที่มีมูลฐานตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชา ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยงมงายอย่างเดียวหรือวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ท่านทั้งหลายอย่าพึงเชื่อสิ่งใดเพียงเพราะที่ได้ฟังตาม ๆ กันมาหรือเพราะเคยเห็นเช่นนั้น ๆ ต่อมา ฯลฯ ท่านจงเอาข้อที่ได้เห็นได้ฟัง ได้ตรikirตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ"

๓. การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของสังคมได้ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการประยุกต์พระธรรมซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้วมาใช้กับสภาพปัจจุบันซึ่งจะต้องมีการศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้

๔. การพัฒนานั้นจำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรมเพราะฉะนั้นทางฝ่ายพระสงฆ์ กิตติ ทางฝ่ายบ้านเมืองก็ต้องร่วมมือกันอย่างมากมายหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมืองและเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน ถ้าความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ เปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้นมีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข^{๘๐} อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรมจะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติอันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม เมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม^{๘๑} การพัฒนาตรงกับคำว่า "ภาวนา" ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนามาจากภาษาบาลีว่า วัฒนฺะ หรือ วัฒนฺา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนฺะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนาน อันหมายรวมถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียนและนอกจากนี้คำว่า วัฒนฺะ หมายถึงรกรุ่ง ไม่มีการเบียดเบียนก็ได้ เช่น คำว่า โลกวัฒนฺะ หมายถึง เป็นคนรกรกโลก เป็นสิ่งหรือเป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่าและตามหลักการของพระพุทธศาสนาการพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือ

^{๘๐} ป่วย อึ้งภากรณ์, ศาสนธรรมกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑-๖๕.

^{๘๑} พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.

การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจและการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษาสิ่งที่ดีให้คงอยู่ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลง พื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือ ความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ^{๘๒}

สรุปได้ว่า สาระสำคัญของความหมายของการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนานั้นเนื่องมาจากปรัชญาพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ปรารถนาชี้ทางหลุดพ้นจากความทุกข์และชี้ทางสู่ความสุขให้แก่มนุษย์ตามหลักคำสอนนี้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง เช่น ภาวนา ๔ อปริหานิยธรรม ๗ เป็นต้น ล้วนเป็นการพัฒนาทั้งในส่วนของสังคม และตัวมนุษย์ แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้วทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง

๒.๖ แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนเอกสารต่าง ๆ พบว่า ได้มีนักวิชาการ/แหล่งข้อมูลและนักการศึกษาได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้มากมายดังนี้

๒.๖.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลทุกระดับร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผล ในกิจกรรมเป็นการสร้าง ปลุกฝังจิตสำนึกในความรับผิดชอบกิจกรรมและโครงการ ได้มีนักวิชาการ/แหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม^{๘๓}

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งที่อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่

^{๘๒} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

^{๘๓} เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, “หน่วยที่ ๗ ปัญหาและแนวโน้มเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา”, ในประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาปัญหาและแนวโน้มทางการบริหารการศึกษา, (นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย^{๔๔}

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น มีลักษณะเป็นกระบวนการที่จะทำให้พนักงานมีสิทธิมีเสียงในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานของตน บุคลากรที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอาจมีความผูกพันในการทำงานยิ่งกว่าการเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นการเข้าไปมีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานและมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานตลอดจนทำให้เขาได้รับการยอมรับ (Recognition) มีความรับผิดชอบ (Responsibility) และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น (Self-esteem) นอกจากนี้ยังพบว่าการมีส่วนร่วมของบุคลากรส่งผลให้เขามีความชัดเจนในความคาดหวังมากยิ่งขึ้น กล่าวคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจจะทำให้บุคคลเกิดความเข้าใจการทำงานและการบริหารงานในองค์การได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งจะเชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจในการทำงานกับระบบรางวัลได้ดีขึ้น^{๔๕}

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็คือทำให้ข้อมูลต่อสาธารณชนและให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุก ๆ คน^{๔๖}

การมีส่วนร่วมของประชาชนยังจัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนโดยการให้ข้อมูลแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษาร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ และเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน รวมทั้งมี

^{๔๔} เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บุคพอยท์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^{๔๕} โกวิท พวงงาม, คู่มือมิติใหม่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากทางเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

^{๔๖} Creighton (เจมส์ แอล เครตัน), คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน, แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, (นนทบุรี: ศูนย์สันติวิธีเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

การนำความคิดเห็นดังกล่าวไปประกอบการพิจารณากำหนดนโยบาย และการตัดสินใจของรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการสื่อสารในระบบเปิด กล่าวคือ เป็นการสื่อสารสองทางทั้ง อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งประกอบไปด้วยการแบ่งสรรข้อมูลร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีในสังคม ทั้งนี้ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการ เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติ และทำให้ ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าใน “กรณีที่ย่ำแย่ที่สุด” ช่วยให้เกิดความ น่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชน และค่านิยมของ สาธารณชน รวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน^{๘๗}

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และยังจะช่วยให้กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่างๆ ของรัฐบาลเป็นไปด้วยความ รอบคอบ ลดความขัดแย้งในสังคม และบังเกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ชุมชน และประเทศชาติ ทำให้ คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีเจตนารมณ์ชัดเจนในการ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อันเป็นการต่อเนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ที่มีการบัญญัติ เรื่องการมีส่วนร่วมไว้ในหลายมาตรา โดยให้ประชาชนทุกภาคส่วนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมใน กระบวนการทางนโยบาย และให้มีการมีส่วนร่วมในระดับที่เริ่มตั้งแต่การริเริ่มกฎหมาย การรับรู้ข้อมูล ข่าวสารต่างๆ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นปรึกษาหารือ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ติดตามตรวจสอบ ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง^{๘๘}

การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในที่นี้หมายถึง การที่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์นโยบาย กระบวนการบริหาร และตัดสินใจของท้องถิ่น เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บน พื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด มีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะ การเข้าร่วมอย่างครบวงจร ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว^{๘๙}

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา มีดังนี้^{๙๐}

๑. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจน ความต้องการของชุมชน

๒. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ รวมทั้งวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๘.

^{๘๘} ถวิลวดี บุรีกุล, พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน : จากอดีต จนถึงรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า V.

^{๘๙} อรรถัย กักผล, คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๙๐} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗, หน้า ๗.

๓. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา รวมทั้งสนองความต้องการของชุมชน

๔. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๖. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

๗. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

๘. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำได้ โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป

สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ และยังเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจ และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น การเข้าไปมีส่วนร่วมยังทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงาน เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วมมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานลักษณะของการมีส่วนร่วม

จากความหมายของการมีส่วนร่วมสามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
Creighton (เจมส์ แอล เครตัน) (๒๕๔๓ : ๑๙)	๑. เป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร ๒. เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น
ถวิลวดี บุรีกุล (๒๕๕๒ : V)	๑. เป็นเงื่อนไขหลักของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ๒. กระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาและโครงการต่างๆ
ไพรัตน์ เดชะรินทร์, (๒๕๔๗ : ๗)	๑. การค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหา ๒. การคิดหาและสร้างรูปแบบ ๓. การร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน ๔. การร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากร ๕. การร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงาน ๖. การร่วมลงทุนในกิจกรรม ๗. การร่วมปฏิบัติตามนโยบาย ๘. การร่วมควบคุมติดตามประเมินผล
เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (๒๕๔๒ : ๔๑)	ความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม
เสาวนิตย์ ชัยมุสิก (๒๕๔๒ : ๔๑)	๑. การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒. การดำเนินโครงการ

	๓. การแบ่งปันผลประโยชน์
	๔. การประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจ
อรรถ กักพล (๒๕๕๒ : ๑๘-๑๙)	๑. ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด ๒. มีความรู้ความสามารถในการกระทำ ๓. มีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ

๒.๖.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/แหล่งข้อมูลได้จำแนกทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ ๑. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น ๒. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วมมีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม^{๙๑}

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นมาก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๙ การผลิตสินค้าต่าง ๆ เป็นการผลิตด้วยมือในครอบครัวหรือในโรงงานขนาดเล็ก ต่อมาการพัฒนาอุตสาหกรรมทำให้มีการนำเครื่องจักรมาช่วยในการผลิตโดยเฉพาะแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human Relations Approach) เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพนักงานในองค์กรเป็นปัจจัยที่ทำให้การทำงานขององค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยเห็นว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พนักงานสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รูปแบบการสื่อสารนอกจากจะเป็นแนวดิ่งจากบนลงล่างแล้ว ยังเป็นแนวระนาบระหว่างพนักงานด้วยแนวคิดเหล่านี้รวมถึงการศึกษาของฮอว์ธอร์น ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีปัจจัยภูมิคุ้มกันและจิตใจของเฮิร์ชเบิร์ก และทฤษฎีเอ็กซ์และทฤษฎีวายของ แม็คเกรเกอร์ แนวคิดต่อมาให้ความสำคัญกับพนักงานในองค์กรมากขึ้นโดยมองว่าพนักงานเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์กร แนวคิดนี้เรียกว่าแนวคิดเชิงทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approach) ขณะที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อให้พนักงานเกิดความพึงพอใจ รูปแบบการสื่อสารในแนวคิดนี้เกิดขึ้นได้ทุกทิศทางและทุกรูปแบบ แนวคิดนี้รวมถึงแนวคิดกรอบโครงในการบริหารของเบลคและมูตัน ระบบการบริหารของไลเคิร์ตแบบที่ ๔ และทฤษฎี Z ของอูชิ และให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระบบย่อยหนึ่งๆจะส่งผลกระทบต่อระบบย่อยอื่นๆ และ

^{๙๑} ดิน ปรัชญพฤกษ์, ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมพฤติกรรมในองค์กรหน่วยที่ ๒, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๔๒ - ๖๔๓.

ระบบใหญ่ในที่สุด นอกจากนั้น องค์การยังมีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งประกอบขึ้นมาจากวัฒนธรรมย่อยของพนักงานและระบบย่อยต่าง ๆ

หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการจะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใด ๆ อย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อจะได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้น ๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผล ต้องมีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ หากผู้มีอำนาจคิดว่าไม่เหมาะสมก็จะต้องอธิบายได้โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการตัดสินใจนั้น ๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ ที่อาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม^{๙๒}

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยเป็นทางรัฐศาสตร์ในเรื่องของการปกครองตนเอง (Self-government) คือ ต้องการให้ประชาชนได้เข้าไปตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทุก ๆ แขนง โดยโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้กล่าวคือ การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปหมายถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการ (Implementation) ด้วย เช่น ในการจัดองค์กร การกำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น การตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ (Benefit) และการประเมินผล (Evaluation) ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติการ แต่ก็เกี่ยวข้องกั ผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับ (Feed - back) จากการประเมินผลและการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย

สรุปแนวความคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟฟ์นี้ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมมี ๔ ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์กัน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งให้ ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุก ๆ เรื่อง ไม่ใช่ที่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดขึ้นมา^{๙๓}

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะหลักเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมคือ ถ้าการตัดสินใจใดก็ตามส่งผลกระทบต่อบุคคลต่าง ๆ บุคคลเหล่านั้นควรจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น หมายความว่า หลักการนี้ตั้งอยู่บนความคิดที่ว่าบุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไร เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลหนึ่ง บุคคล

^{๙๒} สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๓.

^{๙๓} อติณ รัตพัฒน์, **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและ วัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๓๒๐.

นั้นย่อมจะทราบว่าเขาต้องการหรือไม่ ต้องการอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง ดังนั้น เพื่อความยุติธรรมบุคคลนั้นควรที่จะต้องมียุติธรรมในการกำหนดให้เหตุการณ์นั้นเป็นไปอย่างที่เขาต้องการ เพื่อให้ผลที่ตามมาเป็นไปตามที่เขาต้องการ

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสาระสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมหรือในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นระดับ นานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่นและระดับชุมชนก็ดี มิใช่ของใหม่ แต่เป็นเรื่องที่พยายามทำกันมาหลายทศวรรษแล้ว^{๙๔}

การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotion Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย และการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. ประชาชนจะต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม
๒. ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม
๓. ประชาชนต้องเต็มใจต่อการมีส่วนร่วม^{๙๕}

การมีส่วนร่วมเป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมียุติธรรมประกอบดังนี้

๑. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา

๒. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัวเช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงานหรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนาและได้ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมว่า ต้องครอบคลุมในประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑ การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน

๒.๒ การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาการพิจารณาในมิติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

๒.๓ ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้าง การบริหาร นโยบายและลักษณะเศรษฐกิจ สังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็น

^{๙๔} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษา นโยบายสาธารณะ มหวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๑๗.

^{๙๕} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, นโยบายและกลวิธีมีส่วนร่วมของชุมชน ในยุทธศาสตร์การพัฒนา ปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๘๓.

เพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน^{๙๖}

การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทคือ

๑. การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒. การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากรโดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง”^{๙๗}

การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่เดิมนั้นรัฐมักจะมองในแง่การมีส่วนร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ เงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผนและร่วมบำรุงรักษามากกว่าร่วมสมทบด้านวัตถุและเงินแม้ว่าจะยังจำเป็นอย่างยิ่งก็ตาม โดยภาพรวมก็ยังเน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

๑. ร่วมศึกษา ปัญหา สาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน
๒. ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาเพื่อสนองความต้องการของชุมชน
๓. ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงานโครงการหรือกิจกรรม
๔. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
๕. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงานและทุนตามขีดความสามารถ”^{๙๘}

การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ความร่วมมือด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบีบบังคับขู่เข็ญ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือนั้นต้องประกอบด้วย

๑. การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ
๒. การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ

^{๙๖} ปรัชญา เวสารัชช์, “ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อชนบท”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๓-๕.

^{๙๗} ปาริชาติ วลัยเสถียร, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๘ - ๑๓๙.

^{๙๘} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, **ทบทวนการพัฒนาชนบทไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ดี แอนด์ เอส, ๒๕๓๒), หน้า ๑๕.

๓. การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ

๔. การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม”^{๙๙}

มีความเห็นที่สอดคล้องใกล้เคียงกันว่า “การมีส่วนร่วม หมายถึง สิทธิของประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ประชาชนต้องเข้าร่วมในการวางแผน เพื่อการกินดีอยู่ดี และสามารถตอบสนองต่อสิ่งที่เข้าถึงซึ่งการพัฒนาให้คนจน ได้รับประโยชน์เพื่อการผลิต การบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะด้วย และการมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ ทางการจัดการบริการทางการเมือง เพื่อกำหนดความต้องการของชุมชนของตน

การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออก ซึ่งความต้องการของตน การจัดลำดับความสำคัญ การเข้าร่วมในการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นโดยเน้นการให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ประชาชนในชนบท และเป็นกระบวนการกระทำที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง โดยให้ประชาชนได้มีส่วนในการตัดสินใจเพื่อตนเอง ทั้งนี้โดยมิใช่การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมทางของประชาชน ในฐานะสมาชิกของสังคม ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเองเป็นตัวของตนเอง ในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี”^{๑๐๐}

ความหมายของการมีส่วนร่วมที่เน้นในรูปกลุ่ม/องค์กร หรือชุมชนไว้ว่า หมายถึง “การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ มีกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญา และการรับรู้สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเองได้ ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม”^{๑๐๑}

^{๙๙} ชาญชัย ศิลปะอวยชัยและคณะ, “ความต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาในท้องถิ่นของสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดแพร่”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐.

^{๑๐๐} ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๒.

^{๑๐๑} ทศพล กฤตยพิสิฐ, “การมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้านเขตหนองจอกที่มีโครงการ / กิจกรรมการพัฒนาตามแนวทาง บวร และบรม เพื่อสร้างอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘).

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นประกอบด้วย ๑. ร่วมประชุม ๒. ร่วมออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ๓. ร่วมในการตีปัญหาให้กระจ่าง ๔. ร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา ๕. ร่วมในการออกเสียงเลือกตั้ง ๖. ร่วมในการบริจาคเงิน ๗. ร่วมในการบริจาควัตถุ ๘. ร่วมช่วยเหลือด้านแรงงาน ๙. ร่วมในการใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ให้ถูกต้อง ๑๐. ร่วมช่วยเหลือในการรักษาโครงการ ๑๑. ร่วมในการทำงานและเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง^{๑๐๒}

แนวการพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาใน ๒ ลักษณะประกอบด้วย

๑. รูปแบบของการมีส่วนร่วม อาทิเช่น เป็นการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะเกรงใจใครหรือถูกบังคับเข้ามาทำงาน เพราะมีสิ่งจูงใจเฉพาะหน้า เช่น ถ้ามาช่วยขุดดินสร้างเขื่อน จะได้รับของแจก เช่น ปลาซาร์ดีนคนละกระป๋อง หรือเข้ามามีส่วนร่วม โดยเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกิจกรรมนั้น และอยากเข้ามามีส่วนร่วม เพราะเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่จะก่อประโยชน์ระยะยาวให้กับตนเอง

๒. ช่วงจังหวะที่คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ในงานที่รัฐบาลจัดขึ้น เช่น โครงการสร้างงานในชนบทที่เคยทำด้วยกัน สามารถแบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข การตัดสินใจเลือกแนวทางการวางแผนพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผนการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนาการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงานที่ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลได้ให้ใช้ประโยชน์ตลอดปี^{๑๐๓}

กระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น ๕ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ ๓ การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ ๔ การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

^{๑๐๒} อภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๔๖.

^{๑๐๓} อิศน์ ทรัพย์พัฒน์, การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์นโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๐๑.

ขั้นตอนที่ ๕ การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปแล้วนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลการหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การตัดสินใจ เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้กระทำการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชน/องค์กร ชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของชุมชนด้วย ตนเองได้ ทั้งนี้ ในทางปฏิบัตินั้น ประชาชนอาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ลักษณะของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย^{๑๐๔}

๑. การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ (Formal-informal Participation)

๑.๑ การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมที่ถูกต้องตามระบบขององค์กรซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมตามหน้าที่ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมตามขอบเขตที่องค์กรได้วางนโยบายไว้

๑.๒ การมีส่วนร่วมอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีโครงสร้าง เป็นการร่วมตกลงกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระหว่างพนักงานในบรรยากาศของความเป็นส่วนตัวมากกว่าลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ

๒. การมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อม (Direct-indirect Participation)

๒.๑ การมีส่วนร่วมทางตรง เป็นการมีส่วนร่วมกันโดยตรงที่สมาชิกหรือพนักงานในองค์กรได้มีส่วนร่วมโดยตรงแบบทันที พนักงานแต่ละคนมีสิทธิและโอกาสที่จะแสดงการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ การมีส่วนร่วมทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมของพนักงานโดยผ่านทางตัวแทนพนักงาน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนชนบท ในรูปกลุ่ม/องค์กร ชุมชนนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม

^{๑๐๔} เนตินา โพธิ์ประสระ, "ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน : ศึกษาเฉพาะกรณี บริษัท สิทธิผล ๑๙๑๙ ", วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑).

๒.๗ แนวคิดทฤษฎีการจัดการด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

การแปลงความรู้ให้ง่าย (Simplification of Knowledge) เป็นกุญแจสู่ความสำเร็จของพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่น เมื่อได้ความรู้ อันหมายถึงสถานที่ โบราณสถาน วัตถุสิ่งของ มรดกวัฒนธรรมต่าง ๆ และเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่และสิ่งของเหล่านั้นมาแล้ว เราต้องทำขั้นตอนอื่น ๆ ต่อไปอีก เพื่อให้พัฒนาไปสู่พิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น กล่าวคือ เมื่อรู้อะไร ๆ ได้อะไร ๆ มาแล้วก็เอาความรู้นี้ไปแปลง(transform) และสื่อความหมาย (interpret) ในลักษณะที่เรียกว่า การทำให้ความรู้ให้ง่ายใช้ได้ทันที : Normalization/Simplification of Knowledge คือ ทำให้ความหมาย คุณค่า และสาระต่าง ๆ ง่ายต่อการทำความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ที่ไม่มีพื้นฐานความรู้เชิงวิชาการสากลในเรื่องนั้น ๆ

ขั้นตอนการทำให้ความรู้ให้ง่ายนี้ต่างไปจากการศึกษาวิจัยกระแสหลักทั่วไปที่ นักวิจัย/นักวิชาการมักทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างทฤษฎี สร้างชุดความรู้ทางวิชาการที่ซับซ้อนและเข้าใจยาก (abstraction) แต่ในทางพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสิ่งที่ต้องทำให้มากที่สุดและบ่อยที่สุด คือ การทำให้ความรู้ให้ง่ายพร้อมใช้ เพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าใจ เข้าถึง และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางการพัฒนาได้ด้วยตัวของเขาเองโดยตรง ไม่ต้องรอให้มีคนกลาง (change agent หรือ knowledge-broker) มาช่วยแปลความให้อีกทอดหนึ่งอย่างที่เคยทำ ๆ กันมาในสมัยก่อน

การจัดการความรู้เพื่อนำไปจัดแสดงและนำเสนอในรูปแบบพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นต้องให้ความสำคัญที่การทำให้ง่ายต่อการรู้และเข้าใจ เพราะว่ามีกลุ่มเป้าหมายอยู่ที่คนส่วนใหญ่ อยู่ที่คนหมู่มาก ทั้งผู้สูงอายุ เด็ก ผู้ใหญ่ที่รู้หนังสือ ไม่รู้หนังสือ คนจน คนรวย คนพิการ ไม่ใช่มุ่งหวังกลุ่มเป้าหมายเพียงแค่นักวิชาการ ข้าราชการ นักธุรกิจ นักท่องเที่ยวหรือผู้นำที่เป็นคนส่วนน้อย จะต้องทำให้ใครต่อใครให้สามารถรับรู้ สามารถเข้าใจได้เหมือน ๆ กันโดยเร็วที่สุด

ถ้าการสร้างความรู้ในรูปแบบที่เรียบง่ายทำได้ดี กระบวนการส่งผ่านความรู้ (knowledge transmit) ในรูปแบบพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นดี ผลทางการพัฒนา คือ คนมีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง เมื่อผลการพัฒนาเกิดขึ้นเร็วและกว้างขวางก็เท่ากับว่าเราประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างพลังปัญญา (wisdom empowerment) ให้กับคนในชุมชน และให้กับคนหมู่มากนอกชุมชนด้วย ซึ่งจะต่างจากกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อการทำให้พิพิธภัณฑสถานหลักตรงที่ว่าท้ายที่สุดแล้วคนหมู่มากไม่ค่อยได้รับประโยชน์อะไรมากนัก เพราะไม่เข้าใจและเข้าไม่ถึงความรู้ที่เขาไม่ได้มีส่วนร่วมในการชุด ค้นหา หรือสร้างมาตั้งแต่เริ่มต้น อาทิ ในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานบ้านสวกแสนชื่น ที่ชุมชนบ้านสวกพัฒนา ตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๔๔ พิพิธภัณฑสถานที่บ้านป่าคา ตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่าน และพิพิธภัณฑสถานบ้านนาชาวสามัคคี ในปีพ.ศ. ๒๕๔๕ พิพิธภัณฑสถานบ้านก้อดสวรรค์ทันใจ ตำบลนาชาว อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๔๖ พิพิธภัณฑสถานเวศวัฒนธรรมดงปู่ฮ่อ บ้านสวกพัฒนา ตำบลบ่อสวก อำเภอเมืองน่าน

จังหวัดน่าน ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ พิพิธภัณฑ์โหลี่หู่เตาแม่น้ำน้อยและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเชิงกลัด(ชุมชนวัดพระปรางค์) ตำบลเชิงกลัด อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี ในปีพ.ศ. ๒๕๔๙ ได้จัดให้มีกิจกรรมการศึกษาวิจัยค้นหาภูมิปัญญาความรู้มิติต่าง ๆ ในวัฒนธรรมชุมชนของหมู่บ้าน (ขั้นตอนการสร้าง ชุดค้นหาความรู้) ได้แก่ ภูมิปัญญาความรู้เรื่องความมั่นคงทางอาหาร เศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว สมุนไพรใกล้บ้านและรอบบ้าน นิเวศวัฒนธรรมในป่าดอยภูซาง (แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์) ความสัมพันธ์ของเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนากับที่นา ป่าเมี่ยงและการทำเมี่ยง เครื่องจักสานกับป่าไผ่และประโยชน์ใช้สอย ผ้าทอและเครื่องมือทอผ้า ระบบความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชนกับป่า แหล่งน้ำ ที่นา การทำนา การปลูกเรือน การหาและจับสัตว์น้ำ การหาและจับดักสัตว์ป่า การหาและเก็บผักผลไม้จากป่าและท้องนารอบ ๆ หมู่บ้าน

มิติต่าง ๆ ดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นวัตถุสิ่งของที่จะนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นในขั้นตอนการศึกษา วิจัยภูมิปัญญาความรู้ของชุมชนต่าง ๆ ดังกล่าวจึงเป็นการทบทวนความรู้และความสามารถในการจัดการวิถีชีวิตในห้วงเวลาและในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชุมชนที่ทำให้คนเก่าคนแก่เจ้าของความรู้และประสบการณ์ได้ฟื้นฟูความรู้ภูมิปัญญาของตน ได้ถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นใหม่ของชุมชนได้ทราบ ได้ร่วมกันประเมินคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาความรู้มิติต่าง ๆ ว่าภูมิปัญญาความรู้ใดยังมีคุณประโยชน์ใช้งานอยู่ได้ และมีภูมิปัญญาความรู้ชุดใดมิติใดที่หลงลืมไม่ได้ใช้งานมานานแล้วและจะสามารถฟื้นฟูภูมิปัญญาความรู้ชุดใดขึ้นมาใช้งานใหม่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชนที่เผชิญอยู่ได้บ้าง ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้และประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรภูมิปัญญาความรู้ของชุมชนไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ยังสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสำรวจและชุดค้นแหล่งโบราณคดีที่มีอยู่ในชุมชน และใกล้ชุมชนเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจการทำงานวิชาการและเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องราวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

กิจกรรมการจัดการในขั้นตอนต่อจากการทำความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน ก็คือ การสร้างสื่อ (media/means creating), Barcode สำหรับให้คนหมู่มากรู้จักเรียนรู้จนเกิดความรู้และเข้าใจในสาระหรือสาร (information) เกี่ยวกับความรู้ที่ต้องการบอกกล่าวให้รู้มากขึ้นอีก ซึ่งความรู้ความเข้าใจที่เกิดกับกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเฉพาะเวลาในการวิจัยในกระบวนการแผนที่มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นอาจจะยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการแผนที่มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ยังไม่โอกาสได้เรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นจะเป็นแหล่งนำเสนอและถ่ายทอดความรู้ สร้างความเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ไปสู่คน กลุ่มอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้มาร่วมรู้หรือจะมาร่วมรู้ในอนาคตได้อีกด้วย นั่นคือต้องเอาความรู้ที่ถ่ายทอดให้แพร่ขยายออกไปอีกในวงกว้าง ซึ่งสาระความรู้ก็อาจจะถูกแปลงไปเป็นสื่อรูปแบบอื่น ๆ ได้อีก และสื่อสำคัญชนิดหนึ่งก็คือ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ (museum display) นั่นเอง นอกจากการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ในรูปของสื่อจัดแสดงนิทรรศการ การจัด

แสดงวัตถุดิบของ การทำเป็นเอกสาร และสื่ออื่น ๆ แล้ว ผู้คนที่มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยจนมีความรู้ความเข้าใจดีมากพอแล้วเขาก็อาจจะเอาสาระนั้นไปนำเสนอด้วยวาจาจากการนำชม การพูดคุย แลกเปลี่ยนกับคนอื่น ๆ ในชุมชนและที่มาจากนอกชุมชน จะเห็นได้ว่า ความรู้ที่ได้มาจากการศึกษาวิจัยจะถูกแปลง (transform) ไปสู่สื่อต่าง ๆ มากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งทั้งหมดนั้นเริ่มจากการทำความเข้าใจดังที่กล่าวมาแล้ว

จะเห็นได้ว่าการจัดการในขั้นแรก คือ การศึกษาวิจัยแผนทิวทัศน์ธรรมชาติหรือการศึกษาแบบมีส่วนร่วมรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความรู้เพียงขั้นตอนเดียวก็นำให้เกิดผลทางการพัฒนาชุมชนในระดับต่าง ๆ มากมาย ซึ่งแม้ว่าจะเป็นการดำเนินการเฉพาะในชุมชนเล็ก ๆ (จุลภาค/หน่วยย่อย) แต่ถ้าเราจัดการให้ดีก็สามารถจะทำให้ความรู้ที่แพร่กระจายออกไปอย่างกว้างขวางออกไปสู่ระดับมหภาคได้

ที่ผ่านมาบางคนอาจบอกว่าการทำวิจัยในระดับชุมชนท้องถิ่นเล็ก ๆ ไม่มีผลลัพธ์หรือผลกระทบต่อเนื่อง (impact) ต่อการพัฒนาในระดับมหภาคซึ่งอาจจะเป็นจริงในการวิจัยเชิงปริมาณ กระแสหลัก แต่ถ้าเราศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนหรือกระบวนการทำนุบำรุงชุมชนให้เจริญในลักษณะดังกล่าว ซึ่งผลกระทบของการศึกษาวิจัยมีโอกาสมุ่งออกไปถึงและไปทั่วด้วย เพราะว่าสาระของการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกระบวนการศึกษาวิจัยและข้อค้นพบสำคัญ ๆ มักจะถูกนำไปเผยแพร่ผ่านระบบและกลไกสื่อสารมวลชนให้คนทั่วไปได้รับรู้ได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับคนในชุมชนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุดความรู้ที่ถวกรวมทั้งวัตถุดิบที่เป็นมรดกและเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมก็ยังคงจัดแสดงและนำเสนออยู่ที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ใครจะไปดูเมื่อไรก็ได้ มีอยู่ตลอดไป เพราะเป็นการจัดการในลักษณะยั่งยืน ความยั่งยืนของชุดความรู้ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาในกระบวนการแปลงความรู้ให้ง่ายทำให้คนรู้เร็ว รู้จริง และทำได้

ขณะเดียวกันก็ส่งผลไปถึงผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการศึกษาวิจัยทุกคน ทั้งผู้จัดการ ทั้งผู้เข้าร่วมในการจัดการทั้งคนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ทั้งคนมาเยือน นักวิจัย ชาวบ้าน ประชาชนที่อยากรู้ทุกคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องได้รู้ได้เรียนรู้ถือเป็นผู้เรียนรู้ทั้งสิ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในลักษณะการมีส่วนร่วม ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนการศึกษาวิจัยทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นผู้มีความสำคัญเท่ากันทุกคน ความรู้จึงแพร่หลายกระจายสู่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับชั้น ในอนาคตผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นมีมากขึ้น ความรู้ก็กระจายออกไปมากขึ้น ที่สำคัญก็คือ มีผู้เรียนรู้แล้วนำเอาความรู้ไปประยุกต์ใช้กันมากขึ้น ก็ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในชุมชนท้องถิ่นอื่น ๆ มากมาย ๆ ขึ้นไปโดยไม่จำเป็นต้องนำไปกำหนดเป็นนโยบายของหน่วยงานใดเลย ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่าการจัดการในชุมชนจะต้องเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชนมีเนื้อหาแตกต่างกันดังนี้^{๒๗}

๑. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion Theory) กล่าวถึงการใช้ คำพูดหรือ การเขียนเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและการกระทำโดยใช้หลักพฤติกรรมของมนุษย์ การเกลี้ยกล่อมต้อง อาศัยคนส่วนใหญ่ และใช้เวลามาก ในการเกลี้ยกล่อมต้องอาศัยพฤติกรรม สันติชาตญาณการศึกษา อบรมและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมรอบตัว การเกลี้ยกล่อมจะให้ ผลดีต้องสร้างความสนใจใน เรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้เกิดศรัทธาตรงกับ

๒. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของชนในชาติ (National Morale Theory) กล่าวถึงการ สร้างกำลังใจหรือการสร้างขวัญขึ้นมาเพื่อให้เกิดกำลังใจในการทำงานในการฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ คนที่มีขวัญในการทำงานดีจะเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าคนที่ ไม่มีขวัญและกำลังใจ เมื่อคนมีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ก็จะทำให้เขามีความคิดที่จะเข้าไป มีส่วนร่วมกับสังคมในด้าน ต่าง ๆ เพื่อที่จะพิทักษ์รักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวมเอาไว้

๓. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงการจูงใจให้คนทำงาน ด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน คนหมู่มาจำเป็นจะต้องมีผู้นำที่มี ความสามารถในการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และอดทน ต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ผู้นำ ช่วยให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานกันอย่างมีขวัญและกำลังใจ ทำให้คนหมู่มาเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การสร้างผู้นำจึงเป็น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง เพราะผู้นำที่ดี สามารถจูงใจให้คนคล้อยตาม และเต็มใจที่จะ ให้ความร่วมมือด้วยดี

๔. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative System and Method Theory) กล่าวว่า การใช้ระบบการบริหารเป็นวิธีการในการระดมความร่วมมือที่ง่ายที่สุด เพราะใช้ กฎหมายระเบียบแบบแผนในการดำเนินการ แต่ผลของการร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุด ระบบการ บริหารแบบกระจายอำนาจ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของแนวการพัฒนาที่มุ่งให้ประชาชน มีส่วนร่วมใน การกำหนดนโยบาย ในการตัดสินใจ การประเมินผลโครงการและอื่น ๆ ไม่ว่า ประชาชนจะเข้าร่วม โดยตรง หรือเข้าร่วมโดยอ้อม ผ่านผู้แทนหรือไม่ก็ตาม

๕. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Theory of Human Motivation) มาสโลว์ ได้อธิบายว่า การที่จะจูง ใจคนนั้น จะต้องรู้ความต้องการตามลำดับขั้นของคน และการปฏิบัติการเพื่อสนองตอบความต้องการ เหล่านั้น มาสโลว์ แบ่งลำดับความต้องการ ของคนออกเป็น ๕ ระดับ

Cohen, J.M. and Uphoff ได้อธิบายกรอบความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม ร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่า มี ๓ มิติ (Dimensions) และ ๒ บริบท (Contexts) ทั้งนี้ ในมิติของการ มีส่วนร่วม ได้แก่

^{๒๗} ไกรสร เพ็ญสกุล และคณะ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ”, (รายงานวิจัยกรมทรัพยากรน้ำ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒. (อัดสำเนา).

มิติที่ ๑ การมีส่วนร่วมอะไร (What) แบ่งเป็น

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
๓. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน

กรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมโดยได้รับการพัฒนาจากแนวคิดที่เป็นระบบมากที่สุด ซึ่งมีลักษณะและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

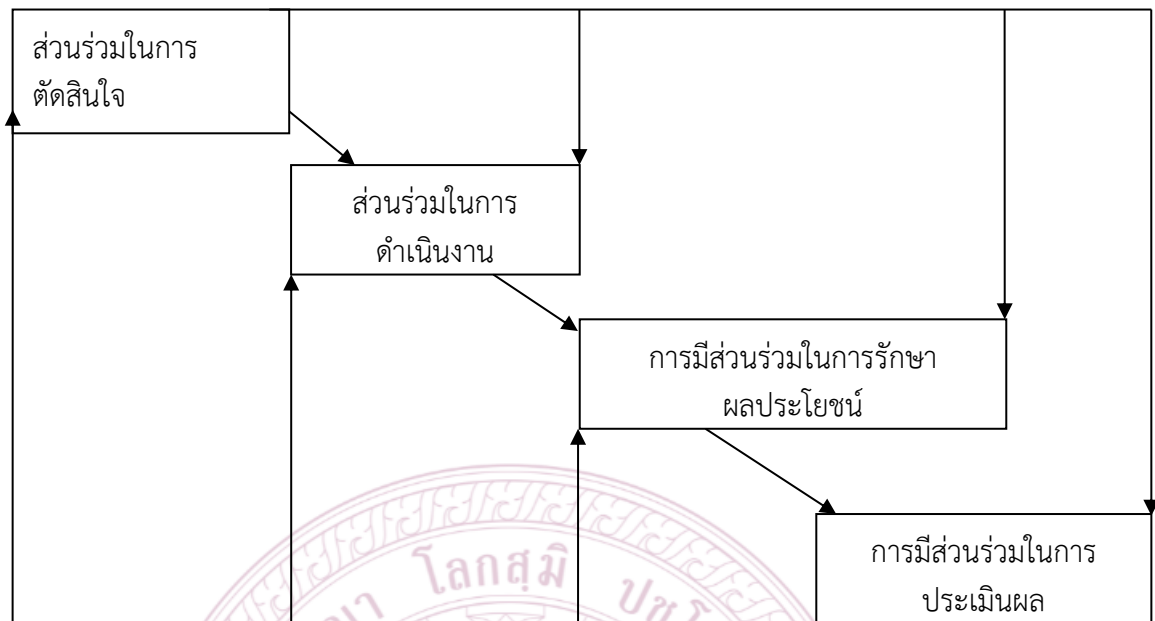
ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่จะต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นจึงเลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ รวมทั้งผลที่ได้ประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะได้ผลประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

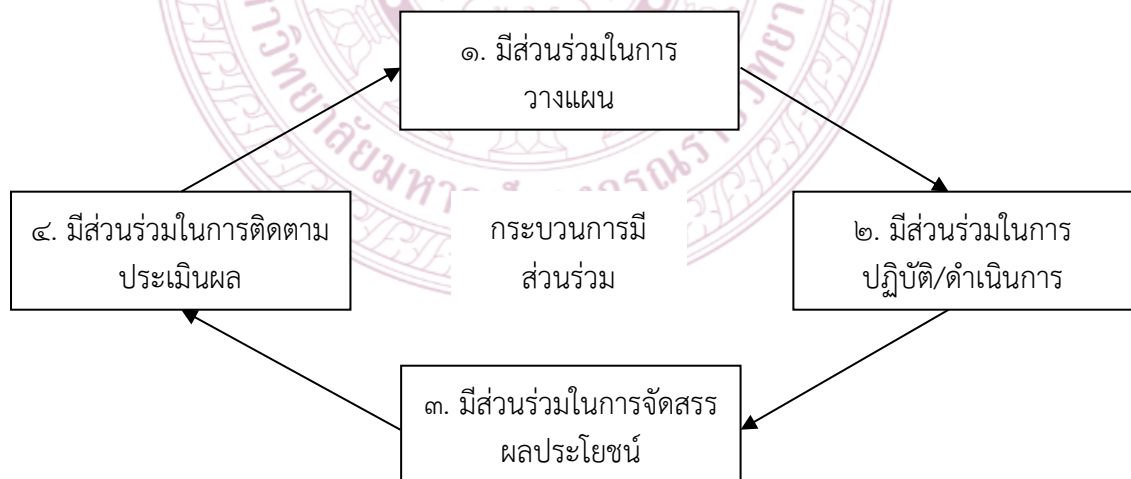
ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตในขั้นนี้คือ ความเห็น (view) ความชอบ (preferences) และความคาดหวัง (expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้ ซึ่งสามารถแสดงเป็นวงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen และ Uphoff ได้ดังนี้^{๒๘}

^{๒๘} ถวิลวดี บุรีกุล, เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เรื่อง “การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ”, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๘.

ภาพประกอบที่ ๒.๙ แสดงวงจรการมีส่วนร่วม

ในส่วนของ ฤวิลาดี บุรีกุล และคณะ^{๒๙} ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วมซึ่งสามารถจัดแบ่งเป็นขั้นตอนง่าย ๆ ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ ๒.๑๐ แสดงขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม

ขั้นที่ ๑ มีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วยการรับรู้ และเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม

^{๒๙} ฤวิลาดี บุรีกุล และคณะ, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน: การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม, (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๒๗.

ขั้นที่ ๒ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ

ขั้นที่ ๓ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์ หรือผลของกิจกรรม หรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ ๔ มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมิน ประสิทธิภาพของโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ และพิจารณาวิธีที่จะดำเนินการต่อเนื่องต่อไป ประชาชนจะ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งผลของ กระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นขั้นตอนของ การวางแผนต่อไป

สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย^{๓๐} ได้จัด ประเภทของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยอิงพัฒนาการของโครงการพัฒนาเป็นเกณฑ์กล่าวคือ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วยภารกิจสำคัญ ๕ ประการ

ภารกิจที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in Planning) อันได้แก่ การที่ ประชาชนมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการนับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดลำดับ ความสำคัญของปัญหา การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแนวทางในการดำเนินงาน การกำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลโครงการ

ภารกิจที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in Implementation) อันได้แก่ การสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ และการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ภารกิจที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in Utilization) อันได้แก่ การนำเอากิจกรรมต่าง มาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะในด้านการเพิ่มระดับการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม

ภารกิจที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ (Participation in Benefit-Sharing) อันได้แก่ การแจกจ่ายผลประโยชน์ต่าง ๆ ในการพัฒนาอย่างยุติธรรม

ภารกิจที่ ๕ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation) อันได้แก่ การให้ประชาชนได้รับทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขในลำดับต่อไป

ทั้งนี้ รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เห็น ๔ รูปแบบ^{๓๑} คือ

^{๓๐} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัย สภาวะแวดล้อม. **โครงการพัฒนาการ ดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๖๕.

^{๓๑} จินตวีร์ เกษมสุข, **หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๙ - ๑๑.

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็น และตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

๓. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาสาเหตุในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) และการประชาพิจารณ์ (Public Hearing)

๔. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่ และได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า “มีชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพยายามในการวางแผนระยะยาวอย่างสม่ำเสมอเพื่อชี้ทิศทางการพัฒนาและเพื่อที่จะตัดสินใจลำดับความจำเป็นของงบประมาณหรือเพื่อที่จะพิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการลงทุนใหม่โดยเฉพาะ ขอบเขตของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะมีประเด็นกว้างขวางครอบคลุมทั้งเมืองหรือนครหรือเขตเทศบาลหรืออาจจะจำกัดอยู่เพียงชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยเฉพาะ”^{๓๒}

การติดตามงานประเมินผลแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้^{๓๓}

การติดตามและประเมินผล มักถูกนำมากล่าวพร้อมกันเป็น “การติดตามและประเมินผล” แต่โดยแท้จริงแล้วคำทั้ง ๒ มีความหมายที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน

การติดตามงาน (Monitoring) คือ ระบบการติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนมากที่สุด ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุด ซึ่งจะมีการติดตามเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มดำเนินการโครงการจนสิ้นสุดโครงการ เพื่อการทบทวนการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรมในประเด็นสำคัญ ๒ ประการ คือ ประการแรก การใช้ทรัพยากรของโครงการ เช่น บุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ว่าเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ เป็นไปตามเวลา

^{๓๒} ศ.นพ. วันชัย วัฒนศัพท์, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภักดิ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖ – ๓๗.

^{๓๓} อรุณี เวียงแสง และคณะ, การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: พิษณุไทยออฟเซต, ๒๕๔๘) หน้า ๑๘ – ๒๐.

ที่กำหนดหรือไม่ มีคุณภาพเป็นอย่างไร ในประการที่ ๒ การพิจารณากระบวนการ วิธีการทำงานว่ามีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เพียงใด มีปัญหา-อุปสรรคใด ที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง

การประเมินผล (Evaluation) ความหมายในมุมมองของงานพัฒนาชุมชนคือ “การศึกษาว่าการดำเนินโครงการสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ภายใต้เงื่อนไข ปัจจัยใด หากจะดำเนินการต่อไปน่าจะอย่างไรบ้าง” การประเมินผลจึงมุ่งเน้นเพื่อให้เห็นว่าโครงการพัฒนาได้ดำเนินการบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และการแสดงให้เห็นคุณภาพของโครงการ การประเมินผลสามารถทำได้ในหลายช่วงเวลา ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยทั่วไปมี ๔ ระยะ คือ นอกจากการติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วมแล้ว ในกระบวนการทำงานพัฒนามักจัดให้มี ๑) การสรุปบทเรียน เป็นระยะ ๆ ของการดำเนินงาน ๒) การทบทวน ตรวจสอบผลสำเร็จและความล้มเหลว ๓) พิจารณาศักยภาพและข้อจำกัด เงื่อนไขที่สนับสนุนให้เกิดผลสำคัญหรือปัจจัยเงื่อนไขที่ขัดขวางความสำเร็จ และ ๔) การพัฒนางานในอนาคต เพื่อให้เกิดผลสำเร็จมากที่สุด ซึ่งอาจหมายถึงการเสริมศักยภาพ การแก้ไขข้อจำกัด ทั้งนี้การสรุปบทเรียนมุ่งเน้นที่จะสรุปกระบวนการ วิธีการทำงานเป็นสำคัญ ว่าถูกออกแบบอย่างไรเอื้อให้เกิด “การเรียนรู้” หรือไม่ เช่น การมีส่วนร่วมการดำเนินโครงการในเชิงความสัมพันธ์แนวราบ การมีปฏิสัมพันธ์ การสื่อสาร จนเกิดความไว้วางใจกัน การมองสิ่งต่าง ๆ อย่างองค์รวมและบูรณาการ เป็นต้น

ได้มีนักวิชาการอีกท่านได้กล่าวว่า^{๓๔} การติดตาม (Monitoring) คือ กระบวนการตรวจสอบ บันทึกซ้ำหลายครั้ง เป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรการจัดการ นั่นคือ การติดตามสังเกตผลกระทบเห็นระยะ ๆ จะใช้ในการตัดสินใจปรับปรุงวิธีการจัดการ

การติดตามในงานจัดการทรัพยากรป่าไม้เช่นเมื่ออนุญาตให้ชุมชนจัดการป่าชุมชนนั้นสามารถแบ่งการติดตามจัดการโครงการป่าชุมชนออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ^{๓๕}

๑. การติดตามโครงการ (Project monitoring) หรือบางทีอาจเรียกว่าการติดตามกิจกรรม (Active monitoring) เป็นการติดตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้กำหนดตามแผนงานต่าง ๆ ในโครงการ ว่าทำได้หรือไม่ ได้ผลตามที่วางแผนทั้งปริมาณ และคุณภาพอย่างไรบ้าง ซึ่งการติดตามลักษณะนี้จะป็นงานของเจ้าของโครงการ

๒. การติดตามผลกระทบของโครงการ (Impact monitoring) คือ การติดตามวัตถุประสงค์ของการจัดการ เช่น การทำป่าชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยติดตามว่ามีผลกระทบต่อป่า ต่อคนอย่างไร ลักษณะการติดตามจะเป็นการติดตามร่วมกันระหว่างผู้ที่เป็น

^{๓๔} ระวี ถาวร บรรณาธิการ, การติดตามระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม: บทเรียนปัจจุบันสู่ทิศทางในอนาคต, (ปทุมธานี: บริษัท ดุมาเบส จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕.

^{๓๕} อ้างแล้วใน ระวี ถาวร บรรณาธิการ, การติดตามระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม : บทเรียนปัจจุบันสู่ทิศทางในอนาคต, หน้า ๑๕.

เจ้าของโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนได้ส่วนเสียที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการนั้น ๆ เช่น ภาครัฐกับชุมชนร่วมกันติดตามประเมินผลการทำป่าชุมชน แล้วนำผลที่ได้มาปรับปรุงวิธีการจัดการความจริงแล้ว คำว่า ยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรหรือจัดป่านั้นเป็นการเดินสู่ความยั่งยืน การติดตามผลกระทบนั้นก็เปรียบเสมือนแสงส่องทางไปสู่จุดหมาย

๒.๘ แนวคิดทฤษฎีเครือข่าย

เครือข่ายเกิดขึ้นในสังคมไทยมานานแล้วจะเห็นได้จากวิถีชีวิตของชุมชนไทยเป็นแบบอยู่ร่วมกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกิจกรรมต่างๆ ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์กันแบบเครือข่ายเพื่อร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาหรือเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคับค้ำสมาคมแบบพึ่งพิง นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อด้วยการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่น การส่งจดหมายข่าวไปให้สมาชิกตามรายชื่อ แต่จะต้องมีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย

เครือข่ายมีแนวความคิดหลายแนวความคิดจึงได้มีผู้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้หลายท่านทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน ดังนี้

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์^{๑๐๕} ได้กล่าวเครือข่ายเป็นการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับมนุษย์แล้วขยายผลออกไปเป็นวงกว้างเอื้อให้สังคมพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้นและในการเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์นั้นจะเป็นความสัมพันธ์ย้อนกลับในเชิงบวกที่จะส่งผลให้เกิดพลังทวีคูณเกิดการขยายผลแบบก้าวกระโดดเป็นพลังสร้างสรรค์ที่เปลี่ยนคุณภาพอย่างฉับพลัน โดยเป้าหมายที่ปรารถนาในการสร้างเครือข่ายคือการนำเอาจิตวิญญาณที่สร้างสรรค์เชิงมนุษยมาชักจูงเชื่อมโยงกัน

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน)^{๑๐๖} ได้กล่าวว่า เครือข่ายคือสายใยของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีเอกภาพ มีพลังเชื่อมโยงสนับสนุนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับเทคโนโลยีที่มีสายใยเชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่างๆ ในสังคมด้วยระบบเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบการสื่อสารผ่านวิทยุกระจายเสียง โทรศัพท์ โทรทัศน์ ซึ่งจะมามีบทบาทในการสร้างเครือข่ายรูปแบบต่างๆ ที่สมาชิกมาร่วมกันโดยไม่จำกัดในเรื่องเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา เพศ วัยและฐานะทางเศรษฐกิจ

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของ การประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลายๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มี

^{๑๐๕} ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, **สื่อสารกับสังคมเครือข่าย**, ในเอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.(กรุงเทพฯ: สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๕๖).

^{๑๐๖} พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน) และปาริชาติ วลัยเสถียร, **เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**, (กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข, ๒๕๕๗) หน้า ๓๗-๓๘.

วิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลาเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มี การวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือ หรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กร เครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนของ องค์กรเท่านั้น^{๑๐๗}

เสรี พงษ์พิศ ให้คำนิยามของ “เครือข่าย” ไว้ว่า เป็นการรวมกลุ่มของบุคคลใน ชุมชน ระหว่างชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน โดยมีหลักยึดตามขอบเขตพื้นที่ประเด็นเนื้อหา และ กระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียว กระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่น เหมาะสมกับท้องถิ่นที่จะ ช่วย ให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การ ปฏิบัติ แบบอย่างของผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบททางสังคม การคมนาคม แบบการติดต่อที่สะดวก ยิ่งขึ้น ทำให้การไปมาหาสู่ดูงาน การร่วมกันทำข้ามเขตแดนของชุมชน อำเภอ จังหวัดและภาคเป็นไปได้ ง่าย^{๑๐๘}

จากความหมายและคำนิยามที่มีผู้ให้ความหมาย พอจะสรุปได้ว่า “เครือข่าย” (Network) คือ^{๑๐๙} การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันด้วยความสมัครใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสาร ร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่าย ด้วยความเป็น อิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน จากคำนิยามของเครือข่าย ประกอบไปด้วยสาระสำคัญ ๓ ประการ ดังนี้ (๑) ความสัมพันธ์ของสมาชิก ในเครือข่ายต้องเป็นไปโดยสมัครใจ (๒) กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายต้องมีลักษณะเท่าเทียมหรือ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน (๓) การเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอิสระหรือความ เป็นตัวของ ตัวเองของคนหรือองค์กรนั้น ๆ การเชื่อมโยงในลักษณะของเครือข่าย ไม่ได้หมายถึงการ จัดการให้คนมานั่ง “รวมกัน” เพื่อพูดคุยสนทนากัน โดยไม่ได้ “รวมกัน” ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เปรียบเหมือนการเอาก้อนอิฐมา กองรวมกัน ย่อมไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด การเชื่อมโยงเข้าหากัน จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อเอาอิฐแต่ละ ก้อนมาต่อกันเป็นกำแพงโดยการประสานอิฐแต่ละก้อนเข้ากันอย่าง เป็นระบบ และไม่ใช่เป็นแค่การ รวมกลุ่มของสมาชิกที่มีความสนใจร่วมกันเพียงเพื่อพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น แต่จะต้องพัฒนาไปสู่ระดับของการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายร่วมกันด้วย และไม่ใช่การรวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความสนใจเหมือนกันไว้ในมือ เพื่อสะดวกแก่การติดต่อ การมอบหมายให้สมาชิกแต่ละคนหาสมาชิกเพิ่มขึ้น ยิ่งได้รายชื่อมากก็ยิ่ง

^{๑๐๗} กาญจนา แก้วเทพ, **เครื่องมือการท างานแนววัฒนาชุมชน** ,(กรุงเทพมหานคร : สภาคatholic แห่งประเทศไทยเพื่อการ พัฒนา,๒๕๓๘), น.๓๕.

^{๑๐๘} เสรี พงษ์พิศ, **เครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน, “วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต”**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๓๘) น.๑๙.

^{๑๐๙} งานส่งเสริมเครือข่าย องค์ประกอบของเครือข่าย การพัฒนาเครือข่ายสู่ความยั่งยืน กองส่งเสริม และพัฒนาเครือข่ายสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและ ความมั่นคงมนุษย์ <http://oppn.opp.go.th/research๐๑.php>

ทำให้เครือข่ายใหญ่ขึ้น การกระทำเช่นนี้เปรียบเสมือนการขยายวงใส่อิฐให้โตขึ้นเพื่อจะได้บรรจุอิฐได้มากขึ้น แต่กองอิฐในถู่ก็ยังวางระกระกระขาดการเชื่อมโยงประสานกันอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น เครือข่ายต้องมีการจัดระบบให้กลุ่มบุคคลหรือองค์กรที่เป็นสมาชิกดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อนำไปสู่จุดหมายที่เห็นพ้องต้องกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมเฉพาะกิจตามความจำเป็นเมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายแล้ว เครือข่ายก็อาจยุบสลายไป แต่ถ้ามีความจำเป็นหรือมีภารกิจใหม่อาจกลับมารวมตัวกันได้ใหม่ หรือจะเป็นเครือข่ายที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องระยะยาว ก็ได้การรวมตัวเป็นเครือข่ายในลักษณะการแลกเปลี่ยน ต้องสกัดเอาส่วนดีหรือจุดแข็งของแต่ละฝ่าย มาเรียนรู้และสนับสนุนกันและกัน เป็นการผนึกกำลัง (Synergy) ในลักษณะที่มากกว่า $๑+๑ = ๒$ แต่ ต้องเป็น $๑+๑ > ๒$ เรียกว่าเป็น “พลังทวีคูณ” ผลลัพธ์ที่ได้จากการทำงานเป็นเครือข่ายต้องดีกว่า ผลรวมที่เกิดจากการปล่อยให้ต่างคนต่างทำแล้วนำผลลัพธ์ของแต่ละคนมารวมกัน

๒.๙ บริบทพื้นที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติการศึกษา

๒.๙.๑ วัดปงสนุกเหนือ

วัดปงสนุกเหนือ เป็นวัดโบราณวัดหนึ่งในลำปาง สันนิษฐานว่าสร้างร่วมสมัย พระเจ้าอนันทยศเสด็จมาทรงสร้างเมืองเขลางค์นคร เมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๓ วัดปงสนุก เดิมมีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อตามหลักฐานในจารึกที่พบในที่ต่าง ๆ มีอยู่ ๔ ชื่อ คือ **วัดศรีจอมไคล** **วัดศรีเชียงภูมิ** **วัดดอนแก้ว** **วัดพะยาว (พะเยา)** ชุมชนเดิมบริเวณวัดปงสนุกเป็นผู้คนที่อพยพมาจาก ๒ ที่ด้วยกัน คือจากการกวาดต้อนครั้งที่ลำปางไปรบกับเมืองเชียงแสนราว พ.ศ. ๒๓๖๔ และจากเมืองพะเยาเมื่อชาวเมืองครวหนี่ศึกพม่า ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองเชียงแสนและเมืองพะเยา แม้เมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใหม่ ก็ยังรำลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอนเดิม จึงได้เอานามชื่อวัดและชื่อบ้านมาเรียก โดยชาวพะเยาก็เรียกวัดพะยาว (พะเยา) ชาวเชียงแสนก็เรียกวัดปงสนุก ซึ่งเป็นชื่อบ้านเดิมของตนในเชียงแสน ซึ่งปัจจุบันวัดปงสนุกในอำเภอเชียงแสนก็ยังมียู่

ปัจจุบันวัดปงสนุก แยกเป็น ๒ วัด ทั้งที่อาณาเขตก็ไม่กว้างขวางเท่าใด คือ วัดปงสนุกเหนือ และวัดปงสนุกใต้ สาเหตุที่แยกเนื่องมาจากพระสงฆ์ สามเณร ในอดีต มีจำนวนมาก จึงแบ่งกันช่วยดูแลรักษาวัด แต่ถึงอย่างไรทั้งสองวัดก็นับถือกันว่าเป็นวัดที่วัดนอกราชการช่วยเหลือกันมาโดยตลอด วัดปงสนุกในอดีตถือว่าเป็นวัดที่มีสำคัญและมีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเมืองลำปาง อาทิ เป็นสถานที่ดำน้ำชิงเมืองบริเวณหน้าวัดระหวาง **เจ้าฟ้าชายแก้ว** และ **เจ้าลิ้นก่าน** ราวปี พ.ศ. ๒๓๐๒ และยังเป็นสถานที่ฝังเสาอินทขิลหรือเสาหลักเมืองหลักแรก เมื่อพ.ศ. ๒๔๐๐ สมัยเจ้าหลวงเจ้าวรญาณรังษิราชธรรม เสาหลักเมืองดังกล่าว ถูกย้ายไปฝังไว้ที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในปัจจุบัน

สิ่งที่แปลกแตกต่างไปจากวัดทั่ว ๆ ไป ของวัดปงสนุก คือ ม่อนดอย เนินเขาพระสุเมรุจำลอง อันเป็นที่ตั้งของวิหารพระเจ้าพันองค์ สร้างด้วยไม้ในลักษณะมณฑปหลังคาซ้อนสามชั้น บนสันหลังคาเหนือมุขทั้งสี่สร้างปราสาทไม้จำลองขนาดเล็กหุ้มด้วยสังกะสีฉลุลาย สื่อความหมายถึงทวีปทั้งสี่รอบเขาพระสุเมรุ ลักษณะตัวอาคารผสมผสานระหว่างศิลปกรรมล้านนา พม่าและจีน

หลงเหลือเพียงอยู่แห่งเดียวในประเทศไทย หอกลางวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปสี่องค์ หันพระพักตร์ออกสี่ทิศ ประทับนั่งใต้โพธิพฤกษ์ทำด้วยตะกั่ว ด้านล่างของฐานชุกชีประดับลวดลายรูปช้าง นาค สิงห์ นกอินทรี มีความเชื่อสืบกันมาว่า วิหารหลังนี้สร้างโดยช่างเชียงแสน เลียนแบบหอคำเมืองเชียงเกียง (เชียงเจียง) ในสิบสองปันนา ประเทศจีน ซึ่งไม่หลงเหลืออยู่แล้วในปัจจุบันด้วยความมั่งคั่งของวิหารแห่งนี้ทำให้กลายเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสถาปัตยกรรมในสมัยหลัง อาทิ หอคำ ไร่แม่ฟ้าหลวงจังหวัดเชียงราย และวิหารสี่ครูบา วัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่

ราวปี ๒๕๔๘ ที่ผ่านมา ทางชุมชนปงสนุกร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะและโบราณคดี และนักวิชาการท้องถิ่น ได้หารือและร่วมกันก่อตั้งโครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์ขึ้น หลังจากนั้นทางวัดและชุมชนจึงตื่นตัวในการอนุรักษ์และรักษามรดกท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเป็นลำดับห้องแสดงศิลปวัตถุ วัดปงสนุก ได้รับการจัดตั้งด้านข้างวิหารพระเจ้าพันองค์ เป็นศาลาชั้นเดียวขนานไปกับกำแพงบนม่อนดอย จัดแสดงโบราณวัตถุดั้งเดิมของวัดราว ๔-๕ ชั้น ได้แก่ อาสนา สัตตภัณฑ์ ชันดอก แฉกพระไม้ติดกันเป็นห้องแสดงภาพถ่ายของวัดปงสนุก ฝีมือการถ่ายภาพโดยคุณแอนเจลา ศรีสมวงศ์วัฒนา แต่ปัจจุบันนิทรรศการดังกล่าวได้ถูกเก็บออกไปแล้ว หากแต่ภาพถ่ายดังกล่าวได้นำมาจัดพิมพ์เป็นชุดโปสการ์ด ออกขายเมื่อหารายได้เข้ามามีบูรณะวิหารของวัด

การเกิดขึ้นของโครงการบูรณะวิหารพระเจ้าพันองค์ ทำให้ชาวบ้านเริ่มเข้ามาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น นำมาซึ่งโครงการและกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดปงสนุกเหนือและใต้ โครงการค้นคว้าศึกษาคัมภีร์ใบลาน และล่าสุดเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๔๙ คือ นิทรรศการภาพพระบฏ ตุงคว่า จาวเขลางค์ ที่จัดแสดงตุงคว่าอายุราว ๑๐๐ ปี ที่ถูกค้นพบโดยบังเอิญในหอไตรของวัดระหว่างการทำงานบูรณะวิหาร เป็นตุงที่ทำด้วยผ้าเนื้อละเอียดและบางส่วนเป็นตุงกระดาษสา จำนวนหลายสิบชิ้น แต่ละชิ้นเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดกด้วยลวดลายวิจิตรสวยงาม ในอดีตใช้ประกอบพิธีเทศน์มหาชาติของวัด^{๑๑๐}

“วัดปงสนุก” แห่งเขลางค์นคร ธรรมสถานหนึ่งเดียวของไทย ที่เพิ่งได้รับรางวัล “Award of Merit” จาก UNESCO ในปี ๒๐๐๘ เผยเส้นทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมสถาปัตยกรรมเก่าแก่ ที่เหลืออยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศจากชุมชน-รัฐ วัดปงสนุก หรือวัดปงสนุกเหนือ ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นวัดสำคัญคู่กับจังหวัดลำปางมาช้านาน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยที่เจ้าอนันตยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญไชย (ลำพูน) เสด็จมาสร้างเขลางค์นคร (ลำปาง) เมื่อ พ.ศ.๑๒๒๓ หรือ ๑,๓๒๘ ปีก่อน ซึ่งเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายนที่ผ่านมา พระครูโสภิตขันตยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปงสนุกด้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เพิ่งรับมอบรางวัลดี (Award of Merit) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางด้านวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตามโครงการ ๒๐๐๘ Asia-Pacific Heritage Award for Cultural Heritage Conservation จากองค์การ UNESCO โดยมี ดร.ริชาร์ด อิงเกิลฮาร์ท” ที่ปรึกษาอาวุโสในผู้ช่วยผู้อำนวยการใหญ่ด้านวัฒนธรรมประจำองค์การยูเนสโก เป็นผู้ถวายรางวัลหออารักษ์

^{๑๑๐} พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑที่รวบรวมและนำเสนอข้อมูลพิพิธภัณฑทั่วประเทศ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.sac.or.th/museumdatabase/detail_museum [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๓].

๒.๙.๒ วัดบ้านหลุก

วัดบ้านหลุกสร้างในปี พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นวัดหลักประจำหมู่บ้านที่มีเสนาสนะสมบูรณ์ ทั้งพระวิหาร และหอพระไตรปิฎกหรือหอธรรม ที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือสร้างด้วยไม้ ลักษณะเป็นอาคาร ๒ ชั้น มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีใต้ถุนสูงเชื่อมต่อกันด้วยกุฏิที่เป็นเรือนไม้ การเข้าไปยังห้องเก็บพระไตรปิฎกจะต้องใช้บันไดป็นพาดขึ้น จึงไม่ปรากฏว่ามีการสร้างบันไดภายนอกอาคาร ประดับประติมากรรมแกะสลักไม้เป็นรูปท้าวจตุโลกบาลอยู่ทั้ง ๔ มุมอาคาร ซึ่งเป็นคติความเชื่อและแนวคิดของการสร้างหอธรรม หลังคามุงกระเบื้องที่เชิงชายประดับแป้นน้ำย้อย สันหลังคาประดับนกหัสติลักษณ์แกะไม้ประดับกระจกจีน หน้าบันแกะสลักไม้และประดับกระจกจีนเช่นกัน ป้านลม ซ่อฟ้า ทำจากไม้บุด้วยทองเหลืองซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่พบในศิลปะแถบลุ่มน้ำปิง (เชียงใหม่-ลำพูน) หน้าต่างใช้การเขียนลายบนชาด เป็นลายเทวดาเดินประทักษิณ ภายในหอหอธรรมชั้นบนมีหีบธรรมบรรจุพระไตรปิฎกแบบใบลานซึ่งเป็นหีบธรรมโบราณที่เหลืออยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ที่สุดนอกจากนี้ ยังมีพระอุโบสถแยกออกจากเขตพื้นที่ของวัดไปตั้งทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว ๒๐๐ เมตร ก่ออิฐถือปูนหน้าบันเป็นไม้แกะสลักวิจิตรบรรจง สภาพค่อนข้างชำรุดทรุดโทรมมากเนื่องจากปูนที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นปูนขาวแบบโบราณ

ผลิตภัณฑ์ไม้แกะสลักบ้านหลุก บ้านหลุกเป็น หมู่บ้านที่ชื่อเสียงด้านแกะสลักของจังหวัดลำปาง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เท่ากับบ้านปัจจุบันเป็นหมู่บ้านแกะสลักที่มีชื่อเสียงทางด้านงานแกะสลักและ ผลิตภัณฑ์จากไม้และเถาวัลย์ของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ในปี ๒๕๓๕ ได้มีการรวมกลุ่มแกะสลักขึ้นจำนวน ๔๐ กลุ่ม โดยมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น ๕๑๘ คน จากหมู่บ้าน ๓ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหลุก หมู่ที่ ๖ บ้านหลุกแพะ หมู่ที่ ๑๑ และบ้านหลุกใต้ หมู่ที่ ๑๒ ส่วนไม้ที่นำมาใช้แกะสลักนั้น ได้แก่ ไม้ฉำฉา (จามจุรี) เถาวัลย์ และไม้เนื้ออ่อน ซึ่งจะแกะสลักด้วยความประณีตจนออกมาเป็นชิ้นงานที่สวยงามและคงทนมีทั้งเป็นของใช้เช่น ตู้ เก้าอี้ โต๊ะ หรือจะเป็นของตกแต่งบ้าน เช่น ตุ๊กตาไม้ รูปสัตว์ ไม้แกะสลักเป็นลวดลายต่าง ๆ ตัดผนัง และลวดลายต่าง ๆ อีกมากมาย

โดยทางกลุ่มอาชีพแกะสลักบ้านหลุกจะมีหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มคอยรับออร์เดอร์ สินค้าจากลูกค้า และมาแจกจ่ายให้แก่สมาชิก และควบคุมคุณภาพการผลิต ซึ่งสินค้าส่วนหนึ่งจะมีพ่อค้ามารับไปจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ หมู่บ้านแกะสลัก (บ้านหลุก) มีการแกะสลักไม้เป็นงานศิลปหัตถกรรมที่มีมานานและสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน เป็นการ สืบสานวิถี แกะ การใช้มีดและสิ่ว รวมถึงความเชื่อ ความคิด ที่ถ่ายทอดเป็นลวดลายต่างๆ ลงบนผืนไม้ เช่น เครื่องใช้ รูปสัตว์ต่าง ๆ ด้วยฝีมืออันประณีตงดงามและรูปแบบที่ทันสมัย แต่ก่อนเป็นการทำโดยใช้เวลารว้างจากการทำนา ปัจจุบันการแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ นี้ ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและได้รับสั่งจองทำออกจำหน่ายเป็นอุตสาหกรรมภายใน หมู่บ้าน ซึ่งทำกันมากที่บ้านหลุก ตำบลนาครัว อำเภอแม่ทะ ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ ๓๐ กิโลเมตร^{๑๑๑}

^{๑๑๑} พิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑที่รวบรวมและนำเสนอข้อมูลพิพิธภัณฑที่ทั่วประเทศ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.sac.or.th/museumdatabase/detail_museum [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๓].

๒.๙.๓ วัดไหล่หินหลวง

วัดไหล่หินหลวงหรือ **วัดเสลารัตนปัพพะตาราม** (วัดไหล่หินหลวงแก้วช้างยืน) เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง วัดแห่งนี้นอกจากจะมีวิหารโบราณฝีมือช่างเมืองเชียงตุง และซุ้มโขงแบบล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้ว ภายในบริเวณวัดยังเป็นที่ตั้งของ "หอพิพิธภัณฑิ์โบราณล้านนา สุวรรณกัญญาศรีธาสามัคคี" ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑิ์ที่ชาวบ้านไหล่หินร่วมกันสร้างขึ้น และได้บริจาควัตถุโบราณต่าง ๆ ไว้เป็นสมบัติของวัดเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าปัจจุบันจัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในพิธีกรรม เครื่องใช้ของชาวบ้าน เครื่องรางของขลัง คัมภีร์โบราณ เครื่องดนตรี และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ฯลฯ โบราณวัตถุเหล่านั้นนอกจากเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นกิจกรรมของชุมชนแห่งนี้ในอดีตแล้ว ยังสะท้อนถึงความเชื่อ ความศรัทธา ที่มีต่อพุทธศาสนารวมถึงความสามารถในเชิงช่างที่สร้างสรรค์ความงามในรูปแบบของสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมกับการใช้สอย

พิพิธภัณฑิ์วัดไหล่หินหลวงเป็นอาคารชั้นเดียว ภายในจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุต่าง ๆ มากมายของที่เด่นและสำคัญของพิพิธภัณฑิ์แห่งนี้คือ คัมภีร์ใบลานที่จารเป็นอักษรล้านนาที่มีอายุมากกว่า ๕๐๐ ปี เครื่องใช้ในพิธีกรรม หรือเครื่องสักการะที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา สิ่งของเหล่านั้นนอกจากจะเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑิ์แล้ว บางส่วนเก็บรักษาไว้ในโรงธรรม ศาลาการเปรียญ และวิหาร อาทิ จองคำ ค้างเทียน วิหารน้อย ฉางข้าวน้อย เสาชิงกง (คานหามที่มีพนักโค้งเหมือนงูเห่า) เครื่องไม้จำหลัก อาสนะที่ใช้วางเครื่องอัฐบริขาร พระพุทธรูปโบราณ พระพิมพ์ดินเผา วิหารไม้ พระอุปัชฌาย์ มณฑปพระเจ้าแก้ว หีบพระธรรม

ส่วนสิ่งของอื่น ๆ ที่จัดแสดง อาทิ เครื่องใช้ในครัวเรือน สิ่งของที่ชาวบ้านในอดีตใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเขิน เครื่องประดับ เครื่องจักสาน เครื่องดนตรี มีทั้งประเภท ฆ้อง ฉาบ และกลอง ที่ชาวบ้านเรียกว่า กลองแหว่ กลองอู๊ย กลองตะหลดปด เครื่องรางของขลัง ได้แก่ ผ้ายันต์ที่ใช้พันศีรษะ เสื้อผ้าคาดเอว ลงอักขระเลขยันต์เพื่อให้อยู่อย่างคงกระพันคุ้มครองผู้สวมใส่ให้พ้นภัยต่างๆ มีตะกรุด ลูกประคำ พระเครื่อง นอกจากนี้ยังมีชิ้นส่วนสถาปัตยกรรม เป็นชิ้นส่วนอาคารสิ่งก่อสร้างที่วัดเคยมีการรื้อถอนหรือซ่อมแซม บางชิ้นมีลวดลายแกะสลักที่สวยงามเอกลักษณ์หนึ่งของพิพิธภัณฑิ์แห่งนี้คือ ตู้ไม้ที่ใช้จัดแสดงสิ่งของนั้น เคยเป็นที่เก็บหีบศพของชาวบ้านมาก่อน โดยชาวบ้านมีความคิดว่า ถ้าทำที่เก็บหีบศพในลักษณะเป็นตู้ เมื่อประกอบพิธีทางศาสนาเรียบร้อยแล้ว ทางวัดสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ในขณะที่ส่วนอื่น ๆ ในภาคเหนือมักนิยมทำเป็นปราสาทกัน ในปี ๒๕๔๘ พิพิธภัณฑิ์ท้องถิ่นวัดไหล่หินหลวง และโครงการวิจัยและพัฒนาพิพิธภัณฑิ์ท้องถิ่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ร่วมกันพัฒนาพิพิธภัณฑิ์เพื่อให้สถานที่ที่จะบอกเล่าวิถีชีวิตคนไหล่หิน แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่ และเยาวชน โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่ร่วมกันทำ อาทิ การทัศนศึกษาดูงานพิพิธภัณฑิ์ท้องถิ่น การทำทะเบียนวัตถุ การเก็บข้อมูลและสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติข้าวของในพิพิธภัณฑิ์ นิทรรศการภาพถ่ายไหล่หินในอดีต^{๑๑๒}

^{๑๑๒} พิพิธภัณฑิ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, “ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑิ์ที่รวบรวมและนำเสนอข้อมูลพิพิธภัณฑิ์ทั่วประเทศ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.sac.or.th/museumdatabase/detail_museum [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๓].

๒.๑๐ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

พระมหาสุพันธ์์ สุนนโท (รุจิเวทย์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและ ๓) เพื่อนำเสนอการพัฒนาแบบแผนการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า ๑. ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ๑) ปัจจัยด้านการบริการศาสนสมบัติวัด ให้เกิดการบริการเชิงสงเคราะห์ประชาชน ประชาชนรับรู้ถึงความมีเมตตาธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ๒) ปัจจัยด้านการควบคุมศาสนสมบัติวัด เป็นการใช้การควบคุมตรวจสอบให้เกิดการจัดการศาสนสมบัติต่อความต้องการทุกภาคส่วน ๓) ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส ๔) ปัจจัยด้านการทำบัญชีรักษาสถาปัตยกรรมและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาสตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม ๕) ปัจจัยจัดทำบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม เป็นการปรับปรุงแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้ ปัจจัยทั้ง ๕ มีความจำเป็นต่อการอาศัยคนอื่น วางแผน จัดการความสัมพันธ์บุคคล อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานจัดการศาสนสมบัติวัดไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๒. สภาพทั่วไปในการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การจัดการเรื่องที่ดินของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวมทั่วไป การจัดการทั่วไปอยู่ในสภาพที่เหมาะสมแต่ขาดการชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยเฉพาะการจัดทำแผนงานระเบียบการจัดการศาสนสมบัติให้เป็นระบบมีต้นแบบให้เจ้าอาวาสสามารถปฏิบัติงานจัดการศาสนสมบัติได้ทันที่รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีรูปแบบการจัดการ ๒ รูปแบบ คือ ๑) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติ ทั้ง ๒ รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

๓. การนำเสนอการพัฒนา รูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาตามกระบวนการจัดการ คือ กระบวนการที่เจ้าอาวาสและคณะบุคคลจัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยความร่วมมือร่วมใจของเจ้าอาวาสกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานการจัดการศึกษาศาสนสมบัติของวัดตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยรูปแบบการพัฒนาการจัดการศาสนสมบัติวัดทั้ง ๕ รูปแบบ ดังนี้

๑) รูปแบบการบริการศาสนสมบัติวัด เน้นการบริการในลักษณะสงเคราะห์ประชาชนตามหลักเมตตาธรรมใช้ที่ดินวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๒) รูปแบบการควบคุมศาสนสมบัติวัด เน้นการควบคุมตรวจสอบโดยปรับเปลี่ยนไปตามความสำคัญของปัจจัย

๓) รูปแบบการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการเน้นการแต่งตั้งตามความเหมาะสมกับปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศาสนสมบัติของวัด

๔) รูปแบบการทำบัญชีรักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัดเน้นวิธีการจัดทำบัญชีตามที่กฎหมายกำหนด

๕) รูปแบบบัญชีให้เป็นรูปแบบที่เหมาะสม โดยดำเนินการปรับรูปแบบบัญชีตามความเหมาะสมกับสภาพที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดทำบัญชีได้^{๑๑๓}

สุมาลี ชัยเจริญ^{๑๑๔} ทำการวิจัยเรื่องสื่อการสอนที่มีพื้นฐานจากแนวคิดกลุ่มพุทธิปัญญา ผลการวิจัยพบว่าพุทธิปัญญา (Cognitive) เป็นการให้ความสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับ "ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าภายนอก ซึ่งส่งผ่านโดยสื่อต่าง ๆ กับสิ่งเร้าภายใน ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ หรือกระบวนการรู้คิด หรือ กระบวนการคิด (Cognitive Process) ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการคิด (Cognitive Process) ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ ความใส่ใจ (Attending) การรับรู้ (Perception) การจำได้ (Remembering) การคิดอย่างมีเหตุผล (Reasoning) จินตนาการ หรือการวาดภาพในใจ (Imagining) การคาดการณ์ล่วงหน้าหรือการมีแผนการรองรับ (Anticipating) การตัดสินใจ (Decision) การแก้ปัญหา (Problem Solving) การจัดกลุ่มสิ่งต่าง ๆ (Classifying) การตีความหมาย (Interpreting) ฯลฯ จะตระหนักถึงความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้เรียนมากกว่าบทบาท

^{๑๑๓} พระมหาสุรนนท์ สุนนโท (รจิวเวทย์), “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๑๔} สุมาลี ชัยเจริญ, “งานพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://www.elearning.msu.ac.th/opencourse/๕๐๓๗๑๐/periodical/periodical_๐๘_๓.html [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๓].

ภายนอก และหันมาให้ความสนใจกับบทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้ โดยเป็นผู้ที่ลงมือกระทำ (Active) เพิ่มขึ้นและลดการควบคุมจากสภาพการณ์ภายนอก

บุญส่ง หาญพานิช^{๑๔} ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีความต้องการในระดับมาก ขณะที่สภาพความเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้างน้อย ในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วมนอลลิคจ์เวอร์เคอร์สิ่งท้าทายและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ลักษณะงานที่ผู้บริหารมีความต้องการในระดับมาก คือ ให้มีการนำความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ได้แก่ การประกันคุณภาพการศึกษา รองลงมาคือ การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตร เทคโนโลยี ห้องสมุด การวิจัย การประเมินความดีความชอบ การธำรงรักษาบุคลากร การสร้างนักวิชาการ การกำหนดภาระงานของบุคลากร และการบริการความรู้ ผู้บริหารมีความประสงค์ในระดับมาก ให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมากขึ้น ให้มีการบริการความรู้ในลักษณะของความร่วมมือที่ต่างฝ่ายต่างเป็น ทั้งผู้ให้และผู้รับบริการใน ๕ ด้าน คือ การเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะ การถ่ายทอดความรู้ การจัดอบรมสัมมนาการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงความรู้ และการให้คำปรึกษา ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทยที่นำเสนอ เน้นด้านการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วยด้านวิสัยทัศน์ คือ การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ด้านภารกิจ คือ การผลิต ถ่ายทอด และบริการความรู้ ด้านนโยบาย คือ ให้มีการแบ่งปันความรู้อย่างทั่วถึงทั้งภายในและภายนอกสถาบันด้านเป้าหมาย คือ การพัฒนาวัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมการบริการความรู้ พัฒนานอลลิคจ์เวอร์เคอร์ พัฒนาฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ของสถาบันและพัฒนาปฏิสัมพันธ์ความรู้ ด้านการประเมิน คือ ประเมินความสามารถและวัฒนธรรมของสถาบัน ส่วนด้านยุทธศาสตร์ ได้มีกำหนดยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการความรู้ไว้ ๖ ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ผู้บริหาร ยุทธศาสตร์นอลลิคจ์เวอร์เคอร์ ยุทธศาสตร์ปฏิสัมพันธ์ความรู้ ยุทธศาสตร์การสื่อสารความรู้และเทคโนโลยี ยุทธศาสตร์การไว้วางใจและยุทธศาสตร์พลังร่วม ด้านสำนักบริหารจัดการความรู้ คือ การวางแผนกลยุทธ์การจัดการความรู้ ด้านกระบวนการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนความรู้ คือการเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการ การประเมินและปรับปรุงแก้ไขด้านผลการดำเนินงาน คือ ทำให้ได้วัฒนธรรมการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และบริการ

^{๑๔} บุญส่ง หาญพานิช, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”, *ครุศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า บทคัดย่อ.

ความรู้ ชุมชนนอลลิคส์เวอร์เคอร์ ฐานความรู้อิเล็กทรอนิกส์ ปฏิสัมพันธ์ความรู้ และด้านนวัตกรรม การเรียนรู้ผลิตภัณฑ์และการบริการ

ฉลาด จันทรสมบัติ^{๑๑๖} ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน” โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาแบบการจัดการความรู้ ๘ องค์กร ชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ๒ หมู่บ้าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า (๑) รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนที่พัฒนาประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมชุมชน เช่น การสร้างแรงจูงใจ และสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ ขั้นจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ ขั้นการนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน และขั้นประเมินผลสรุป (๒) ผลการนำรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนไปทดลองใช้กับองค์กรชุมชนเป้าหมาย ๘ องค์กรเป็นเวลา ๘ เดือน พบว่าทุกกลุ่มองค์กร เกิดนักจัดการความรู้ในชุมชน มีการดำเนินการจัดการความรู้ การตั้งคำถามและการปฏิบัติ โดยการแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนกความรู้ การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนและการประเมินผลความรู้ มีศูนย์จัดการความรู้ขององค์กรที่ขับเคลื่อนให้กลุ่มพึ่งตนเองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งบนเวทีจริงและเวทีเสมือน (๓) กลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ (๔) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ขององค์กร

เอี่ยมอร ชลวร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ” โดยเห็นว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวดคือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดสร้างสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีตร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาผู้วิจัยได้นำพุทธธรรมทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์โมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ(SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบด้วยกันคือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization) (๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัต ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักพุทธธรรม ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการ

^{๑๑๖} ฉลาด จันทรสมบัติ, “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”, การศึกษาคุศณฺธิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘).

ตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป^{๑๑๗}

ทรงวิทย์ แก้วศรี ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า” ผลแห่งการวิจัยพบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้นสอดคล้องกันกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้วทั้งสิ้น วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างได้ผล มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทุกกระบวนการความคิดของพระองค์เป็นระบบและสมเหตุสมผล ยุทธวิธีการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้าทุกขั้นตอน สามารถนำหัวข้อธรรมมาใช้เป็นหลักควบคุมกันไปได้อย่างกลมกลืน กล่าวคือ การคิดใช้โยนิโสมนสิหาร, การตัดสินใจใช้ปริยญา ๓ อธิษฐานธรรม ๔ และปัญจธรรม ๓, การวางแผนใช้โกศล ๓ และสัมมปปธาน ๔, การบริหารใช้อธิปัตถ ๔ พละ ๔ และทิวฐัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔, ภาวะผู้นำใช้อัตตหิตสมบัติ ปรหิตปฏิบัติ และยุทธการแบบทหารมืออาชีพตามที่ตรัสไว้ในโยธาวิสูตร^{๑๑๘}

เอี่ยมอร ชลวร^{๑๑๙} ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัย พบว่า ในขณะที่เมื่อพิจารณาการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่าการสืบทอดองค์ความรู้ผ่านกาลเวลาที่ยาวนานร่วม ๒,๖๐๐ ปี ซึ่งนับว่ายาวนานมากแสดงให้เห็นถึงกระบวนการบริหารจัดการความรู้ในทางพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพสูงมากจึงสามารถรักษาร่องรอยองค์ความรู้ทั้งปริยัติแนวทางปฏิบัติ และปฏิเวธธรรมไว้ได้อย่างดี โดยผู้วิจัยเห็นว่าหลักธรรมที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดกระบวนการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้ยาวนานมีอยู่ ๔ หมวด คือ (๑) การใช้หลักไตรสิกขา ในการจัดการสังคมให้เข้าใจซึ่งกันและกัน (๒) การสร้างกระบวนการเรียนรู้จากภายในด้วยหลักสาราณียธรรม (๓) กระบวนการจัดการสังคีตร้อยกรองพระธรรมและพระวินัยให้เป็นหมวดหมู่ ง่ายต่อการจดจำและนำไปปฏิบัติและ (๔) กระบวนการสร้างสังคมแห่งสงฆ์ อันได้แก่การมีพระวินัย และระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการรวมตัวเป็นหมู่สงฆ์จากองค์ความรู้ในด้านการจัดการความรู้ และองค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาที่ผ่านมาผู้วิจัยได้นำพุทธธรรม ทั้ง ๔ หมวดเข้ามาประยุกต์สร้างรูปแบบจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการผู้วิจัยเริ่มจากการประยุกต์โมเดลเกลียวความรู้ของอิกุจิโร่ โนนากะ (Ikujiro Nonaka) ที่เรียกว่า เซกิ (SECI) มาเป็นแนวคิดหลักของการปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบ ๔ แบบ ดังนี้ คือ (๑) การขัดเกลาทางสังคม (socialization)

^{๑๑๗} เอี่ยมพร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๑๘} ทรงวิทย์ แก้วศรี, “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”, ปริญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

^{๑๑๙} เอี่ยมอร ชลวร, “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”, ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (สาขาบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

(๒) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) (๓) การผสมผสานความรู้ (Combination) (๔) การผนึกความรู้ในตน (Internalization) เป็นพลวัตร ที่มีการหมุนในลักษณะที่เป็นเกลียว (spiral) เป็นการสร้างความรู้ใหม่ที่ไม่รู้จบ แล้วนำหลักการ ๔ หมวดข้างต้นมาเสริมแรงผลักดันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน ซึ่งได้เสนอเป็นแบบจำลองใหม่ หลังจากนั้นได้นำแบบจำลองดังกล่าวมาทำการตรวจสอบองค์ความรู้ด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus group) สรุปผลว่าได้แบบจำลองการจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการที่พร้อมนำไปใช้งานได้ในองค์กรทั่วไป

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์^{๑๒๐} ศึกษารูปแบบพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน : สีสันของมิติวัฒนธรรม จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมพื้นฐานและแสดงให้เห็นถึงความหมาย คุณค่าของการดำเนินชีวิต และภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีการเลือกสรรวัตถุดิบๆ ตัวมาใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านในเขตจังหวัดนครปฐม ราชบุรีและเพชรบุรี ที่มีคุณค่าและสืบทอดต่อกันมาอย่างน่าสนใจ อีกทั้งยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของคนในแต่ละสังคมแต่ละท้องถิ่นให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถึงความเป็นมาของวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นอย่างถูกต้อง ในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตและผสมผสานเข้ากับงานศิลปกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างดียิ่ง

อมร ประพันธ์^{๑๒๑} (๒๕๕๕) การศึกษาแนวทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ตำบลหน้าพระธาตุ อำเภอพนมสนิคม จังหวัดชลบุรี มุ่งเน้นการศึกษารูปแบบ และลักษณะการบริหารการรวบรวมลักษณะวัตถุหรือตามสาระวิชา อาคารสถานที่รวมถึงวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่จัดแสดงให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า การใช้สถานที่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์หากสามารถทำให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่จะเกิดขึ้น เข้าไปผสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตประจำวันระหว่างคนกับวัดแล้ว จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และในส่วนของวัตถุโบราณมีค่าก็ควรที่จะมีการจำลองเพื่อลดปัญหาการรักษาความปลอดภัยและง่ายในการดูแลรักษา การใช้รูปภาพประกอบการจัดแสดงจะช่วยให้ผู้คนที่สนใจเข้าใจความเป็นอยู่และวัฒนธรรมประเพณีของผู้คนในท้องถิ่นนี้ได้ดียิ่งขึ้น แนวทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน นอกจากเป็นการรวบรวมสิ่งต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนของคนในท้องถิ่น

มนัญญา นวลศรี^{๑๒๒} ได้ศึกษาแนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่าพิพิธภัณฑ์เป็นแหล่งอ้างอิงและสืบทอดคุณค่า เอกลักษณ์และมรดกของชาติ เพื่อเป็นแหล่งแสดงวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าวิจัย

^{๑๒๐} ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์. (๒๕๕๐). รูปแบบพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน : สีสันของมิติวัฒนธรรม , ค้นเมื่อ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.culture.go.th/research/mostinteresting/general/๔๐_๓.html

^{๑๒๑} อมร ประพันธ์,แนวทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ตำบลหน้าพระธาตุ อำเภอพนมสนิคม จังหวัดชลบุรี, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรเพื่อความมั่นคง, ๒๕๕๔).

^{๑๒๒} มนัญญา นวลศรี,แนวทางในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น กรุงเทพมหานครให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต, **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๒).

เฉพาะทาง เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน เพื่อส่งเสริมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย

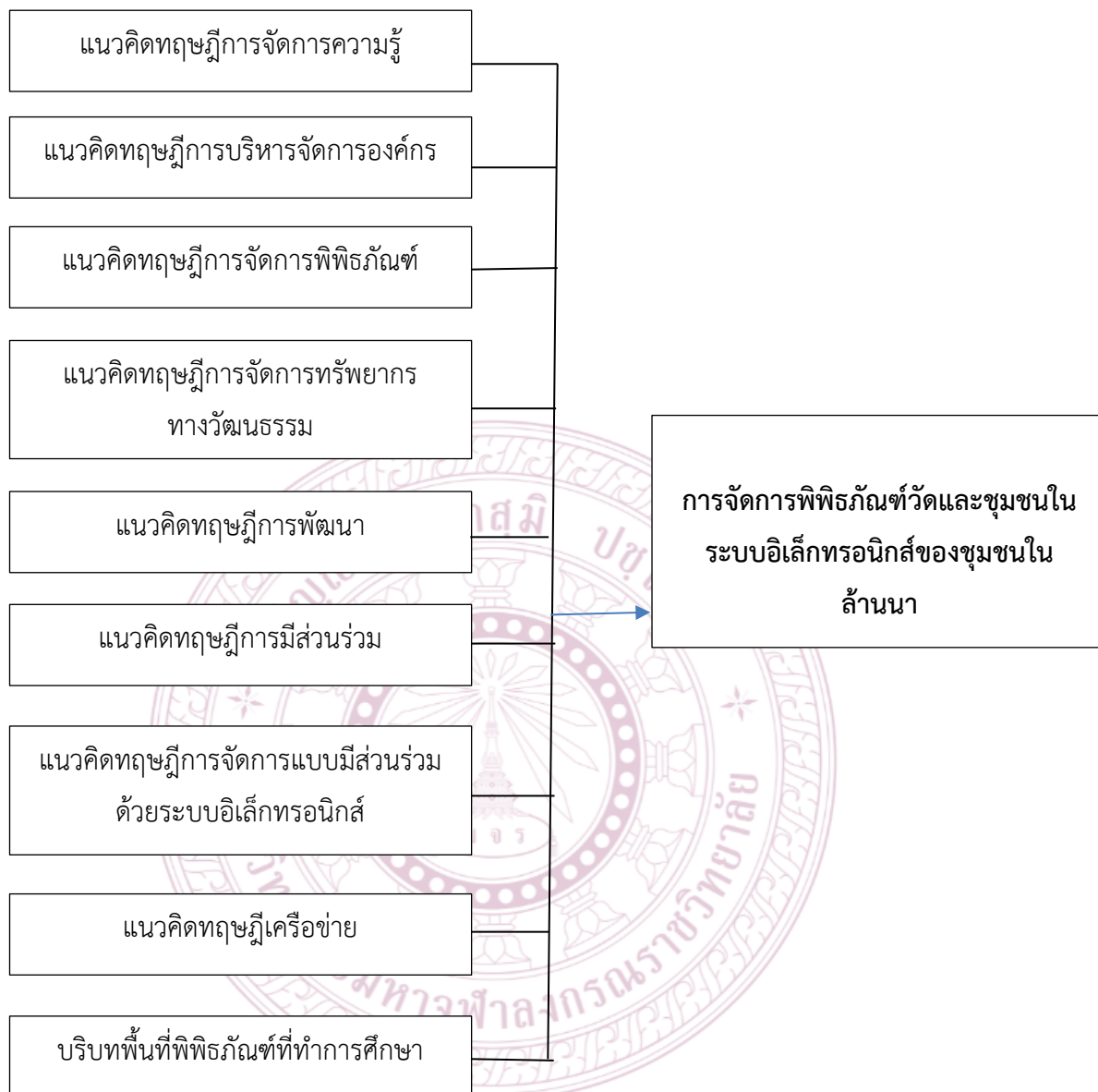
ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์และคณะ^{๑๒๓} ได้ศึกษาการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ : พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม พบว่า ๑.การวิเคราะห์ SWOT พบว่า จุดแข็ง คือพิพิธภัณฑ์มีงบประมาณสนับสนุนและมีโบราณวัตถุที่หลากหลาย จุดอ่อนคือเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ขาดความรู้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ โอกาส คือ นโยบายส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ของรัฐบาล อุปสรรค คือ พิพิธภัณฑ์ยังไม่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ๒. ผลการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ พบว่า ด้านกระบวนการ สามารถส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ ความสนุก การเรียนรู้ร่วมกัน ความมีน้ำใจ ด้านผลผลิตผลงานของนักเรียนแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ และ ด้านผลกระทบและด้านความยั่งยืน นักเรียนเกิดความตระหนักในคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ และครูสามารถนำไปพัฒนาเป็นหลักสูตรการเรียนรู้หรือใช้เป็นสื่อการสอน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์จะตั้งแสดงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งสามารถแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาของท้องถิ่น สะดวกต่อการดูแลรักษาและมีความเป็นธรรมชาติที่สุด นอกจากนั้น ยังจะต้องประหยัดและไม่เป็นภาระต่อคนในท้องถิ่นที่ต้องดูแลพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนี้ไม่มีรูปแบบแตกต่างเช่นพิพิธภัณฑ์อื่น ๆ แต่ควรเป็นพิพิธภัณฑ์ในเรื่องของสังคม ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนเข้าใจประวัติศาสตร์และการพัฒนาของสังคมที่จำเป็นจะต้องมีการรักษาและศึกษาค้นคว้าต่อไป

๒.๑๐ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

^{๑๒๓} ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์, รายงานการวิจัยการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ : พิพิธภัณฑ์วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร จังหวัดนครปฐม, (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การมีส่วนร่วมกับชุมชน (Participation) และการปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนานา เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา และเพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบไปด้วยการวิจัย ๓ ประเภท ได้แก่ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เกี่ยวกับความรู้และกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา ดังนี้

- ๑) แนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

๒) รูปแบบการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑสถานด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในล้านนา จากพิพิธภัณฑสถาน จำนวน ๓ แห่ง จากพื้นที่ ๓ จังหวัดในล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน และพะเยา

๓) การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑) การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑสถานและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาและบูรณาการความรู้ ความชำนาญ การผสมผสานกับโบราณวัตถุในล้านนาที่มีการนำศิลปะที่แฝงด้วยหลักการ จิตนาการ และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมล้านนา จากพิพิธภัณฑสถานล้านนา จำนวน ๓ แห่ง ในเขตพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ได้แก่

๑. วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

๒. วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๓. วัดบ้านก้อ ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

๒) การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม ถอดบทเรียนกับตัวแทนปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการพิพิธภัณฑสถานและชุมชน และผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา อาทิ สวทช. กระทรวงวัฒนธรรม เครือข่ายพิพิธภัณฑสถานและชุมชนภาคเหนือ เพื่อทราบถึงแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) คณะผู้วิจัยลงสำรวจพื้นที่วิจัยพิพิธภัณฑสถานและชุมชน ๓ แห่ง จากพื้นที่ ๓ จังหวัดในล้านนา ได้แก่ (๑) วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (๒) วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ (๓) วัดบ้านก้อ ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑสถานและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา และเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑสถานและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา โดยมุ่งประเด็นด้วยการทำงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การลงพื้นที่สำรวจแบบมีส่วนร่วม กับผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานและชุมชน ๓ แห่ง จากพื้นที่ ๓ จังหวัดในล้านนา ได้แก่ (๑) วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัด

เชียงใหม่ (๒) วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ (๓) วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ขั้นตอนที่ ๒ การคัดเลือกโบราณวัตถุจากพิพิธภัณฑ์ชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ๆ ละ ๓๐ ชิ้น รวมเป็น ๙๐ ชิ้น มาทำการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ

ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุด้วยระบบ QR CODE โดยการร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ ตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง สร้างเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับพิพิธภัณฑ์ โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอการสนับสนุนจากภายนอก มาพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

ขั้นตอนที่ ๔ นำโบราณวัตถุที่จัดทำ QR CODE เรียบร้อยแล้ว มารวบรวมในเว็บไซต์ เพื่อเป็นการร่วมมือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) โดยปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการ การมีส่วนร่วมผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างระบบและกลไกของกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา สร้างการจัดการความรู้เพื่อนำไปใช้ในประโยชน์ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน

ขั้นตอนที่ ๕ เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัย และผลของการพัฒนาสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาและบูรณาการความรู้ ความชำนาญ การผสมผสานกับโบราณวัตถุในล้านนาที่มีการนำศิลปะที่แฝงด้วยหลักการ จิตนาการ และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมล้านนา จากพิพิธภัณฑ์ชุมชนล้านนา จำนวน ๓ แห่ง ในเขตพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนได้แก่

๑. วัดน้ำจำ ตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๒. วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
๓. วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย กำหนดประเด็นหลักในการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย รวบรวมข้อมูลที่ต้องการของแต่ละประเด็น

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัยโดยขอคำปรึกษาจากที่ปรึกษาโครงการวิจัย

๔) สร้างเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง

๕) จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์และรายการข้อคำถามแต่ละประเด็น

๖) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยที่ปรึกษางานวิจัยพิจารณาตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาและการใช้ภาษา จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษางานวิจัย

๗) จัดพิมพ์แบบแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้างฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมและศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

๘) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนาสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุผลและขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่สัมภาษณ์ ขออนุญาตใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อใช้อ้างอิงในการสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ หากผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะให้บันทึกเสียงในช่วงใด ผู้วิจัยก็จะไม่บันทึกเสียงเลย

๒. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) เป็นการปฏิบัติงานในขอบเขตที่เป็นการให้ข้อมูลมากขึ้นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพและงานวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสร้างวิธีการวางแผนการอภิปรายอย่างเฉพาะเจาะจงให้ความใส่ใจโดยออกแบบให้สามารถรับทราบถึงข้อมูลในประเด็นที่ ให้ความสนใจปรากฏจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ได้รับการอนุญาตให้เก็บข้อมูล ใช้ในการสนทนากลุ่มกับ พระสงฆ์ หน่วยงานรัฐ และประชาชนชาวบ้าน เพื่อหาแนวทางในการการจัดการความรู้และกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา

๓. วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการลงพื้นที่ร่วมกับชุมชน เพื่อคัดเลือกโบราณวัตถุมาจัดทำทะเบียน และขึ้นในระบบเว็บไซต์

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยออกเป็น ๖ ระยะ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ ๑ การจัดประชุมทีมวิจัย เพื่อชี้แจงความรู้ความเข้าใจและการสร้างเครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) อุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำวิจัย

ระยะที่ ๒ การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพิพิธภัณฑวัดและชุมชน ๓ แห่ง จากพื้นที่ ๓ จังหวัดในล้านนา ได้แก่ (๑) วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (๒) วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ (๓) วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้ตั้งไว้ โดยการสำรวจข้อมูลและคัดเลือกสถานที่เป้าหมายแบบเจาะจง เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพิพิธภัณฑชุมชนในล้านนา เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

ระยะที่ ๓ ปฏิบัติการ โดยทำการสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา และนำข้อมูลที่ได้จากการสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุ มาพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

ระยะที่ ๔ การจัดพิมพ์เอกสารรายงานความก้าวหน้างานวิจัยเพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแก่แหล่งทุนสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงรายงานความก้าวหน้างานวิจัยและนำเครื่องมือการวิจัยไปทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ในการจัดทำฉบับสมบูรณ์

ระยะที่ ๕ การสรุปการจัดการความรู้ ในเรื่องการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

ระยะที่ ๖ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

ระยะที่ ๗ การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วิดีโอ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับ หนังสือสรุปองค์ความรู้ เว็บไซต์ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ วารสารท่องเที่ยวและวัฒนธรรม และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา” มีการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผล โดยจับประเด็นหลักของเรื่อง (Traits) และจำแนกเหตุการณ์หลักๆ ด้วยการแยกเป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยจะนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) พร้อมอ้างอิงคำพูดผู้ให้ข้อมูลสำคัญและนำเสนอรูปภาพประกอบเหตุการณ์ของเรื่องเพื่อยืนยันประเด็นที่พรรณนาวิเคราะห์ตามหลักอุปนัย โดยเป็นการนำเสนอผลการวิจัยชุดองค์ความรู้ในการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบการบรรยายตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายพร้อมการบรรยาย เพื่อหาข้อมูลที่จะนำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน แล้วนำไปสู่การสรุปการจัดการความรู้และกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา แล้วนำข้อมูลไปสู่การจัดทำเวทีประชาคมในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และจัดทำประชาพิจารณ์ ในชุมชนหรือพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หลังจากนั้น จึงดำเนินการลงมือปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างการจัดการความรู้และกระบวนการพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ ผลงานวิจัย วิดีทัศน์นำเสนอ และนวัตกรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณชน รวมทั้งการจัดทำแผ่นพับโบว์ชาร์ต หนังสือสรุปองค์ความรู้ และการเผยแพร่สู่สื่อสารมวลชน สื่อสารสนเทศ และการจัดพิมพ์เอกสารรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียด ดังนี้

๑. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

๒. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

๓. ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ แบบประเมินผลการปฏิบัติการ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ

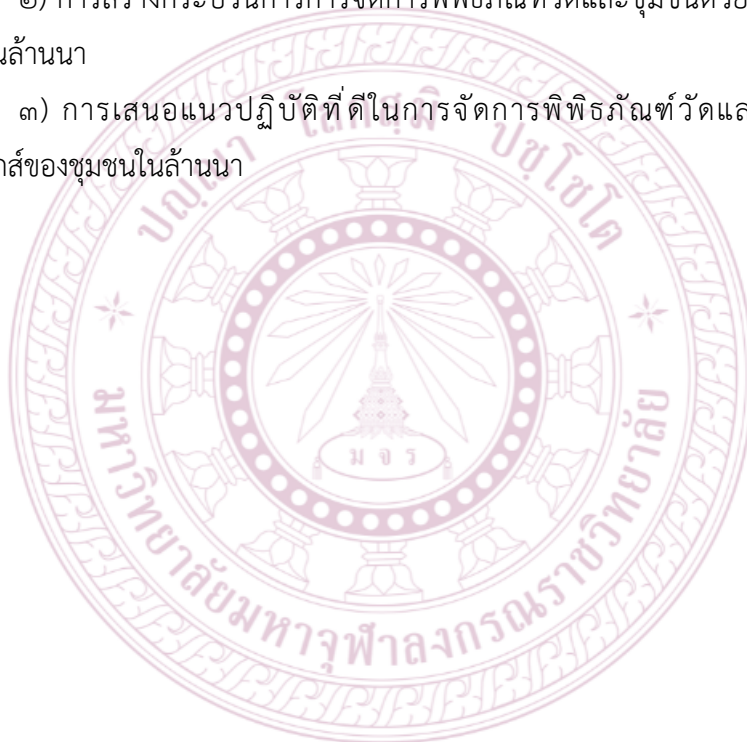
ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลด้วย วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) โดยการนำเอาข้อมูลของ ๔ กลุ่ม คือข้อมูลจากพระสงฆ์ ข้อมูลจากปราชญ์ชาวบ้าน ข้อมูลจากหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วเอาข้อมูลจาก ๔ กลุ่มมาตรวจสอบด้วยการยืนยันข้อมูลที่ตรงกัน โดยคัดเลือกเอาแต่ข้อมูลที่ตรงกันมาวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลที่ไม่ตรงกันนำไปหาข้อเท็จจริงอีกครั้งหนึ่ง

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบแล้วว่าเป็นข้อมูลที่ตรงกันของ ๓ กลุ่มมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนา ตามหลักอุปนัยวิธี ประเด็นดังนี้

๑) แนวทางการสร้างองค์ความรู้การจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

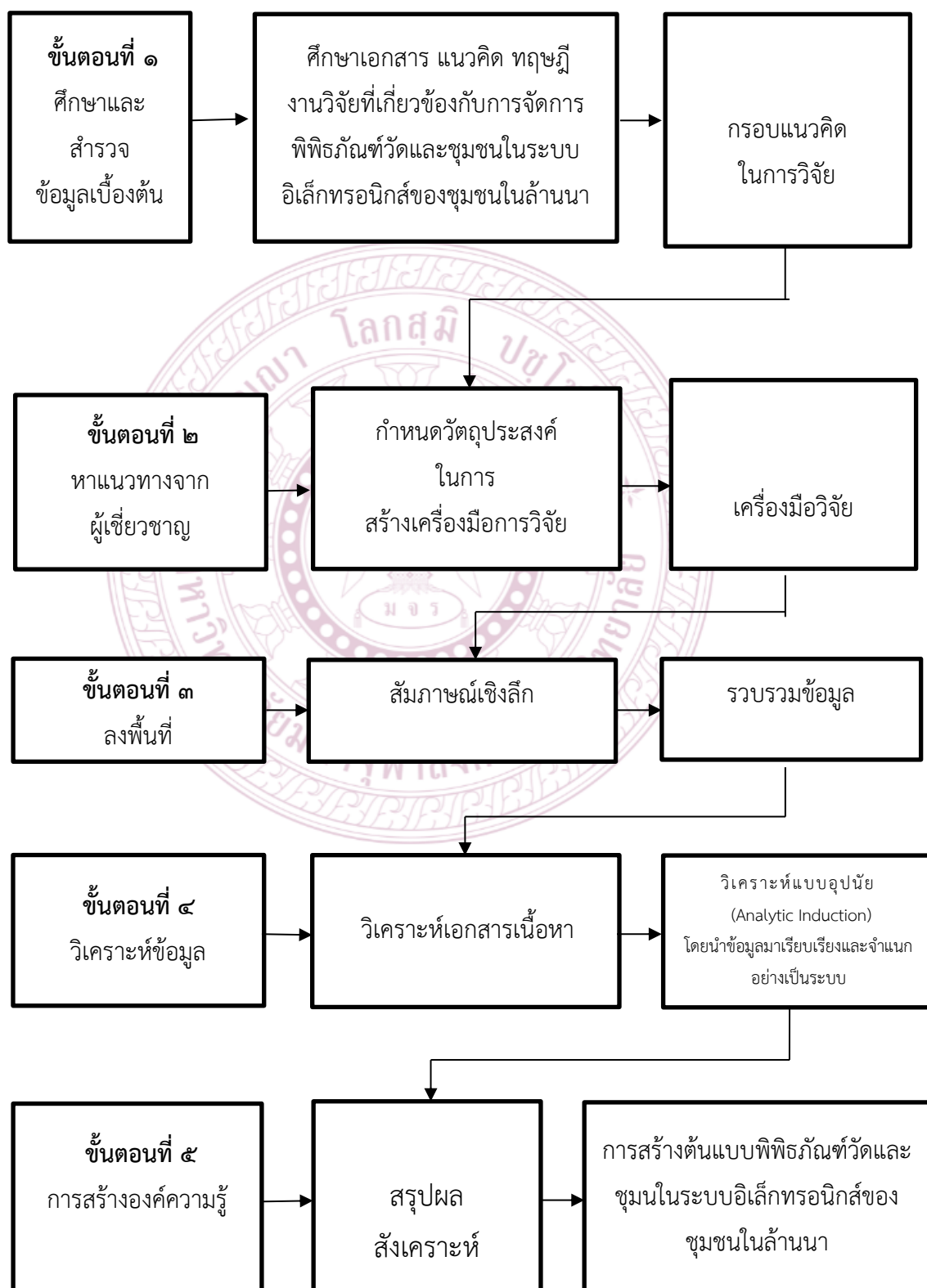
๒) การสร้างกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๓) การเสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ๕ ขั้นตอน มีดังนี้

จากภาพแสดงให้เห็นว่า

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปประเด็นที่จะนำมาใช้เป็นฐานในการศึกษา ได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ ๑ การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ ๒ กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ การหาแนวทางจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีความเกี่ยวข้อง ในการกำหนดเครื่องมือ “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา”

ขั้นตอนที่ ๓ การลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview)

ขั้นตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปและสังเคราะห์

ขั้นตอนที่ ๕ การสร้างองค์ความรู้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ในประเด็นการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

แผนงานการวิจัย เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา ๒. เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา และ ๓. เพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นส่วน ๆ ดังนี้

๔.๑ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา

๔.๒ การพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๔.๓ ต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

๔.๑ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา

การจัดตั้งพิพิธภัณฑท้องถิ่นในประเทศไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมสิ่งของ เครื่องสักการบูชา เครื่องใช้ทั้งของพระสงฆ์ที่เป็นศรัทธาของประชาชนในชุมชน เครื่องใช้ประจำท้องถิ่น หลักฐานในการตั้งถิ่นฐาน วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นที่จะเรียนรู้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่ถ่ายทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนผสมผสานกลายมาเป็นการนำมาใช้ดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาที่มีลักษณะที่เป็นนามธรรม อันได้แก่หลักความเชื่อ หลักธรรมคำสั่งสอน ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม อาทิเช่น เทคโนโลยีการประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แพทย์พื้นบ้านและการดูแลสุขภาพ การเกษตร ศิลปะ หัตถกรรม สถาปัตยกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นความรู้แบบองค์รวมที่เกิดจากการเชื่อมโยงความรู้หรือกิจกรรม ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เป็นวิถีความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamics) เปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ในตัวเองของแต่ละชุมชน จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และ การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละพื้นที่ของวัดที่เป็นพื้นที่การวิจัย ซึ่งเป็นพื้นที่วัดที่มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑในวัด ได้แก่ วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่าทั้ง ๓ วัดในชุมชนมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการจัดการเรื่องราวของพิพิธภัณฑในแต่ละแห่งแก่ชุมชนด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

๑. วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

การถ่ายทอดองค์ความรู้จะมีกระบวนการตั้งแต่การรวบรวมวัตถุของการจัดแสดงที่แสดงถึงวิถีชีวิตในชุมชน โดยเฉพาะเครื่องบริขารของครุบาแก้ว หรือหลวงปู่พระครูแก้ว ชยเสโน อดีตเจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ได้ชักชวนศรัทธาญาติโยมในการสร้างถาวรวัตถุไว้เพื่อให้ระลึกถึงพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนในชุมชน^{๑๒๔} เป็นสิ่งของที่มีคุณค่าต่ออารมณ์ ความทรงจำของชุมชนและผู้เข้าชม โดยที่ของใช้ของครุบาแก้วจะเป็นสื่อเพื่อเล่าถึงเรื่องราวการสร้างพลังศรัทธาในการพัฒนาชุมชน ซึ่งภายในพิพิธภัณฑ์จะมีองค์ความรู้เกี่ยวกับ

๑. เครื่องดนตรี
๒. เครื่องทองเหลือง
๓. อาวุธ
๔. เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร
๕. คัมภีร์ใบลาน
๖. เครื่องปั้นดินเผา
๗. เครื่องใช้ในครัวเรือน
๘. พระเครื่องบูชา พระเหรียญ

การจัดพิพิธภัณฑ์ มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคน มุ่งประเด็นเรื่องการศึกษา สร้างองค์ความรู้ในชุมชน ผ่านความศรัทธา การไว้น้อมเชื่อใจ รวบรวมของใช้ชาวบ้าน และของบริจาคจากชาวบ้าน เพื่อแสดงสื่อถึงชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน รวมไปถึงการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการจัดทำโฮมสเตย์ในชุมชนบ้านน้ำจำ เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนคนภาคเหนือชนานแท้ ทั้งด้านความเป็นอยู่หรืออาหารแบบพื้นเมือง กิจกรรมเรียนรู้การแกะสลักไม้ สอนโดยช่างที่มีฝีมือที่สุดในหมู่บ้าน มีการบรรยายข้อมูล และประวัติความเป็นมาของวัดและพิพิธภัณฑ์น้ำจำให้นักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาท่องเที่ยวเรียนรู้ในชุมชน

๒. วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

การถ่ายทอดองค์ความรู้มีกระบวนการเริ่มต้นจากการรวบรวมวัตถุของการจัดแสดงที่แสดงถึงวิถีชีวิตในชุมชน มีการดูแลโดยเจ้าอาวาสซึ่งเป็นบุคคลที่ชุมชนให้ความเชื่อถือ^{๑๒๕} โดยสิ่งของที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์เป็นของที่ศรัทธาประชาชนกว่า ๒๐๐ หลังคาเรือนในชุมชนนำมาถวายเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน อาทิเช่น ฝ้ายนัตยักซ์ มีความเก่าแก่ ๒๐๐ ปี โดยมีรายการบางอ้อ เคยมาทำการถ่ายทำ การออกสื่อผ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และมีการสื่อองค์ความรู้ต่างๆ ผ่านสื่อต่าง ๆ^{๑๒๖} เช่น

^{๑๒๔} สัมภาษณ์พระครูพิศาลเจติยารักษ์ , เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๒๕} สัมภาษณ์พระอาจารย์สมศักดิ์ สิริมงคล , วัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๒๖} สัมภาษณ์พระอธิการประหยัด วชิรธมโม, เจ้าอาวาสวัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา., ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

พะเยา Post , ชมรมชาวพะเยา และยังมีการรวบรวมเครื่องมือ เครื่องใช้ในการดำเนินชีวิต สอดแทรก การดำเนินวิถีชีวิต รักษาความเป็นล้านนา

๓. วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การถ่ายทอดองค์ความรู้มีกระบวนการเริ่มต้นด้วยการรวบรวมวัตถุ โดยสิ่งของที่อยู่ในพิพิธภัณฑสถานเป็นการรวบรวมของครูบาเสาร์ ทั้งพระพุทธรูป หีบธรรม คัมภีร์โบราณ^{๑๒๗} โดยพระพุทธรูปที่วัดเป็นพระพุทธรูปที่ขุดได้ที่เวียงภาคกลาง มีประชาชนถิ่บจักรยานมาเช่าขาย เป็นพระพุทธรูปที่เป็นองค์สีดำ เนื้อทองสัมฤทธิ์ และครูบาเสาร์มีความห่วงหาพันที่รักษาพระพุทธรูปนี้ไว้ เป็นของคู่บ้านคู่เมืองในวัดบ้านก้อง ถึงขนาดที่ยอมสละสมณศักดิ์เพื่อแลกกับการดูแลพระพุทธรูปนี้ และในทุก ๆ วันที่ ๒๐ เมษายนของทุกปี จะมีประเพณีการสงฆ์น้ำพระในชุมชนวัดบ้านก้อง ซึ่งครอบคลุมไปถึง ๓ ตำบล มากกว่า ๑,๐๐๐ หลังคาเรือน ปัจจุบันมีการดูแลบริหารจัดการโดยเจ้าอาวาส

จากที่กล่าวมาข้างต้นพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของคนท้องถิ่นในชุมชน สิ่งที่น่าสนใจจัดแสดงเป็นเนื้อหาที่เป็นชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น อันเนื่องมาจากพระภิกษุสงฆ์รวบรวมสิ่งของไว้ จัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถาน นำสิ่งของที่สะสมไว้มาจัดแสดง พิพิธภัณฑสถานดังกล่าวเป็นเพียงแต่นำวัตถุที่เก็บไว้มาจัดแสดงเท่านั้น ยังไม่เป็นการสื่อไปถึงที่มาที่ไป หรือประวัติศาสตร์ของแต่ละชิ้นซึ่งเป็นการแสดงถึงความหมายและเนื้อหาของสังคมวัฒนธรรม อาศัยเพียงคนท้องถิ่นจะเป็นเจ้าของ จัดตั้งเจ้าหน้าที่ดูแลกันเองรวมไปถึงการอธิบายและการนำชมพิพิธภัณฑสถานของวัดในชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นจะต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาในด้านประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ตามชุมชนต่างๆ ในพื้นที่หรือท้องถิ่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการแสดงถึงเรื่องราวประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์สังคม และชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นเป็นตัวหลัก เพื่อที่จะกำหนดหาอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ อันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่การพิจารณาถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้นพิพิธภัณฑสถานวัดในชุมชนจะมีองค์ประกอบด้วยหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม และหลักฐานทางชาติพันธุ์ในการที่จะสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ลักษณะของการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดในชุมชน จะประกอบไปด้วย

๑. มิติเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

พิพิธภัณฑสถานวัดในชุมชน เป็นสถานที่รวบรวมหรือจัดแสดงหลักฐานทางโบราณวัตถุ สิ่งของ เครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้ภูมิปัญญา เรื่องราวประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในชุมชน หรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสถานที่ บ้านเรือน สิ่งก่อสร้างสมัยโบราณที่อายุ รูปแบบทางศิลปะ สถาปัตยกรรมหรือประวัติความเป็นมาที่เป็นประโยชน์ ต่อการศึกษาเรื่องราวของชุมชนนั้นๆ ที่เรียกโดยรวมว่า โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี หรืออาคาร

^{๑๒๗} สัมภาษณ์พระครูโกวิทธรธวาทิ,ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ,๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

สถานที่อื่นใดที่แสดงถึงนัยสำคัญทางวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นให้คนในชุมชนและคนนอกชุมชนรับรู้และเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ โดยพิพิธภัณฑสถานประเภทนี้เป็นพิพิธภัณฑสถานที่เกิดขึ้นจากคนในท้องถิ่นจัดตั้งขึ้น โดยใช้ของที่มีอยู่ในท้องถิ่น งบประมาณของท้องถิ่น เป็นคลังสะสมองค์ความรู้ที่ คนเก่าแก่ได้สร้างสรรค์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา โดยมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตนเองเป็นสำคัญ ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ซึ่งวัดได้มีบทบาท ในการบริหารจัดการ จัดตั้งขึ้นและจัดแสดงวัตถุ ในบริเวณวัด พิพิธภัณฑสถานวัดหลายแห่งได้เกิดขึ้นจากพระสงฆ์และคนในท้องถิ่น ที่ต้องการเล่าถึงวิถีชีวิต ของชาวบ้านที่แตกต่างจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เน้นด้านโบราณวัตถุ พิพิธภัณฑสถานวัดบางแห่งก็ ตั้งขึ้นเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุที่ขุดค้นพบได้ในบริเวณใกล้เคียง^{๑๒๘}

ปัจจุบันพิพิธภัณฑสถานวัดในประเทศไทยมีจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่สามารถจัดกลุ่มตาม ประเภทประเด็นการนำเสนอได้เป็นสองกลุ่ม คือ พิพิธภัณฑสถานวัด ประเภทที่นำเสนอประเด็นเนื้อหาเป็น เรื่องราว เช่น เรื่องศาสนา คัมภีร์ ชีวประวัติของพระภิกษุสงฆ์ หรือเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เป็นต้น ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ พิพิธภัณฑสถานวัดที่เน้นการรวบรวมวัตถุต่างๆ แล้วนำมาแบ่งแยกเพื่อจัดแสดง ซึ่งจะพบพิพิธภัณฑสถานประเภทนี้อยู่จำนวนมาก แต่ทั้งนี้ พิพิธภัณฑสถานวัดโดยมากจะจัดตั้งขึ้นเพื่อแสดงวัตถุ ประเภทต่างๆ ที่ทางวัดได้เก็บสะสมครอบครองดูแล และอีกส่วนได้รับการบริจาคจากประชาชน ซึ่ง พิพิธภัณฑสถานวัดไม่มีความจำเป็นในการนำเสนอเรื่องราวหรือจัดแสดงวัตถุที่เกี่ยวข้องกับศาสนาหรือวัด เสมอไป บางแห่งจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ ในการประกอบอาชีพ และวัตถุที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวันของชาวบ้าน พิพิธภัณฑสถานวัดส่วนใหญ่ มักเริ่มขึ้นจากการระดมเก็บรวบรวมวัตถุต่างๆและ ทำการแบ่งประเภทวัตถุเพื่อนำเสนอ เนื่องจากเป็นพิพิธภัณฑสถานที่ชาวบ้านจัดแสดงเอง ทำให้เป็น พิพิธภัณฑสถานที่มีมุ่งเน้นวัตถุมากกว่าความรู้ที่สมควรจะได้รับ ยังไม่พบวิธีการนำเสนอและการถ่ายทอด ข้อมูลที่ดี วัตถุส่วนใหญ่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานวัด นอกเหนือจาก ศาสนวัตถุหรือวัตถุที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีวัตถุที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตประจำวันในอดีต ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเด่น แตกต่างกันไปตามภูมิภาค^{๑๒๙}

๒. มิติทางเครือข่ายทางสังคม

ในการดำเนินการจัดพิพิธภัณฑสถานวัดในชุมชนมุ่งที่จะจัดแสดงวัตถุที่เป็นการรวบรวมจากพลัง ศรัทธาของประชาชน โดยเนื้อหาเป็นการสร้างสิ่งที่ปลุกจิตสำนึกคนในชุมชนให้ตื่น ให้ภาคภูมิใจในตัวเอง และชุมชนอย่างต่อเนื่อง หากวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐร่วมมือกันในลักษณะเสมอภาค ศึกษาเรียนรู้ เริ่ม มาจากความต้องการภายในชุมชน โดยเริ่มทำความเข้าใจในเนื้อหา อัตลักษณ์ของสังคมและวัฒนธรรม ท้องถิ่น ในการดำเนินการเก็บข้อมูลจึงต้องอาศัยการออกไปสำรวจศึกษาตามชุมชนต่างๆของท้องถิ่น นอกเหนือไปจากชุมชนที่จะเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานวัดนั้น โดยทั่วไปและตามความเป็นจริง ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิด ทฤษฎี และวิธีการ ตลอดจนเทคนิคในการจัดพิพิธภัณฑสถานนั้นไม่ใช่คน จากภายใน หากเป็นคนภายนอกที่เป็นนักวิชาการ การวางแผน การกำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล และ

^{๑๒๘} ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๖๑). **พิพิธภัณฑสถานและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน** (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์. หน้า ๒๔

^{๑๒๙} ต่อจรัส พงษ์สาลี. (๒๕๔๗). **พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นในประเทศไทย: รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

วิเคราะห์ข้อมูล จึงเป็นเรื่องของคนจากภายนอกในการที่จะเข้าไปบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นร่วมกัน วัดและชุมชนเป็นผู้จัดและทำให้เกิดขึ้นโดยเกิดจากความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนต่อไป โดยการดำเนินการ คนในท้องถิ่นต้องเป็นคนในการดำเนินการคือเป็นผู้อยู่ในแหล่งกำเนิดพิพิธภัณฑ์มีความสัมพันธ์ในด้านเนื้อหา ระหว่างทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ดังนั้นการจัดพิพิธภัณฑ์ จะเป็นการแสดงสิ่งของบรรดาโบราณวัตถุ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ทางสังคม และชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนที่มียุ่ตามชุมชนต่างๆ ในท้องถิ่น

ในขณะที่ความร่วมมือของคนในท้องถิ่น การประสานงานร่วมกัน การให้ความร่วมมือกันทั้งชุมชน ภาครัฐและเอกชนที่อยู่ในท้องถิ่น ให้มีการจัดการแหล่งเรียนรู้ สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นที่จะได้รับประโยชน์เป็นหลัก เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการจัดการแหล่งเรียนรู้ การเรียนรู้ตลอดของมนุษย์เกิดขึ้นตลอดชีวิต โดยพิพิธภัณฑ์ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกรูปแบบ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้กันอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพโดยพิพิธภัณฑ์วัดในชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์ที่ดำเนินการโดยท้องถิ่นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของที่เกิดในชุมชนจะเห็นได้จาก การให้ความสำคัญการเรียนรู้ตลอดชีวิตการสร้างค่านิยมของคนในประเทศ เพื่อส่งเสริมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทรัพยากรของชุมชนให้มีความรู้สำหรับแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และ การสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละพื้นที่พบว่าลักษณะของพิพิธภัณฑ์วัดในชุมชน ๓ ได้แก่

๑. วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
๒. วัดบ้านต้อม ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
๓. วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

มีการสร้างแนวทางการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างอย่างดีในการร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด ในขณะที่มีข้อจำกัดในการให้ความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ^{๑๓๐} ซึ่งผู้วิจัยได้ร่วมกันสร้างแนวทางในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชนดังนี้

แนวทางที่ ๑ คือ การให้ความรู้ความเข้าใจการจัดการพิพิธภัณฑ์ในระบบอิเล็กทรอนิกส์แก่คนในชุมชน

^{๑๓๐} สัมภาษณ์พระอธิการประหยัด วชิรธมโม, เจ้าอาวาสวัดต้อมกลาง ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา., ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

พิพิธภัณฑวัดในชุมชนทั้ง ๓ แห่ง สร้างแนวทางการจัดการองค์ความรู้ผ่านการจัดเสวนากลุ่มย่อย การจัดเก็บข้อมูลของสิ่งของต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑวัดให้มีระเบียบ เป็นระบบ ด้วยการบันทึกรายละเอียดของโบราณวัตถุ สิ่งของมีค่า ข้าวของเครื่องใช้ ด้วยการบันทึก เลขทะเบียนวัตถุ ชื่อวัตถุ หมวดหมู่ ประเภทวัสดุ ขนาดของโบราณวัตถุ ปีพุทธศักราชที่สร้างผลงานชิ้นนั้น และภาพถ่าย

แนวที่ ๒ คือ การจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่น

พิพิธภัณฑวัดในชุมชนทั้ง ๓ แห่ง สร้างแนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑวัดในชุมชน ด้วยการบันทึกข้อมูลสิ่งของแต่ละชิ้น สร้างหมวดหมู่ในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์เพื่อความเป็นระบบ สะดวกในการค้นคว้าข้อมูลและการบำรุงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัดในชุมชน โดยจัดหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑวัด แบ่งตามประเภทของวัตถุ เช่น หมวดพระพุทธรูป หมวดข้าวของใช้ หมวดการดำรงวิถีชีวิต โดยสร้างเลขรหัสวัตถุสิ่งของ ใน Application โดยใช้ข้อมูลดังนี้

๑. สถานที่ตั้งของวัด
๒. ประวัติความเป็นมาของพิพิธภัณฑวัด
๓. สิ่งสำคัญที่อยู่ในวัด
๔. โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑวัดในชุมชน เรียงตามรหัสที่จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑวัด และทำการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ และมีการสร้าง QR Code และ Application

แนวที่ ๓ คือ แนวทางการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์

พิพิธภัณฑวัดในชุมชนทั้ง ๓ แห่ง มีการขึ้นทะเบียนวัตถุของพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่น ในระบบอิเล็กทรอนิกส์จะมีส่วนประกอบโดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ส่วนต้น บัตรทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑวัด และที่ตั้ง
๒. ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป ประกอบไปด้วย ชื่อวัตถุ เลขลำดับ หมวดหมู่ ประเภท ลักษณะทางกายภาพ
๓. ส่วนที่ ๒ การบันทึกข้อมูล ประกอบไปด้วย ผู้บันทึกข้อมูล วันที่บันทึกข้อมูล ผู้บันทึกภาพ รหัสภาพถ่าย สถานที่จัดเก็บวัตถุ
๔. ส่วนที่ ๓ คำอธิบายวัตถุ ประกอบไปด้วย แหล่งที่มาของข้อมูล ผู้เรียบเรียงข้อมูล วันที่เรียบเรียงข้อมูล

กระบวนการตามข้างต้นก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนสร้างและการแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นกระบวนการสร้างกติกา ระเบียบข้อบังคับ เป็นสร้างกฎระเบียบ หรือข้อบังคับในการเข้าชมพิพิธภัณฑวัดให้แก่กลุ่มผู้ดูแล และนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นอีกช่องทางในการช่วยพิพิธภัณฑวัดในเรื่องการดูแลรักษาโบราณวัตถุไม่ให้ชำรุดเสียหาย อันเป็นการอนุรักษ์โบราณของพิพิธภัณฑวัดชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๔.๒ การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา เป็นการสร้างระบบและกลไกในการจัดระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดในชุมชนนั้น คณะผู้วิจัยได้จัดระบบในลักษณะรูปแบบและการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างขึ้นมาก ที่เปรียบเสมือนสิ่งที่มีค่ามากไปด้วยคุณค่า มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เกิดจากการพัฒนาองค์ความรู้ในชุมชนในการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง

จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ทั้ง ๓ แห่งในล้านนา ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า การสร้างรูปแบบและการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณจะเป็นการบันทึกรายละเอียด เพื่อการนำไปบรรจุในระบบทะเบียนอิเล็กทรอนิกส์สำหรับพระพุทธรูป โบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ โดยการพิจารณาจากองค์ความรู้ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ ประกอบกันเป็นมรดกกับพิพิธภัณฑ์ของเก่า^{๑๓๑} สิ่งของในพิพิธภัณฑ์เป็นสิ่งของที่วัดและคนในชุมชนนำมาถวายระดมปัจจัยสร้างพิพิธภัณฑ์^{๑๓๒} ซึ่งจะจัดเป็นสถานที่ที่รวบรวมสิ่งของโดยไม่ได้รับการสนับสนุนทุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยคณะกรรมการวัด และพระภิกษุสงฆ์ในวัด ระดมทุนมาบูรณปฏิสังขรณ์ด้วยงบประมาณ ๒ แสนบาท ใช้เวลาระดมทุนเพื่อบูรณะประมาณ ๒ ปี ซึ่งเริ่มต้นเจ้าอาวาสมีความต้องการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และพัฒนาจากปัจจัยที่ทางวัดได้มาจากประเพณีต่าง อาทิเช่น ทอดผ้าป่า ถวายเป็นบุญบ้าน รวบรวมปัจจัยมาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ศรัทธาญาติโยมก็นำสิ่งของของบริจาค อาทิเช่น ๑) เครื่องมือเครื่องใช้ทางเกษตร ๒) เครื่องทอผ้า ๓) เครื่องใช้ในครัวเรือน ๔) เครื่องดนตรี ๕) อาวุธ ๖) รถจักรยานยนต์ ล้อเกวียน ผ่านการแนะนำของนักวิชาการ รวมทั้งตั้งให้พระสงฆ์เป็นผู้ดูแล มีการให้ช่างมาบำรุงรักษา^{๑๓๓}

สำหรับการสร้างรูปแบบและการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณ ควรมีการใส่รายละเอียด^{๑๓๔} ได้แก่

^{๑๓๑} สัมภาษณ์พระครูพิศาลเจติยารักษ์ , เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๒} สัมภาษณ์พระอาจารย์สมศักดิ์ สิริมงคล , วัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๓} สัมภาษณ์พระครูพิศาลเจติยารักษ์ , เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๔} สัมภาษณ์พระอธิการประยัต วชิรธมโม ,เจ้าอาวาสวัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๑. ปีที่สร้างผลงาน อาทิเช่น พระพุทธรูปนั้นเกิดขึ้นในสมัยใด
๒. วัสดุที่ใช้ในการทำชิ้นงาน อาทิเช่น ฝ้ายที่นำมาทำผ้ายันต์ ตัวอักษร
๓. ขนาดของโบราณวัตถุ อาทิเช่น พระพุทธรูปนั้นมีรูปทรงอย่างไร มีขนาดเท่าไร^{๑๓๕}
๔. รูปทรงของโบราณวัตถุ อาทิเช่น เป็นพระพุทธรูปปางอะไร
๕. ประวัติของผู้สร้างขึ้นงาน อาทิเช่น คนแกะสลักและสร้างพระพุทธรูป นอกจากนี้ควรมีเอกสารลงทะเบียนวัตถุโบราณ และมีการจัดหมวดหมู่ให้ชัดเจน

๕.๑ มีการจัดหมวดหมู่ของโบราณวัตถุ สิ่งของทั้ง ๓๐ ชิ้น โดยใช้อักษร/ตัวเลข^{๑๓๖}

๕.๒ มีการจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ แบ่งหมวดหมู่ของพระพุทธรูป ตามวัสดุที่ทำ เช่น จากไม้ หรือว่าโลหะ หากทำจากไม้ ก็กำหนดหมวดที่ ม.๐๐๑ ถ้าทำจากโลหะ ก็กำหนดเป็น ล.๐๐๑ เป็นต้น

๕.๓ มีการลงทะเบียนวัตถุในพิพิธภัณฑ์ทั้ง ๓๐ ชิ้น

ในการการสร้างรูปแบบ และการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณ ควรมีข้อมูลที่บอกถึงวัตถุแต่ละชิ้น เช่น เลขทะเบียนวัตถุ, ชื่อวัตถุ, หมวดหมู่, ขนาด (ความสูง, ความกว้าง, ความยาว), สภาพ (สมบูรณ์, ชำรุด), สภาพของวัตถุ เพื่อความละเอียด และสะดวกต่อการหาวัตถุชิ้นนั้นๆ รูปแบบสมัย/อายุ, หากเป็นพระพุทธรูป ควรบอกถึงพุทธลักษณะต่างๆ พุทธลักษณะ (ปาง) และภาพถ่าย^{๑๓๗} ผู้แกะสลัก ระยะเวลาในการแกะสลัก ชนิดของไม้ และรูปถ่าย ๓๖๐ องศา^{๑๓๘}

รูปแบบและการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ ควรใส่รายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องราว เนื้อหา รูปแบบศิลปะ (เช่น เครื่องแต่งกาย ยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย สถาปัตยกรรม วิถีชีวิต) เหตุการณ์ เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์หรือเรื่องราวทางพุทธประวัติ อายุของภาพประมาณ ๘๐ - ๑๐๐ ปี^{๑๓๙} จัดแบ่งตามประเภท เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทางการเกษตร เครื่องจักรสาน เครื่องทอผ้า งานแกะสลัก ฯลฯ

^{๑๓๕} สัมภาษณ์พระครูโกวิทธรรมวาที,ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ,๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๖} สัมภาษณ์สามเณรพอล จารุสมบัตินันท์ ,วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ,๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๗} สัมภาษณ์พระอธิการประหยัด วชิรธมโม ,เจ้าอาวาสวัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ,๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๘} สัมภาษณ์พระครูพิศาลเจติยารักษ์ , เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๓๙} สัมภาษณ์สามเณรวิชาญ ขจรเกียรติวนาลี ,วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ,๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

การจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ มีการใส่รายละเอียด หมวดหมู่ในการจัดการระบบทะเบียน โบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลและการ อารงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชน ควรจัดหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายใน พิพิธภัณฑ์แห่งนั้น เช่นจัดแบ่งเป็น ๒ หมวด โดยหมวดหลัก แบ่งตามประเภทของวัตถุ หมวดรองอาจ เป็นวัสดุที่ใช้ทำวัตถุชิ้นนั้น^{๑๔๐}

การจัดหมวดหมู่นั้น พิจารณาตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง^{๑๔๑} ควร แบ่งตามประเภทของวัตถุ เช่น หมวดพระพุทธรูป หมวดของใช้ หมวดเสื้อผ้า เป็นต้น ควรมีเลขรหัส วัตถุ ใน Application^{๑๔๒} ควรใส่ข้อมูลดังนี้

๑. สถานที่ตั้งของวัด
๒. ประวัติความเป็นมาของวัด
๓. สิ่งสำคัญที่อยู่ในวัด อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
๔. ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑ์วัด
๕. โบราณวัตถุจำนวน ๓๐ ชิ้น เรียงตามรหัสที่จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ ควรขึ้นทะเบียน โบราณวัตถุ และมีการสร้าง QR Code และ Application โดยควรส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีความ ทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบัน มีแต่ QR Code ของประวัติวัดเท่านั้น ทางวัดจึงต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ ให้มาช่วยถ่ายรูป ลงทะเบียนโบราณวัตถุ และทำ QR Code โดยการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ ควรมี การใส่รายละเอียด ดังนี้

๑. จัดหมวดหมู่ตามวัสดุ เช่น ทำจากผ้า โลหะ ไม้ กระดาษ เป็นต้น
๒. จัดหมวดหมู่ตามขนาด เช่น ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ โดยเรียงจากเล็กไปหา ใหญ่
๓. จัดหมวดหมู่ของภาพพระพุทธรูป โดยเรียงตามเรื่องราว เรียงตามทศชาติ/เรียงตามกัณฑ์ ต่าง ๆ
๔. การขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณ ควรใส่ชื่อตัววัด/ปี พ.ศ./รหัส เช่น วบล./๒๕๖๓/๐๐
๕. อาคารพิพิธภัณฑ์ ด้านบนจะเก็บพระพุทธรูป และคัมภีร์ใบลาน/คัมภีร์ธรรม/คัมภีร์ โบราณเอาไว้

^{๑๔๐} นางสาวเมธินี ศรีบุญเรือง, นักพัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนอิเล็กทรอนิกส์, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๔๑} นายต้นตะวัน สุวรรณศรี, นักพัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนอิเล็กทรอนิกส์, ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๔๒} สัมภาษณ์พระครูโกวิทธรรมวาที, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน, ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

๖. ช่างแกะสลักควรได้แสดงฝีมือ巧ผลงานการแกะสลักสิ่งขิงเครื่องใช้ ฯลฯ มาบริจาคไว้ที่พิพิธภัณฑ์ และใส่รายละเอียดว่าเป็นผลงานของครอบครัวไหน เพื่อมีคนที่มาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชื่นชอบในผลงานแกะสลักและอยากติดต่อช่าง จะได้ช่วยโฆษณาสินค้าแกะสลักไปในตัว เนื่องจากชุมชนบ้านหลด เป็นหมู่บ้านแกะสลักที่มีช่างฝีมือดี แกะสลักสิ่งของต่าง ๆ สวยงาม เพื่อเป็นการสืบทอดและรักษาผลงานแกะสลักของช่างในชุมชนเอาไว้

๗. ผู้เขียนยันต์ควรได้แสดงฝีมือ巧ผลงาน และใส่รายละเอียดว่าเป็นมนตราใด เพื่อเป็นการสืบทอดและรักษามนตรา

สรุปได้ว่าการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ จะใช้ทะเบียนรหัสเดิม ต่อจากวัตถุอื่น เช่น วปน./๒๕๕๑/๒๒๑ ซึ่งแสดงถึง (ชื่อวัด (สถานที่)/ปีที่ทำ/รหัสทะเบียนวัตถุ) ในอดีตหน่วยงานที่เข้ามาดูแลเรื่องนี้ คือ ศูนย์โบราณคดีภาคเหนือของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่^{๑๔๓} ส่วนใหญ่สิ่งของในพิพิธภัณฑ์ได้มาจากการบริจาคประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ คณะกรรมการวัดจึงควรช่วยกันคิด ช่วยกันจัดวาง และมีช่างมาช่วยจัดวางสิ่งของ แต่ไม่ได้จัดระบบหมวดหมู่ และไม่มีการสร้างรูปแบบการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณของที่รับบริจาคมาแต่ละชิ้น จึงไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ จัดวัตถุแต่ละชิ้นในพิพิธภัณฑ์ชุมชนล้านนาว่าัดน้ำจำ และมีป้ายที่เขียนด้วยลายมือ^{๑๔๔} ระบุชื่อ-นามสกุล ของผู้บริจาค ควรแยกประเภทของวัตถุสิ่งของว่าเป็นเครื่องมือการเกษตร เครื่องใช้ในครัวเรือน หรือวัตถุสิ่งของใดที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน^{๑๔๕}

๔.๓ ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา คณะผู้วิจัยได้จัดสร้างแอปพลิเคชันพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ชื่อว่า lpmuseum.net โดยได้นำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาของวัด ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งภาพถ่าย ๓ มิติของโบราณวัตถุ พร้อมด้วยข้อมูลเกี่ยวกับโบราณวัตถุทั้งหมด ๙๐ ชิ้น โดยเลือกพระพุทธรูปโบราณวัตถุมาวัดละ ๓๐ ชิ้น และข้อมูลที่สามารถติดต่อสอบถามได้ ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนจากวัดทั้ง ๓ แห่ง ในล้านนา ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

^{๑๔๓} สัมภาษณ์พระครูพิศาลเจติยารักษ์ , เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๔๔} สัมภาษณ์พระครูพิศาลเจติยารักษ์ , เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

^{๑๔๕} สัมภาษณ์พระอธิการประหยัด วชิรธมโม ,เจ้าอาวาสวัดต๋อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา , ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

การสร้างแอปพลิเคชันพีพริทัศน์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ มีวิธีการสร้าง ๙ ขั้นตอน คือ (๑) การศึกษาความต้องการของแอปพลิเคชัน (๒) การเตรียมเครื่องมือพัฒนาโปรแกรมหลัก (๓) การเตรียมแฟ้ม app.json ซึ่งเป็นข้อกำหนดแอปพลิเคชัน แต่ละ release (๔) การเตรียมแฟ้ม App.js (๕) การติดตั้งและสั่งประมวลผล (๖) การส่งผลงานขึ้นไปยัง expo.io (๗) การเข้าไปในเว็บไซต์ expo.io (๘) การเตรียมภาพสำหรับประกอบการพัฒนาแอปพลิเคชันใน Store และ (๙) การเข้าไปสมัครใช้งาน google developer account ซึ่งวิธีการสร้างแอปพลิเคชันพีพริทัศน์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์

จากการศึกษาพีพริทัศน์ชุมชนจากวัดทั้ง ๓ แห่งในล้านนา ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อ ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนพบว่า พีพริทัศน์ชุมชนแต่ละแห่ง ยังไม่มีการจัดทำฐานข้อมูลในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอต้นแบบพีพริทัศน์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการลงพื้นที่เพื่อไปจัดทำทะเบียนโบราณวัตถุ และจัดทำระบบข้อมูลโบราณวัตถุทั้ง ๙๐ ชิ้น จากวัดทั้ง ๓ วัด วัดละ ๓๐ ชิ้น เพื่อมาจัดทำพีพริทัศน์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งมีการนำระบบเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลของวัตถุโบราณ ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ได้แก่ ๑) มีการจัดทำ OR Code ๒) มีการสร้างแอปพลิเคชัน และ ๓) มีการจัดทำเว็บไซต์พีพริทัศน์ชุมชน

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาเว็บไซต์การสร้างต้นแบบพีพริทัศน์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในล้านนา และฐานข้อมูลพีพริทัศน์ ดังนี้

๑. โฮมเพจ เป็นเว็บเพจหลักของเว็บไซต์ ซึ่งภายในเว็บเพจจะประกอบไปด้วยชื่อเว็บไซต์ แถบเมนู รูปภาพที่สื่อถึงพีพริทัศน์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ และหัวข้อหลัก ๆ ประกอบด้วย หน้าหลัก ๓ แห่งในล้านนา ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อ ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ติดต่อบริเวณ และแผนที่ที่เกี่ยวข้อง แผนผังเว็บ

๒. ฐานข้อมูล จะประกอบไปด้วย ๔ ส่วน คือข้อมูลพีพริทัศน์ชุมชน ๓ แห่งในล้านนา ได้แก่ วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ , วัดบ้านต๋อม ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ วัดบ้านก้อ ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัยทั้ง ๓ โครงการวิจัยระบบจะเชื่อมโยงไปยังหน้าเว็บเพจที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับชื่อวัตถุพีพริทัศน์ที่ได้จัดแสดงไว้เป็นข้อมูลพีพริทัศน์ชุมชนทั้ง ๓ แห่ง ซึ่งภายในเว็บเพจจะประกอบไปด้วยไอคอนฐานข้อมูลพีพริทัศน์ชุมชนแต่ละประเภท คือ ประเภทพระไม้ ประเภทเครื่องวัตถุโบราณ และประเภทรูปภาพ ซึ่งในแต่ละเว็บเพจนั้นจะประกอบด้วยไอคอน จำนวน ๓๐ ไอคอน

๓. ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย เมื่อเลือกหัวข้อระบบจะเชื่อมโยงไปยังหน้าเว็บเพจที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาการทำวิจัยทั้ง ๔ โครงการนำไปเก็บไว้เพื่อที่จะได้ค้นหาข้อมูลเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

แผนงานการวิจัย เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ ๑. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนนา ๒. เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา และ ๓. เพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าวิจัย เป็นส่วน ๆ ดังนี้

- ๔.๑ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนนา
- ๔.๒ การพัฒนาพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา
- ๔.๓ ต้นแบบพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำให้การศึกษาย่างครบถ้วน จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-Depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในสถานที่ โดยศึกษาจากองค์การศึกษาที่มีการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ต่อการศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

จากการศึกษาในเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา ผู้วิจัยจะแบ่งการสรุปผลการวิจัยไว้ ดังนี้

๕.๑.๑ องค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในลำนนา

จากการวิจัยพบว่าองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑชุมชน ที่รวมไปถึงพิพิธภัณฑวัดด้วย อันเป็นสถานที่จัดแสดงวัตถุที่เป็นคุณค่าของชุมชนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นการรวบรวมสิ่งของ เครื่องรางของขลังที่สร้างพลังทางจิตใจ เครื่องใช้ของบุคคลที่ชุมชนศรัทธา พิพิธภัณฑท้องถิ่นในวัดจะสร้างองค์ความรู้ของแต่ละแห่งด้วยการรวบรวมข้อมูลหลักฐานที่

นำมาแสดงโดยทั่วไป ประกอบด้วย หลักฐานทางโบราณคดี ที่เป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมและหลักฐานทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ซึ่งได้จากวัตถุสิ่งของและคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่น เป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางสังคม รวมไปถึงการเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งรวบรวมความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และการปรับตัวในความเป็นอยู่ของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีปราชญ์ชาวบ้าน หรือบุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

พิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัดจึงเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งอาจเกิดขึ้นจากชาวบ้านหรือคนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้น หรือเกิดจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบต. วัด หรือโรงเรียน ซึ่งทำหน้าที่ดูแลอยู่ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของประวัติความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชนนั้น ๆ นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัดยังสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์ทางสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่น เดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมก็เป็นได้ และเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ก็จะเกิดสำนึกร่วมกันขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และกติกาในทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยมีพื้นฐานทางความเชื่อและศีลธรรมเดียวกัน ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนแต่ละท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าให้กับบุคคลอื่น ๆ อีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ภายในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน นอกจากนี้อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้คำตอบแก่ปัญหาบางประการที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว อาทิ ประวัติของชุมชนท้องถิ่น ประวัติการเกิดภัยพิบัติภายในชุมชน ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของวัดอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นต้น องค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับคนยุคใหม่ ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ตลอดจนทำให้ทราบถึงแนวปฏิบัติที่เหมาะสมให้กับคนยุคปัจจุบันได้อีกด้วย

จากการศึกษา พบว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัดมีความสำคัญต่อชุมชนแต่ละท้องถิ่น ในการก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความสามัคคีในชุมชนท้องถิ่น ช่วยให้คนทุกเพศ ทุกวัยหันกลับมาทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม สามารถช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวหากทำได้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาจเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้ เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ภายในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน นอกจากนี้อาจเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้คำตอบแก่ปัญหาบางประการที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว อาทิ ประวัติของชุมชนท้องถิ่น ประวัติการเกิดภัยพิบัติภายในชุมชน ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติความ

เป็นมาของวัดอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นต้น องค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับคนยุคใหม่ ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ตลอดจนถึงทำให้ทราบถึงแนวปฏิบัติที่เหมาะสมให้กับคนยุคปัจจุบันได้อีกด้วย สอดคล้องกับ **ไกรสิทธิ์ วิไลเลิศ^{๑๔๖}** ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัด เขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ เพื่อศึกษาความต้องการรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑภายในวัด , เพื่อจัดเรียงลำดับความต้องการจัดการพิพิธภัณฑภายในวัด เขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี และเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้การศึกษาจากเอกสาร การสำรวจใช้แบบสอบถาม แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล นำ ผลที่ได้มาวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการและกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการผลการศึกษาพบว่าพิพิธภัณฑในวัดนั้นมีทรัพยากรอยู่ครบ ทั้งสภาพแวดล้อมที่สวยงามแหล่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในส่วนของการจัดการงาน ด้านพิพิธภัณฑ นั้น พบว่าการแสดงวัตถุสิ่งของน่าสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สำหรับความต้องการในด้านต่างๆ นั้น พบว่า นักท่องเที่ยวเห็นว่าความต้องการด้านการพัฒนารูปแบบการจัดการบุคลากรภายในพิพิธภัณฑ อยู่ในระดับมาก ควรมีการปรับปรุงแก้ไขในด้านการให้ ผู้เข้าชมมีส่วนร่วมให้การจัดการให้มากขึ้นเพื่อความเหมาะสมและตรงกับความต้องการอย่างแท้จริงของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ ด้านการเงินและพัสดุในการจัดการพิพิธภัณฑ ราคาของที่ระลึกในส่วนการจัดการแสดงอาจจะมีการปรับราคาให้มีความเหมาะสมจูงใจให้ผู้เข้าชมซื้อ หากกลับบ้านให้มากขึ้นกว่านี้ เพื่อจะได้มีงบประมาณในส่วนนี้ไปพัฒนางานด้านพิพิธภัณฑต่อไป ด้านการจัดการภายในอาคารพิพิธภัณฑการจัดพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ ภายในอาคาร อาจจะมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมต่อความต้องการของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ เพื่อพัฒนาและจัดทำพิพิธภัณฑต่อไป จากการศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑท้องถิ่น ๓ แห่ง จากวัดทั้ง ๓ วัด จาก ๓ จังหวัดในภาคเหนือ ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นแหล่งรวบรวมโบราณวัตถุที่เก่าแก่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ได้แก่ ๑.วัดน้ำจำ ตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ๒.

วัดต่อมกลาง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และ ๓.วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็น พิพิธภัณฑท้องถิ่นชุมชนในวัดของจังหวัดในภาคเหนือ มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง มีการแสดงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างยั่งยืนภายใต้สังคมแห่งการเรียนรู้

^{๑๔๖} ไกรสิทธิ์ วิไลเลิศ (๒๕๕๖) ศึกษาเรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑวัด เขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งการเรียนรู้, หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารศิลปและวัฒนธรรม, คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา , บทคัดย่อ

๕.๑.๒ การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน ล้านนา

การจัดหมวดหมู่ระบบกลไกในการจัดการของพิพิธภัณฑ์ ควรมีการใส่รายละเอียดหมวดหมู่ในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน ในการค้นคว้าข้อมูลและการธำรงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชน ควรจัดหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนั้น เช่น จัดแบ่งเป็น ๒ หมวด โดยหมวดหลัก แบ่งตามประเภทของวัตถุ หมวดรองอาจเป็นวัสดุที่ใช้ทำวัตถุชิ้นนั้น การจัดหมวดหมู่ต้องพิจารณาตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ควร แบ่งตามประเภทของวัตถุ เช่น หมวดพระพุทธรูป หมวดของใช้ หมวดเสื้อผ้า เป็นต้น ควรมีเลขรหัสวัตถุ ใน Application โดยใส่ข้อมูลดังนี้

๑. สถานที่ตั้งของวัด
๒. ประวัติความเป็นมาของวัด
๓. สิ่งสำคัญที่อยู่ในวัด อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
๔. ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑ์ของวัด พ.ศ. ๒๕๔๗ (ข้อมูลดูได้จากประวัติหนังสือของวัด)
๕. โบราณวัตถุจำนวน ๓๐ ชิ้น เรียงตามรหัสที่จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ ควรขึ้นทะเบียน

โบราณวัตถุ และมีการสร้าง QR Code และ Application โดยควรส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบัน มีแค่ QR Code ของประวัติวัดเท่านั้น ทางวัดจึงต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ ให้มาช่วยถ่ายรูป ลงทะเบียนโบราณวัตถุ และทำ QR Code โดยการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับ **ฉลาด จันทรสมบัติ^{๑๔๗}** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน” โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ ๘ องค์กร ชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย ๒ หมู่บ้าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนที่พัฒนาประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมชุมชน เช่น การสร้างแรงจูงใจ และสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ ขั้นจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ ขั้นการนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน และขั้นประเมินผลสรุป โดยผลการนำรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนไปทดลองใช้กับองค์กรชุมชนเป้าหมาย ๘ องค์กรเป็นเวลา ๘ เดือน พบว่าทุกกลุ่มองค์กร เกิดนักจัดการความรู้ในชุมชน มีการดำเนินการจัดการความรู้ การตั้งคำถามและการปฏิบัติ โดยการแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนกความรู้ การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนและการประเมินผลความรู้ มีศูนย์จัดการความรู้ขององค์กรที่ขับเคลื่อนให้กลุ่มพึ่งตนเองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งบนเวทีจริงและเวทีเสมือน และกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

^{๑๔๗} ฉลาด จันทรสมบัติ, “การพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”, การศึกษาคุณภูมิบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘).

๕.๑.๓ ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

การพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ทั้ง ๓ แห่ง ในเขตพื้นที่ ๓ จังหวัดภาคเหนือ มีความเห็นว่าการพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และเพื่อเป็นการรักษาฐานข้อมูลเอาไว้ได้ในระยะยาว โดยก่อนจะมีการพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะผู้วิจัยโครงการย่อยที่ ๒ โดยพระครูสิริธรรมบัณฑิตและคณะผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อจัดทำรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อนำมาพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ต่อไปตามลำดับ แบ่งได้เป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ (๑) การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ (๒) การจัดทำระบบโดยมีการสร้าง QR Code และ (๓) การพัฒนาระบบและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยการทำเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสอดคล้องกับพรพิมล ประพฤติดี^{๑๔๘} (๒๕๖๑) ได้ศึกษาการนำเสนอเทคโนโลยีเสมือนจริงในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ ทำการวิเคราะห์โครงสร้างในการนำเสนอเสมือนจริงทั้ง ๕ ด้านได้แก่ โครงสร้าง รูปแบบ สภาพแวดล้อม เนื้อหา และวัตถุจัดแสดง พร้อมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขในการนำเสนอพิพิธภัณฑ์ศิลปะเสมือนจริงในปัจจุบันที่ไม่เพียงแต่ลดข้อจำกัดในเรื่องระยะทางแต่ยังพบว่า มีในเรื่องการตลาดของพิพิธภัณฑ์แอบแฝงอยู่เนื่องจากภาครัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณน้อยลงส่งผลให้พิพิธภัณฑ์รวมถึงแกลลอรีเอกชนต้องหารายได้เพื่อดำเนินการจัดการภายในและแย่งชิงผู้เข้าชมที่มีจำนวนจำกัดในท้องตลาดที่มีการแข่งขันสูงผ่านการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆภายใต้หน้าจอสื่อเสมือนจริง โดยพิจารณาจากพิพิธภัณฑ์ศิลปะที่มีชื่อเสียงและมีการนำเสนอเสมือนจริงที่สมบูรณ์รวมถึงความแตกต่างทางด้านโครงสร้าง รูปแบบและเนื้อหา เพื่อเป็นแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการนำเสนอพิพิธภัณฑ์ศิลปะเสมือนจริง ดังต่อไปนี้ ๑.Louvre Museum (France) ๒.National Gallery in London (United Kingdom) ๓.The Frick Collection (United States of America) ๔.The Uffizi Gallery (Italy)

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๑. การสร้างองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัด ควรนำไปสร้างนโยบายร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มาพิจารณาร่วมกันวางแผนการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงในการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน

^{๑๔๘} พรพิมล ประพฤติดี. (๒๕๖๑). การนำเสนอเทคโนโลยีเสมือนจริงในพิพิธภัณฑ์ศิลปะ. Humanities, Social Sciences and arts, ๑๒, ๑๑๐๔-๑๑๑๘.

๒. การสร้างองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัด ควรสร้างบุคคลเพื่อดูแลบริหารจัดการ และสร้างแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

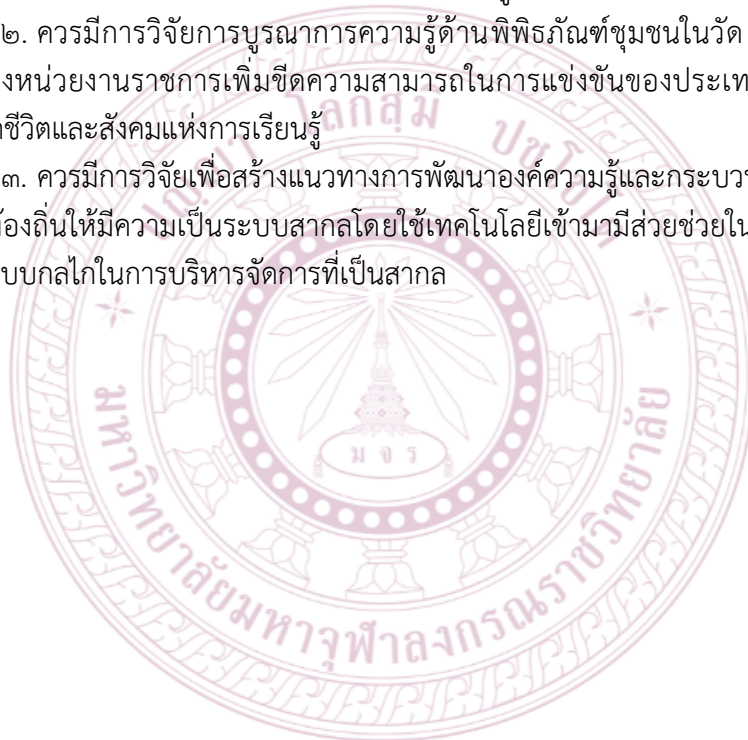
๓. การสร้างองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัด ควรมีจัดการระบบข้อมูลของวัตถุโบราณในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ข้อมูลที่บรรจภาษาของนักท่องเที่ยวที่นิยมเข้ามาท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการวิจัยการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงานพัฒนาและบูรณาการพิพิธภัณฑ์ทั่วทั้งประเทศไทย

๒. ควรมีการวิจัยการบูรณาการความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัด เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากรของหน่วยงานราชการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ด้วยการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้

๓. ควรมีการวิจัยเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีความเป็นระบบสากลโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการสร้างองค์ความรู้และสร้างระบบกลไกในการบริหารจัดการที่เป็นสากล

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ:

กันตยา เพิ่มผล. การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บุญศิริการพิมพ์
จำกัด, ๒๕๕๒.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

จินตวีร์ เกษมสุข. หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท
แอคทีฟ พรินท์ จำกัด, ๒๕๕๓.

จิรา จงกล. พิพิธภัณฑสถานวิทยา. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากรจัดพิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
พระราชทานเพลิงศพนางจิรา จงกล วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๓๒, ๒๕๓๒.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยสังคมและสถาบันวิจัย สภาวะแวดล้อม. โครงการพัฒนาการ
ดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม
, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
วิภาสา, ๒๕๕๔.

ทิตยา สุวรรณสุข. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๙.

ถวิลวดี บุรีกุล. เอกสารประกอบการศึกษาดูงานของคณะกรรมการการพัฒนาการเมืองและการมี
ส่วนร่วมของประชาชน วุฒิสภา เรื่อง “การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและ
กระบวนการ”. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.

_____. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน: การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม.
นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑.

ป้วย อึ้งภากรณ์. ศาสนธรรมกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไกลมลคิมทอง, ๒๕๓๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ทางสายกลางของการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๕๓.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.

_____. ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) หมวดสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๓.

เพ็ญพรรณ เจริญพร. พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ๓๐๐ ๒๖๑

พิพิธภัณฑ์สถานวิทยา (Museology). คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๔๘.

ระวี ถาวร. การติดตามระบบนิเวศอย่างมีส่วนร่วม: บทเรียนปัจจุบันสู่ทิศทางในอนาคต. ปทุมธานี: บริษัท ดุมาเยส จำกัด, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๖.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟอร์เพช, ๒๕๔๙.

วันชัย วัฒนศัพท์. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริพันธ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๗.

สนธยา พลศรี. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.

สมบูรณ์ สุขसारัญญ. การพัฒนาชนบทตามแนววิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. สังคมไทย: แนวทางวิจัยและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สายนต์ ไพธัญญจิตร. พิพิธภัณฑ์บริบาล (MUSEOPEN). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาพัฒนาโบราณคดีชุมชน (ARCHAEOPEN), ๒๕๕๓.

สายนต์ ไพธัญญจิตร. การจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน, ๒๕๕๐.

_____. การฟื้นฟูพลังชุมชนด้วยการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์: แนวคิดวิธีการ และประสบการณ์จากจังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการ

เรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส), ๒๕๔๘.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการเรื่องพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทย.

กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๙.

_____. **พิพิธภัณฑสถาน ประสพการณ์จากคนลงทำ**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร, ๒๕๕๑. (เอกสารทางวิชาการลำดับที่ ๖๗).

อรุณี เวียงแสง และคณะ. **การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร:
พิชชัญไทยออฟเซต, ๒๕๔๘.

(๒) บทความในวารสาร:

พิสิฐ เจริญวงศ์. “แนวคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม”. บทความเกี่ยวกับการจัดการ
ทรัพยากรวัฒนธรรมที่พิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารอาทิตย์รายสัปดาห์-รวมเล่มเป็นหนังสือ
สำหรับการศึกษาในหลักสูตรการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: คณะ
โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๑.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

ไกรสร เพ็งสกุล และคณะ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ”.
รายงานวิจัยกรมทรัพยากรน้ำ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,
๒๕๕๑.

ฉลาด จันทรมบัติ. “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”. การศึกษาดุษฎี
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๘.

ชัชฎา แก้วเปีย. **ทักษะของบุคลากรสำนักงานประกันสังคมที่ได้รับทุนศึกษาเพิ่มเติมต่อการนำ
ความรู้มาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะ
สังคม สงเคราะห์ศาสตร์ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒.

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. **ปริญญาพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

เอี่ยมอร ชลวร. “การจัดการความรู้เชิงพุทธบูรณาการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

ธีรชัย อาบ้อง. **แนวคิดทฤษฎีการพัฒนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://chornorpor.
blogspot.com/๒๐๑๑/๐๙/blog-post_๒๖.html](http://chornorpor.blogspot.com/๒๐๑๑/๐๙/blog-post_๒๖.html) [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๓].

พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. **ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมและนำเสนอ ข้อมูลพิพิธภัณฑ์ทั่วประเทศ**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : www.sac.or.th/museumdatabase/detail_museum [20 มีนาคม 2563].

มูลนิธิมั่นพัฒนา. **Sustainable Development Goals (SDGs) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.manpattanalibrary.com> [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๓]

๒. ภาษาอังกฤษ:

1. Secondary Sources

(I) Books:

Arthur Dunham. “The Outlook for Community Development”. **The Social Welfare**

Forum. Proceedings of The National Conference on Social Welfare, 1985,

Chum Wei Choo. “Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know”. **Congress of Southeast Asian Librarians**. 7-9. 35. April 2000.

Clyde W. Holsapple. **Handbook on Knowledge Management 1 Knowledge Matters**. Berlin: Springer-Verlag Berlin, 2003.

Davenport. And prusak. Working. **Knowledge: New Organization Management What They Know**. Boston: Harvard Business School, 2002.

Dynamic Knowledge Creation. in **Managing Knowledge An Essential Reader**. edited by Stephen Little. Paul Quintas and Tim Ray. London : SAGE Publications Ltd., 2002.

Edward Salkis and Gary Jones. **Knowledge Management in Education**. London: Kogan page, 2002.

George F. Gant. **Development Administration: Concepts, Goals, Methods**. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1979

Gulick, Luther. and L. Urwick. **Papers on the Science of Administration**. New York:

Ikujiro Nonaka. **A Dynamic Theory of Organization Knowledge Creation**. **Organization Science**5, 1994.

Ikujiro Nonaka and Hirotaka Takeuchi. **The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation.** USA: Oxford University Press, 1995.

Ikujiro Nonaka. **The Knowledge-Creating Company.** USA: Harvard Business School Press, 1998.

Michael Polanyi. **Personal Knowledge : Towards a Post-Critical Philosophy.** London: Routledge & Kegan Paul ,1962.

P. M. Senge. **The fifth discipline: the art and practice of the learning organization.** New York: Doubleday, 1990.

Paul Quintas. **Managing Knowledge in a New Century Managing Knowledge.** London: Sage Publication, 2002.

Peter F. Drucker. **The Practice of Management.** New York: Harper & Row, 1994.

Thomas H. Davenport and Laurene Prusak. **Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know, 2nd ed.** Massachusetts: Harvard Business School Press, 2000.

Thomas H. Davenport and Laurence Prusak. **Working Knowledge: How Organizations Manage What They Know.** 2nd edition. Boston Massachusetts: Harvard Business School Press, 2000.

Irma Becerra – Fernandez, and Rajiv Sabherwal. **Knowledge Management Challenges, and Technologies.** New Jersey: Pearson Education Inc, Upper Saddle River, 2004.

Ikujiro Nonaka. **The Knowledge Creating Company.** Harvard Business Review 91608 November, 1991.

Peter M. Senge. **The Fifth Discipline: The Art and Practice of Learning Organization.** New York: Doubleday Currency, 1990.

M. Marquardt. **Building the Learning Organization.** New York : MxFeW–Hill, 1996.

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในล้านนา”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ตามที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อนุมัติรับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ และผู้วิจัยใคร่ขอความรู้และข้อมูลจากท่านผู้บริหารองค์การ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ชุมชน ชาวบ้านในการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในล้านนาอันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่แก่วงการวิชาการ องค์การและประเทศชาติ

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๓. ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทุกข้อมูล ในแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยถือเป็นความลับ

๔. ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้จะเป็นข้อมูลหลักในการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในล้านนา

๕. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตรและคณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์

ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในล้านนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ-ฉายา/นามสกุล.....
 สถานที่ให้การสัมภาษณ์.....
 วัน/เดือน/ปี.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

คำถามข้อที่ ๑

ท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ในประเด็นเกี่ยวกับจุดแข็ง จุดอ่อน เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ของท่าน รวมถึงท่านมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับโอกาส และอุปสรรคในการศึกษาเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ของท่าน

คำถามข้อที่ ๒

ท่านมีการจัดองค์ประกอบและกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในล้านนาของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนของท่านมีลักษณะการดำเนินการเป็นอย่างไร โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการวางแผน , การดำเนินการ , การตรวจสอบ และการประเมินผล เพื่อสร้างองค์แห่งการเรียนรู้ในชุมชนของท่าน

คำถามข้อที่ ๓

ปัจจัยในการสร้างการจัดการความรู้และแนวปฏิบัติในการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในล้านนาของท่านมีลักษณะเช่นไร เมื่อวิเคราะห์สภาพตามปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร รวมทั้งการพิจารณาโอกาสและอุปสรรคที่มีต่อกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนของท่าน

คำถามข้อที่ ๔

แนวการจัดการความรู้และกระบวนการจัดการของเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อตัว
ขับเคลื่อนการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของท่าน ควรมี
กระบวนการเช่นไร และควรมีภาคีเครือข่ายจากแหล่งใด รวมทั้งความต้องการการสนับสนุนจาก
หน่วยงานอื่นในลักษณะใด

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการอนุเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ตามที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อนุมัติรับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ และผู้วิจัยใคร่ขอความรู้และข้อมูลจากท่านผู้บริหารองค์การ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ชุมชน ชาวบ้านในการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในลำนานาอันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่แก่วงการวิชาการ องค์การและประเทศชาติ

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๓. ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทุกข้อมูล ในแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยถือเป็นความลับ

๔. ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้จะเป็นข้อมูลหลักในพัฒนาการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง

๕. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์

นางสาวณณณีย์ ศรีสุข และคณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ- นามสกุล.....

สถานที่ให้การสัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปี.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

คำถามข้อที่ ๑

ท่านคิดว่าการสร้างรูปแบบและการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณ ควรมีการใส่รายละเอียดประเด็นใดบ้างเพื่อการนำไปบรรจุในระบบอิเล็กทรอนิกส์ในโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์

คำถามข้อที่ ๒

ท่านคิดว่าการจัดหมวดของพิพิธภัณฑ์ ควรมีการใส่รายละเอียด หมวดหมู่อย่างไรในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลและการธำรงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน

คำถามข้อที่ ๓

ท่านคิดว่าการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ควรมีรายละเอียด ระบบและกลไกของกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ทั้ง ๓ กระบวนการนี้เป็นไปในลักษณะใด

๓.๑ E- education กระบวนการให้ การสร้างและการแลกเปลี่ยนความรู้ อาทิเช่นจำนวนองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชน จำนวนองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และจำนวนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ E- engineering กระบวนการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ การสืบทอด

๓.๓ E- enforcement กระบวนการสร้างกติกา ระเบียบข้อบังคับ

คำถามข้อที่ ๔

ท่านคิดว่าปัจจุบันกระบวนการทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นขั้นตอนในการสร้างวิธีการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา ตามกระบวนการทางเทคโนโลยี ๗ ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนควรจัดกระบวนการจัดการเป็นไปในลักษณะใด

๔.๑ การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ

๔.๒ การรวบรวมข้อมูล

๔.๓ การเลือกวิธีการจัดการ

๔.๔ การออกแบบและปฏิบัติการ

๔.๕ การทดสอบ

๔.๖ การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ

๔.๗ การประเมินผล

คำถามข้อที่ ๕

ท่านคิดว่าการสร้าง Application ในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ควรมีระบบ กลไก และ Function อะไรบ้าง

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการอนุเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา”

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ตามที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้อนุมัติรับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในปีงบประมาณ ๒๕๖๕ และผู้วิจัยใคร่ขอความรู้และข้อมูลจากท่านผู้บริหารองค์การ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ชุมชน ชาวบ้านในการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในลำนานาอันจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่แก่วงการวิชาการ องค์การและประเทศชาติ

๒. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

๓. ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ข้อมูลทุกข้อมูล ในแบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยถือเป็นความลับ

๔. ผลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์นี้จะเป็นข้อมูลหลักในพัฒนาการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง

๕. ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ. และคณะผู้วิจัย

แบบสัมภาษณ์

การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ชื่อ- นามสกุล.....

สถานที่ให้การสัมภาษณ์.....

วัน/เดือน/ปี.....

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามแบบสัมภาษณ์

คำถามข้อที่ ๑

ท่านคิดว่าการสร้างรูปแบบและการขึ้นทะเบียนวัตถุโบราณ ควรมีการใส่รายละเอียดประเด็นใดบ้างเพื่อการนำไปบรรจุในระบบอิเล็กทรอนิกส์ในโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์

คำถามข้อที่ ๒

ท่านคิดว่าการจัดหมวดของพิพิธภัณฑ์ ควรมีการใส่รายละเอียด หมวดหมู่อย่างไรในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลและการธำรงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชน

คำถามข้อที่ ๓

ท่านคิดว่าการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนนา ควรมีรายละเอียด ระบบและกลไกของกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ทั้ง ๓ กระบวนการนี้เป็นไปในลักษณะใด

๓.๑ E- education กระบวนการให้ การสร้างและการแลกเปลี่ยนความรู้ อาทิเช่นจำนวนองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชน จำนวนองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา และจำนวนองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ E- engineering กระบวนการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ การสืบทอด

๓.๓ E- enforcement กระบวนการสร้างกติกา ระเบียบข้อบังคับ

คำถามข้อที่ ๔

ท่านคิดว่าปัจจุบันกระบวนการทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นขั้นตอนในการสร้างวิธีการพัฒนาระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑวัดและชุมชนในล้านนา ตามกระบวนการทางเทคโนโลยี ๗ ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนควรจัดกระบวนการจัดการเป็นไปในลักษณะใด

๔.๑ การกำหนดปัญหาหรือความต้องการ

๔.๒ การรวบรวมข้อมูล

๔.๓ การเลือกวิธีการจัดการ

๔.๔ การออกแบบและปฏิบัติการ

๔.๕ การทดสอบ

๔.๖ การปรับปรุงแก้ไขกระบวนการ

๔.๗ การประเมินผล

คำถามข้อที่ ๕

ท่านคิดว่าการสร้าง Application ในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑวัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ควรมีระบบ กลไก และ Function อะไรบ้าง

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการอนุเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัย

ภาคผนวก ข
บันทึกข้อความขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลวิจัย
และรายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

ที่ อว ๘๐๔๔/๖ ๐๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๔๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์ลงพื้นที่และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสวัดบ้านก้อง

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เรื่อง "การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา" โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ๓) เพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) นางสาวณณีย์ ศรีสุข

ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ลงพื้นที่เชิงปฏิบัติการ เพื่อนำข้อมูลมาสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุ และพัฒนาระบบกลไกในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนของท่านลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะวิจัยเห็นว่าพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัดของท่านมีวัตถุโบราณที่สำคัญ ควรค่าแก่การท่านบำรุงรักษา และควรจัดบันทึกข้อมูลลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับบุคคลที่สนใจ ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านอนุญาตให้คณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ในวันอังคารที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. และขอนิมนต์/เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลพิพิธภัณฑ์ชุมชนเข้าร่วม ๕ รูป/คน เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นางสาวณณีย์ ศรีสุข

โทร. ๐๘ ๕๔๔๔ ๓๖๕๐

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.ac.th

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์ลงพื้นที่และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
กราบเรียน พระครูพิศาลเจติยารักษ์ เจ้าอาวาสวัดน้ำจ้ำ

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ๓) เพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) นางสาวณณีย์ ศรีสุข

ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ลงพื้นที่เชิงปฏิบัติการ เพื่อนำข้อมูลมาสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุ และพัฒนาระบบกลไกในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนของท่านลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะวิจัยเห็นว่าพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัดของท่านมีวัตถุโบราณที่สำคัญ ควรค่าแก่การหาคำบำรุงรักษา และควรจัดบันทึกข้อมูลลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับบุคคลที่สนใจ ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านอนุญาตให้คณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ในวันอังคารที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. และขออนุมัติ/เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลพิพิธภัณฑ์ชุมชนเข้าร่วม ๕ รูป/คน เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ผู้ประสานงาน : นางสาวณณีย์ ศรีสุข
โทร. ๐๘ ๕๔๔๙ ๓๖๕๐

ที่ ยว ๘๐๔๔/

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๐๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๘๔๕๔-๕
www.mculampang.com

กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความเมตตาอนุญาตการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน เจ้าอาวาสวัดบ้านด้อม

ด้วยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ร่วมกับทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ในการทำวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ เรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา” โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา ๒) เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา ๓) เพื่อสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา โดยมีคณะผู้วิจัยประจำแผนงาน ประกอบด้วย

- ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
- ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
- ๓) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก ลงพื้นที่เชิงปฏิบัติการ เพื่อนำข้อมูลมาสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุ และพัฒนาระบบกลไกในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนของท่านลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์ คณะวิจัยเห็นว่าพิพิธภัณฑ์ชุมชนในวัดของท่านมีวัตถุโบราณที่สำคัญ ควรค่าแก่การอนุรักษ์ บำรุงรักษา และควรจัดบันทึกข้อมูลลงในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสำหรับบุคคลที่สนใจ ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุญาตให้คณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ในวันอังคารที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ตั้งแต่เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. และขออิมินต์/เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องในการดูแลพิพิธภัณฑ์ชุมชนเข้าร่วม ๕ รูป/คน เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุญาตจากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาอนุญาต

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นางสาวณณณีย์ ศรีสุข

โทร. ๐๘ ๕๔๔๔ ๓๖๕๐

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายลงพื้นที่ทำการวิจัย

ภาคผนวก ง
หนังสือการรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....๓๐ กันยายน ๒๕๖๕.....

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....พระครูพิศาลเจติยารักษ์..... ตำแหน่ง.....เจ้าอาวาสวัดน้ำจ้ำ.....

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....

ที่อยู่.....วัดน้ำจ้ำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่.....

โทรศัพท์.....๐๘๙-๙๕๐-๑๔๐๖..... โทรสาร.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา.....

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ. ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
๓) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข.

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่....1 ตุลาคม 2565.....จนถึง.....ซึ่ง

การนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑ ได้รับองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในลำนานา
 - ๒ ได้พัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา
 - ๓ ได้ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในลำนานา
 - ๔ วัดและชุมชนเกิดการเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อพระครูพิศาลเจติยารักษ์.....

.....(.....พระครูพิศาลเจติยารักษ์.....)

ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดน้ำจ้ำ.....

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สพ.๐๔.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....๓๐ กันยายน ๒๕๖๕.....

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....พระครูโกวิทธรรมวาที, ผศ.ดร..... ตำแหน่ง.....เจ้าอาวาสวัดบ้านก้อง.....

ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....

ที่อยู่.....วัดบ้านก้อง ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน.....

โทรศัพท์.....๐๖-๓๔๔๒-๔๔๓๒.....โทรสาร.....

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา.....

ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ. ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
๓) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข.

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่....1 ตุลาคม 2565.....จนถึง.....ซึ่ง

การนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑ ได้รับองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา
 - ๒ ได้พัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา
 - ๓ ได้ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา
 - ๔ วัดและชุมชนเกิดการเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(.....พระครูโกวิทธรรมวาที, ผศ.ดร.....)

ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านก้อง.....

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

แบบ สท.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่.....๓๐ กันยายน ๒๕๖๕.....

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า.....พระอธิการประหยัด วชิรธมโม..... ตำแหน่ง.....เจ้าอาวาสวัดต่อมกลาง.....
ชื่อหน่วยงาน/องค์กร/ชุมชน.....
ที่อยู่.....วัดต่อมกลาง ตำบลบ้านต่อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา.....
โทรศัพท์.....๐๘๙-๙๕๐-๑๔๐๖..... โทรสาร.....
ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา.....
ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ ๑) พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ. ๒) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร วัฒนบุตร
๓) นางสาวณณณีย์ ศรีสุข.

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☐ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- ☐ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่....1 ตุลาคม 2565.....จนถึง.....ซึ่ง
การนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

- ๑ ได้รับองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในล้านนา
 - ๒ ได้พัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา
 - ๓ ได้ต้นแบบพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนในล้านนา
 - ๔ วัดและชุมชนเกิดการเรียนรู้ เพิ่มศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
- ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อพระอธิการประหยัด วชิรธมโม.....

(.....พระอธิการประหยัด วชิรธมโม.....)

ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดต่อมกลาง.....

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก จ
ผลิตผล ผลิตภัณ์ และผลกระทบจากงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัยที่สอดคล้องกับ OKR (Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต (Output)

ผลผลิต		จำนวน	รายละเอียดของ ผลผลิต	ปีที่น่าส่งผลผลิต (dropdown)	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
องค์ความรู้	องค์ความรู้ ใหม่	2	1. ได้องค์ความรู้ จากการ พัฒนารูปแบบ ปัญหา และอุปสรรค จาก ศักยภาพของการสร้าง เครื่องค่ายภูมิปัญญาและ หัตถกรรมท้องถิ่น 2. ได้นวัตกรรมการ เครือข่ายความร่วมมือ บริหารจัดการภูมิปัญญา และหัตถกรรมท้องถิ่นสู่ การพัฒนาชีวิตเชิงพุทธ	2565	✓	
การพัฒนา กำลังคน	นศ.ระดับ อาชีวศึกษา					
	นศ.ระดับ ปริญญาตรี	20	ได้พัฒนานักศึกษาให้ ฝึกประสบการณ์เป็น นักวิจัยและร่วม พัฒนาการจัดการ พิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนในระบอบอิเล็กทรอนิกส์ของชุมชนใน ล้านนา	2565	✓	
	นศ.ระดับ บัณฑิตศึกษา					
	นักวิจัยเชิง ปฏิบัติการ (พื้นฐาน, R&D)	5	ได้ฝึกฝนประสบการณ์ การทำงานวิจัยและ ร่วมพัฒนาการจัดการ พิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนในระบอบอิเล็กทรอนิกส์	2565	✓	

ผลผลิต		จำนวน	รายละเอียดของ ผลผลิต	ปีที่น่าส่งผลผลิต (dropdown)	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
			ทรอนิกส์ของชุมชนใน ล้านนา			
	นักวิจัยชุมชน ท้องถิ่น	8	ได้พัฒนานักวิจัย เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กับการจัดการ พิพิธภัณฑวัดและ ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทรอนิกส์ของชุมชนใน ล้านนา	2565	✓	
	นักวิจัย ภาคเอกชน					
	นักวิชาการ อิสระ					
ผลงานตีพิมพ์	ระดับชาติ (ระบุ ฐานข้อมูลที่ ตีพิมพ์)	3	ได้เผยแพร่ผลงานการวิจัย โครงการย่อย จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้และ กระบวนการสร้างการ จัดการพิพิธภัณฑวัดและ ชุมชนในล้านนา โครงการวิจัยย่อยที่ 2 การพัฒนาพิพิธภัณฑ วัดและชุมชนด้วย ระบบอิเล็กทรอนิกส์ ของชุมชนในล้านนา โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การสร้างต้นแบบ พิพิธภัณฑวัดและชุมชน	2565	✓	

ผลผลิต		จำนวน	รายละเอียดของ ผลผลิต	ปีที่น่าส่งผลผลิต (dropdown)	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
			ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ของชุมชนในล้านนา			
	นานาชาติ (ระบุ ฐานข้อมูล ที่พิมพ์)					
หนังสือ	Book chapter ระดับชาติ	1	ได้จัดทำหนังสือ ผลงานวิจัย เรื่อง การ จัดการพิพิธภัณฑวัดและ ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ของชุมชนในล้านนา	2565	✓	
	Book chapter ระดับ นานาชาติ					
	หนังสือเล่ม ระดับชาติ					
	หนังสือเล่ม ระดับ นานาชาติ					
การประชุม เผยแพร่ผลงาน/ สัมมนาระดับชาติ	นำเสนอแบบ ปากเปล่า	1	ได้นำเสนอผลงานวิจัย เรื่อง การจัดการ พิพิธภัณฑวัดและชุมชน ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของ ชุมชนในล้านนา	2565	✓	
	นำเสนอแบบ โปสเตอร์					
การประชุม เผยแพร่ผลงาน/ สัมมนาระดับ นานาชาติ	นำเสนอแบบ ปากเปล่า					
	นำเสนอแบบ โปสเตอร์					
ต้นแบบผลิตภัณฑ์	ระดับ ห้องปฏิบัติการ					

ผลผลิต		จำนวน	รายละเอียดของ ผลผลิต	ปีที่น่าส่งผลผลิต (dropdown)	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
	ระดับ ภาคสนาม	1	ได้คู่มือรูปแบบพิพิธภัณฑ์ ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ ทรอนิกส์ คณะสงฆ์และ ภาครัฐ ที่มีความ สอดคล้องกับการจัดการ มรดกทางวัฒนธรรมแบบ มีส่วนร่วม และ วัดและ ชุมชนทั้ง 3 แห่ง ใน จังหวัดลำนานา ได้องค์ ความรู้และฝึกปฏิบัติ กระบวนการสร้างการ จัดการพิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนในลำนานาให้เป็นไป ตามมาตรฐานสากลของ การจัดพิพิธภัณฑ์ ได้การ พัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนที่ตั้งอยู่กับที่ใน สถานที่ตั้ง บ้านทึกลงใน ระบบอิเล็กทรอนิกส์ และได้ต้นแบบพิพิธภัณฑ์ วัดและชุมชน จำนวน 3 แห่งๆ ละ 30 ชิ้น รวม ทั้งหมด 90 ชิ้นในรูปแบบ เว็บไซต์, QR Code , แอปพลิเคชัน	2565	✓	
	ระดับ อุตสาหกรรม					
ต้นแบบเทคโนโลยี	ระดับ ห้องปฏิบัติการ					
	ระดับ ภาคสนาม					
	ระดับ อุตสาหกรรม					

ผลผลิต		จำนวน	รายละเอียดของ ผลผลิต	ปีที่น่าส่งผลผลิต (dropdown)	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
โครงสร้างพื้นฐาน	ห้องปฏิบัติการ / หน่วยวิจัย					
	ศูนย์วิจัยและ พัฒนา					
	โรงงาน ต้นแบบ					
กระบวนการใหม่	ระดับ ห้องปฏิบัติการ					
	ระดับ ภาคสนาม					
	ระดับ อุตสาหกรรม					
ทรัพย์สินทาง ปัญญา	อนุสิทธิบัตร					
	สิทธิบัตร					
	ลิขสิทธิ์					
	เครื่องหมาย ทางการค้า					
	ความลับ ทางการค้า					
	พันธุ์พืช/พันธุ์ สัตว์					

ผลลัพธ์ (Expected Outcomes) และผลกระทบ (Expected Impacts) ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

ผลลัพธ์	จำนวน	รายละเอียดของ ผลลัพธ์	ผู้ได้รับ ผลกระทบ	ปีที่น่าส่ง ผลลัพธ์	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
ผลงานตีพิมพ์ (Publications)	3	ได้เผยแพร่ผลงานการ วิจัยโครงการย่อย จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่	นักวิจัย, สาธารณชน	2565	✓	

ผลลัพธ์	จำนวน	รายละเอียดของ ผลลัพธ์	ผู้ได้รับ ผลกระทบ	ปีที่น่าส่ง ผลลัพธ์	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
		โครงการวิจัยย่อยที่ 1 ศึกษาองค์ความรู้และ กระบวนการสร้างการ จัดการพิพิธภัณฑ์วัด และชุมชนในล้านนา โครงการวิจัยย่อย ที่ 2 การพัฒนา พิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนด้วยระบบ อิเล็กทรอนิกส์ของ ชุมชนในล้านนา โครงการวิจัยย่อยที่ 3 การสร้างต้นแบบ พิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนในระบบ อิเล็กทรอนิกส์ของ ชุมชนในล้านนา				
การอ้างอิง (Citations)						
เครื่องมือและระเบียบ วิธีการวิจัย (Research tools and methods)						
ฐานข้อมูลและแบบจำลอง วิจัย (Research databases and models)						
ความก้าวหน้าในวิชาชีพ ของบุคลากรด้าน วิทยาศาสตร์วิจัยและ นวัตกรรม (Next destination)						

ผลลัพธ์	จำนวน	รายละเอียดของ ผลลัพธ์	ผู้ได้รับ ผลกระทบ	ปีที่น่าส่ง ผลลัพธ์	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
รางวัลและการยอมรับ (Awards and recognition)						
การใช้ประโยชน์จาก เครื่องมือ อุปกรณ์ ห้องวิจัย และโครงสร้างพื้นฐาน (Use of facilities and resources)						
ทรัพย์สินทางปัญญาและ การอนุญาตให้ใช้สิทธิ (Intellectual property and licensing)						
การจัดตั้งบริษัท (Spin-off Companies)						
ผลิตภัณฑ์ใหม่ (New Products)	240	ได้บันทึกข้อมูลภาพและ ข้อมูลวัตถุโบราณใน พิพิธภัณฑ์วัดและ ชุมชนในรูปแบบ อิเล็กทรอนิกส์ จำนวน 90 ชิ้น	วัดและชุมชน ผู้ ร่วมวิจัย	2565	✓	
ทุนวิจัยต่อยอด (Further funding)		สามารถนำผลงานวิจัย ที่ได้ของโครงการวิจัย เดิมมาเขียนเป็น ข้อเสนอโครงการเพื่อ ขอรับทุนวิจัยต่อยอด ในโครงการใหม่เพื่อ สร้างเครือข่าย พิพิธภัณฑ์ของวัดและ ชุมชนทั่วประเทศ	เครือข่าย พิพิธภัณฑ์ของ วัดและชุมชน	2566		✓
ความร่วมมือหรือหุ้นส่วน ความร่วมมือ (Collaborations and partnerships)						

ผลลัพธ์	จำนวน	รายละเอียดของ ผลลัพธ์	ผู้ได้รับ ผลกระทบ	ปีที่น่าส่ง ผลลัพธ์	นำส่ง KR ตรง	นำส่ง KR โดย อ้อม
การผลักดันนโยบาย แนว ปฏิบัติ แผนและ กฎระเบียบ (Influence on policy, practice, plan and regulations)						
กิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วม (Engagement activities)	1	ทีมวิจัย ได้นำเสนอ ผลงานด้านวิจัย กับ กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อขับเคลื่อนให้เกิด การนำผลงานวิจัยไปใช้ ประโยชน์ และเป็น เส้นทางที่ส่งผลให้ เกิดผลกระทบในวง กว้างต่อไป	ทีมวิจัย /กลุ่ม ผู้เข้าร่วม กิจกรรม	2565	✓	

ผลกระทบ Expected Impacts

ผลกระทบ	คุณค่าที่จะส่งมอบ(value proposition) ในด้าน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เมืองาน ววน. สิ้นสุดลงและถูก นำไปใช้ในวงกว้าง	หน่วยงาน / ผู้ได้รับ ประโยชน์ หรือผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียจากการนำ ผลงาน ววน. ไปใช้ ประโยชน์	พื้นที่ที่น่าผลงาน ววน. ไปใช้ประโยชน์
ด้านเศรษฐกิจ	ได้ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก วัดและ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการใช้องค์ ความรู้ใหม่จากผลการวิจัย มาจัดการ พิพิธภัณฑวัดและชุมชนให้มีระบบ ระเบียบ ถูกหลักเกณฑ์การจัด พิพิธภัณฑศาสดา จนเป็นพิพิธภัณฑวัด และชุมชนที่ก่อให้เกิดการส่งเสริมการ	มหาวิทยาลัยร่วมวิจัย/ชุมชน ร่วมวิจัย/วัฒนธรรมจังหวัด ลำปาง	พิพิธภัณฑวัดและชุมชนที่ ร่วมวิจัย 3 แห่งได้แก่ 1. จ.เชียงใหม่ 2. จ.ลำพูน 3. จ.พะเยา

ผลกระทบ	คุณค่าที่จะส่งมอบ(value preposition) ในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เมืองงาน ววน. สิ้นสุดลงและถูกนำไปใช้ในวงกว้าง	หน่วยงาน / ผู้ได้รับประโยชน์ หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการนำผลงาน ววน. ไปใช้ประโยชน์	พื้นที่ที่นำผลงาน ววน. ไปใช้ประโยชน์
	ท่องเที่ยว สร้างมูลค่าเพิ่ม และก่อให้เกิดรายได้ในชุมชน		
ด้านสังคม	นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและนวัตกรรม ไปสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเสริมพลัง ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ มีส่วนร่วมและสามารถพึ่งพาตัวเองได้ โดยใช้วัตถุโบราณในพิพิธภัณฑ์อันเป็นอัตลักษณ์ของวัดและชุมชนของตนเองมาพัฒนาเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบ อิเล็กทรอนิกส์ การพิพิธภัณฑ์ของวัดและชุมชนอื่นไปสู่สาธารณชน หรือผลักดันไปสู่นโยบายที่ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง และสร้างผลตอบแทนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการลงทุนวิจัยและนวัตกรรมเชิงมูลค่า และชุมชนเกิดความรักและเห็นคุณค่าในวัตถุโบราณที่บรรพบุรุษได้สืบทอดต่อกันมาสู่อนุชนให้อนุรักษ์ต่อไป	มหาวิทยาลัยร่วมวิจัย/ชุมชนร่วมวิจัย/วัฒนธรรมจังหวัด ลำปาง/ผู้เข้าร่วมวิจัย	พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนที่ร่วมวิจัย 3 แห่งได้แก่ 1. จ.เชียงใหม่ 2. จ.ลำพูน 3. จ.พะเยา
ด้านสิ่งแวดล้อม	นำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้น เพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่ความยั่งยืน	มหาวิทยาลัยร่วมวิจัย/ชุมชนร่วมวิจัย/วัฒนธรรมจังหวัด ลำปาง/ผู้เข้าร่วมวิจัย	พิพิธภัณฑ์วัดและชุมชนที่ร่วมวิจัย 3 แห่งได้แก่ 1. จ.เชียงใหม่ 2. จ.ลำพูน 3. จ.พะเยา

ประวัติผู้วิจัย

๑. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) : นางสาวณฤณีย์ ศรีสุข
 ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) : Miss Narunee Srisuk
 วัน เดือน ปีเกิด : วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๓
 หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน : XXXXXXXXXX
 สถานที่เกิด : โรงพยาบาลแม่และเด็ก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
 ภูมิลำเนา : บ้านเลขที่ ๒๐/๑ หมู่ ๒ ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง
 จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๐๐๐
 หน่วยงาน : เลขที่ ๖๖๒ หมู่ ๒ ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา
 จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
 หมายเลขโทรศัพท์ : ๐๙๕-๔๔๙๓๕๕๐
 E-mail : narunee2533@gmail.com
 Facebook : Narunee Srisuk
 ID Line : Gem4442

ประวัติการศึกษา

- ปี ๒๕๔๕ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนจิตรารัตนา จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๔๘ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนจิตรารัตนา จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๔๙ สอบได้ธรรมศึกษาชั้นเอก สำนักเรียนศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๑ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนยุพราชวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๕ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๖ สอบได้ตามหลักสูตรของอธิธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย
 ชั้นจุฬารัตนาชั้นเอก สำนักเรียนวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๖ จบหลักสูตรนักศึกษาคูสมานี รุ่นที่ ๓๓ อธิพิณ พลังแห่งฤทธิ์สถาบันพลังจิตตานุภาพ สาขา ๒๔ บ้านศรีสุกรี จังหวัดเชียงใหม่

- ปี ๒๕๕๓ สอบได้ตามหลักสูตรของอธิธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย
ชั้น มัธยมศึกษาอาชีวศึกษา สำนักเรียนวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๔ ศึกษาบาลีศึกษา ประโยค ๑ - ๒ สำนักเรียนวัดสวนดอก (พระอาราหลวง) จังหวัดเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๕ จบการศึกษาระดับปริญญาโท พุทธศาสนมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ปี ๒๕๕๙ - ปัจจุบัน กำลังศึกษาระดับปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- ปี ๒๕๖๓ กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี (ใบที่สอง) คณะนิสิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรม
มาธิราช

ประวัติการทำงาน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ - ๒๕๕๔

- รับจ้างครูสอนพิเศษนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕-๖ ในรายวิชา คณิตศาสตร์
วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ณ บ้านศรีสุข-บุญถนอม ตำบลท่าศาลา อำเภอเมือง จังหวัด
เชียงใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕

- นิสิตฝึกปฏิบัติงานด้านสังคมสงเคราะห์ ณ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ บ้าน
ธรรมปรณเชียงใหม่ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ - ๒๕๖๐

- พิธีกรรายการธรรมะ รายการ “ปัญหาธรรม ปัญหาใจ” วัดไร่เปิง (ตโปทาราม) สำนักปฏิบัติ
ธรรมแห่งที่ ๒ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทางช่อง YouTube

ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๓

- ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะแนว
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ตำแหน่ง เลขานุการ ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาการแนะ
แนว คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ - ปัจจุบัน

- ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ตำแหน่ง เลขานุการ ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ตำแหน่ง หัวหน้างานกิจการนิสิต สังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ตำแหน่ง เลขานุการ คณะทำงานพัฒนากลไกประสานงานหลักประกันสุขภาพวิถีพุทธระดับพื้นที่ ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- ตำแหน่ง เลขานุการ คณะอนุกรรมการศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพประชาชน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

พ.ศ. ๒๕๖๑

(ภาษาไทย)

โครงการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

(ภาษาอังกฤษ)

THE DEVELOPMENT PROJECT OF CULTURAL ECOLOGY
LEARNING CENTER

ตำแหน่ง

ผู้ร่วมวิจัย

หัวหน้าโครงการ

พระครูธีรสุตพณฺณ, ดร. (พระมหาสง่า ไชยวงศ์, ดร.)

ดำเนินการวิจัย

ภายใต้โครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนว
พระพุทธศาสนา (สรพ.)

สนับสนุนโดย

สำนักงานสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้การบริหารโครงการ
โดยสถาบันพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ ๒๕๖๑

พ.ศ. ๒๕๖๓

(ภาษาไทย)

การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
ของจังหวัดลำปาง

(ภาษาอังกฤษ)

THE MANAGEMENT OF COMMUNITY MUSEUM IN
ELECTRONIC SYSTEM OF LAMANG PROVINCE

ตำแหน่ง ผู้ช่วยนักวิจัย
 หัวหน้าโครงการ พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
 ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 (ภาษาไทย) การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์
 ในจังหวัดลำปาง
 (ภาษาอังกฤษ) THE COMMUNITY MUSEUM DEVELOPMENT WITH
 ELETRONICS SYSTEM IN LAMPANG PROVINCE

ภายใต้แผนงาน
 (ภาษาไทย) การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
 ของจังหวัดลำปาง
 (ภาษาอังกฤษ) THE MANAGEMENT OF COMMUNITY MUSEUM IN
 ELECTRONIC SYSTEM OF LAM[ANG PROVINCE

ตำแหน่ง ผู้ช่วยนักวิจัย
 หัวหน้าโครงการ พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.
 ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 (ภาษาไทย) การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
 (ภาษาอังกฤษ) THE PROTOTYPE OF A CIMMUNITY MUSEUN IN AN ELETRONIC
 SYSTEM

ภายใต้แผนงาน
 (ภาษาไทย) การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์
 ของจังหวัดลำปาง
 (ภาษาอังกฤษ) THE MANAGEMENT OF COMMUNITY MUSEUM IN
 ELECTRONIC SYSTEM OF LAM[ANG PROVINCE

ตำแหน่ง หัวหน้าโครงการวิจัย
 ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานบทความวิชาการ

๑. บทความวิชาการ เรื่อง “จิตสำนึกในหน้าที่ของความเป็นครู โดย ภควัต ศรียารัตน์, อีระวัฒน์ แก้วลังกา และณณณีย์ ศรีสุข วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๑)

๒. บทความวิชาการ เรื่อง “หลักสิทธิมนุษยชนที่ปรากฏในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดย ณฤณีย์ ศรีสุข, จิตสุภา แกมทับทิม และสุธินี ขำรักษ์ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – เมษายน ๒๕๖๓)
๓. บทความวิชาการ เรื่อง “กระบวนการธำรงอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่” โดย ณฤณีย์ ศรีสุข วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓)
๔. บทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง” โดย พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ., ดร.อนุกุลศิริพันธ์, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร และนางสาวณฤณีย์ ศรีสุข วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์
๕. บทความวิจัย เรื่อง “การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์” โดย นางสาวณฤณีย์ ศรีสุข, พระอธิการสุชาติ จนทสโร, ดร. และ ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธุ์ วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา

๒. ประวัติผู้ร่วมวิจัย คนที่ ๑

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.ดร.

(ภาณุวัฒน์ แสนคำ)

(ภาษาอังกฤษ)

Phrakusirithammabandit

(Phanuwat Sankam)

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ต.ศาลา อ.เกาะคา จ.ลำปาง ๕๒๑๓๐

โทรศัพท์ที่ทำงาน ๐๕๔-๒๐๙-๔๕๔

มือถือ ๐๖-๔๙๔๔-๕๙๙๙

E-mail : Phanu_mculp@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๘ นักธรรมชั้นเอก จากสำนักเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- พ.ศ. ๒๕๔๒ เปรียญธรรม ๕ ประโยค จากสำนักเรียนวัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๒ มัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสามัคคีวิทยาทานวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร
ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๗ ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาปรัชญา (เกียรตินิยมอันดับ ๑)
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
- พ.ศ. ๒๕๔๙ ปริญญาโท M.A. คณะภาษาศาสตร์ (Linguistics)
จากมหาวิทยาลัยนาคปูร์ รัฐมหาราษฏระประเทศอินเดีย RTM.Nagpur University
- พ.ศ. ๒๕๕๘ ครุศาสตรมหาบัณฑิต (คม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
จากมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๖๕ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. ๒๕๕๑ ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร วิทยาเขตแพร่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๓ ตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๕๗ ตำแหน่ง รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ตำแหน่ง อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๕๘ ตำแหน่ง รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๖๐ ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
- พ.ศ. ๒๕๖๒ - ปัจจุบัน ตำแหน่ง ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

- พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (ผู้วิจัยร่วม). (2553). โครงการวิจัยกระบวนการบูรณาการการจัดการ
เรียนการสอนผ่านการชำระตำนานมูลศาสนาฉบับวัดบ้านเอื้อม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร จังหวัดลำปาง.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น.
- พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (ผู้วิจัยร่วม). (2553). แนวทางการทำงานของเครือข่ายสถาบันการศึกษา
ในจังหวัดลำปางเพื่อสร้างการเรียนรู้และเสริมศักยภาพชุมชนพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนา
อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัย
ท้องถิ่น.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (ผู้วิจัยร่วม). (2554). การสร้างเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์วิหาร ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ. (2556). การบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดลำปาง. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (ผู้วิจัยร่วม).. (2556). การพัฒนาระบบนำเสนอการเรียนออนไลน์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (ผู้วิจัยร่วม). (2557). การพัฒนาระบบประเมินความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนและสิ่งสนับสนุนของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปางสถานภาพ. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ. (2558). การพัฒนาศักยภาพนิสิตจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธ. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (ผู้วิจัยร่วม). (๒๕๕๘). การพัฒนาระบบมอบหมายงานบูรณาการกับเครือข่ายสังคมโดยใช้โมเดลเอ็ดดี้ Assignment System Development that integrated with Social Media by ADDIE Model. วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาภาณุวัฒน์ แสนคำ (หัวหน้าวิจัย) (๒๕๖๑) จิตอาสาศีลธรรมตามแนววิถีพุทธ ได้รับทุนวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. (แสนคำ) (หัวหน้าวิจัย) ๒๕๖๓ การจัดการพิพิธภัณฑสถานชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง.ประเภทโครงการ: แผนงานวิจัย, กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.): งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. แสนคำ (หัวหน้าวิจัย) ๒๕๖๓ การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง ประเภทโครงการ: ชุดโครงการวิจัยย่อย ๒, กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (กสว.): งบประมาณปกติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๓

งานบทความวิชาการ

พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี, นายศิววัฒน์ ชัยวงศ์. (2558). กระบวนการพัฒนาศักยภาพจิตอาสาธรรมะสู่ผู้ป่วยตามแนววิถีพุทธของพระนิสิตวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๘.

บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี.(2558). การพัฒนาระบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์สนับสนุนงานประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ตัวแบบทูนา Electronic Document System Development for Quality Assurance by Tuna Model. วารสารสังคมความรู้ และเศรษฐกิจดิจิทัล (Journal of Knowledge Society & Digital Economy) บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี. บทบาทและความสำคัญของวัดมิ่งเมืองมูล: ในบริบทสังคมกระแสปัจจุบัน วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ๒๕๖๒.

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. แสนคำ กระบวนการสร้างนิสิตต้นแบบตามนวัตกษณินิตของมหาวิทยาลัย วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา ๒๕๖๒.

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. แสนคำ The Dynamic of Economic changes in Kengtung, Shan State, Republic of the Union of Myanmar "ASIAN Values in the Process of Integration and Development" ระหว่างวันที่ ๒๔ - ๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๒ ณ University of Social Sciences and Humanities นครโฮจิมินห์ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม.

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. แสนคำ, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ส โครงการวัด ประชา รัฐสร้างสุขของวัดมิ่งเมืองมูล. วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔).

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. แสนคำ การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง. วารสาร ปัญญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๖๔).

พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ. แสนคำ. การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง The Community Museum Development with Electronics System of the in Lampang Province. วารสารวิจัยวิชาการ วิทยาเขตนครสวรรค์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๔).

เอกสารประกอบการสอน

พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์

๓. ประวัติผู้ร่วมวิจัย คนที่ ๒

ชื่อ นามสกุล	บุษกร วัฒนบุตร
วัน เดือน ปีเกิด	๑๐ มีนาคม ๒๕๑๖
ที่อยู่	๙๗๘/๑๗๙ หมู่บ้านมั่นคงนารังสิต ๒ ตำบลประชาธิปไตย อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์	๐๘๑-๘๔๖๒๒๘๘

E-mail busaaiey๒๕๑๖@gmail.com
 สถานที่เกิด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๓๗ ศิลปศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ ๒ (ปรัชญาและศาสนา)
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 พ.ศ. ๒๕๔๐ พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์)
 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
 พ.ศ. ๒๕๔๘ นิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 พ.ศ. ๒๕๕๕ รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
 มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
 พ.ศ. ๒๕๖๐ Ph.D (Buddhist Studies)
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๖๐ รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๔๐ อาจารย์ประจำแผนกบุคคล โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม (ช่างกลสยาม)
 พ.ศ. ๒๕๔๑ คณะทำงานของคณะกรรมการสามัญสภาผู้แทนราษฎร
 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรุงเทพมหานคร
 พ.ศ. ๒๕๔๒ หัวหน้างานแผนกบุคคล/วิทยากรฝึกอบรมพนักงาน
 บริษัท อาปิโก ไฮเทค จำกัด (มหาชน)
 พ.ศ. ๒๕๔๘ ผู้เชี่ยวชาญงานบุคคล/วิทยากรฝึกอบรมพนักงาน
 บริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน)
 พ.ศ. ๒๕๕๑ ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรบุคคลและธุรการ/วิทยากรฝึกอบรมพนักงาน
 บริษัท วาย เอ็ม เอฟ อินเตอร์เนชั่นแนลไทย จำกัด
 พ.ศ. ๒๕๕๔ อาจารย์พิเศษ ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๕๕ อาจารย์ประจำ และเลขานุการประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
 สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พ.ศ. ๒๕๖๐ ผู้ช่วยคณบดี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
 พ.ศ. ๒๕๖๑ ผู้อำนวยการหลักสูตรการพัฒนาธุรกิจและทุนมนุษย์
 - ปัจจุบัน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

ผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

๑. พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ., ดร.อนุกุล ศิริพันธ์, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, นางสาวณณณีย์ ศรีสุข. (๒๕๖๓). การจัดการพิพิธภัณฑสถานในระบอบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๒. พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ., ดร.อนุกุล ศิริพันธ์, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, นางสาวณณณีย์ ศรีสุข. (๒๕๖๓). การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๓. สุทธญาณ โอบอ้อม, เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ, บุษกร วัฒนบุตร, อานนท์ เมธีวัชร (๒๕๖๓). การเสริมสร้างจิตพฤติกรรมการณ์เป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยของนักเรียนในจังหวัดนครปฐม. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๔. บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๖๒). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา Soft skills ของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ ๒๑. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ , กรุงเทพฯ.

๕. บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๖๑). ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์โดยภาคเอกชน เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ ๒๑. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ , กรุงเทพฯ.

๖. บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๖๐). การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

๗. บุษกร วัฒนบุตร(๒๕๖๑). กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๘. บุษกร วัฒนบุตร, บุญทัน ดอกไธสง, พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แช่หลี่), พระปลัดระพิน พุทธิสาร (ดั่งลอย), อภิรมย์ สีดาคำ, สุรพล สุษะพรหม, สุวิน ทองปั้น และ กุหลาบ รัตนสังธรรม. (๒๕๖๐). แผนงาน กลไกการขับเคลื่อนศักยภาพขีดความสามารถของผู้สูงอายุโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

๙. บุษกร วัฒนบุตร, สุรพล สุษะพรหม และ พระอุดมสิทธินายก. (๒๕๖๐). โครงการสร้างการชี้วัดและผลสัมฤทธิ์ทางการพัฒนาสุขภาวะอย่างยั่งยืน ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).

๑๐. บุษกร วัฒนบุตร, สุรพล สุษะพรหม, พงศ์พัฒน์ จิตตานารักษ์ และ รุจ กสิวุฒิ. (๒๕๖๐). การติดตามและการประเมินผลโครงการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

๑๑. บุษกร วัฒนบุตร, สุรพล สุยะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺญ และ พระครูสังฆรักษ์ เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ (สุขเหลือง). (๒๕๖๐). การสำรวจความต้องการในการศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา. หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาการจัดการเชิงพุทธ และสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๑๒. พระมหากำพล คุณงกโร,ดร. และ ดร.บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๙). การบริหารจัดการองค์กรเพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

๑๓. ดร.บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๗). การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการบริหารองค์กรเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๔. ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ (สุขเหลือง), ดร.บุษกร วัฒนบุตร (๒๕๕๗) . การบริหารจัดการองค์กรเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.). พระนครศรีอยุธยา

วารสารทางวิชาการที่อยู่ในกลุ่ม Scopus

๑. Busakorn Wattahanabut , Asst. Prof. Dr. From HR ๔.๐ to Better Supply Chain Flexibility: Role of Talent On-Boarding and Development in Thailand, **International Journal of Supply Chain Management (IJSM) London : United Kingdom** , Vol ๘, No ๕ (๒๐๑๙) , September ๒๐๑๙ , p. ๘๐๔ – ๘๑๕.

๒. Busakorn Wattahanabut , Asst. Prof. Dr. Knowledge exchange and transformational leadership style for team improvement. **Utopía y Praxis Latinoamericana. Revista Internacional de Filosofía Iberoamericana y Teoría Social / Centro de Estudios Sociológicos y Antropológicos (CESA) / Facultad de Ciencias Económicas y Sociales / Universidad del Zulia-Venezuela** : Q๒ SJR, Vol ๒๔, (๒๐๑๙) , December ๒๐๑๙ , p. ๒๐๗ – ๒๑๔.

๓. Phrakhuopatnontakitti , Asst. Prof. Dr. , Busakorn Wattahanabut , Asst. Prof. Dr. , Kittisak Jemsittiprasert ,Dr. Energy consumption, Economic Growth and Environmental Degradation in ๔ Asian countries: Malaysia, Myanmar, Vietnam and Thailand (MMVT). **International Journal of Energy Economics and Policy (ISSN ๒๑๔๖-๔๕๕๓)** , Vol.๑ , Issue.๒ , February ๒๐๒๐ , p. ๕๒๙ – ๕๓๙.

๔. Phrakhuopatnontakitti, Asst. Prof. Dr. , Busakorn Wattahanabut , Asst. Prof. Dr. , Kittisak Jemsittiprasert ,Dr. Does CO๒ emission have any link with the Change democratic conditions in ASEAN Countries? . **International Journal of Energy Economics and Policy (ISSN ๒๑๔๖-๔๕๕๓)** , Vol.๑๐ , No.๓ , March ๒๐๒๐., p.๑๙๖-๒๐๓

วารสารทางวิชาการที่อยู่ในฐานที่เป็นที่ยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ

๑. Busakorn Wattahanabut , Asst.Prof. Dr. “ The Human Capital development in Buddhist way for preparing of Southeast ASEAN Nations Community” **Asian Political science Review (ISSN ๒๓๕๑-๐๘๖๒)** , Vol.๔ , No.๑ , June ๒๐๑๗.

๒. Busakorn Wattahanabut , Asst.Prof.Dr. “ Reconciliation Management according by Five Precepts” **PSAKU International Journal of interdisciplinary (ISSN ๒๒๘๖-๙๕๙x)**, Vol.๖ , No.๑ , June ๒๐๑๗.

๓ . Busakorn Wattahanabut , Asst. Prof. Dr. ,Phrakhrudhammathorn Satthaprn Manasabutr. **Happy workplace according to Buddhist way” RSU International Journal of College of Government (ISSN ๒๓๕๑-๐๘๕๔)** , Vol.๔ , No.๑ , June ๒๐๑๗.

๔ . Busakorn Wattahanabut , Asst. Prof. Dr. The Corporate Social Responsibility according to Kant Moral’s Philosophy. **Asian Political science Review (ISSN ๒๓๕๑-๐๘๖๒)** ,Vol.๑, No.๒ , December ๒๐๑๗.

๕. บุญทัน ดอกไธสง , บุษกร วัฒนบุตร ,พระมหากษัตริย์ กิตติโสภโณ (แซ่หลี่) พระปลัดระพิน พุทธิสารโร (ด้วงลอย). (๒๕๖๒) .แผนงานกลไกการขับเคลื่อนศักยภาพขีดความสามารถของผู้สูงอายุโดยบูรณาการหลักพุทธธรรม. **วารสารสหวิทยาการวิจัย : ฉบับบัณฑิตศึกษา (Journal of Interdisciplinary Research Graduate Studies)** , ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม -มิถุนายน ๒๕๖๒) : ๒๖-๓๒.

วารสารทางวิชาการที่อยู่ในฐาน TCI

๑. พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ., ดร.อนุกุล ศิริพันธ์, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, นางสาวณณณีย์ ศรีสุข. การจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของจังหวัดลำปาง. **วารสารปัญญา ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๔)**. (TCI ๒)

๒. พระครูสิริธรรมบัณฑิต,ผศ., ดร.อนุกุล ศิริพันธ์, ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, นางสาวณณณีย์ ศรีสุข. การพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง. **วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๖๔)**. (TCI ๒)

๓. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา Soft skills ของเยาวชนไทยในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสารวิจัยวิชาการ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ , มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔ (๒๕๖๔) : ๘๗-๙๔ (TCI ๒)**

๔.สุทธญาณ โอบอ้อม , เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ , บุษกร วัฒนบุตร , อานนท์ เมธีวรฉัตร “การเสริมสร้างจิตพฤติกรรมความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตยของนักเรียนในจังหวัดนครปฐม” **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่๙ ฉบับที่ ๒ ,พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓ : ๖๕-๗๗. (TCI ๒)**

๕. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร. “ศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์โดยภาคเอกชน เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในศตวรรษที่ ๒๑”. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔ , ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๖๒ (๒๕๖๒) : ๑๙๑-๒๐๐.(TCI ๑)**

๖. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร. “การสร้างตัวแบบการพัฒนาจริยธรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ในศตวรรษที่ ๒๑” . **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ , มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๑ (๒๕๖๑) : ๒๖๕-๒๗๓ (TCI ๑)**

๗. บุษกร วัฒนบุตร,ผศ.ดร. กลยุทธ์การปลูกฝังจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนของสถาบันการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๑ , มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑ (๒๕๖๑) : ๒๖๕-๒๗๓.(TCI ๑)

๘. Busakorn Watthanabut , Trakul Chitwattanakorn. Disrupting Human Resource Development by Digital Literacy. *Journal of International Buddhist Studies*. Vol ๑๐ , No ๑ , January – June ๒๐๑๙ (๒๐๑๙) (TCI ๒)

๙. พระมหากำพล คุณงกโร,ดร. และบุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การบริหารจัดการองค์กรเพื่อการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้บนฐานแห่งพุทธิปัญญา” . *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์* ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ , พฤษภาคม – สิงหาคม ๒๕๕๙ (๒๕๕๙) : ๒๐๙-๒๒๓..(TCI ๑)

๑๐. บุษกร วัฒนบุตร,ดร. “การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในการบริหารองค์กรเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน”. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑.(เมษายน ๒๕๕๘) : ๒๔-๓๘.(TCI ๒)

๑๑. ผศ.ดร.สุรพล สุธะพรหม , พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (สุขเหลือง) ,ดร. บุษกร วัฒนบุตร (๒๕๕๗) . การบริหารจัดการองค์กรเชิงพุทธบูรณาการเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมไทย.สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).*วารสารพระนคร*.(TCI ๒)

บทความทางวิชาการ

๑. บุษกร วัฒนบุตร . (๒๕๕๕) . การนำพุทธญาณวิทยา (ไตรสิกขา) และตัวแบบการบริหารจัดการความรู้ ทักษะ (KSM) เพื่อการสร้างและพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรมหาชน. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

๒.บุษกร วัฒนบุตร และวินัย ชุ่มชื่น . (๒๕๕๖) . การทุจริตการสอบของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง . *วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.ราชบุรี*. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๕.

๓.บุษกร วัฒนบุตร . (๒๕๕๖) .การบริหารงานสร้างสรรค์ . *สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๕๖ (เอกสารงานรับปริญญา มจร. ๑๒ พ.ค. ๒๕๕๖).*

๔.บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๖) . องค์กรสีขาว . *วารสารวิชาการ สังคมศาสตร์ปริทรรศน์* ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๕.

๕.บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๖) . จริต ๖ . *วารสารวิชาการ สังคมศาสตร์ปริทรรศน์* ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๕.

๖.บุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๕๗) . พุทธบูรณาการเพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์แบบคนเก่งคนดีภายใต้สังคมอาเซียน . *วารสารการประชุมวิชาการระดับชาติ มจร ครั้งที่ ๑ พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาจิตใจและสังคม*. ๒๓- ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๗.

๔. ประวัติผู้ร่วมวิจัย คนที่ ๓

ชื่อ-นามสกุล บุรินทร์ รุจจนพันธุ์
ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจและรัฐประศาสนศาสตร์
ที่อยู่ มหาวิทยาลัยเนชั่น เลขที่ ๔๔๔ ถนนวิชิตรังสรรค์ ตำบลพระบาท อำเภอเมือง
จังหวัดลำปาง ๕๒๐๐๐
หมายเลขโทรศัพท์ ๐๕๔๒๖๕๑๗๐
E-mail burin_ruj@nation.ac.th

ประวัติการศึกษา

๒๕๓๘ วท.ม. (การจัดการวิศวกรรมคอมพิวเตอร์)
มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
๒๕๓๕ บธ.บ. (คอมพิวเตอร์ธุรกิจ)
วิทยาลัยโยนก

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, และบุษกร วัฒนบุตร. (๒๕๖๔). การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกผ่านสื่อสังคมของวัดมิ่งเมืองมูล อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วารสารวิทยาการจัดการปริทัศน์, ๒๓(๒), ๑๓๓-๑๔๔.

ชัยญานุช แซ่ตั้ง, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, และภัชรชาติ ทูร์วัฒน์. (๒๕๖๔). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อม กลุ่มหม้อห้อมโบราณย้อมมือ บ้านบ่อแฮ้ว ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๗(๓), ๓๖-๔๖.

ณณณีย์ ศรีสุข, พระอธิการสุชาติ จนทสโร (สายโรจน์), และ บุรินทร์ รุจจนพันธุ์. (๒๕๖๕). การสร้างต้นแบบพิพิธภัณฑ์ชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ๑๓(๑), ๑๔๐-๑๕๙.

สุริยา พุดดวง, วิเชพ ใจบุญ, เกศริน อินเพลลา, ศศิวิมล แรงสิงห์, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, และ เถลิงศักดิ์ สุทธเขต. (๒๕๖๕). การศึกษาการรับรู้ต่อพระราชบัญญัติผู้คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ ของนิสิต มหาวิทยาลัยเนชั่น. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๒๐ (น. ๒๓๑-๒๓๙). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.

เกศริน อินเพลลา, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, และ วิเชพ ใจบุญ. (๒๕๖๓). ผลของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคกรณีศึกษาเชิงเปรียบเทียบวิเคราะห์ฐานข้อมูล การออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ และการสื่อสารข้อมูล. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๑๗ (น. ๒๑-๓๑). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.

ชัยญานุช แซ่ตั้ง, นภาพร วรรณศรี, และ บุรินทร์ รุจจนพันธุ์. (๒๕๖๓). การศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้สิ่งทอพื้นถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านทุ่งกวาว อำเภอเมืองปาน

- จังหวัดลำปาง. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ ๑๗ (น. ๑๘๑-๑๙๒). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น.
- พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี, บุรินทร์ รุจจนพันธุ์, และ ศศิวิมล แรงสิงห์. (๒๕๖๓). รูปแบบการพัฒนาวัดด้วยวิถี ๕ ส โครงการวัด ประชาธิปไตย สร้างสุข ของวัดมิ่งเมืองมูล. วารสารวิจัยวิชาการ, ๔(๑), ๒๓-๓๖.
- พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี และ ศศิวิมล แรงสิงห์. (๒๕๖๒). บทบาทและความสำคัญของวัดมิ่งเมืองมูล : ในบริบทสังคมกระแสปัจจุบัน. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์ นครสวรรค์, ๗(๓), ๑๕๑-๑๖๔.
- เกศริน อินเพลา และ บุรินทร์ รุจจนพันธุ์. (๒๕๖๒). การศึกษาคุณภาพซอฟต์แวร์ของโปรแกรมอ่านฐานข้อมูลแบบพอร์ทัลเทเบิล. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ๕(๒), ๑๔๘-๑๖๙.

